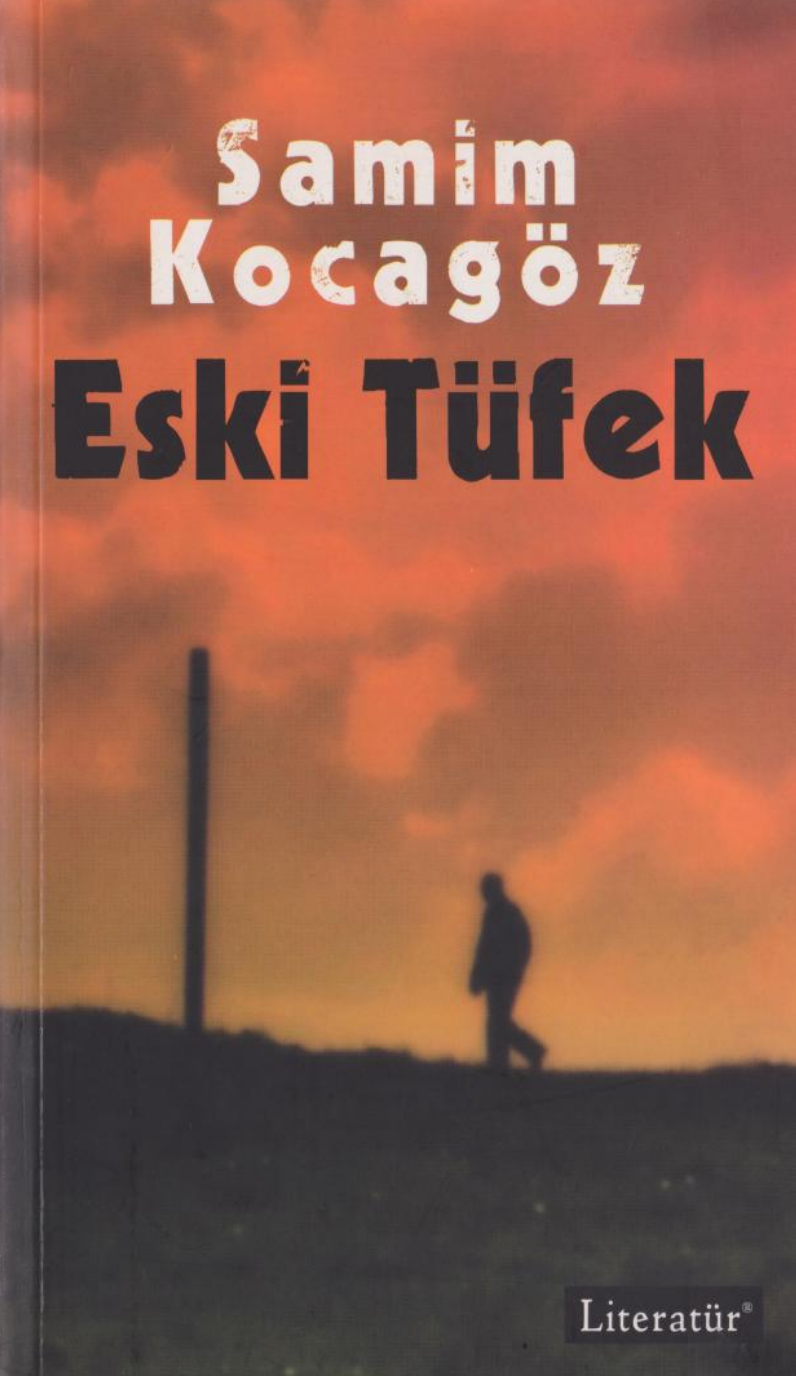
Samim Kocagöz

Eski Tüfek



Literatür®

Eski Tüfek

Samim Kocagöz

Eski Tüfek

LİTERATÜR YAYINLARI: 562
Samim Kocagöz Kitaplığı: 05

ESKİ TÜFEK
Samim Kocagöz

Genel Yayın Yönetmeni
Kenan Kocatürk

Yayına Hazırlayan
Işıl Özgüner

Kapak Tasarımı
Mithat Çınar

Baskı Öncesi Hazırlık
Emel Atik

Birinci Basım, 1988
Literatür Yayınları'ndan Birinci Basım, Ekim 2008

Baskı ve Cilt:
Şefik Matbaası
Tel: (0212) 549 62 62

ISBN: 978-975-04-0460-3

© Copyright 2008, Literatür: Yayıncılık
Bu kitabın yayın hakları Literatür: Yayıncılık, Dağıtım, Pazarlama San. ve Tic. Ltd. Şti.'ne aittir.
Kitabın tamamı veya bir bölümü hiçbir biçimde çoğaltılamaz, dağıtılamaz, yeniden elde edilmek üzere saklanamaz.

Sertifika No: 10843

LİTERATÜR®
Yayıncılık, Dağıtım, Pazarlama Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti.
İstiklal Caddesi, Emgen Han, No: 47 Kat: 4
Beyoğlu 34433 İstanbul
T 0(212) 292 4120
F 0(212) 245 5987
E literatur@literatur.com.tr
www literatur.com.tr

Samim Kocagöz'ün Kısa Yaşamöyküsü

Samim Kocagöz, 1916 yılında Söke'de doğdu. 1928'de ilkokulu bitiren Kocagöz, ortaokul ve lise öğrenimini İzmir Erkek Lisesi'nde tamamladı. 1937 yılında liseyi bitirdikten sonra da en büyük amacı olan edebiyat öğrenimini almak üzere İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'ne girdi. 1942-45 yılları arasında İsviçre'nin Lozan Üniversitesi'nde Sanat Tarihi ve Felsefe Tarihi dersleri aldı.

Yazarlığının yanı sıra öğretmenlik de yapan Kocagöz, İzmir Devlet Konservatuvarı'nda Tiyatro Tarihi, Edebiyat; kısa bir süre çalıştığı İzmir Ticaret Lisesi'nde de edebiyat dersleri verdi.

Öykü ve yazıları *Serveti Fünun-Uyanış, Ses, Yürüyüş, Vatan, Fikirler, Yenilikler, Yeditepe, Yeni Ufuklar, Ataç, Yön, Türk Dili, Varlık, Adam Sanat, Cumhuriyet* gibi dergi ve gazetelerde yayımlanan Samim Kocagöz, yazın yaşamına 1938 yılında yayımlanan *İkinci Dünya* romanıyla başladı. Olgunluk dönemindeki eserlerinde rastlanmayan romantizmin etkin olduğu bu romanını, diğer roman ve öyküleri izledi.

İlk öyküsü "Yarıntı" 1939'da *Ses* dergisinde yayımlandı. "Yarıntı" ile başlayan öykücülük serüveni, *Telli Kavak* (1941), *Sığınak* (1946), *Sam Amca* (1951) kitaplarıyla şekillendi. *Yeni İstanbul* ve *New York Herald Tribune* gazetelerinin 1950 yılında düzenledikleri Dünya Hikâye Yarışması'nda "Sam Amca" öyküsüyle Türkiye birincisi oldu. 1944 yılında tamamlanıp 1948'de yayımlanan *Bir Şehrin İki Kapısı* adlı romanı, yazarın toplumcu gerçekçi çizgisini yansıtan ilk romanı olarak değerlendirildi. Roman, 1985'te yapılan ikinci baskısında *Nabi'nin Park Kahvesi* adıyla yayımlandı.

1946'da *Vatan* gazetesinde çıkan "Fındık Yaprakları" öyküsü nedeniyle Sivas'a sürüldü.

Hüsamettin Bozok'un kurduğu Yeditepe Yayınevi'nin 1955-60 yılları arasında ortağı oldu.

Öykücülüğünün ikinci dönem eserleri olan *Cihan Şoförü* (1954), *Ahmet'in Kuzuları* (1958), *Yolun Üstündeki Kaya* (1964) kitapları basıldı.

Kocagöz, 1957'de çıkan *Onbinlerin Dönüşü*'nde, İkinci Dünya Savaşı sırasında ortaya çıkan fikir hareketleri/ayrılıklarını, insanların düş kırıklıklarını anlattı. *Kalpaklılar-Doludizgin* (1962) ise Kurtuluş Savaşı ve Milli Mücadele ekseninde yaşananların anlatıldığı beşinci romanı oldu.

Yağmurdaki Kız adlı öykü kitabıyla 1968 Türk Dil Kurumu Öykü Ödülü'nü kazandı.

Üyesi olduğu Türkiye İşçi Partisi'nden 1970 yılında ayrıldı. TİP'te geçirdiği yıllara dair gözlemlerini ve Davutpaşa Kışlası'ndaki tutuklu kaldığı yıllarını anlattığı *Tartışma* (1976) adlı romanında 12 Mart müdahalesine yer verdi. Yazdığı oyunlarından yalnızca *Sayılı Günler* ve *Yaşlı Kız* okura ulaştı.

Yokluk içinde yaşayan, bir karış toprağı bile olmayan yörüklerin, Cumhuriyet öncesi yaşamlarını anlattığı *Bir Karış Toprak* (1964) adlı romanının devamı olarak, Cumhuriyet sonrası dönemde bir çift öküze sahip olmak isteyen göçmenlerin dramını anlattığı *Bir Çift Öküz* (1970) romanı yayımlandı.

Demokrat Parti'nin son yıllarıyla 27 Mayıs'a geliş sürecini anlattığı ve 1973 yılında yayımlanan *İzmir'in İçinde* adlı romanıyla Türkiye'nin siyasal durumunu bütün çıplaklığıyla ortaya koydu.

1978'de basılan *Alandaki Delikanlı* adlı öykü kitabıyla 1979 Lions Hikâye Ödülü'nü aldı.

Kocagöz'ün, roman, romancı, okur, eleştirmen, edebiyat, sanat, Türk edebiyatının dünya edebiyatı içindeki yeri üzerine yazdığı yazılarının bir araya getirildiği deneme kitabı *Roman ve Yazarlık Onuru* 1983'te yayımlandı.

Sosyo-politik olayların konu edildiği öykü kitaplarından biri olan *Gecenin Soluğu* 1985 yılında çıktı.

Eserlerine konu olan, Türkiye'nin toplumsal yaşamına etki eden dönemlerden birini, 12 Eylül 1980'in getirdiklerini anlattığı on birinci romanı *Mor Ötesi*, 1986 yılında, "Simon Pépéta" adlı uzun öyküsüyle birlikte yayımlandı. Bu romanıyla 1987 Ferit Oğuz Bayır Roman Ödülü'nü kazandı.

1989 Orhan Kemal Roman Ödülü'nü aldığı en son romanı *Eski Toprak*'ta (1988), 12 Mart 1971'e geliş sürecini sorguladı.

1989 yılında çıkan *Bu da Geçti Yahu* adlı anı kitabından bir yıl sonra *Baskın* adlı öykü kitabı yayımlandı. Aynı yıllarda geçirdiği felce rağmen yazmaya devam etti.

Samim Kocagöz, 5 Eylül 1993 tarihinde, tasarladığı "Kocagözgiller" romanını tamamlayamadan aramızdan ayrıldı. Kocagöz'ün başta öyküleri olmak üzere, yapıtlarından bazıları yabancı dillere çevrilmiş, uluslararası antolojilere girmiş ve hakkında çeşitli makaleler yazılmıştır.

"Yorulan yorulsun ben yorulmazam
Derviş makamından ben ayrılmazam
Dünya kadısından ben sorulmazam
Kalsın benim davam divana kalsın."

Pir Sultan Abdal

Birinci Bölüm

Bir

Tepeden aşağı, kuru çam pürlerinin üstünde kaymadan, düşmeden yürümeye, inmeye çalışıyordu. Çamların yeşili, ta aşağılarda denizin maviliklerine karışıyordu. Boyu oldukça uzundu; elindeki baston boyuna göre kısaydı; çıkarken yardımcı oluyor, inerken dayanmak için dizlerini bükmesi, eğilmesi gerekiyordu. Sağına soluna bakınıyor, bir patika aranıyordu. 'Öğreneceğiz buraları da...' diye düşündü. Yine dikkatli dikkatli yürümeye, inmeye başladı. Sağında ağaçların arasında sıra sıra, üst üste yerleştirilmiş arı kovanlarını gördü. Yukarılara çıkarken hep böyle kovanlara rastlamıştı. Kovanlara yöneldi. Arılar telaşlı, aceleci bir çalışma içindeydiler. Pek sokulmadı, onları uzaktan bir süre seyretti. Kovanlardan aşağı inen patikayı buldu sonunda. Bir tümseği geçince önünü kesen kayalara rastladı. Girdi arasına kayaların, geçti; birden körfez masmavi karşısına çıkıverdi. Oturdu bir taşa: Körfez, körfezin köye doğru daralıp uzanan koyu, ayaklarının altındaydı. Karşı kıyıda benek benek beyaz yapıları ile ilçe seçiliyordu. İlçeyle köyün arasındaki mavi sularda birkaç ada vardı. Sanki bu adalar, denizden fışkırmış çam ormanlarıydı. Koyun berisinde köyü kucağına alan vadi, yukarılara doğru uzanıp gidiyordu. Vadinin iki yakası meyve, sebze bahçeleriyle kat kat teraslanmıştı. Köyün okulu yüksekte, beyaz bir yapıydı. Camisi, caminin minaresi, denize doğru alçalan bir çukurda kalıyordu.

Şu mayıs sonu sabahının kuşluğunda görüntü, içinde bir rahatlık, sonra da bir coşku uyandırdı. Açık seçik bir şeyler düşünemiyordu ama 'iyi, yaşama sevincimi daha yitirmemişim...' diye kendi kendine mırıldandı. Geçmişte kalan günleri düşünmemeye karar vermişti; gelecek günleri yaşayabildiği denli yaşayacaktı. Kendisini bütün varlığı ile şu doğanın güzelliğine bırakmalıydı. Bugüne değin kimi yıllarını çok hızlı yaşamış, çoğu yılları da, yılların içindeki günleri, saatleri de geçmek tükenmek bilmemişti...

Eli, ağarmış saçlarına gitti. Yün yeleğinin önünü düğmeledi. Biraz terlemişti. Yandaki kayayı siper etti kendisine, esintiden korundu. Bir cıgara yakmak geldi içinden ama vazgeçti; nedense şu güzelim ormanda yangın çıkar korkusuna kapıldı. Kalkıp yürümeliydi ama görüntüden ayrılamıyordu. Körfezin kuzeyindeki şu büyük oteller, moteller, mavi sularla yeşil ormanın birbirine kavuşmasını engelliyor; körfezin böğrüne saplanmış bir bıçak gibi görünüyordu. Binaların mimarlığını doğaya uyduramamışlardı.

Uzunca bir süre kendisini; çamların yeşiliyle denizin mavisini, körfezi, çepeçevre körfezi çeviren ormanların görüntüsünü seyretmekten alamadı. Sonra yavaş yavaş patikadan köye inmeye başladı. Ormandan çıkınca, bağların, bahçelerin arasından geçti. Köyün dar sokaklarına girdi. Köy boş gibiydi: Köylüler bahçelerinde çalışıyorlardı bugünlerde. Balıkçılar deniz kıyısında, denizdeydi herhalde. Bir sokak arasından köy meydanına çıkıverdi birdenbire. Önce, karakolun önünden geçmek zorundaydı. Karakol Komutanı Astsubay Metin, karakola çıkan beş basamak merdivenin başındaki sahanlıkta, bir sandalyede oturuyordu. Arkasına iyice yaslanmış, önündeki bir başka sandalyeye ayaklarını uzatmıştı. Meydanın alt başındaki cami minaresinin doğrultusundan uzakta görünen denize bakmayı yeğledi komutan onu görmezlikten gelmek için... Aldırmadı; bıyık altından gülümsedi geçti. Camiye doğru yöneldi; cami meydanın alt başında, denize inen yolun başındaydı. Ulu çınarlar kubbesini örtmüş gibiydi, neredeyse minarenin boyunu tutuyorlardı. Caminin karşısındaki ulu üç çınar ağacının altındaki kahveden Muhtar Hasan Efendi seslendi:

"Buyur Kemal Bey, bir kahve içelim!"

Kemal Çığ döndü, çınarların altındaki masalara baktı:

"İçelim Hasan Efendi..." diyerekten geldi, muhtarın karşısına bir sandalyeye oturdu. Bastonunu ayaklarının arasına aldı. Hasan Efendi'nin yanında Bakkal Yusuf vardı. Dükkânı kahvenin berisinde, köyodasının altındaydı. Odaya, dışardan bir merdivenle çıkılıyordu. Bakkal, oturduğu yerde derlendi toplandı. Karşılıklı merhabalaştılar. Hasan Efendi gönül alıcı bir sesle konuştu:

"Bakıyorum dağ tepe dolaşıyorsun Kemal Bey; geldiğinden beri iyice gençleştin..."

"Eskiden birkaç kez konuk olarak gelmişliğim vardı. Bu kez köyümüze alıcı gözle bakıyorum Hasan Efendi. Siz, içinden olduğunuz için bilemezsiniz; ülkemizde böylesine güzel bir köy az bulunur..."

Muhtar, altında oturdukları çınarın dallarına başını kaldırıp şöyle bir baktı; sakalını sıvazladı:

"Her yeni gelen, turistler de böyle diyor... Bizim de inanmamız gerek... Güzelmiş köyümüz! Denizin mavisi, çamın yeşili, güneşin parıltısı başkaymış köyümüzde... Böyle diyorlar..."

"Pek inanmış görünmüyorsun bizim sözlerimize?"

"Buyurduğun gibi yerlisi olduğumuzdan alışmışız demek köyün güzelliğine de... Memleketin her bir yakasını köyümüz gibi sanmaktayız... Herhal köyden pek dışarı çıkmadığımızdan olacak..."

Kemal Çığ düşünceli düşünceli gülümsedi:

"Bak şimdi, eski bir şairimizin bir şiirini aklıma getirdin bu sözlerinle muhtar efendi."

"Oku hele bir dinleyelim..." derken iki yakasına bakındı; "Yakup! Gel hele Kemal Bey şiir okuyacak!" diye seslendi. Oysa Kahveci Yakup çoktan gelmiş muhtarın arkasında dikiliyordu. Onu görünce, "Bu bizim Kahveci Yakup da saz çalar, şiir düzer ha!" diye söylendi. Yakup memnun memnun bir sandalye çekip oturdu. Kemal Çığ,

"Şiir, hani aklıma gelen, pek öyle uzun değil canım. Bir beyitcik. Şair şöyle demiş: Cihan ara cihan içindedir arayı bilmezler / O mahiler ki derya içredir deryayı bilmezler!"

Muhtar, bakkal, kahveci Kemal Çığ'ın yüzüne baktılar. O,

"Şunu demek istemiş kısaca şair: Balıklar denizin içindedir ama denizi bilmezler. Üst tarafı bize gerekli değil... Sizler de köyün içindesiniz ama köyün güzelliğinin farkında değilsiniz dersem, bana darılır mısınız?" dedi.

"Neden darılalım Kemal Bey, şair derin laf etmiş işte..."

Kahveci Yakup uzun bıyıklarını çekiştirdi:

"Derin laf etmiş emme Türkçe söylememiş..." dedi. Kemal Çığ,

"Haklısın Yakup" karşılığını verdi. "Bu şair Osmanlı şairidir..."

"Bunu baştan söylesene Kemal Bey! Bizim yedi ceddimiz sülalemiz bile, Osmanlı dedin mi, bir kez durur düşünür..."

"Bilmez miyim hiç siz Türkmenleri Hasan Efendi, bilmez miyim?" diye Kemal Çığ gülmeye başladı. Berikiler de güldüler. Yusuf,

"Şimdi de Kemal Bey derin konuştu..." diye söylendi.

"Hani kahveler?" diye Hasan Efendi Yakup'a çıkıştı. Kahveci,

"Şimdi... geliyor..." diyerekten telaşla kalktı yerinden. Onun arkasından Kemal Çığ seslendi:

"Bana çay yap, çay olsun Yakup..."

"Baş üstüne..."

Bir süre susuldu. Kemal Çığ sonunda konuştu:

"Dağlardan inerken baktım, herkes bahçelerinde, işinde gücünde."

"Öyledir... Şu sıra kimi sebze topluyor, kimi sonbahar fidanlarını ekiyor... Yukarılarda dolaşırken sen bizim kovanlarımızı gördün mü, arılarımızı?"

"Görmez miyim hiç... Hani arılardan korkmadım değil... Şöyle uzaklarından dolandım..."

"Yok canım... munis hayvanlardır, Kemal Bey... Onlara kötülük etmezsen kılına dokunmazlar... Bizim köyün balı, memlekete nam saldı. Adı, ilçemizin adı oldu ama olsun... ilçe de bizim... Ne ki bilen biliyor, ilçeyi gezmeye gelenler, köyümüze dek gelip şu bizim Bakkal Yusuf'tan bal soruyorlar. Onda da bulunduruyoruz yurttaşlarımızın gönlü hoş olsun diye."

"Seni çok takdir ettim Hasan Efendi: Ön ayak olmuşsun; sebze, meyve, bal üreticilerini bir araya getirip kooperatif kurmuşsun. Balıkçılar birliği de ayrı..."

"Elbette ya! Ama bu işler daha çok senin bacanak, rahmetli Recep Karaovalı öğretmenimizin sayesinde oldu. Nur içinde yatsın, çok uğraştı didindi. Amma ve lakin muhalif, hani şu iktidardaki partililer de onunla çok uğraştılar. Adını komüniste bile çıkardılar. Ben derim ki Recep öğretmenimizin yüreğine indi de erken öldü... Köylü çok yandı arkasından. Yaptığımız işin komünistlik olmadığı anlaşıldı, anlaşıldı ya iş işten geçti... Sadece onunla mı uğraştılar? İlçedeki eski kaymakamımızı da bizim işlerimizi gördüğü için, bizimle birlik olduğu için yürüttüler... Bir bana diş geçiremiyorlar Kemal Bey... Ben, seçimle muhtarlığı almaktayım... Köylü de arkamda... Her seçimde şaşmaz, bana el-

li-altmış oy fazla çıkar... Biraz da mürekkep yaladık eski hocamız, senin rahmetli kayınpederin sayesinde... Sor senin baldızın Zeynep Hanım öğretmen kardaşımıza anlatsın..."

"Epey anlattı zaten..."

Yakup, çayları kahveleri getirmişti çoktan, yudumlamaya başladılar. Kahveci yarı şaka konuştu:

"Eh muhtar emmim, Kemal Bey'i buldun ya... Köyümüze yeni geldi, yukardan yukardan konuşuyor, kasılıyorsun!"

"Kasılırım ya... Kemal Beyimiz bizi bilsin... Bilir emme biraz daha öğrensin..."

"Sizleri iki aydır çok iyi öğrendim, görüyorum da... Övgü de hakkınız, kasılmak da... Siz de benim kim olduğumu bilir misiniz?" Muhtardan önce bakkal davrandı:

"Bilmez miyiz canım Kemal Bey... Baldızınız Zeynep öğretmenimizi çok severiz... Rahmetli Recep öğretmenimizi de çok severdik... Zeynep öğretmenimizin ablası Ayşe Hanım eşiniz de daha yüksek okullardan emekli öğretmendir. Size gelince ünlü bir yazarmışsınız... E... İnsan yazar olunca, elbette bir kulp takarlar..."

Muhtar Hasan Efendi sözü aldı:

"Biz böyle olur olmaz laflara kulak asmayız Kemal Bey... Bugün memlekette herkese komünist diyorlar... Biz, adam adam mı ona bakarız bir... İkincisi, memlekette yaptığı hizmete bakarız. Sizi de yakından gözlerimizle gördük bir kez daha... Mürekkep yaladık dedikse de sizin yazdıklarınızı okuyacak denli bilgili de değiliz... Yazı yazdığınıza göre memleket hizmetindesinizdir... Bundan hiç kuşkumuz yok. Şu bizim köylünün çoğunluğu Türkmen'dir... Yıllar önce yerleşik olmuşuz ama uyanıktır bizim köy..." Muhtar bu sözleri ederken gözlerini dikmiş, karşıdaki karakola bakıyordu. Kahve fincanını şöyle elinin tersiyle masada yana doğru sürdü, Kemal Çığ'a uzandı: "Bizim komutana bakmayın... Benim gözlerim keskindir, yaşıma göre uzağı iyi görürüm: Az önce siz, karakolun önünden geçerken ayıp etti komutanımız... Bir selamını esirgedi... Kusura kalmayın..."

Kemal Çığ'ın yaşlı ama dinç görünen yüzüne kan yürüdü, pespembe oldu. Ayaklarının arasındaki bastona bir dayandı,

doğruldu. Kendisini çabuk toparladı. Başındaki kasketini çıkarıp beyaz saçlarını şöyle bir karıştırdı:

"Hakkımda iyi şeyler söylediğiniz, düşündüğünüz için teşekkürler ederim sizlere... Ben de neredeyse beni köyden kovacağınızı sanıyordum (!)."

"Yok canım... Ne demek? Biz ne dedikoduya kulak asarız, ne de bir adamın özel yaşantısına karışırız... Biz Türkmenler için de az mı söz ederler... Dedelerimiz dağlarda tahta biçtiğinden, ağaç kestiğinden hâlâ adımız 'tahtacı'ya çıkmıştır. Bu adı da bize küfredecekleri zaman söylerler... Bak Kemal Bey, çocukluğumuzda, diyelim elli yıl önce rahmetli hocamız Salih Hoca, hani sizin kayınpederiniz, şu camide bize Kuranıkerim bile okuturdu. Bu kitaptaki bir sözü anlatmıştı; hiç aklımdan çıkmaz Arapçası bile: Peygamber Efendimiz mi söylemiş, Allah'ın kelamı mı bilemeyeceğim; 'Leküm dini küm velyedin!' denmiş. Hani 'herkesin dini kendisinindir' demekmiş..."

Kemal Çığ hayretle muhtarın yüzüne baktı:

"Pes Muhtar Hasan Efendi, senin böylesine okuryazarlığını bilmezdim..." diye mırıldandı.

Hasan Efendi gülümserken, Yusuf konuştu:

"Ne diyorsun Kemal Bey, bizim muhtar yamandır. Köyümüze yolu getirmedi ilçeden, hep denizden gider geliriz ama, şu üç kilometre üstümüzdeki otellere, motellere, kamplara elektrik gelince ne yaptı etti, elektriği de köyümüze getirdi. Şimdi kooperatifimiz, bostan kuyularında dönen beygirlerin, eşeklerin, katırların yerine, elektrikle işleyen su motorları yerleştirmeye sıvanıyor..."

"İşte buna çok sevindim... Ben yazarlıktan çok, çevirmenlik yaparım. Birkaç yabancı dili iyi bilirim. Hani yabancı dildeki önemli, yararlı kitapları Türkçe'ye çeviririm, kazandırırım. Ama yazılar da yazarım ara sıra... Bir ülkenin kalkınması, nasıl kalkınması gerektiğini çok incelemişimdir. Şu bostan kuyularına motor konması işi beni çok sevindirdi köyümüz için... Gazetelere yazarım, haber veririm... Beni dinler yazarlar... Muhtar Hasan Efendi'nin adı da geçer gazetelere... Bunu yapacağım..."

Bu kez şaşma sırası Hasan Efendi'ye gelmişti... Kemal Çığ ekledi: "Zaten köye ilk geldiğimde evde elektrik yanar görünce çok şaşırmıştım... Sevinmiştim de..."

Kahveci Yakup, muhtarın sevincini kursağında bıraktı:

"Her bir iş tamam da Kemal Bey, şu otellerden bu yana yolu köye getirebilmek için bizim Hasan Efendimiz, Zeynep Hanım öğretmenimizin oğlu Kaymakam Mustafa Bey'in ilçemize atanmasını bekliyor... O da yeni kaymakamlardan... Doğudan bu yakaya zor atarlar... Piyango bekliyor canım..."

"Yakup... Yakup... Benimle uğraşma... Bir seçim olsun, bizimkiler bir iktidar olsun... Görürsün sen..."

"Kaç yıldır, kaç seçimdir bekleriz be muhtar emmim..."

"Bu kez olacak..."

"Seçim olacak mı bakalım? Ortalık çok karışık... 70 yılındayız daha... Radyo dinlemez misin? Gazete okumaz mısın?"

"Kes ülen kes! Canımı sıkma... Kemal Bey'in huzurunda ağzımı da bozdurma..."

Kemal Bey gülmeye başladı, elini de cebine attı:

"Yakup şakacı! Nedir çay kahve borcumuz?"

"Oooo! Olmadı Kemal Bey, biz buyur ettik çaya kahveye..."

"Bir daha sefere benden ama..."

"Oldu... İçeriz, buyur gel..."

Kemal Çığ ayaklandı; aklına geldi birden:

"Yusuf, kalktık gidiyoruz, geçip gidecektik... Ama cıgara alacaktım, çay alacaktım senin dükkândan, unutuyordum. İşin kötüsü, Zeynep Hanım öğretmenimizin istediği çayın cinsini, adını da unuttum... Ne yapacağız şimdi?"

"Buyur dükkâna Kemal Bey; öğretmenimizin emekli olduğundan beri kokulu bir çaya merak sardığını, içtiğini biliyorum. Ona hep birkaç kutu saklarım. Şu bildiğimiz paket çayla harman eder. Ne yapsın emekli öğretmen? Biraz emekliliğin keyfini sürecek, biraz, birkaç yudum kokulu çay içecek... Çok mu?"

Muhtar Hasan Efendi, onlar yürürken arkalarından söylendi:

"Rahmetli Recep öğretmenimiz emekliliğin sefasını süremedi. Zeynep öğretmenimiz sürsün... Çayın iyisinden ver Yusuf!"

"Sayenizde biz de kokulu çay içmekteyiz..." dedi Kemal Çığ. Muhtar,

"Bak Kemal Bey, bir diyeceğim var!" dedi. Kemal Çığ durdu, muhtara baktı; bakkal da, kahveci de baktılar; Hasan Efendi sözünü sürdürdü: "Zeynep öğretmenin, eşiniz Ayşe öğretme-

nin babaları Salih hocamız, biz çocukken, haydi yaşımız meydana çıkarsa çıksın, söyleyeyim, hepimizi kız erkek bir arada okuturdu ha... O zamanlara göre kız erkek bir arada okumak, okutmak büyük bir işti. Dedikodusu çoktu. Diyeceğim o ki Zeynep öğretmenimiz emekli olana dek hemşerimiz, kardeşimiz olduğundan hep köyümüzdeydi, köyümüzdedir. Ama ve lakin ablası, eşiniz Ayşe öğretmeni de çocukluğundan okul arkadaşı olarak bilirim ha... Büyük okullarda okuyup büyük okullarda öğretmenlik yaptı, emekli oldu. Onunla da köycek övünürüz. Bilir bizleri... Bir gün bizim bahçeye buyurun gelin; bizim çocukları, torunları bir görün. Zeynep Hanım hem evimizi bilir, hem de bahçemizi... Selamımı böylece iletin Ayşe Hanım hemşiremize..."

Kemal Çığ, muhtarın bu yakınlığı, ilgisi karşısında duygulandı:

"Sağ ol Hasan Efendi; selamını bizimkine, Zeynep öğretmene iletirim... Elbette bir gün ziyaretine geliriz..."

Yusuf'un dükkânına girdi. Bakkal çayları, Kemal Çığ'ın içtiği cıgaradan –beş paket– hazırlamış, bir gazete kâğıdına sarıyordu.

"Yusuf Efendi, kesmeşekerin bulunur mu? İyi, bir kutu ver. Tozşekerle çayın ölçüsünü bulamıyorum. Sonra sizin şu ünlü baldan da alalım..."

"Peteklisinden vereyim Kemal Bey... Bir kiloluk teneke..."

"Tamam çok iyi..."

Kemal Çığ aldıklarının parasını ödedi. Çıktı dükkândan, camiye doğru yürüdü. Caminin alt başındaki yoldan deniz kıyısına indi.

İki

Kemal Çığ caminin alt başındaki yokuştan denize doğru inip yitince, Karakol Komutanı Astsubay Metin Mızrakçı karakolun merdivenlerini indi, ağır ağır kahveye doğru yürüdü. Onun geldiğini gören Muhtar Hasan Efendi, 'iyi, geliyor... Şununla bir konuşayım gayri... Sırası geldi!' diye düşündü. Metin komutan,

"Merhaba Hasan Emmim!" diyerekten bir sandalye çekip onun karşısına oturdu. Üniforması tertemiz, sinekkaydı tıraşı, kaytan bıyıklarıyla tendürüst bir delikanlıydı. Her zaman yüzünde bir gülümseme vardı, ne ki gözlerindeki herkesi küçümseme pırıltıları, muhtarın her zaman canını sıkar, sinirine dokunurdu; 'Köyün komutanı ya... Gençlik... toyluk... Kasılacak!' diye düşünür, bağışlardı. Ne var ki ara sıra kendisinin de şu köyün muhtarı olduğunu, sırası düştükçe, komutana belli etmekten geri kalmazdı. Hasan Efendi, komutanın selamını aldı, hal hatır sordu; bir cıgara uzattı. Cıgaraları yanarken Yakup, komutanın kahvesini yetiştirdi:

"Ateş gibisin be kahvecibaşı... Evden göndermişler yemeğimi, erken yedim... Tam canım kahve çekmişti..." diye söylendi Metin Mızrakçı. Sonra Hasan Efendi'ye döndü: "Bakıyorum muhtar emmim, canın biraz sıkkın görünüyor... Suratın asık..."

"İyi bildin komutan oğlum, canımı bu sabah sen sıktın... Az buçuk sana kırıldım..."

Astsubay telaşlanmış göründü:

"Aman bilmeyerek sana karşı bir saygısızlıkta mı bulundum? Yoksa yanlış bir iş mi yaptım?"

"Bana karşı değil... Ama bu köye geldiğinden beri Kemal Çığ Bey'e karşı saygısızlık ediyorsun... Arkasından, önünden çaktırmadan dolaşıyorsun... Dur dur benim gözümden kaçmaz! Oysa bizim bütün köylünün, Kemal Bey'e, ailesine büyük saygımız vardır. Kayınbabasından tut, kızlarına dek köyümüze büyük hizmetleri olmuştur. Sen buralarda yeni olduğundan bil-

mezsin... Daha Kemal Bey köye geldiğinde onun hakkında ne gibi bir kuşkun varsa bana danışacaktın. Bu köyün muhtarıyım ben. Sen beni burada bostan korkuluğu yerine koymaktasın!"

"Estafurullah muhtar efendi, sen benim amirim sayılırsın bu köyde. Danışmalıydım sana... Lakin benim de bildiklerim var. Bildiklerim bir yana, bak şu gazetede yazılanlara... Üç gün öncesinin gazetesi bu..." Cebine davrandı komutan, dürülmüş, bükülmüş bir gazete çıkardı. "Bak ne yazıyor..." diye uzatıp parmağıyla gösterdi: "Kemal Bey, yabancı bir dilden çevirdiği bir kitap için komünizm propagandası yapmaktan mahkemeye verilmiş bir yıl önce. Savcı, yedi buçuk yıl hapsini istemiş. Kitabı polisçe toplatılmış. Amma ve lakin bir yıldan fazla süren mahkeme sonunda beraat etmiş... Bu gazete Kemal Bey gibilerden yana olduğu için onu övüyor. Övmekte de haklıdır bir bakıma ki, anadili gibi üç yabancı dili bilirmiş... Âlim, çok bilgili bir adammış... Eh, bu bilgisine ben de saygı duyarım..."

Muhtar Hasan Efendi, 'Oh!' dercesine soluğunu koyverdi:

"Şimdi beni iyi dinle komutan oğlum; bak ben kaçın kurasıyım! Kaç yıllık muhtarım... Senden çok kıdemli görevli, memur sayılırım bir bakıma... Gazeteler böyle yazıyor Kemal Bey için değil mi? Ben sana yukarıdan ne yazı yazdılar, onu da bilirim. Ne diyorlar sana söyle bakalım? Selam verme mi diyorlar bu adama?"

"Ben görevimi yapıyorum!"

"Görevle saygısızlığın ne alakası var bre oğlum? Sen yine jandarmalığını yap, adamın bir kanunsuzluğunu görürsen, o zaman tersleneceksen terslenirsin... Yine de olmaz ya, görevini yaparsın... Jandarmalığı ben mi sana öğreteceğim? Buna benzer çok çok olaylar gördüm bunca yıllık muhtarlığımda. Köyümüze otuz yıl hizmet eden Kemal Bey'in bacanağı Recep öğretmenimize de kimi akılsızlar az mı eza, cefa ettiler? Hakkında raporlar yazıp, yazdırıp yukarıya ne tahkikatlar açtırdılar... O zamanlar senin yerinde bir uzatmalı çavuşumuz vardı. Köyümüz böylesine büyüyüp gelişmemişti. Dört bir yakasını oteller moteller sarmamıştı. Uzatmayalım, çavuşumuz işi ağzına yüzüne bulaştırdı. Neyse ki ilçeden kaymakam beyimiz köye geldi, anladı dinledi savcıyla birlikte, işleri düzeltti. Recep öğretmenimizin

bütün suçu, köyümüzde kooperatifimizi kurmaktı. Onunla birlikte ben de okka altına gidiyordum... Oysa kooperatifçilik dediğin Atatürkümüzün buyruğudur! Diyeceğim o ki Metin Komutanım, yukarıda olup biten, dönen siyasete bizim buradan aklımız yetmez, ermez... Bize yukarıdan bu Kemal Bey'i tutun mu dediler? Köyde yaşatmayın mı dediler? Başkasına kötülüğü dokunmayan, üstelik bir suç işlemeyen kişinin böyle üstüne üstüne gidilmez! Ben her bir devlet muamelesini, güvenlik muamelesini bilirim. Adam yokken şu senin karakolunu da yönetmişliğim vardır. Şimdi deyivereyim mi sana yukarıdan Kemal Bey için gelen yazıyı? 'Köyünüze, yazar olduğu bilinen; komünistlik sabıkası bulunan Kemal Çığ adlı kişi gelmiştir –ya da yerleşmiştir– ahval ve harekâtına dikkat edile...' Tamam mı?"

Astsubay gülmeye başladı:

"Aşağı yukarı tamam sayılır... Senin de bilmediğin yok Hasan Efendi muhtarım. Senin gibi okumuş, bilgili, tecrübeli muhtara da hiç rastlamadım beş yıllık görevimde."

"Bu sözleri ister gönülden söylemiş ol, ister benimle alay et! Lamı cimi yok okumuş bir muhtarımdır ha! Başkaca kitaplar bir yana, sana yarın evden getireyim de oku; hem bizi suçlamaktan da kurtulursun: *Kooperatifçilik Nedir?* adlı bir kitabım var. İstanbul'un üniversitesinin büyük hocaları yazmıştır ha..."

"Yok canım Hasan Emmi, işi iyice büyüttün... Kooperatifçiliği suçlayacak denli cahil yerine koyma beni... Yanlışım olabilir ve lakin iyice azarlamaktasın beni..."

Komutan surat asmaya başlamıştı. Hasan Efendi sesini yumuşattı:

"Bak Metin oğlum, beni baban say, emmi diyorsun, emmi say, büyüğün oluyorum. Sertçe konuştuysam kusuruma bakma. Muhtar olaraktan ben de senin kadar bu köyde olup bitenlerden sorumluyum. İşleri birlikte yürütmek zorundayız. Kanunsuzluk gördüm mü, senin bile önüne geçerim. Köyde tatsızlık, tedirginlik istemem. Ona buna surat asıp selam vermeyerek köylünün önünde, gözünde küçük düşürmeye hakkımız yoktur kimseyi... Üstelik o sendeki evrak devlet sırrıdır; durduğun yerde hal ve de hareketinle bu sırrı açıklamanın ne gereği var? Bu işleri hep tecrübemle öğrendim devlet hizmetinde. Diyece-

ğim... rahat bırak şu adamı. Zaten şu köyün içinde kırk kişiyiz; herkes saati saatine ettiğini bilir. Sıçmaya bile hangi saatte gittiğini bilir be yahu! Niye telaşlanıyorsun?"

Bakkal Yusuf'la Kahveci Yakup uzakça bir masaya oturmuşlar, onları dinlemez görünüyorlardı ama iyice konuşulanlara kulak veriyorlardı. Hallerinden, muhtarın dediklerinden memnun oldukları anlaşılıyordu. Hasan Efendi'nin son sözlerine kahkahayı basacaklardı ama kendilerini tuttular. Bıraktılar Astsubay Metin Komutan gülsün. Gerçekten komutan gülümsedi:

"Pes ettim muhtar emmi, anlıyorum ki, kabul ediyorum ki devlet hizmetinde benden üstünsün, çok daha tecrübelisin... Bir yanlıştır yapmışız... Bir de şu var, şu emekli öğretmenlere, Kemal Bey'e nedense saygın, sevgin de var..."

Muhtar şöyle bir arkasına kaykıldı, sonra doğruldu:

"Bak bunda haklısın... Kırk yıl köyümüzün okuluna hizmet eden Zeynep öğretmen okul arkadaşımdır, dünya ahret kız kardaşımdır. Ablası Ayşe öğretmen de öyle... Kemal Bey'in ilmine, irfanına, insanlığına büyük saygım vardır. Babaları Salih Hocam nur içinde yatsın, bana eski harflerden tut, yenisini bile öğretmiştir. Zeynep öğretmenin kocası rahmetli öğretmenimiz Recep Karaovalı'ya gelince, ayrıca bütün köyün sevgisini, saygısını kazanmıştır. Bunları az önce sana söyledim. Şimdi bir de ne ilçedeki savcımızın, ne de sendeki dosyanın içinde bulunmayan bilgileri sana vereyim ki için rahat etsin, bu aileyi iyice öğren. Benim aile dostlarımdır. Amma dur hele, sen şimdi yemek yemiş gelmişsin, benim karnım aç... Öğleyi bulduk. Benim çocuklar, damatlar, oğullarım bahçede çalışıyor; evde kimse yok... Eve gidecek değilim..." Muhtar döndü, Yusuf'a seslendi: "Yahu siz yemek yediniz mi?"

"Çoktan... Yakup'la bir şeyler atıştırdık..."

"Aferin sana! Muhtarını hiç düşünmez misin? Getir şu senin dükkândan biraz ekmek peynir, helva!"

"Getireyim Hasan Efendi... Komutanımızla iş konuşuyorsunuzdur diye ses etmedim."

"İyi... Devlet işi, köyün işi konuşuldu bitti..."

Bakkal dükkâna yürüdü. Bu arada komutan bir el etti: Karşıdaki karakoldan bir jandarma eri koştu geldi; selam verip dikildi:

"Kıyıya, gazinoların oraya bir devriye çıkar... Bir görünsünler... Dolaşsınlar!"

"Baş üstüne komutanım!"

Hasan Efendi'nin yiyecekleri geldi, masaya kondu. Yusuf da biraz çekingen, bir sandalyeye ilişti. Muhtar Hasan Efendi bir yandan yemeğini yerken, bir yandan da konuşmaya başladı. Komutan aldırmaz görünüyordu ama dikkatle dinliyordu:

"Cumhuriyetimizin ilanında biz çocuktuk. Lafı biraz baştan alıyorum ama öyle gerekiyor... Köyümüzde o zamanlar okul mokul yoktu. Bir 'tabur imamı' denilen hoca vardı köyümüzde, hem de varlıklı. Şu caminin imamıydı. Bu adam, bizim Zeynep öğretmenimizin, Ayşe öğretmenimizin babası, hani Kemal Bey'in, rahmetli Recep öğretmenin kayınbabasıydı. Millet bir Salih Hoca dendi mi, hemen hizaya girerdi. Aşağıdaki kıyının sağ yakasına düşen büyük bir bahçesi vardı. Şimdi Zeynep ile Ayşe Hanım'a kaldı ya... Salih Hoca, İstanbul'da medreselerde okumuş, seferberlik süresince, ta Yemen çöllerinde ordumuzda tabur imamlığı yapmış bir zattı. Medreseli derlerdi ama hiç de örümcek kafalı bir adam değildi. Açık görüşlü, açık fikirli bir hocaydı. Babasını, dedesini bilemem, köyümüzün ileri gelenlerindenmiş hepsi... Seferberlikten sonra Kurtuluş Savaşı'nda karısını bırakıp Ankara'ya gitmiş. Büsbütün köye döndüğünde, camiye imam olmuş ama aklı başka: Biz köyün veletlerini yaka paça camiye topladı, okul açtı. Hani o zamanların deyişiyle mektep. Hem de kız-erkek bir arada. Köylü homurdandı, kızdı ama ses çıkaramadı; hocadan korku beterdi: 'Kemal Paşamızın emri böyledir!' dedi ve de kendi yetişen kızlarını da bizimle birlik okutmaya başladı. Çok geçmeden şu şimdiki büyük okulumuzun yerinde iki odalı bir okul yaptırdı. Kendi parasıyla yaptırdı dediler... Sonra da okulumuz genişleye büyüye, yeniden yapılmacasına bugünkü durumunu aldı. Yeni yeni öğretmenler atadı devlet okula. Oğlu olmadığından Salih Hoca, Zeynep kızını İzmir'lere öğretmen okullarına yolladı, öğretmen yaptı, köye getirdi kendi yerine okulumuza... Ablası Ayşe Hanım, okumaya daha bir meraklı çıktı, onu da liselerde okuttu, ta İstanbul'lara üniversitelere yolladı. Lise öğretmeni yaptı. Zeynep'i, köyümüze gelen Recep öğretmeni beğendiğinden

onunla evlendirdi. Ayşe Hanım da İstanbul'da ora liselerinde tarih öğretmeniyken, bu Kemal Bey'le evlendi... Kemal Bey'i en az otuz yıldır tanırım; yaz tatillerinde kimi zaman köye çok gelip gittiler. Diyeceğim o ki Metin Komutanım, Salih Hocamızın köyümüzde başlattığı okuma seferberliğinden bizim köyümüz çok aydınlandı. Hani köyün ilçeye karayolu yoktur ama burada ilkokulu bitiren çocuklar, şimdilerde kooperatifimizin motoru ile sabah ilçedeki ortaokula gider, akşam gelirler... İlçede ortaokul açılmadan önce, okuyacak çocuklarımızı ta ile yollardık; akraba, eş dost yanına, okusunlar diye... Mesariflerini de öderdik. Salih Hocamızın başlattığı bu okuma gayretiyle köyümüzden çok büyük adamlar da çıktı ha! Bak toptan sayıvereyim: Dokuz adet doktor; on beş, yirmi kadar öğretmen, beş adet kaymakam ki içlerinden ikisi vali olmacasına... Zeynep öğretmenimizin oğlu da şu sıra doğuda kaymakam! Altı ediyor demek kaymakamlarımız, valilerimiz... Ha bak unutuyordum, şu sıra Meclis'te bir de köyümüzden çıkmış milletvekilimiz var ha... Hukuğu bitirdi, Ankara'dan geldi, ilçede avukatlık ederken ilden milletvekili çıktı. Ama kulak asma, bizim karşımızdaki partidendir... Onu hesaptan sil! Ayşe Hanım'ın, hani Kemal Bey'in oğlu da İstanbul Üniversitesi'nde hoca ha. Ünlü bir cerrahmış, doktor demek oluyor... Adı Semih olacak, çocukluğunda, gençliğinde köye gelir giderdi. Şimdi gelelim asıl seni meraklandıran meseleye, komutan: Zeynep Hanım emekli olup, kocası da ölünce, o koskoca bahçedeki evde yapayalnız kaldı. Ablası Ayşe Hanım da emekli olmuş... Yalvar yakar, mektup üstüne mektup yazarak ablasını razı etti; onlar da gelip köye yerleştiler. Bahçe, mal zaten ikisinin. Rahmetli Recep öğretmen, dedim ya çok iyi bir adamdı. Bizim yaşlı süngerci Necip Kaptan, bir seferde büyük oğlu vurgun yemesin diye daldığında kendisi hafif bir vurgun kazası atlattı. Küçük oğlu Ali, askerdeydi o sıralar. Kaptanın karısı da ölünce, pek perişan oldu. Denize çıkamaz oldu. Motorlarını filan genç süngercilere devretti kaptan; Recep öğretmen de onu aldı bahçeye ortak olaraktan yerleştirdi. Kendisinin pek çalışacak gücü yoktur bilirsin... Oğlu Mehmet çalışır bahçede... Bahçenin üst başındaki küçük evde otururlar. Mehmet evlidir. Ali de babasının sattığı sünger

alet edevatı, motorunun parasıyla aldığı bir motorla körfezde yük taşır, yolcu taşır, turist gezdirir. Neyse lafın burasını bilirsin... Tamam mı? Yeter mi anlattıklarım?"

Jandarma Metin, Muhtar Hasan Efendi'nin altında kalmak istemiyordu. Toparlanıp ciddi ciddi sordu:

"İyi güzel... Beni aydınlattın muhtar emmi, velakin Kemal Çığ Bey'in ne iş tuttuğundan, mesleğinden hiç de söz etmedin..."

"Öyle ya... Laf arasında atladık. Şimdi söylesem şaşarsın... O, bizlerden biraz daha yaşlıdır. Yetmişini geçmiş olacak. Ama dinç adam, bak dağ bayır her sabah yürüyüş yapıyor. Doktordur oğlu gibi... Ya da oğlu onun gibi doktor olmuş..."

"Doktor mu?"

"Doktor ya... Hem de genç yaşında Almanya'da doktor olmuş da, olur olmaz Kurtuluş Savaşımıza yetişmiş; cephelerde askerliğini doktor olaraktan yapmış. Recep öğretmenimiz sağlığında Zeynep Hanım eşiyle bize gelir giderdi evimize; biz de onlara giderdik. Uzun kış gecelerinde can sohbetleri ederdik. Hani 'nereden biliyorsun?' dersen, bilirim işte... Kemal Bey, savaştan sonra bir kez daha Almanya'ya gitmiş, uzman doktor, operatör olmuş. Eski yıllarda bir geldiğinde sormuştum bu işi; 'Aman Hasan Efendi, savaşta gazi olan erlerimizin az mı kangren olacak kolunu, bacağını kestik. Uzman olmadan zaten operatör olmuştum...' gibisine söz etmişti. Yurda yeniden uzman olaraktan dönünce onu üniversitede hoca yapmışlar. Dur hele, tamamını hatırlayalım: O zamanlar üniversitenin adı dârülfünunmuş. Hocalar da profesör değil, adları müderrismiş. İşte bizim Kemal Bey'i müderris muavini yapmışlar. Doktorluk tarihi de okutmuş... Dur hele yine getiremedim... Tamam! Tıp tarihi hocalığı da yapmış... Doktorluğun gelmişini geçmişini araştırmış; bu konularda kitapları bile varmış."

Astsubay Metin Mızrakçı bilgiç bilgiç şöyle bir arkasına kaykıldı:

"İyi hoş ama muhtar efendim, doktorluğun tarihini yazdı, yazıyor diye kitapları için kimseyi mahkemeye vermezler..."

"Bre oğlum, bu benim anlattığım iş kırk yıl önceki durumu Kemal Bey'in. Böylesine kendisini ilme, irfana veren bir kişi, daha derinlere dalar... Âlim olur be yahu... O günden bugüne

ne kitaplar yazmış, yabancı dillerden çok önemli kitapları dilimize aktarmış... İnsan bir kez ilim denizine dalmayagörsün... Bu yüzden Kemal Bey, kendisini ilme verdiğinden... hele şimdi bilim deniyor ha... onu da öğrendim! Doktorluğu da bırakmış... Geçimini kalemine bağlamış..."

Astsubay, Muhtar Hasan Efendi'nin gönlünü almayı düşündü kendince:

"Dedim ya Hasan Emmi, senin gibi muhtar pek bulunmaz; bilgine, insanlığına diyecek yok..."

"Deminden beri hep anlattık ya oğul; kır atın yanında duran, ya huyundan, ya suyundan... Bunca yıldır büyük adamlarla düştük kalktık... Okuduk da dedik ya!"

Komutan bir karşılık verecekti, bir şeyler söyleyecekti ki, camiden çıkan imam efendi meydanı geçmiş, gelmiş onlardan iki masa öteye oturmuştu. Muhtar, artık Metin Komutan'la konuştuklarını yeterli buluyordu; hocanın gelmesini fırsat bildi:

"Olmadı hocam! Olmadı! Bize dargın mısın yoksa? Buyur yamacımıza da bir kahvemizi iç..."

Hoca efendi kasketini şöyle bir düzeltti; asık bir suratla kalktı geldi, yanlarına oturdu. Seyrek sakalının kıllarını çekiştirerek konuştu:

"Ola ki komutanla devlet işi konuşuyorsunuz..."

"Yok canım... Devlet işi filan konuştuğumuz yok! Devleti şu kahveden biz mi yöneteceğiz? Yakup! Bak hele, hocamızın kahvesini getir!"

Kahveci zaten kahveyi hazırlamıştı; getirdi. Komutan şaka etti:

"İmam efendim, öğle ezanının okunduğunu duymadık..."

"Okumadım."

"Minaredeki hoparlörler bozulduysa, bizim erler hemen tamir etsinler..."

"Ezan okusam da camiye gelen giden yok... Hiçbir yerde bozukluk da yok... Ben kendi başıma namazımı kıldım işte..."

"Hasan Efendi muhtarımız, hocamız bize çok kızıyor; ne etsek? Nasıl gönlünü alsak?"

"Alırız Metin Komutanım. Bu cuma hep birlikte namaza gideriz. Köylüyü de toparlarız..."

Hoca Efendi iyice öfkelendi bu kez:

"Siz, cumadan cumaya mı namaz kılarsınız?"

"Bak bu söz doğru..." diyerekten komutan, muhtarın yüzüne baktı, onun ne diyeceğini bekledi; aklınca ortalığı kızıştırmak istiyordu. Hasan Efendi hiç oralı olmadı. Arkasına kaykılarak konuştu:

"Namaz kılmamak bir kabahat, tastamam günahtır diyelim hocam. Amma ve lakin şu sıra köylünün iyice işe sarıldığı bir sıra. Bugünlerde milleti işinden gücünden alıkoyup günde beş vakit namaz kıldırmak da günahtır. Hem böyle bir iş yaptırmaya benim yetkim yok. Belki komutanımızın yetkisi dahilindedir (!)."

Metin Komutan kahkahayı bastı:

"Oooo! Olmadı muhtar emmim! Bu işi benim üstüme yıkamazsın... Böyle bir yetkim yok. Beni cahil yerine koyma... Cumhuriyetimiz laiktir. İsteyen namazını evinde kılar, isteyen bahçesinde bir ağacın altında kılar... İsteyen camide kılar. İsteyen de hiç kılmaz! Sen beni Osmanlı zaptiyesi mi sandın?"

"Yaşa be oğlum! İyi konuştun; şimdi kalkıp alnından öpesim geldi!"

Hoca, bir muhtara, bir de komutana öfkeyle baktı:

"Şimdi de beni maytaba alıyorsunuz değil mi?"

"Yok estafurullah hocam..." diyerekten imamın gönlünü almaya giriştiler. Bu sırada caminin alt başındaki yoldan, deniz kıyısından gelen bir kalabalık göründü. Bakkal Yusuf dükkânının önüne koştu,

"Aman turistler geliyor, balları hazırlayalım!" diyerekten. Kahveci Yakup da masaları, sandalyeleri düzeltmeye başladı. Metin Komutan da,

"Yahu çok oturduk... Görev başına dönelim. Ortalık kalabalıklaşıyor..." diyerekten kalktı, karakola yürüdü. Hoca Efendi, gelenlere baktı baktı,

"Tövbe ya Rabbi, tövbe... Karılar bile kısa pantolonla dolaşıyor gayri..." diye söylenerek kahvenin içine geçti.



Üç

Kemal Çığ kahveden ayrıldıktan sonra, caminin yanındaki yokuştan, kıyıya indi. Kıyıda motorların yanaştığı sağlamca, büyük bir iskele vardı. İskelenin solunda, denize karşı gazinolar sıralanmıştı: Kimisi sağlam, beton binalardı, terasları geniş. Teraslardaki masaları, renkli tenteler gölgeliyordu. Gazinoların kimisi çit, kargıyla çevrilmiş yüksekçe yerlerdi; üstleri hasırlarla örtülmüştü. Hepsinin ayrı ayrı, yirmi otuz metre uzanan taşlıca bir kumsaldan sonra, deniz üstünde küçük küçük, motorların yanaşacağı iskeleleri vardı. Gazinoların aralarında, arkalarında çamlar, çınarlar, kavaklar yükseliyordu. Kıyı yemyeşildi. İskelelerde motorlar vardı. Gazinolarda insanlar kaynaşıyordu; denize girenler bağrışıyor, karşılıklı çocuklar top oynuyordu... Nedense merak etti Kemal Çığ, büyük iskelenin yanına yürüdü, elini denize soktu: Su ılıktı.

Büyük iskelenin sağ kıyısı balıkçılarındı. Beride denize atılmış, doldurulmuş iri iri taşlarla balıkçı kayıklarına, motorlarına bir barınak yapılmıştı. Barınağın berisinde, kumların üstünde birkaç balıkçı, ağlarını sermiş, tamir ediyorlardı. Deniz kenarından dar, toprak yola çıkarken balıkçılarla selamlaştı. Onlarla daha ilk geldiği günlerde tanışmıştı Necip Kaptan'ın sayesinde. Yaşlı bir balıkçı gülerek konuştu:

"Denize girenleri görünce meraklandın galiba bey, suya baktın!"

"İyi bildin... Mayısta deniz ısınır mı?"

"Bizim buralarda yıl on iki ay bile denize girilir... Kış kıyamet dediğimiz zamanlarda bile kefereler denize giriyor bu kıyıda..."

"Şaştım doğrusu... Balıklar da üşümezler herhalde!"

Balıkçılar hep birlik gülüştüler. Kemal Çığ, koyun sağ yakasına, kıyıdan kıyıdan bahçeye, eve doğru yürümeye başladı. Bu tarafta kıyı biraz kayalıktı; sonra yine kumsal başlıyordu. Kaya-

lık kıyının gerisinde yine sebze, meyve bahçeleri vardı, ta çamlı tepelerin kucağına değin... Salih Efendi'nin bahçesi diye anılan büyük sebze, meyve bahçesi de hemen hemen koyun sonundaydı. Kemal Çığ yürürken, 'Bizim kayınpederin bahçesi de köyün dışındaymış...' diye düşündü. Denizle bahçenin arasında otuz-kırk metreye yakın genişlikte bir kumsal vardı. Kumun bittiği yerde, bahçenin sınırına yakın iki büyük çam ağacı yükseliyordu. Necip Kaptan oğullarına, bu çamların altında oturmak için tahtadan arkalıklı, denize karşı bir sıra yaptırmıştı. Sıranın karşısına gelen yerde, kıyıda tahtadan sağlam bir iskele vardı. Kaptanın oğlu Ali yapmıştı bu iskeleyi motoru için. Kemal Çığ etrafına bakındı, denize baktı: Kaptan, gününü şu sırada oturarak geçirdi çoğunlukla; şu sıra yoktu ortalıkta. İskele de boştu, motor yoktu. Gazeteleri, postayı Ali getirip belki de eve bırakmış, gitmişti. Büyük bahçe, demir kazıklara çekilen dikenli tellerle çevrilmişti. Kıyıya bakan geniş, tahta bir kapısı vardı. Ev, bahçenin denize doğru sağ köşesindeydi. Önü, yanı, arkası çiçeklerle çevrilmiş, sebze bahçesinden ayrılmıştı. Tek katlı, sağlam yapılı, taştan bir binaydı. Evin önündeki geniş terasın her yerini bir yaşlı asma sarmıştı. Terasın berisinde ulu bir çınar dal budak salmıştı. Çınar öylesine uluydu ki, neredeyse ev, dalları, yaprakları arasında yitmiş gitmişti. Teras büyük bir oturma odası haline getirilmişti. İç giriş kapısının soluna doğru uzanan bir sedir yerleştirilmişti. Birkaç koltuk, sandalyeler, yemek masası, çiçek saksıları düzenliydi.

Ayşe ile Zeynep, masanın üstüne dikiş makinesini koymuşlar, biri kolu çeviriyor, öteki yerlere sarkan, dökülen bir kumaşı dikiyordu. Bir karısı Ayşe'ye, bir de baldızı Zeynep'e baktı yaklaşırken Kemal Çağ, şaştı kaldı: Dikkat etmemişti şimdiye değin; iki kardeş nasıl da birbirlerine benziyordu... 'Sevimli, yaşlı iki hanım!' diye düşündü. Zeynep, ağaran saçlarına karşın ablasından daha dinç, daha canlı görünüyordu. İkisi de dikiş için gözlüklerini takmışlardı; üstlerine benzer ince yün ceket giymişlerdi. İkisinin de artık yüzlerindeki kırışıklar belirginleşmişti. Ne de olsa Ayşe biraz daha çökmüş görünüyordu, ya da Çığ'a karısı öyle geliyordu. Ya kendisi 'Beni bir kalem geçelim...' diye basbayağı mırıldanırken, Zeynep başını kaldırdı:

"Öğle yemeğini unuttun ağabey!" diye söylendi.

Kemal Çığ yıllar önce baldızına, kendisine enişte demeyi yasaklamıştı.

"Bakıyorum sizler de unutmuşa benziyorsunuz... Bu ne telaş? Ne dikiyorsunuz hanım hemşire?"

Karısı karşılık verdi:

"Senin çalışma odana perde dikiyoruz. Geçen hafta ilçeden almıştık perdelikleri... Sana sürpriz yapacaktık..."

"Canım perde şart mıydı?"

"Perdesiz oda, pencere olur mu?" dedi Zeynep, Kemal Çığ sedire ilişirken; bastonunu kapının yanındaki askılığa asmış, bakkaldan aldıklarını masaya koymuştu:

"Bu gidişle bir türlü çalışmaya başlayamayacağım galiba... Köy, doğa öylesine güzel ki, gezip dolaşmaktan kendimi alamıyorum. Yıllardır bir kentin belli bir mahallesine, sokaklarına, haydi açık söyleyeyim, zaman zaman mahpushane duvarları arasına sıkıştığımızdan olacak! Yine oraları boylamazsak..."

Karısı ciddi ciddi konuştu:

"Dinlen biraz... Yılların yorgunluğunu çıkar... Biz de emekliliğimizin tadını çıkaralım... Nasıl olsa başlayacaksın çalışmaya, duramazsın çalışmadan... O soruna gelince, bitti! Geçen gün gazetede haber vardı ya..."

"Savcı muhakkak temyiz eder kararı... Avukatımız biraderimiz daha bir mektup yazmadı..."

"Karar verilip gazete buraya ulaşıncaya dek on gün geçmiş... Bugün yarın Nazmi'den de mektup çıkar..."

"Ali görünmedi mi? Gazete filan getirmedi mi?"

"İşi çıkmıştır, akşama gelir gazeteler... Posta kutusunun anahtarı da onda... Her gün postaneye uğruyor..."

Zeynep gözlüğünü çıkardı, yerinden kalktı:

"Yemekler hazır... Getireyim..." diye yürüdü. Ayşe de makineyi masadan alıp sedirin bir yanına koydu; dikişleri toparladı. Sofra örtüsüne, tabaklara davrandı. Kocasının getirdiklerini içeriye götürdü.

Kemal Çığ, arkasındaki yastığa yaslandı; çınarın yaprakları arasından bahçenin derinliklerine bakmaya başladı. Yeşilliklerin arasından ta bahçenin öte başındaki, kaptanın oğulları, ge-

liniyle oturduğu küçük ev görünüyordu. Ortanca oğlu Mehmet çalışıyor muydu bahçenin içinde? Görünmüyordu.

Sofraya oturduklarında suskunluğu gidermek için Zeynep Karaovalı şaka yollu konuştu:

"Artık bahçenin işleriyle de ilgilenmelisin ağabey..."

Kemal Çığ şaşırdı; elinden çatalı bıraktı:

"Fikir işçiliğinden kol işçiliğine geçeceğiz demek?"

"Öylesi değil... Bahçenin girdisi çıktısıyla ilgileneceksin ağabey... Satışlardan gelen hesaba bakacaksın; kooperatife filan gideceksin..."

"Yahu bu bahçe iki kardeş sizin. Ortağınız var... Bana ne?"

"Doğru ama sen ilgilenmezsen köyde dedikodu başlar. Evin erkeği varken Zeynep öğretmen, Ayşe öğretmen bahçe için koşuşuyor derler. Hiç yakışık almaz. Buralarda görgü, gelenek başkadır..."

"Bırak Zeynep sen de şimdi şakayı..."

Karısı söze karıştı:

"Zeynep haklı... İşlerle ilgilenmesen bile, ilgilenir görünüver. Kooperatifin bir toplantısına gidiver..."

Kemal Çığ bir karısına, bir de Zeynep hemşiresine baktı:

"Tamam oldu, giderim. Zaten köylüyle bir arada bulunmaktan sevinç duymaktayım. Yalnız bir koşulum var!"

"Neymiş o?"

"Biraz önce bakkaldan getirdiğim öteberi gibi şeylerle iş bitmez. Anladık, ikinizin de emeklilik aylıkları var. Bahçeniz var... Hani benden zenginsiniz (!). Ama ben de evin giderlerine katılacağım. Konukluğum bitti. Mahpushaneden alışığım bu işe, tencere kaynadı mı, lokmamı öderim..."

Bu kez iki kardeş birbirlerine baktılar. Karısı,

"Haklısın, hesaplaşırız" dedi. Baldızı, ciddi görünmeye çalışarak konuştu:

"Sebze, meyve hesaba katılmayacak... Bahçemizden bedava yemekteyiz..."

Kemal Çığ gülmeye başladı:

"Kusuruma bakmayın be hanımlar... Kafam karışık..." diye sofradan kalktı. Gitti ellerini yıkayıp geldi; sedire oturdu. "Bugün haberleri de kaçırdık..." diye söylendi. Sedirin yanındaki

masada duran radyoyu açtı. Radyoda şarkılar söylenmekteydi. Karısı sofrayı toplamış, baldızı kahveleri yapmış gelmişti. Kemal Çığ dalgın dalgın şarkıları dinliyordu. Bir hanım da bu kez, "Gurup etti güneş, bütün dünya karardı!" diye bir şarkıya başlamıştı. Kemal Çığ elinde kahvesi, cıgarası,

"Bakın işte bu şarkıyı severim... Hacı Arif Bey'indir... Güftesi de Hikmet Bey'in olacak..." diye söylendi. Zeynep hayretle doğruldu:

"Senin de bilmediğin yok ağabey!"

"E... Ne de olsa eski toprağız..." Gözleri çınarın dallarında yapraklarındaydı, sözünü değiştirdi: "Bu çınardan korkulmaz mı Zeynep?"

"Niye korkulsun?"

"Yağmurlu, fırtınalı bir havada yıldırımları üstüne çekebilir; çok yüksek, ulu bir çınar... Biz de bunun altındaki evdeyiz!"

"Bu konuda hiç korkun olmasın ağabey, kışta kıyamette, yağmurlu havalarda, gecelerde rahat rahat uyuyabilirsin. Önlemini yıllar önce rahmetli babamız almıştı. Birkaç ağaç cevizlik var ya... Orada bir siperisaika var. Çocukluğumdan beri oraya birkaç kez yıldırım düştüğünü bilirim."

"Akıllı adammış Salih Efendi babamız... İçim rahat etti. Ayşe, unutmayalım da sözlüğe bakalım; şu siperisaika sözcüğüne Türkçe bir karşılık bulunmuş mu?"

Kahveler de içilmişti. Hanımlar, "sen otur, ben yıkarım..." diye bulaşıklar için tartışıyordu. Kemal Çığ,

"Yazı mı, tura mı atın..." diye güldü; sonra hemen ayaklandı. "Kitap yerleştirecektim ama içimden gelmiyor bugün... Zaten bir hayli kolayladım o işi... Gidip kıyıda dolaşacağım, oturacağım... Kaptanla da laflanırız..." diye yürüdü. Arkasından iki kardeş bakıp kaldılar. Ayşe Çığ çok üzüntülüydü. Zeynep, kaygılı kaygılı ablasına sordu:

"Ağabeyim birkaç gündür çok tedirgin abla, neden?"

"Biliyorsun işte, bir yıldan fazla oldu sürüyor şu kitap davası. Savcı yedi buçuk yıl hapsini istemişti..."

"Gazetede okuduk, beraat etmiş ya?"

"Avukatından ayrıntılı haber bekliyor. Savcı kararı temyiz edebilir... Eder de. Eskiden aldırmazdı bu gibi davalara; 'girsek

içeriye ne çıkar' der geçerdi. Yaşlandığından mı, yoksa köye geldiğimizden beri rahata alıştığından mı bilmem, evhamlı oldu..."

"Savcı temyiz ederse etsin... Karar öyle kolayca bozulur mu?"

"Hiç belli olmaz... Bir bozulursa al mahkemeyi baştan... Yine üzüntü... Sonu belirsiz bir iş. Mahkeme bozma kararına uyabilir... Uymaz da tasdik ederse, bu yaştan sonra ağabeyin bir yedi buçuk yıl daha hapsi boyladı mı; Allah bilir artık oradan ölüsü çıkar..."

"Allah korusun! Sen de ağzını hayra aç!"

"Ah Zeynep, ben de sıkıntımdan böyle konuşuyorum. Bu yaşa geldi hâlâ yakasını bırakmıyorlar... Her çevirdiği kitap için kovuşturma açılıyor... Bellemişler bir kez... O da inadına işi bırakmıyor. Seçip çevirdiği kitaplar da çok satıyor: Şimdi gençlere bir okuma hevesi geldi. O da gençler abur cubur okumasınlar; kulaktan dolma bilgiler, broşür gibi kitaplardan aldanmasınlar diye kafasına koymuş. Buraya gelmeden de deliler gibi gece gündüz çalışıyordu. Şimdi göreceksin, buranın havasına suyuna bir alışsın, masasının başından kaldıramazsın. Yayıncısı da satıyor diye inadına çok para veriyor... Onun kafasında bir genç yayıncı zaten... Ama şimdilik bir tesellim var: Şu son davadan bir paçasını kurtarırsa, en az bir yıl rahat ederiz. Yeni kitabını hazırlayana dek en az bir yıl geçer. Çeviri de yapsa çok titiz çalışır. Adı memlekette, daha doğrusu erbabı arasında diyelim, Marksist edebiyatını en iyi bilen yazar, çevirici diye çıktı bir kez. İstanbul'dayken yayıncısı, ille de '*Kapital*'i toptan çevir, basalım' diye tutturdu. Nedendir bilmem, 'buna benim ömrüm vefa etmez!' diye kabul etmedi. 'Bunu bilimciler yapsın...' dedi. Ama üniversiteden bir hoca mı bilmem, birileri parça parça çevirmeye başlamış da basılan bölümü gördü, çeviriyi beğenmedi. 'On beş yıl önce bu özgürlük havası olsaydı, başlardım çevirmeye...' diye hayıflandı. Yine de elinin altında anlaşmalı çevireceği iki yapıt var. Yayıncı da basbayağı ağabeyini maaşa bağlamış gibi bir şey, avans diyor, çeviri, telif ücreti diyor, her ay bir para veriyor." Sözün burasında gülümsedi Ayşe Çığ: "Ağabeyin boşuna mı bize kafa tutuyor ille de masraflara

katılacağım diye... Sağdan soldan da 'Seni sömürüyor bu yayıncı, az para veriyor...' diye kışkırtmak istiyorlar ama onun aldırdığı yok: 'Görev görevdir, biz işimize bakalım... Para işi sonra gelir...' diye gülüp geçiyor. Semih oğlumuz birkaç kez, sıkıla sıkıla, 'baba, ben bu doktorluktan çok para kazanıyorum, koskoca doçent oldum. Sen de beni yetiştirmek için az sıkıntılara katlanmadın. Ne olur Allah aşkına bir sıkıntın varsa söyle...' diye yalvardı. Onu, 'sen benim işime, parama karışma! Çoluk çocuğunun nafakasına bak; onlara beni ortak etmeye kalkışma!' diyerekten tersledi. Sonra da, 'hele sen bana anlat bakalım; mide ameliyatlarında yeni bir yöntem kullanıyormuşsunuz. Nasıl bir yöntem bu?' diyerekten gönlünü almaya çalıştı. Ne de olsa kendisi de eski bir operatör..."

"Ne yalan söyleyeyim abla, bu ağabeyimin düşüncelerini, dediklerini bile pek anlayamıyorum. Konuşurken, kırar mıyım, üzer miyim, diyerekten korkuyorum..."

"Zamanla huyunu suyunu öğrenirsin..."

"Canım bu yaşa gelmiş, bunca hizmeti var... Emekli ediversin kendisini olsun bitsin... Değer mi bu yaştan sonra bunca didinme, uğraşma... Nedir bu tutku böylesine?"

"İyi söyledin, bir tutku ki sırasında ben de anlamakta güçlük çekiyorum. Çalışma tutkusu mu desem... Fikir tutkusu mu desem... Memleket sevgisinin hastalık haline dönüşmüş tutkusu mu desem... Hep iğne üstünde. Fikir, bilgi filan dedin mi, ateştir, kavgacıdır. Özel yaşantısında bir melek..."

"Sen de bunca yıldır az çekmedin onun başına gelenlerden..."

"Şikâyetçi değilim. Bilirsin, çok severim Kemal'i. Kimi zaman 'kırk beş yıllık evliliğimizde!...' diye çıkışacak oldum mu, benimle şaka eder: 'Bunun on beş yılını tenzil et Ayşe, bu yıllar zaman zaman mahpushanede geçti, sayılmaz' der..."

"Bari bundan böyle biraz dinlensin... Onu rahatlatalım abla... Baksana benim kocama, köyde bir kooperatif kuralım dedi de neler yaptılar! Rakı içmezdi, cıgara bile içmezdi doğru dürüst... Bir siroz dediler, kurtaramadık... Bizim Muhtar Hasan Efendi'ye sorarsan, yüreğine indi diyor. O sıra Mustafa oğlumuz da kaymakamlık stajını bitirmiş, kura mı çekecekti, tayini

mi çıkacaktı ne, duyduğuma göre babasının yüzünden güya hakkında kovuşturma bile açıp, tayinini geciktirdiler... Deyimi başka türlü söyleyeceğim: Şu bizim polislerin eli ne kadar uzunmuş meğer..."

"Oooo! Bu konuyu açma şimdi... Ben nelerini bilirim..."

Uzunca bir süre sustular. Sonra Zeynep kalktı:

"Sen şu dikişleri, makineyi hazırla, bugün perdeleri bitirelim. Ben şimdi bulaşıkları yıkar gelirim..." diye mutfağa yürüdü. Ayşe dalıvermişti, düşünceli, üzüntülü,

"Olur... Olur..." karşılığını verdi.

Necip Kaptan sıradan inmiş, yere, kumlara oturmuş, sırtını çama vermiş, biraz zorca hareket ettirdiği sol kolunu, sağ eliyle ovuşturarak Kemal Çığ'a denizi anlatıyordu. Küçülmüş mavi gözleri kıvılcımlı, iyice ağarmış kaba sakalı, bıyıkları diken diken olmuş, heyecanlanmıştı. Gözlerini kıyıya vuran mavi denizin köpüklü dalgacıklarından ayıramıyordu:

"Bir daldın mı Kemal Bey, mümkünü yok su yüzüne çıkamazsın; hani çıkmak istemezsin... Sünger kesmeyi, toplamayı bile unutursun denizin dibinde... Bir dünya ki, şu bizim dünyanın çok daha güzeli: Dağlar, tepeler, ormanlar, vadiler... Üstelik korkunç bir sessizlik! Bu sessizliğin korkusuna önce alışacaksın. Korkuyu attın mı, alıştın mı, insan sessizliğe teslim olur! Kendini unutuverirsin renkli derinliklerde. Ne ki yukarıdan da 'çık artık' diye boyuna işaret ipini çekerler. 'Çıkmazsan, havayı keseriz!' diye korkuturlar... Şimdi kulaç mulaç hesabını bırakalım; gençliğimde benim daldığım derinliğe her babayiğit dalamazdı. O zamanların dalgıç takım taklavatları da allahlıktı ya... Dalmak bir işti, daldıktan sonra çıkmak su yüzüne ayrı bir işti. Vurgun yememek için dalmanın da, hele çıkmanın da ayrı bir yöntemi vardır. Bana süngerci arkadaşlar 'tahtelbahir' adını takmışlardı. Bu ad bütün ilçeye, çevreye yayıldı sonraları. Uzatmayalım bu zanaatta kafamı kullandım, vurgun yemedim. Yine kafamı kullandım kaptanlığa yükseldim. Çalıştım çabaladım, takım taklavatıyla bir süngerci motoru sahibi oldum. Dal-

gıç olaraktan çok gençleri yetiştirdim... Benim büyük oğlumu görecektin Kemal Bey!... Büyük oğlumu... Kalıbı kıyafeti benden iri, gösterişliydi. Ciğerleri demirci körüğü! Bir daldı mı, beş kişinin çıkaracağı süngeri çıkarırdı. Benden baskın çıktı. Ona da 'denizaltı' adını taktılardı..."

Kaptan birdenbire susuverdi: Söz yine bir vurgunla, bir kaza ile yitirdiği en büyük oğluna gelmişti. Bir kez anlatmıştı Kemal Çığ'a oğlunu nasıl yitirdiğini. Sualtında hava borusu kayaların arasına sıkışmıştı; nasıl olmuşsa olmuş, kurtulup çıkana dek, Turgut vurgunu yemişti. Gemiden onu kurtarmak için dalan kaptan babası da neredeyse vurgunu yiyordu. Sol kolunun azıcık sakatlanmasıyla, ustalığı ile işin içinden çıkmıştı kollarının arasında Turgut oğluyla. Turgut Reis'i kurtaramamışlardı. Turgut Reis, ünlü deniz kurdu, bu yöredendi. Kaptan, oğluna bu yüzden bu adı vermişti. Unutamıyordu bu oğlunu! Zaten bu yüzden tayfasını, dalgıcını dağıtmış, sünger araç gereçlerini ve moturunu başkalarına devretmiş, küçük oğlu Ali'ye bu gidenlerin yerine daha küçük; yük, yolcu taşıyan bir motor almıştı. Denize basbayağı küsmüştü; ne ki belli etmek istemiyordu. Ortanca oğlu Mehmet'i bahçıvan yapmıştı. Küçük oğlu Ali'ye gelince, sadece deniz üstünde dolaşıyordu...

Kemal Çığ cıgara paketini çıkararak sözü değiştirdi. Cıgaraları yakarken sordu:

"Ali bugün görünmedi; çok işi var herhalde..."

"Motora gezici bir kalabalık doldurmuş, karşıya Selim'in gazinosuna getirdi."

"Oralarda birtakım kayık tekne seçiyorum ama Ali'nin geldiğini nereden bildin?"

"Bir saat kadar önce geçerken seçtim motoru."

"Pes doğrusu kaptan, nasıl görüyorsun böylesine uzaktan?"

"E... Bizde denizci gözü vardır Kemal Bey! Selim'le anlaşması vardır bizim Ali'nin, getirdiği müşterilerden, turistlerden ötürü, ondan komisyon alır... Yoksa gazinocular nereden müşteri bulacak motorlar getirmezse... Bak şimdi, eğer müşterilerinden memnunsa, oradan kıyı kıyı gezdirirken, bizim buraya da getirir... Hani geçenlerde de bir kalabalıktır gelmişti ya..."

"Bunları da getirir mi dersin?"

"Biraz sonra göreceğiz bakalım..."

Bir süre denize baka baka cıgaralarını içtiler. Kaptan birden doğruldu:

"Geliyor işte... Dediğim oldu..." diye söylendi. Kemal Çığ şaşırdı; gözleriyle gelen motoru aradı denizde; neden sonra görebildi. Dikkatle gelen tekneyi izlemeye başladı: Oldukça büyücek teknenin burnu suları yarıyor, hızla yaklaşırken üstündeki tentesi rüzgârla uçuşuyordu. İyice yaklaştığında içindekiler de seçilmeye başlamıştı. Ali kıç tarafta, dümenin başında dikiliyordu. Ayağında bir blucin vardı; üstü çıplaktı. Adaleli geniş omuzları, uzun boyu, dalgalı ama kısa kesilmiş saçlarıyla sanki bir Apollon'du! Kemal Çığ, şöyle bir kaptana baktı. Kaptanın da gözleri kıvanç dolu, oğlundaydı. Motor, makine stop etti; burnunu iskeleye verip yavaşladı, süzüldü. Daha iskeleye pek yaklaşmadan, içindeki kızlı erkekli birtakım mayolu genç denize atladı. Gemi iskeleye yanaşırken Ali burna atladı, demir attı. Sonra kıça geçip iskeleyi yakaladı, tekneyi bağladı. İçerde birkaç yaşlıca kadın erkek kalmıştı boyunlarında fotoğraf makineleriyle. Ali onlara el verip iskeleye çıkardı. Necip Kaptan,

"Bunlar turist keferesi..." diye söylendi. Ali, babasına ve Kemal Çığ'a merhaba gibisine bir el edip, yaşlı turistlere sağı solu göstererek bilgi vermeye başladı. Kemal Çığ hayretle doğruldu; kulak verdi:

"Yahu kaptan, bu bizim delikanlı bülbül gibi İngilizce konuşuyor! Nasıl benim haberim olmadı? Aferin! Şaştım doğrusu..."

Necip Kaptan kasıldı:

"'Yanlış konuşurum ben... Kemal Amcam duymasın' diye senden çekiniyor... Anlatırım sonra bu işi..." derken, Ali resim çekmeye girişen turistlerden uzaklaştı. Tekneye atladı; elinde bir paketle iskeleye çıktı. Babasının, Kemal Çığ'ın yanına geldi:

"Gazeteler, postadan iki dergi, bir de mektup çıktı Kemal Amca..." diye kuma oturdu. Kemal Çığ mektubu cebine, gazeteleri yanı başına koyarken sordu:

"Nereden çıktı bunlar Ali?"

"Sık sık çıkar gelirler bunlar... Arabalarıyla gelmişler. Çoğu İsveçli. Deli divane oldular bizim bu kıyıları görünce. Arabalarını garajda teslim ettik, ilçedeki otelde yer bulduk. Yarın sabah

erkenden bizim motorla Bodrum'a gideceğiz. Kıyı kıyı gezmek istiyorlar... Başaltındaki kamaramsı yeri düzenledik, tuvaletli filan... Zaten kıyılarda gecelenecek yerler belli... Hiç de pazarlık etmediler. Bankada dolar bozdurdular. Birkaç gün ortalıktan yiteceğiz baba... Sizin gazeteleri de arkadaşlara tembih ettim, Selim'in gazinosuna bırakacaklar Kemal Amca..."

"Orada burada yarın pek oyalanma, akşama Datça'yı tut."

"Elbet kaptan babam, her zamanki programı uygulayacağız..."

"İyi... Dikkatli ol..."

"Bakıyorum iyi İngilizce konuşuyorsun Ali, haberim yoktu."

Ali gülmeye başladı:

"Şu İsveçlilerden iyiyim Kemal Bey Amca. Babam anlatmadı mı? Askerlikten önce, askerlikten sonra toplam beş yıla yakın Antalya'daki kalıntılarda kazılar yapan yabancı arkeologların yanında çalıştım, şoförlük yaptım. Askerliğimi de Mersin'de denizci olaraktan yaptım, hem de çarkçı onbaşısı olmacasına..." Biraz önüne, biraz da kıyıya, yüzenlere baktı Ali; biraz da çekingen ekledi: "İngilizce kitaplar da okurum amca ama yazmasını pek kıvıramıyorum; ne de olsa kulaktan dolma öğrendik..."

"Okuduktan sonra niye yazamayacakmışsın be Ali... Bakarız bu işin çaresine..." diyerekten Kemal Çığ sevinerek doğruldu. Kaptan biraz da öfkeli gibi oğluna bakarak konuştu:

"Bu yezit yok mu Kemal Bey, bu yezit! Böyle kalabalık gruplarla değil, turist gezdiriyorum diyerekten kefere kızlarıyla sık sık ortalıktan bir yiter üç beş gün... Haydi söyletme beni... Ben de olsam dillerini öğrenirim..."

Ali gülerek hemen ayağa kalktı:

"Tamam... Babam yine başlıyor... Bana izin Kemal Amca, gideyim ağabeyimi bulup bahçeden taze salatalık, marul bakayım bu yabancı konuklarımıza..."

Arkasından baktılar. Kemal Çığ,

"Sen bu delikanlıyı evlendir bir an önce Necip; elbirliğiyle evlendirelim olsun bitsin..."

Kaptan başıyla kıyıda kumlara yatmış güneşlenen yabancı, güzel kızları işaret etti:

"Evlendirsek kaç para eder Kemal Beyim; bizim oğlanda bu boy pos, şu kefere karılarında... Haydi söyletme beni. Vallah karısına yazık olur be yahu..."

"Kaç yaşında Ali şimdi?"

"Valla biz bunun nüfus kaydını erken mi yaptırmışız, bir yanlışlık mı olmuş bilmem... Benim hesabıma göre yirmi yaşında askere gitti. Sonra iki yıldan fazla Perge denilen harabelerde ortalığı kazan Türk, kefere hocalara şoförlük yaptı. İki yıldır da burada. Ben süngercilik işini bırakıp anlattığım gibi şu motoru kendisine alınca yanımıza geldi. Verdim gitti ona motoru. Güya kazancından bana pay veriyor, hesap veriyor ama kulak asma, ben mahsus hesap soruyorum, yoldan yöreden çıkmasın, iyi çalışsın diye... Tekneyi ona bağışladım gitti. Kerata biliyorum, bankaya biriktirdiği paralardan koyuyor. E... Benim de bir ihtiyacım yok sayılır; tütün, kahve parası veriyor oğullarım diyelim. Mehmet'in karısı gelinim de evde gül gibi bana bakıyor. Mehmet de sağ olsun bahçenin içinde ölesiye çalışır, kimi zaman gündelikle yardımcı da getirir. Zeynep Hanım öğretmenimiz sağ olsun, kocası öldükten sonra bizim işi bozmadı. Aile, akraba muamelesi ediyor bize... Karımı yitirdikten sonra, büyük oğlumu yitirdikten sonra başıma çok işler geldi Kemal Beyciğim... Neyse ki iki oğlumun sayesinde olup gidiyoruz işte..."

Necip Kaptan durakladı; dönüp çekingen çekingen Kemal Çığ'a baktı, sordu: "Durumlarda bir değişiklik olacak mı Kemal Bey? Hani siz geldikten sonra?"

"Ne gibi bir değişiklik olsun kaptan?"

"Hani bizim şu bahçedeki ortaklık işi?"

Kemal Çığ telaşlandı, sıkıldı:

"Amma da yaptın yahu... Ne değişiklik olsun? Zeynep de, Ayşe de seni baba biliyor.. Senden çok memnunlar. Çapa kürek kendileri işe girişecek değiller ya... Bana gelince, ben bu işlere hiç karışmam, mal onların. Zaten mal mülkle bu yaşıma geldim, uğraşamadım. Benim kalemim var, bu bana yeter... Bu bakımdan ferah ol! Ben toptan sizden yanayım..."

"Ha yaşayasın!" diyerekten kaptan soluğunu koyverdi. Sonra düşünceli düşünceli ekledi: "Yalnız bir mesele daha var. İkide bir kalantor müteahhitler gelip, Zeynep Hanım arkadaşımı-

za musallat oluyorlar. İlle de bu bahçeyi alıp büyük oteller, moteller yapalım, çok kazanırsınız diye tekliflerde bulunuyorlar..."

İşte bu sorun Kemal Çığ'ın fena halde canını sıktı:

"Yahu şurada kafamızı dinleyeceğiz bu yaştan sonra... Yine iki kardeş kendileri bilir ama... Herifler de, bu sonradan görme zenginler de memleketin kıyılarını düşmanlar gibi işgal edip, maskaraya çevirdiler... Zeynep bana bu işten hiç söz etmedi..."

"Sen hele bir ağzını ara bakalım... Ne diyecek?"

"Olur... Konuşurum..."

"Eğer böyle bir niyeti yoksa, şu bizim bahçeyi beygirden kurtaralım... Bostan kuyusuna bir su motoru koyalım. Köye elektrik geleli çoğu bahçelere motor kondu. Kooperatif de yardım ediyormuş. Ali usta makinisttir ha... İlk fırsatta komşulara motorlar gelince kuruverecek..."

"Bu işi hemen yaparız... Hele bir konuşayım mal sahipleriyle, bak bu işe karışırım..."

"Oğlumuz Mehmet de pek havaslanıyor motora... Yarın öbür gün, bütün narenciyeler sulanmaya başlayacak... Mahsul fındık büyüklüğünü buldu..."

Bu sırada iki yaşlı turist yaklaştı, "Ali... Ali..." diyerekten iki yakalarına bakmaya başladılar. Kemal Çığ İngilizce olarak sordu:

"Bir isteğiniz mi var?"

Turistlerden yaşlısı, Kemal Çığ'ın İngilizce konuşmasına sevindi:

"Sizin bir resminizi çekebilir miyiz?"

Kemal Çığ gülümseyerek kaptana döndü:

"Şöyle bir doğrul bakalım kaptan! Resmimizi çekecekler..."

"Ya... Allah Allah..." diyerekten kaptan doğruldu, sakalını şöyle bir sıvazladı. Kemal Çığ'ın "olur" karşılığına adamlar sevindi. Resimler çektiler. Biri, yeşillikler arasındaki, çınarın altındaki evi göstererek, güzelliğini överek, "Sizin mi?" diye sordu. Kemal Çığ ister istemez, "bizimdir" karşılığını verdi. Bu kez,

"Evin de resmini çekebelir miyiz?" diye izin istediler.

"Elbette buyurun çekin..." karşılığını verdi Kemal Çığ. Adamlar eve yöneldiler telaşla. Bu sefer Ali bahçeden göründü.

Kucağında sebze, meyve sandığı vardı. Resim çekenlerle uzaktan bir şeyler konuştu. Bu konuşmaya kıyıda denize giren, güneşlenen gençler de başlarını kaldırıp, uzanıp kulak verdiler. Sonra Kemal Çığ'a dikkatli dikkatli bakmaya başladılar. Toparlanıp çekine çekine Kemal Çığ'la kaptana yaklaşmaya başladılar. Aralarında Ali, hep sorguya çekiliyordu. Kaptan kuşkulandı:

"Ne oluyor bu karı kızana, heriflere?" diye söylenirken, Kemal Çığ, Ali'nin sesini duydu:

"Yes he is one of the famous writers of our country!" diyordu. Kemal Çığ gülmeye başladı; kaptana,

"Ali bizim reklamımızı yapıyor; bizim memleketin tanınmış yazarlarından olduğumuzu söyledi keferelere... Bunlar da bu gibi işlere pek meraklıdır..." dedi. Necip Kaptan,

"İyi iyi..." diye söylenirken, kalabalık etraflarını aldı. Gençler önce çekingen çekingen Kemal Çığ'a bakmaya başladılar. O da yaşlılara sırada yer gösterdi oturttu. Ali, takdim merasimine girişti. El sıkıştılar. İçlerinden yaşlıca, uzunca boylu, gözlüklü bir adam kendisini tanıttı: Alman üniversitelerinden birinde profesör, şehircilik uzmanı öğretim üyesiymiş. Onun konuşmasını kolaylaştırmak için Kemal Çığ Almanca karşılık vermeye, konuşmaya başladı. Ortalığı bir Almanca, İngilizce, Fransızca konuşmadır aldı. Bu üç dille konuşanlara Kemal Çığ, karşılık yetiştiriyordu. Uzun boylu, adaleli bir delikanlı, şaşkın şaşkın,

"Muhakkak İsveç dilini de bilirsiniz..." diye söylendi.

"Bu dili öğrenmeye vaktim olmadı..." diyerekten Kemal Çığ şaka etti. Alman hoca, Türkiye'de gezmedik yer bırakmamıştı. Antik kentler, kalıntılardan çok Osmanlı mimarisiyle ilgileniyordu. On-on beş dakika Bursa'dan, Safranbolu'dan, İstanbul'un Osmanlı mimarlık kalıntılarından söz ettiler. Bir sülüne benzeyen, soğuk kuzey ikliminin havasını taşıyan genç kız, Kemal Çığ'a romancı olup olmadığını sordu. Kemal Çığ olumsuz karşılık verdi. Kendisinin modern ekonomiyle uğraştığını, Avrupa ve dünyada bu konuda çıkan yayınları, tartışmaları izlediğini; önemli bulduğu yine bu konudaki kitapları Türkçe'ye çevirdiğini, giderek Türkiye için yorumlar yaptığını söyledi. Profesör, Çığ'a, hangi üniversitede çalıştığını sordu. Kemal Çığ yıllar

önce İstanbul'da tıp tarihi hocalığı yaptığını söyleyince, konuklar basbayağı şaşırdılar. "Öyleyse doktorsunuz" dedi Alman profesör. Kemal Çığ bu sorgudan sıkılmaya başlanmıştı; kısa kesti: "Üniversiteden yıllar önce ayrıldım; bağımsız çalışmayı yeğledim. Bu yüzden de profesör olamadım" gibisine söz etti. Tıptan ekonomiye varana dek geniş bir bilgi sahibi oluşu, konukların gözünde onu iyice büyütmüştü. İlle bir kitabını görmek istediler. Ali bir koşu eve gidip, Kemal Çığ'ın son kitabını aldı geldi. Bu kitabı da Kemal Çığ Alman profesöre imzaladı. Ötekiler koşuştular, çantalarından defterler getirip Kemal Çığ'ın imzasını aldılar. Uzunca süren bir ayrılık töreninden sonra motora dönüp uzaklaşırken, uzun uzun el salladılar.

Necip Kaptan hayretler içinde, Kemal Çığ'a baka baka konuştu:

"Konuştuklarınızdan bir şey anlamadım Kemal Bey, amma ve lakin bu kefere milleti ilme irfana çok büyük değer veriyor..."

"Öyledir kaptan!" diye söylenirken Kemal Çığ'ın gözleri, batıya ağmaya başlayan, denizi pembeliklere boğan güneşe dalmış gitmişti...



Dört

Kemal Çığ sedire oturmuş, gazeteleri yanına koymuş, radyonun pillerini değiştiriyordu. Ayşe Hanım iç kapıdan seslendi:

"Gel de odanı gör!"

Kalktı yerinden, içeriye sofaya girdi. Sağdaki denize bakan, oldukça geniş odaya yöneldi. Odanın her bir yanı üst üste yığılmış kitaplarla doluydu. Pencerenin yanına bir masa konmuş, üstüne Zeynep Hanım çıkmış, kornişe asılan perdeleri düzeltiyordu. İndi masadan:

"Nasıl oldu ağabey?" diye sordu.

"Elinize sağlık, çok güzel oldu." Duygulanmıştı Kemal Çığ, alıcı gözle çalışma odasına bakıyordu: Karşı köşeye boruları ile bir soba da konmuştu. Kitaplarını getirdiği kalın mukavva kutulardan yine kitaplarına raf yapıyordu karşı duvara. Birden gözü yazı masasına ilişti. Üstüne yazı makinesi de konmuştu. Şaşarak, biraz da sevinçli sordu:

"Bu yazı masası da nereden çıktı?"

Zeynep öğretmen durakladı, sonra sesindeki üzüntüyü belli etmemeye çalışarak,

"Bu masa, öğretmen Recep Karaovalı'nındı; kocamın, rahmetlinin. Sizin oldu ağabey..."

Birden ne diyeceğini bilemedi, içi burkuluvermişti:

"Teşekkür ederim..." diye mırıldandı. Ayşe, bu sıkıntılı havayı dağıtmak için,

"Artık bunca çalışmadan sonra birer akşam çayını hak ettik. Ben mutfağa çay hazırlamaya gidiyorum..." diye odadan çıktı. Zeynep sobanın yanına yürüdü. Arkasındaki bir örtüyü çekti:

"Bak burada bir de ocak var ağabey, ne de olsa eski yapı evimiz. Ne var ki kışın bu ocakla uğraşmak zordur. Odayı da pek iyi ısıtmaz. Şu sobayı kuracağız buraya kışın; borularını ocağın bacasına veririz. Daha iyi olur sanırım..."

"Ocağın keyfi başka olurdu baldız..."

"Keyifli olur, olur ya ısınamazsın çalışırken..."

"Doğru."

Odadan çıktılar; Zeynep,

"Ben bakayım hele, ablam bisküvilerin yerini bilemez... Yoksa çayla börek yer miydin ağabey? Börek yaptık da..."

"Çayla börek yersek, akşama yemek yiyemeyiz, tıkanırız. Akşama yeriz böreği daha iyi..."

Çıktı verandaya, yine sedire oturdu. Yeni pillerle radyonun sesi iyice düzelmişti. Daha haberlere bir buçuk saat vardı. Kapadı radyoyu, gözlüğünü taktı, gazetelere uzandı. Gazetelerin yanında duran mektubu şöyle elinin tersiyle öteye itti. Aklı mektuptaydı ama açmayı hep geciktiriyordu. Zarfın başlığından belliydi, avukatı Nazmi'dendi mektup. Yıllar yılı avukatı, arkadaşıydı Nazmi. Yayıncı para vermese de Kemal'in davalarına koşardı. Gazeteleri karıştırmaya başladı. Karıştırdıkça, baktıkça haberlere, içi kararıyordu: Artık kafasının içinde yılana benzer bir soru kıvrılıp duruyordu buraya geldiğinden beri; bu güzel ülke, bu ülkenin insanları, nasıl kurtulamıyordu şu beceriksiz hükümetten? Aslında sorulacak bir soru değildi bu. Nedenleri, gelmişini geçmişini iyice inceliyor kafasında, biliyordu. Ne ki soruyu sormaktan da kendisini bir türlü alamıyordu. Gazetelerden birinde –hastalıktı bu, her gün dört beş gazete alırdı– ilginç olabilecek, ünlü bir politikacının makalesini okumaya girişti. Kendi kendine gülmeye başladı. Bu sırada karısı yandaki masaya çayını koyarken takıldı:

"Bakıyorum Kemal, yine birine gülüyorsun..."

Baldızı bisküvileri getirmişti:

"Gazetede gülünç bir şey olacak..." diye söylendi. Kemal Çığ gözlüğünü çıkarıp çayını aldı; sedire yerleşen, çayları ellerinde eşine, baldızına şöyle bir baktı:

"Kimi politikacılar yazı yazarlar. Konuştukları gibi yazdıklarından başarılı olamazlar. Kimi yazarlar da konuşmaya kalkışırlar, onlar da yazdıkları gibi konuşmaya girişirler... Hepsi gülünç olur!"

"Hem yazıp, hem de konuşabilen yazar; hem konuşup hem de yazabilen politikacı olmaz mı ağabey?"

"Olur Zeynep olur ya, pek az böyleleri... İnsan, ne yaptığını, daha doğrusu ne yapabileceğini bir bilebilse..."

"İnsan, 'ben başbakan olabilir miyim, başbakan mıyım?' diye bir kendini yoklayabilse..." diye güldü Zeynep öğretmen.

"İşte o zaman güllük gülistanlık olurdu memleket!"

Sıraya, sedire oturmuşlardı. Ayşe Hanım, birden gazetelerin yanındaki mektubu gördü, uzandı eline aldı:

"Mektup mu var Kemal? Açmamışsın..."

Umursamaz davrandı:

"Acelesi yok açarız... Gazetelere dalmışım. Hele sen aç da okuyuver, bizim Nazmi'den olacak."

Anlıyordu kocasının davranışını: Bir şeyden kuşkulandı mı, heyecanlandı mı, belli etmemek için başka telden çalar görünürdü. O da soğukkanlı görünmeye çalışarak mektubu açtı. Şöyle bir göz gezdirdi. Derin bir soluk aldı. Sonra sevinçli bir sesle okudu: "Kemal Ağabey, dün temyiz süresini hesapladıktan sonra merak içinde kaleme uğradım. Başkâtip de biraz şaşkın karşıladı beni. Sevinerek, hayretle gördüm ki, sayın savcı kararı temyiz etmemiş. Beraat kararı kesinleşmiş oluyor. Dosya kapandı demektir. Savcının tutumuna şaşmadım desem yalan olur. Başkâtip de biraz alaylı, 'Sayın savcı, dosyayı ele almaya vakit bulamadı herhalde' dedi ki, inanmak güç. Yukarıda bir şeyler mi döndü bilemeyeceğim. Diyelim savcımız bilirkişi raporunu ve de yargıcın kararını yeterli buldu, işi uzatmaya gerek görmedi. Gidip teşekkür edesim geldi ama tavşanın kuyruğunu anımsatmanın yersiz olduğunu düşündüm. Şu sıra o denli çok dava, mahkeme var ki bu konularda kim, ne karar almış kimsenin pek ilgilenecek vakti yok. Her ne hal ise, bu iş bitti; gelmiş geçmiş olsun. Böyle bir davayı kazanmaktan da bir avukat olarak ben de mutluyum. Bu sabah yayınevine de uğradım. Çevrilmesi için sözleşme yaptığın kitaplar üzerinde konuştuk. Dava konusu olan kitap aklandıktan sonra, bu kitaplar çevirilirse hiçbir sakınca yok. Beraat eden kitap yeniden piyasaya çıkarıldı; satışlar çok iyi gidiyormuş. Çeviri ücretinizden kalan üç bin lirayı hemen havale ettiler adresinize, ama ben buna yani sözleşmenizin gereği dört bin liralık avansı da eklettim. Artık o güzel köyde huzuru kalp ile çalışabilirsiniz. Haddim olmayarak ve avukatınız olarak bir öneride bulunacağım. Başımızın yeniden derde girmemesi için, yeni çevirilerinizde elden geldiğin-

ce, komünizm sözcüğü yerine 'sosyalizm' sözcüğünü kullanınız. Biliyorum, arada çok büyük kavram ve anlam farkı var ama, demek isteneni tümcelerin anlamına yükleyebilirsiniz. Hani kızım sana söylüyorum... gibisine. Zor iş ama çaresi yok: 141. ve 142. maddeler daima göz önünde tutulup, rehber edinile (!). Bir isteğiniz olursa, bir soracağınız olursa hemen bana yazın. Mahkemelerin yaz tatilinde biz de çoluk çocuk oralara bir gezintiyi düşünmekteyiz. Özlem gideriz. Yengeme, Zeynep Hanım hemşiremize selamlar ederim. Size esenlik dilerim ağabeyciğim." Ayşe Hanım mektubu okuyup bitirdikten sonra gözlerinin içi gülerek önce kocasına, sonra kardeşine baktı. Kemal Bey beyaz saçlarını eliyle şöyle bir sıvazladı:

"Eh..." dedi, "epeyce paramız oldu. Kaptanın bostan kuyusuna istediği su motorunu da alabiliriz. Zavallı dolap beygiri de benim gibi kısırdöngüden kurtulmuş olur..."

Zeynep, ablasına şöyle bir baktı; patlar gibi konuştu:

"Aman ağabey, bu sevinçli haber için söyleyeceğin sözler bu mu?"

"Ne diyeyim hemşire? Yıllardır atlattığımız, atlatamadığımız kaçıncı varta bu biliyor musun? Heyecanına bile alıştık... Duygularımız, heyecanlarımız bile kurudu. Nazmi kardeşimize bir teşekkür yazmaktan başka bir şey düşünemiyorum şimdilik..."

Ayşe Hanım'ın gözleri dolu dolu olmuştu sevinçten. Konuşulanları dinlemiyor gibiydi; düşünüyordu: Bir aksilik olmazsa, önlerindeki yaz aylarını, giderek gelecek kışı, rahat geçireceklerdi. Yeni kitapların çevirisi, baskısı en az iki yıllık bir işti. Elbette başkaca bir iş çıkmazsa, çıkarmazlarsa... Yine de umutluydu önlerindeki iki yıl için... Böyle zamanlarda kocasının üstüne varamazdı. Mektubu zarfına koyup sordu:

"Birer çay daha içeriz değil mi?"

"İçeriz elbette..."

Zeynep öğretmen davrandı:

"Ben getireyim."

"Benim fincanın dibindeki şeker yeter Zeynep, başkaca şeker koyma."

"Olur ağabey."

Ayşe kendisini toparlamıştı, kardeşinin arkasından baktı, kocasına takıldı:

"Oh olsun! Benim sana söyleyemediklerimi Zeynep söyleyiveriyor..."

"İyi... iyi..." diye gülümseyerek Kemal Bey, uzanıp karısının elini okşadı. "Bir süre rahat edeceğe benzeriz... Elbette sevindim Ayşe..."

"Bu yaşımızdan sonra biraz rahat edelim ya..."

Sustular, bir an birbirlerine sevgiyle baktılar. Çınar, verandada akşamı erken ediyordu gölgesiyle. Çaylar yenilendi. Kemal Bey çayından bir yudum aldı, sordu; başka sözler etmek istiyordu:

"Zeynep hemşire, şu bizim evdeki elimizi yüzümüzü yıkadığımız su, hani musluklardan akan su, nereden geliyor? Köyden değil herhalde?"

"İlahi ağabey, tuhafsın. Köyden buraya nasıl su gelir? Bu su, bizim bostan kuyusundan geliyor. Eve göre oranın yeri yüksek. Rahmetli babamız bostan kuyusunun yanına üstü kapalı bir hazne yaptırmış. Oradan eve boru döşetmiş. Beş yıl önce de Recep boruları yenilemişti. Mehmet de her yıl haznenin kapağını açıp temizler, borulara bakar. Ben de Mehmet'in buna benzer yardımlarına karşılık ona yardım ederim..."

"Nasıl bir yardım?"

"Fasulyeler, bamyalar, biberler, patlıcanlar toplanıp pazara gideceği zaman bu işlere, hani toplamaya üç beş kişi yetmez..."

Kemal Çığ pek sevindi:

"Aman Zeynep, biz de varız bu işe..."

"Kaçamak yok... Elbet varsınız!"

"Doğayla kucak kucağa... Ne dersin Ayşe?"

"Ben eski bir bahçıvan kızıyım ayol..."

Kemal Çığ düşünceli düşünceli konuştu:

"Ben kaza ve kadere inanmam ama sözgelişi, bizim şu bahçeye nazar değirecekler diye korkmaktayım: Birkaç saat önce Ali bir sürü yabancı turist getirdi. Adamlar durmadan şu bizim kıyıların, bahçenin, evin resmini çektiler. Bir de duydum ki kimi müteahhitler gelip gidiyormuş buraya oteller moteller yapalım diyerekten... İşin burasına karışmam... İki kardeş siz bilirsiniz."

İki yaşlı öğretmen, birbirlerine şöylece baktılar. Belli ki bu konuyu aralarında daha önce konuşmuşlardı. Zeynep, şaka eder gibi ama kesin konuştu:

"Bak ağabey, bu konuda ben eski düzenden yanayım! Bahçenin bir karış toprağını kimseye vermem. Verirsem, hem babamızın, hem de kocamın yattıkları yerde kemikleri sızlar. Çok emek verdiler buraya. Öyle zengin olma hevesinde de değilim... Allah'a şükür geçim sıkıntımız da yok. Âhır ömrümüzde dediğin gibi şurada doğayla kucak kucağa yaşayıp gidelim! Bizden sonra çocuklarımız ne yaparlarsa yapsınlar... Zaten sizi yalvar yakar niye getirttim İstanbul'dan buraya?"

Kemal Çığ sevinmişti. Bu sevincini biraz da bencillik gibi hissetti. Karısının yüzüne baktı öylece. O da,

"Biz Zeynep'le konuştuk bu konuyu; kapattık, bitti!"

Kemal Çığ, 'Kaptan da duyunca sevinecek...' diye düşündü. Sonra gazetelere uzandı.

Eski, demir, büyük karyolanın ayakucundaki sarı topuzları, karanlığın içinde parlar gibiydi. Bu karyola ona çocukluğunu anımsatıyordu, gençlik yıllarını anımsatıyordu: 1900'lerin modeliydi. 'Bizim Salih Efendi Hoca babamız, yer yatağında yatmaz mıydı?' diye düşündü. Geniş bir karyolaydı bu, neredeyse odanın üçte birini kaplıyordu. Yorganı çenesine çekmiş, gözlerini karanlığa dikmişti. Zihnini kurcalayan düşünceler de belirsizdi. Sabah gezdiği, dolaştığı dağlara, tepelere, çamlara takılıyordu aklı; oradan kahvedeki sohbete, kıyıda kaptanla oturduğu saatlere atlıyordu. İçinde yaşamaya başladığı bu evi de içindekilerle uzun uzun düşünüyordu. Bütün bu düşüncelerin arasına gelip gelip köyün delikanlı komutanı, kaytan bıyıklarıyla dikiliyordu. Uyuyabilse hemen düşüne girecekti herhalde bu astsubay... Oysa gündüz, bu adamla hiç ilgilenmemişti. Nedense öğle sonu avukat arkadaşından aldığı, kendisinin aklandığını bildiren mektupla bu subay arasında bir ilişki kurmaya başlamıştı şimdi, odanın karanlığı içinde: Köy komutanının kendisine karşı tutumu, memleketin resmi kurumları-

nın elli yıllık tutumuydu. Bir simgeydi bu adam! Hoşgörüsüzlüğün, fikir özgürlüğünü kısıtlamanın bir simgesi! Bu astsubaydan başlayıp düşünceleri, geriye doğru gelmiş geçmiş politikacılara takılıyordu ki, karanlığın içinde karısı, uykulu bir sesle söylendi:

"Yine uykuyu kaçırdın Kemal..."

Böyle gecelerinde yaptığı gibi sordu:

"Söyle bakalım hoca'nım; İskender-i Kebir'in ölüm tarihi?"

"İsa'dan önce 323."

"Ya Malazgirt Savaşı?"

"1071."

"İstanbul'un fethi?"

"1453. Bak Kemal, bu sorular, bu sınav kolay... Biraz daha zor sorular sormalısın..."

"İyi ama hoca'nım, tarihin önemli olaylarını bilirim de, ayrıntılı tarihlerini senin gibi bilmem. Bak şimdi merak ettim Ayşe; yıllarca öğretmenlik ettin. Bu tarihleri, bu olayları hemen her yıl çocuklara yinelemekten, anlatmaktan hiç bıkmadın mı?"

"Bıkarsan öğretmen olamazsın. Kendi bilgini bir yana bırakacaksın öğretmenlikte; hep öğrencilerinin hiçbir şey bilmediklerini düşüneceksin; öğretebileceğin denli öğreteceksin. Senin gibi öğrencilerime gelince, ancak İbn Haldun'un *Mukaddime*'siyle, Marx'ın tarih görüşünü tartışabilirim!"

Kemal Çığ doğruldu, yatağın içinde oturdu. Karyola öylesine büyüktü ki, karısını çok uzaktaymış gibi hissediyordu:

"Kaç yıl önceydi? Diyelim gençliğimizde... Bu konuyu bütün bir kış okumuş, incelemiş, karşılaştırmıştık... Marx'ı da Almanca'dan okuyabilecek denli Almancanı o sıralar geliştirmiştin... Şimdi kafam karışık, hiç bu konuya girmeyelim..."

"Zaten gecenin bu vaktinde uyur uyanık saçmalarız."

"Konuyu değiştirelim Ayşe; benim yüzümden senin de başın az belaya girmedi değil..."

"Yine mi bu sözler... Bırak şimdi uykum var!"

"Neydi o sana, daha doğrusu okul yönetimlerine gelen kırmızı aylı zarflar! 'Görülen lüzum üzerine Ayşe Çığ'ın işine son verilmiştir!' Haydi koş Danıştay Mahkemesi'ne... Kaç kez emeklilik hakkını bile yitiriyordun benim yüzümden..."

"Bak şimdi yine nereden çıkardın bu lafları? Kaç kez konuştuk bitirdik bu konuyu. Bunca yıldır hiç şikâyet ettiğim oldu mu?"

"Nasıl tanışmış, evlenmiştik?"

Karanlıkta Ayşe, istemeye istemeye, sesli sesli güldü:

"İnadın tuttu, konuşacaksın... Eski defterleri yeniden açacaksın Kemal. Tamam, bak aklıma geldi. Zeynep geçen gün anlatıyordu: Bizim Muhtar Hasan Efendi, konuşurken hep yaşımızı küçültürmüş. Bizi Cumhuriyet'ten sonra okula başlatırmış. Kendi yaşını küçük göstermek için mi ne... Oysa babamız Salih Hoca, tabur imamı olaraktan Balkan Savaşı'na, seferberliğe gittiğinde dedemiz bizi büyüttü. O da hocaydı ha... Özel olarak din dersleri, Kuran dersleriyle iflahımızı kesti. Babamız Salih Hoca'ya, Kurtuluş'tan sonra bizi dışardan sınavlara sokup öğretmen okuluna yazdırmak düştü. Beni İstanbul'lara, dârülfünunlara taşıdı. 1930'larda tam yirmi beş yaşımda İstanbul Kız Lisesi'ne öğretmen oldum. Sen de bu sıralar 1925 tutuklamasından bir yılda ucuz kurtulup dârülfünunda müderris muavini olmuştun. Tanışmıştık. Evlenmemiz ancak, 1930 tutuklamasından yatıp, mahpustan çıktıktan sonra gerçekleşti. Muhtar Hasan Efendi'yi, köyümüzden başkaca birkaç delikanlıyı önce dedem, sonra babam camide okutup ilkokul diploması vermişti..."

Kemal Çığ dargın bir sesle sordu:

"Şimdi sen, bu işi niye böylesine kupkuru bir olaymış gibi anlatıyorsun bakalım!"

Karısı şaka yollu çıkıştı:

"Allah Allah! Ne tuhaf adamsın Kemalciğim; bunca yıl sonra, hele bu yaştan sonra, gecenin şu saatinde, karanlıklar içinde şimdi, oturup birbirimize ilanı aşk mı edeceğiz!"

"Edersek ne gerekir!"

Ayşe uzandı; karanlıkta kocasını buldu; boynuna sarıldı:

"Kırk yıldır beni nasıl sevdiğini bilmez miyim? Benim de seni nasıl sevdiğimi bilirsin... Geçen bu yıllarımız ezalı oldu, cefalı oldu; yine de güzel, heyecan dolu, sevgi yüklü yıllardı..."

"Mahpushaneleri unutuyorsun... Beni yıllarca dışarda beklemeler... Yemek, para taşıyacağım diye didinmeler... Sana hâlâ borcumu nasıl ödeyeceğimi bilemiyorum..."

"Bırak bu sözleri canım... Sen de az mı çalıştın çabaladın? Oğlumuzu yetiştirmek için nelere katlanmadın? Memleket için, memleket kültürü için yaptıklarından söz etmek de bana düşmez şimdi; bilen bilir..."

"Beni övmeye kalkışma sakın şimdi, bugün çok efkârlandım; kendimi matah bir adam sanırım ha..."

Ayşe yataktan kalktı. El yordamıyla lambanın anahtarını buldu, yaktı:

"Sana gidip su getireyim de şu uyku hapından bir tane iç... Uyuyalım. Ben de bu gece gelen mektuptan sonra rahatlayacağını sanmıştım..."

Kemal Çığ sesini çıkarmadı. Karısının getirdiği suyla hapı içti. Ayşe lambayı söndürünce, uzandı, uykuyu bekledi.



İkinci Bölüm

Bir

Oturduğu masanın başından hemen kalkmadı. Kalemi kâğıtların üstüne koydu. Okumadan yazdıklarına şöyle bir baktı: 'Arap harfleriyle inci gibi yazı yazıyorum...' diye düşündü, gülümsedi. Yazılarını, çevirilerini önce eski harflerle yazar, sonra yazı makinesiyle yeni harflere çevirir, temiz ederdi. 'Yalnız bu konuda devrimci olamadık... Alışkanlıklar, adamın yüreğine, bilinçaltına işliyor...' diye düşüncesini sürdürdü. 'İsmet Paşa bizden devrimciymiş... Harf devriminden sonra bir tek sözcüğü Arap harfleriyle yazmamış derler... Doğrudur. Keşke özel yazılarını eski harflerle yazıp bizim gibi devrimci olabilseydi... Her ne hal ise bunlar boş laflar!'

Sağındaki pencereden, denizden hafif bir rüzgâr geliyordu. Bir süre de yeşilliklerin arasından görünen denize baktı: Renkli, aydınlık bir öğle sonrasıydı. 'Bugünlük yeter...' diye çalışmayı bıraktı. Pencerenin camlarını kapadı. Odanın içine şöyle bir bakındı: Ömrünce böylesine bir çalışma odası olmamıştı... Kitaplarını epeyce düzene koymuş, yaptığı raflara konularına göre dizmişti. Kitapları bir bir elden geçirirken Almanca'dan yaptığı çevirinin, İngilizce, Fransızca çevirileri de eline geçmişti. Bu işe sevinmişti. Karşılaştırarak Türkçe'ye çevirmek daha sağlam oluyordu. Artık yıllardır çeviri işinde uzmanlaşmıştı. En zor bilimsel konuları, kolaylıkla okuyup doğrudan doğruya Türkçe yazıveriyordu. Eskiden ne iyiydi; eski harfleri bilen mürettipler, musahhihler vardı. Doğru okunmasını istediği sözcükleri, yabancı adları yeni harflerle yazar, yazının bütününü makineyle yeniden yazma zahmetine katlanmazdı. Şimdilerde artık eski harfleri bilen yayıncı bile kalmamıştı. İki parmağı ile yazıları makinede yazmak zorunluğu ortaya çıkmıştı. Buna da alışmıştı. Makineyle de oldukça çabuk yazabiliyordu. Kimi zaman da Ayşe yardımcı oluyordu makine ile yazmakta... Masanın bir köşesine sözlükleri üst üste yığardı

ama artık bu sözlüklere, çalışırken pek bakma gereksinmesini duymuyordu.

Odadan sofaya, oradan terasa çıktı. Sedirin üstüne Ayşe uzanmış uyuyordu. Üstüne ince bir pike çekmişti. Zeynep, bir albüme resim yerleştiriyordu masanın başında. Ona, alçak sesle,

"Ben şöyle bir kıyıya uzanıp dolaşacağım..." dedi, yürüdü. Zeynep başı ile 'olur' gibisine işaret etti.

Çınarın altına gelince, Kemal Çığ şöyle dönüp evin terasına bir baktı. Karısının sedirde uyumasına, baldızının albümlerle, resimlerle rahat rahat oyalanmasına birdenbire öfkeleniverdi. Ne ki kendi kendisine gülümsedi: Çalışma odasında bir haftadır çalışmaya kendisini vermiş görünüyordu; çalışmak istiyordu. Çalışıyor gibiydi de... Ne ki aklı fikri karışıktı. Masasının üstündeki gazete yığınını karıştıra karıştıra; gazetelerin şurasını burasını kese biçe bir hal olmuştu. Kestiği haberleri, yazıları yan yana yapıştırıyor, ekliyor, birbirleriyle ilgililerini numaralıyor, dikkatle olayları, olayı bütünleyip belli bir sonuca varmak istiyordu. Gazeteleri elden geçire geçire bir hal olmuştu. Sonra kendisini çalışmaya veriyor, kendini unutmaya çalışıyordu. Karısı, baldızı günlerdir onu dinlemişlerdi; bıkmışlar mıydı ne... Uyuyorlardı, resimlere bakıyorlardı. Kemal Çığ üstündeki yün ceketin uçlarını çekiştirdi, ağır ağır kıyıya yürüdü. Deniz, köpüklü hafif dalgacıklarla kumsala doğru yürüyor yürüyor, sonra geri çekiliyordu. Suların geldiği gittiği yere vardı, çömeldi. Uzun uzun mavi sulara, körfeze, uzaklara baktı. Uzaklardan büyücek bir gemi körfezin çıkışına doğru geçiyordu. Kalktı iskeleye yöneldi. İskelenin karşısındaki çamların altındaki sıraya döndü. Bir de baktı ki Necip Kaptan sıradan inmiş, ayaklarını uzatıp yere oturmuş, arkasını çamın gövdesine vermişti. Uyuyor muydu? Öğrenmişti artık; kaptan, kahveye gitmekten pek hoşlanmıyordu. Evde de oturamıyordu. Çoğu vaktini kıyıda geçiriyordu. 'Denizden ayrılamıyor!' diye düşündü. Çığ yaklaşınca, kaptan selamı bastı.

"Ben de seni uyursun sandım kaptan."

"Ara sıra içim geçiveriyor ama geldiğini gördüm. Hani elinden gelse Kemal Bey, dümdüz denizin üstünden yürüyüp ilçeye gideceksin gazeteleri almaya..."

Kemal Çığ sıraya otururken canı sıkkın söylendi:

"İyi bildin reis, bu iş beni nasıl heyecanlandırdı anlatamam. Belki abartıyorum ama Cumhuriyetimizin ilanından bu yana en büyük olay sayılmalı memleketimizde... Bir zamanlar bizler aramızda hep eski olayları konuşur dururduk: Osmanlı demiryolu işçileri grevi... İzmir tramvay işçileri grevi! Sonra Cumhuriyet döneminde gözümüzde büyüttüğümüz ufak tefek işçi direnmeleri, grevler... Şu bir hafta önceki 16 Haziran işçi direnmesi yok mu kaptan, işçi direnmesi! Türkiye tarihinde görülmüş bir olay değil! Bak kaptan, sana anlatayım dünkü gazetelerden sonra edindiğim bilgileri..."

"Anlat bey, bir haftadır ben de meraklandım iyice..."

Kemal Çığ bir an durdu, düşündü. Aklından da Necip Reis'in bu olayla gerçekten ilgilenip ilgilenmediğini geçirdi. Ona "reis" dedikçe, kaptan daha bir başka hoşnut görünüyordu. Ne var ki şu sıra herkesten kuşkulanıyordu Kemal Çığ: Onun hatırı için mi ilgilenir görünüyorlardı İstanbul'daki bu işçi direnişiyle... Kendisi gazetelerden başkaca saat başı bile radyodan haberleri kaçırmak istemiyordu. Kuşkusunu, öfkesini bir yana attı; içini dökercesine anlatmaya başladı:

"İşin içyüzünü, ayrıntılarını tam anlamak uzaktan bir hayli güç reis. Ama gazetelerden, radyolardan –radyo da pek kısa kesiyor ya– toparlayabildiğim bilgilere göre, işin özeti şu: Bu ayın başından beri 274-275 sayılı yasalar Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde görüşülüyordu. Bu yasalardaki değişikliklerle hükümet, ille de işçilerin haklarını kısıtlamaya uğraşmaktaydı. Yapılan değişikliklerle, işçilerin, çalışanların sendikalarla elde ettikleri haklarını ortadan kaldırmaya, sendikaları kendilerinin istediği yöne sokmaya uğraşıyorlardı. Bu durum karşısında Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu'na bağlı sendikaların temsilcileri, Lastik-İş merkezinde, 14 Haziran'da toplandılar..."

"Neye, nereye bağlı temsilciler dedin?"

"Doğru, konfederasyon lafı yabancı bir laf... Hani ayrı ayrı kurulan işçi sendikalarının birleşmesi demek kaptan. Sendikalar birliği temsilcileri diyelim..."

"Tamam anladım şimdi... Sonra?"

"Bu işçi temsilcileri, 'hükümetin yaptığı işi anayasaya aykırı bulduk, Meclis bize karşı yaptığı bu işlemi, sözü geri almazsa,

hakkımızı yerse, 15 Haziran'dan başlayarak direnişe geçeceğiz, işi bırakacağız' dediler..."

"Aferin aslanlara! Bizim süngerciler yıllar yılı böyle bir direnme yapamadılar... Hep sövüp saymakla vakit geçirdiler..."

"Süngercilerin sendikası olmadığından yapamazlardı bir şey... Neyse bunu ayrıca konuşuruz..."

"Anladım, sonra?"

"Kararın en önemli yanı, direnişe geçince, tutuklanacak arkadaşlarını, hükümete bile karşı gelip kurtarmak, direnmekti! Burasını iyi dinle kaptan! 15 Haziran 1970 günü Kocaeli'nden Kartal'a, oradan ta Trakya'daki yüz on işyerinde yetmiş bin işçi direnişe geçti. İstanbul-Ankara yolunu işçiler kapadılar. Sendikaların kurduğu 'Anayasa Direniş Komiteleri' yürüttü bu eylemi. Çünkü Meclis'te hükümet, işçilerin anayasayla elde ettikleri özgürlükleri ellerinden almak istiyordu. Polis, kolluk görevlileri düzene girmişti. İşçilerin yaptıklarını ettiklerini havadan keşif uçakları bile izliyordu. Polisle ufak tefek çatışmalar dışında o gün, pek büyük olay çıkmadı. Hükümet de, polis, jandarma da o gün, bu işler oldu bitti kanısına varıp akşamı ettiler. Oysa iş, direnme bitmemişti. Ertesi gün, hani bir hafta önce, 16 Haziran günü, bir gün öncesinin öfkesiyle işçiler, erken saatlerde fabrikalarda toplanıp İstanbul'un ortalık yerine doğru yürüyüşe geçtiler. Anladığıma göre bu Devrimci İşçiler Birliği –senin istediğin, anlayacağın gibi söylüyorum– yöneticileri tarafından çok iyi eğitilmiş, işçi sınıfının ne olduğu, ne istediği, nasıl hareket edeceği kendilerine öğretilmişti. Bu az buz bir iş değildir... Binlerce işçi yürümeye başlayınca, gazetelere inanmak gerekirse, onlara yollardaki yurttaşlar da katılmış desteklemek için! Bu ne demektir Necip Kaptan! Bir düşün ne demektir!"

Kemal Çığ yerinden kalkmış, heyecanla aşağı yukarı dolaşmaya başlamıştı. Kaptan da doğrulmuş, iyice meraklanmıştı. Yumuk yumuk gözlerini iyice açmış, Kemal Çığ'a bakıyordu. 'Sanki adam, otuz yaş gençleşti şimdi!' diye düşündü. Onun heyecanı Necip Kaptan'ı şaşırtmıyor değildi. Olayın büyüklüğünü kavramaya çalışıyordu. Kemal Çığ bir hayli dolaştıktan, heyecanını yatıştırdıktan sonra sakinleşti. Geldi kaptanın yanına, oturdu yeniden:

"Sonra on beş bin işçi, İstanbul'un Kadıköy yakasında toplanmış; İstanbul yakasındaki büyük işçi topluluğunun yürüyüşüne katılmak için neredeyse Boğaz sularını yürüyerek karşıya geçecek... Hemen polis, jandarma; gemileri, takaları, motorları durdurmuş, kıyıdan, iskelelerden uzaklaştırmışlar. Ne var ki İstanbul yakasındaki işçiler bir sel olmuş akmış büyük meydanlara... İşçilerle baş edemeyen polis, askerden yardım istemiş. Gelen askerler de bir gazetenin dediğine, yazdığına göre, pek olaylara karışmak istememiş, işçinin üstüne varmamış... İşçiler, tankların üstünden bile atlayıp geçmişler. Sonunda diyelim üç işçi, bir polis şehit! Böylesine bir direnişte, kavgada olur bu kadarı..."

Kemal Çığ yine yerinden kalktı, denize doğru bir gitti geldi. Hayretle kendisine bakan kaptanın başucunda durdu:

"Bu ne demektir bilir misin reis! Belki abartıyorum, belki de gönlüm böyle istediğinden tahmin yürütüyorum: Ülkenin başkaca illerinde de bu eyleme katılan işçiler, fabrikalar olsaydı, onlar da Kocaeli, İstanbul, Trakya işçilerine katılsalardı, bu iktidarsız iktidarı, bu hükümeti teslim alırlardı!"

Kaptan şöyle bir doğruldu; Kemal Çığ ikide bir, 'bu ne demektir bilir misin?' diyordu ama anlayamıyordu. Bu kez hayretle sordu:

"Hükümeti teslim alırlar mıydı?"

"Alırlardı ya! İhtilal olurdu. Hem de işçi sınıfının ihtilali!"

"Ya!... Ordu bırakır mıydı dersin?"

Bu soru karşısında çaresiz Kemal Çığ'ın kolları iki yanına düştü. Çöktü Necip'in yanına; kendi kendisine gülümsemeye başladı:

"Haklısın reis... Ordu da var, başkaca güçler de... Çok abartıyorum olacağı galiba... Ah gidi ah! Sen anlayamazsın benim yıllar yılı düşündüğüm, düşünü gördüğüm kavganın ne demek olduğunu... Belki de bir düş, bir gönül isteği benimkisi... Yaşlılık işte... Olayları enine boyuna iyice hesaplamadan heyecanlanıveriyorum."

Necip Kaptan, yumuk gözleri iri iri açılmış, Kemal Çığ'a bakıyordu. O, birden dolu dolu olmuş gözlerini denize çevirmişti. Kendi kendisine söylenir gibi konuştu; konuşmasını sürdür-

dü: "Ne yazık ki, şu sıra bizim ortalıktaki sol partilerimiz, bu gibi eylemlerin çok gerisinde... Partiler kendi içlerinde bile birbirlerini yemekteler. İşçilere, diyelim sendikalara yol gösterecek, yön verecek durumda değiller... İşçinin büyük bir bölümü sarı sendikacıların elinde... Ne iştir bilmem, partinin içindeki sendikacılar da etkili olamıyorlar... Ne iştir bilemiyorum; olayları yakından izleme olanağım da yok... Ne olursa olsun, neredeyse sol politikacılar, aydınlar halkımızdan kopuk diyeceğim ama dilim varmıyor... Bunu diyebildiğim gün, bunca yılın çabasını, giderek kendimi bile yadsımış olacağım... Hele acele etmeyelim bakalım! Bu eylemler de gökten zembille inmedi ya..."

Necip Kaptan şaşırmış, öylece yanı başında oturan kendinden daha yaşlı adama bakıyordu. Sonunda bir şeyler söyleme gereğini duydu:

"Seni anlıyorum Kemal Bey kardeşim desem, yalan söylemiş olurum. Amma ve lakin anladığım bir yanın var; kendini bir dövüşe, bir savaşa vermişsin, adamışsın ömür boyu... Bu büyük bir dava olacak ki yine ömrünce ardına önüne hükümet, hâkimler... ta bizim jandarma kumandanına değin köyümüzün, herkes dikilmiş... Hani aç kalmamak için ormandan ağaç kesen, sonra da dama giren bizim yörüklere benziyorsun! Haklısın!"

Kemal Çığ sevgiyle, dostlukla kaptana baktı. Sonra gözleri uzaklara, denizin maviliklerine daldı gitti; mırıldandı:

"Bu anlayışına, bu dostluğuna sevindim Necip kardeşim..."

Uzun bir süre sustular. Kemal Çığ paketini çıkardı; birer cıgara yaktılar. Neden sonra sordu:

"Ali ne zaman gelir dersin?"

"İki saat önce gazinolara geçti; turist götürdü. Anlaşılan konuklar orada yemek yediler, denize giriyorlar. Buraya uğramazlarsa ilçeye geri götürür onları... Gazeteler akşamüstü gelir... Biraz daha sabırlı olacağız... Belki de döndüler biz lafa daldığımız sırada... O zaman işi paydos ettiyse neredeyse gelir..."

"Neyse işler epeyce yatıştı. Gazeteleri pek merak etmeyelim. Bak başka bir laf edeceğim Necip, farkında mısın, bizim Ali'nin bir süredir bir sıkıntısı var... Ağzını aradım geçen gün, kem küm etti, söylemedi..."

"Farkında olmaz mıyım... Yine bir kız mız dalgasıdır. Başı ne gibi bir derde girdi bilmiyorum, merak da ediyorum. Şimdi gelirse, sen lafını iyi bilirsin, şöyle çaktırmadan bir sorguya çeksen... Belki baba olaraktan bana söyleyemeyeceği bir bela var başında..."

"Olur, ben amca olaraktan konuşayım..."

"Konuş ya!" dedikten sonra Necip Kaptan düşünceli düşünceli sözünü sürdürmek istedi. Ne ki çekingendi, konuşayım mı diye durup durup yan gözle Kemal Çığ'a bakıyordu. Onun bu halini hemen fark etti Çığ.

"Necip Kaptan, senin dilinin altında bir şeyler var, söylemekten çekiniyorsun. Ben ne sırlar saklamış bir adamım ömrümce bir bilsen... Ser verir, sır vermem. Bil ki şurada iki aile olarak değil, bir aile olarak yaşamaktayız. Derdimizi birbirimize söylemeyip de kimlere söyleyeceğiz? Kimlerle dertleşeceğiz? Bak biraz önce nasıl konuştum da sana, az buçuk ferahladım! Söyle ne diyeceksen be yahu!"

"Sağ olasın... Önce lafa şuradan başlayayım: Ali'den söz ediyorduk ya... Ali'nin yabancı karılarla, kızlarla gezmesine dolaşmasına aldırmıyorum. Gençlik bu... Bir de diyelim işi gereği... Günde gemisine çeşit çeşit yabancı, yerli insanlar binip geziyor. Elbette bunlarla iyi geçinecek... Bunların içindeki diyelim şımarık, paralı karıların, kızların, hani kendisine asılıp takılanların da müşteri olduklarından hatırlarını hoş edecek. Kimileriyle gâvurca konuşacak. Kimileriyle düşüp kalkacak. Amma ve lakin Kemal Beyim, bu yabancılardan birisiyle evlenmeye kalkışamaz. Devir, zaman çok değişti; diyelim ben kabullensem, köyümüz kabullenmez. Alimallah bizi köyden sürer çıkarırlar!"

"Bir gâvur kızı filan mı dert şimdi?"

"Yok canım... Kız Türk de olsa, bizden değilse olmaz!"

Kemal Çığ şöyle bir doğruldu, sordu:

"Peki senin asıl adın ne bakalım?"

Kaptan hayretle gülümsedi:

"Arif adamsın vesselam, bey! Necip, benim reislik, takma adımdır... Asıl adım Hasan."

"Eski, çok eski Türkmen çobanlardan denizci ha? Şimdi anlıyorum kahvede imam efendiyle muhtar efendinin şaka yollu takışmalarını. Köyün çoğunluğu Alevi mi?"

"Yarıdan çok fazlası..."

"Bak reis, dediğin gibi zaman, devir çok değişti. Geleneklerden, töreden ayrılmamak iyidir ama artık toplumumuzdan bu ayrıcalık kalkmalı. Kalkmasın desek bile, şimdiki gençler kaynaşmakta, karışmakta... Sen Sünni'sin, ben Alevi'yim gibi mezhep ayrılıkları unutuluyor yavaş yavaş..."

Kaptan, şöyle bir ayaklarını toparlayıp oturduğu yerde doğruldu. Sakat kolunu sağ eliyle ovuşturdu:

"Sen şimdi beni yatıştırmak, Ali'den yana çıkmak için böyle konuşmaktasın Kemal Bey! Ben cahil adamım dedim ama iki yakamı da görmeyecek kadar kör değilim! Bırakalım Osmanlıları, neler ettiler Türkmenlere... Yörüklere... Cumhuriyet gelince, nur içinde yatsın Mustafa Kemal Paşamızın sayesinde bir soluk aldık... Amma ve lakin şimdilerde particilik uğruna, bireycilik uğruna ayrılığı yine ortaya sürdüler. Başka yerleri bilmem ama şu bizim köyün içinde, ilçemizde neler dönüyor bir bilsen... Yok kooperatif kurmuşuz da komünist olmuşuz... Biz tahtacılar ezelden Kızılbaş olduğumuzdan Müslüman değilmişiz... Uzatmayalım, biliyorsun bizimkiler ayrı parti kurmaya bile giriştiler... Ama bizim bu yakadakiler, Mustafa Kemal Paşa'nın partisinden şaşmadık. Büyük adamdı: 'Kimse kimsenin dinine, imanına, mezhebine karışamaz!' buyurdu. Ben dedikoduyu sevmem Kemal Bey, ama şimdi sırası geldi deyivereyim: Senin, sizlerin mezhebi nedir pek iyi bilmem ama bunların eli sizlerin de yakasında. Kahveye de bu yüzden gitmez oldum ya... Ne zaman varsam, Metin Kumandan sözümona, benim keyfimi sorar, arkasından, 'Komşun nahal? Ne ediyo?' diyerekten ağzımı aramaya kalkışır... Hani çanak tutsam, beni casus belleyip aklınca senin ardından, önünden dolaştıracak... Biz, diyelim bu köylüler, namusluyuzdur bey... Kahveci Yakup'tan duydum: Muhtar Hasan Efendi, genç jandarma kumandanımıza bir güzel nasihatta bulunmuş... Neyse lafı Ali'ye getirecektik... Neydi şimdi? Evet, namuslu bir kız bulsun, istesin, alsın! Karışmam. Hele köyden olursa, bizden olmasa da barışıklılık olur diyelim..."

Kemal Çığ düşündü; dondu kaldı bu sözlere. Ne diyeceğini bilemiyordu. Bir kendine baktı, kendisini düşündü; bir de Necip Kaptan'a baktı, onu ve kendisini, gelmişiyle geçmişiyle düşündü... Birdenbire ayaklandı:

"Kalk reis, köye kahveye varıp birer çay içelim... Dönüşte de şu Selim'in gazinosuna çöküp, bir şişe rakıyı devireiim taze balıkla!"

"Essah mı bu niyetin?"

"Essah!"

"Bir şartım var: Çay paraları benden, rakı parası senden!" diye gülerekten doğruldu kaptan. "Çoktan gazinoda rakı içmedikti..."

"Tamam, rakı benden."

Kıyıya doğru yürürlerken bahçenin sınırında, ağaçların altında Mehmet'i çalışır gördüler. Mehmet, 'Nereye?' gibisine babasına elini kaldırdı. Kaptan şöyle bir durup seslendi:

"Oğlum Mehmet, biz Kemal Bey amcanla gazinolara rakı içmeye gidiyoruz! Evin haberi olsun!"

"Kafayı çekince gelebilecek misin? Yoksa Ali'yi yollayayım mı gelsin sizi motorlan alsın?"

Kaptan kızdı:

"Ülen bok herif, benim rakıdan yıkıldığımı ne zaman gördün?"

Mehmet çapasına dayanıp, yaşlıların arkasından baktı kaldı.

İki

Temmuz sıcağı bugün sabahtan bastırmıştı. Deniz dümdüz, sisliydi. Sağda karşıda ilçe, alam alam beyaz bir dumanın içinde göklere doğru uçar görünüyordu. Solda, daha yakında köyün kıyısının yeşilliği ince, beyaz sislere karışmıştı.

Kemal Çığ kıyıdaki çamların altındaki sıraya oturmuş, gözlerini iri iri açmış, ilçeye doğru bakıyor, bekliyordu. Sık sık da saatine bakıyor, kalkıp bir aşağı bir yukarı dolaşıyor; içi içine sığmıyordu. Yıllardır görmediği bir arkadaşını Ali, Ormancılar Kampı'ndan getirecekti. Bir gün önceden arkadaşı haber salmıştı ona... Ne ki önce kamptan ilçeye gideceklerdi erkenden; orada bir önemli işi vardı arkadaşı Faik Çivici'nin, sonra geleceklerdi. Sabah erkenden Ali motorla kampa gitmişti. Şimdi saat on bire geliyordu ama hâlâ görünmemişlerdi. Kemal Çığ karısına, baldızına sıkı sıkıya tembih etmişti öğleye yemek hazırlasınlar diye... Faik'le konuşulacak çok çok konu vardı. Bilmediği, yakından izleyemediği olaylar vardı. 'Dünyayla yeniden ilişki kuracağız...' diye düşünüyordu. Gazeteler, radyo haberleri onu bir türlü doyurmuyordu. Kaç kez niyetlenmişti on günde bir gelip İskenderun'a geçen, sonra da dönüp liman liman İstanbul'a giden o beyaz, kocaman, Deniz Yolları'nın gemisine binivermeyi... "Şöyle memleketi, İstanbul'u bir kolaçan eder gelirim..." diyordu. Ne ki karısı Ayşe bir türlü yakasını bırakmıyordu. Korkuyor muydu ne?... "Oğlumuz, gelinimiz, torunlarımız gelecek!" diye güzel bir bahane bulmuştu önceleri. Gerçekten oğlu Doç. Dr. Semih Çığ karısını, iki çocuğunu alıp gelmiş, on beş gün tatilini yanlarında geçirmişti. Kemal Çığ da sevinmişti bu işe ama onlarla birlikte denize girmekten, havadan sudan konuşmaktan başka bir iş yapmamıştı. Oğlu, ahvali âlem, memlekette olup bitenler için sorduğu sorulara, "Ortalık çok karışık baba... Zaten ilgilenecek vakit de bulamıyorum hastalardan, ameliyatlardan..." gibisine karşılıklar vermişti. Yalan

söylüyordu kerata; aklınca babasını üzmek, olaylara artık karıştırmak istemiyordu. Onlardan önce yine izinli, ta doğudan, baldızı Zeynep Hanım'ın oğlu Kaymakam Mustafa Karaovalı gelmişti iznini geçirmeye karısı ve çocuklarıyla. O da tıpkı oğlu gibi, "Doğu cephesinde yeni bir şey yok enişte!" demiş, işin içinden çıkmıştı. Belli etmiyordu Kemal Çığ ama, "Bunlar benimle ya alay ediyor, ya da beni adamdan saymıyorlar!" diye öfkeleniyordu; öfkelenmişti. Oğlunu bir gün alıp acele götürmüşler, apandisit krizi geçiren vali beyi il devlet hastanesinde ameliyat etmişti. Operatörü hastanenin izinliymiş... Kıyı koruma gemisiyle gelip Semih'i ilçenin kaymakamı almış, götürmüştü. Ayaküstü Kemal Çığ'a da bir hayli saygılı sözler harcamıştı. Kaymakam Mustafa da ilçenin kaymakamını bir gün ziyarete gitmişti. O da ilçenin kaymakamının selamlarını getirmişti Kemal Çığ'a...

Denize bakıp, aşağı yukarı dolaşırken Kemal Çığ, 'Vay! Şimdi anlıyorum... Bizim ilçenin kaymakamı, muhakkak bizimkilere, "Babanız, enişteniz, burada çok iyi... Aman etliye sütlüye karışmasın!..." filan dedi herhalde...' diye düşündü. Sonra da 'Ne evhamlı adamım be!' diye yüksek sesle kendi kendine söylendi.

Sıraya oturmuş bir an dalmıştı. Birden denizin dümdüz, sakin yüzünü yırtarak gelen motorun sesiyle doğruldu. Koşarcasına iskeleye yürüdü. Ali'nin teknesi hızla yaklaşıyordu. Beş dakika geçmeden yavaşladı, süzüldü, demir attı; iskeleye yanaştı. Motorun içi kalabalıktı. Ali, kıçtan tekneyi iskeleye bağlarken,

"Kemal Amca, konukları bir tamam getirdim!" diye seslendi. Oysa Kemal Çığ sadece Faik arkadaşını bekliyordu. Ona,

"Hoşgeldin Faik! Nerede kaldınız yahu!" diye el verdi.

"Hoşbulduk ağabey! Özledim seni..." diye Faik Çivici iskeleye atladı. Sarmaş dolaş oldular. Ötekilerle hiç ilgilenmeden, hemen kumsala doğru kol kola yürümeye başladılar. İskeleye çıkanlar, onların arasından baktı kaldı. Ali,

"Ne de olsa eski mahpushane arkadaşıymışlar, birbirlerine hasret kalmışlar..." diye söylendi. Gelenlerin hepsi gençti kızlı erkekli. Bekir Çivici,

"Babamın anlata anlata bitiremediği kadar var... Demek ünlü yazarımız Kemal Çığ, bu tığ gibi delikanlı ihtiyar!" diye söy-

lendi. Bu sırada çamın altındaki sıranın yanına varan Kemal Çığ'la Faik Çivici birden döndüler. Faik Çivici,

"Gelen hele buraya!" diye el salladı, bağırdı.

İri, Ali gibi atlet yapılı, güler yüzlü bir delikanlı, yanındaki, saçları kısacık kesik genç kızın arkasına vurdu:

"İyi sonunda akıllarına gelebildik..." diye söylendi.

Gençler yanaştılar. Kemal Çığ'la Faik Çivici sıraya oturmuştu. Onların önünde durdular. Faik Çivici bir bir tanıttı:

"Önce bunların hepsi, Ali'nin arkadaşları. Bir süredir körfez kazan, bunlar kepçe, Ali'yle dolaşıp geziyorlar. Bodrum'a, Datça'ya gitmişler ben burada yokken. Şu kara delikanlı benim oğlum Bekir..."

"Bir zamanlar dört yaşındaydı..." diye gülümsedi Çığ.

"O biz içerdeyken öyleydi, şimdi oldu yirmi dört!"

"Oldu mu yirmi dört? Biz yerimizde olduğumuz gibi duruyoruz!"

"Elbette duruyoruz. Şu yanındaki sarışın kızın adı Selma. Şu iri delikanlı, çiçeği burnunda Doktor Niyazi, yanındaki kızımız da eşi Fatma... O da doktor olacak. Bu kumral hanım kızımız da Nurcan, sonbahara eczacı olacak... Eh Ali, senin de oğlun sayılır!"

"Tanıştığımıza çok sevindim çocuklar... Hele çökün bakalım; sonra eve yemeğe gideceğiz..."

"Olmaz! Çökeceklerine, gidip denize girsinler. Biliyorum hemen seninle konuşmak istiyorlar Kemal Ağabey, ama önce biz bir hasret giderelim..."

Gençler, "Peki, Peki..." diye güldüler. Ali,

"Yürüyün çocuklar, önce bizim şu bahçeyi bir gezelim... Sonra denize..." diye yürüdü. Ötekiler de arkasından gittiler. Faik Çivici alçak sesle konuştu:

"Bunların hepsi İstanbul'dan kaçak şimdi."

"Deme Faik, neden? Nasıl?"

"Eylemci bunlar yahu! Bir sürü olaya karışmışlar... Sonra da tatil bahanesiyle ipi kırmışlar. Anladığıma göre, İstanbul polisi de haklarında pek delil bulamadığından, İstanbul'dan uzaklaştıklarından, yakalarını şimdilik koyuvermiş olacak. İyi ki ben, şu Ormancılar Kampı'nda iş almışım; ek konutlar, bir gazino

yapmaktayım müteahhit olarak. Başka yerlerde de işlerim var ama, hemen yaz maz diye hanımı alıp kampa yerleştim. Gelmeden önce de oğlanı yaka paça İstanbul'dan getirdim. Nurcan'ın babası, anası da kampta. Adam ormancı emeklisi. Orman Bakanlığı'nda yüksek derecede bir memurmuş. Onunla el ele verip bunları aldık buraya. Amma ve lakin zor zapt ediyoruz ha... Bereket Nurcan'ın karşısına şu sizin yakışıklı Ali çıktı; yandılar, tutuştular birbirlerine ha... Ali de az buz okuryazar değil. Hepsinden iyi de İngilizce konuşmakta... Korkarım onu da eylemci yaptılar!"

"Neler söylüyorsun Faik? Aklım karıştı şimdi..."

"Doğrusun ağabey, bunları sonra konuşuruz. Benim kerata da neredeyse Teknik Üniversite'yi bitiriyor, inşaat mühendisi oluyordu geçen haziranda, iki ay önce yani... Boykottu, grevdi derken birkaç sınava girmedi. Birkaçına da kavga dövüş sokmadılar... Bakalım ne olacak? Dün akşam kampta hepsine bir fırsat bulup kimsecikler duymadan bir nutuk çektim: 'Bana bakın' dedim; 'öğrenciler sınıf değildir. Önce meslek, sonra kavga!' Bizim Bekir oğlumuz ne dese beğenirsiniz? 'Baba, sen gençliğinde ne yaptın?' demesin mi? 'Ulan ben anlı şanlı inşaat kalfasıydım içeriye girdiğimde!' diyerekten bir kükredim! Neyse, sayende ağabey, içeride bir hayli okuduk da şimdi müteahhit olduk, Müteahhit Faik Bey olduk. Yedi düvelle barışıklığım var. Valilerden kaymakamlara, dostlarım var. Devlet ihalelerine girmekteyim kaç yıldır."

Kemal Çığ şöyle bir doğruldu, sordu:

"Şimdi yakanı bıraktılar mı senin?"

"İhtida ettik sayılıyoruz resmi makamlara göre ağabeyciğim; tarikı müstakime girdik biliniyoruz..."

"Doğru mu?"

"Doğru sayılır: Meclis'e milletvekili sokan partimiz yasal olduğundan, ona her türlü yardımı yapmaktayız; elbette dışardan... Ama kongrelere, toplantılara gidip oturuyoruz dinleyici olaraktan... Böyle olunca da polis ağabeylerimiz bizden memnun kalıyorlar, hani gizli kapaklı iş görmüyoruz diye... Doğrusu da bu ya... Yasal parti varken... Ne yazık ki, on yıla yakındır iyi giden partiyi de şimdi karıştırmaya başladılar... Şu gençler

de başı boş kaldı... Her ne hal ise anlatacağım sana bu işleri de..."

"Benim yakamı niye bırakmazlar!" diye Kemal Çığ gülümsedi.

"Bırakırlar mı hiç ağabey? Sen hep eylemcisin!"

"Allah Allah!"

"Allah ya... Yazmaya, çevirmeye devam ediyorsun. 142. maddenin dalına basıyorsun. Dört ay önceydi, ben de İstanbul'daydım bir iş için... Avukat Nazmi'ye rast geldim. Senin son kitap çevirisi mahkemenin son celsesine dinleyici olaraktan gitme fırsatı elime geçti. Kıl payı yakayı kurtardık ağabeyciğim... Gelmiş geçmiş olsun. Amma ve lakin yargıçların, savcının bilirkişi raporuna kulak asmadan beraat kararı vermeleri beni çok sevindirdi; neredeyse yargıcın gidip elini öpecektim. Nazmi bırakmadı, çok heyecanlanmıştım... Temyiz ne oldu?"

"Savcı temyiz etmemiş, beraatimiz kesinleşti."

"Aşkolsun adama... Ne ki ağabey, şu sıralar savcıların da başlarını kaşıyacak vakitleri yok... Seni çok iyi gördüm ağabey."

"İyiyiz ya, iyi! Lakin yaş yetmişi geçti Faik!"

"Yaşa bakma... Ben de altmışa merdiven dayadım... İş, yaşadıkça bir şeyler yapabilmekte..."

"Orası doğru: Nâzım'ın dediği gibi: 'Yetmişinde zeytin dikeceksin ölmeyecekmişçesine...' Böylesi daha iyi..."

Faik Çivici heyecanlanmıştı; Kemal Çığ heyecanlanmıştı. Sanki yıllardır birikmiş laflarını bir solukta konuşup bitirmek istiyorlardı:

"Nâzım demese de sen işini yapıyorsun ağabey... Her çevirini, her yazını izlemekteyim. Ne de olsa 51'den 58'lere dek öğrencin olduk. Az mı uğraştın mahpushanede bizimle, yabancı dil bile öğreteceğim diyerekten... Az kitap mı okuttun... Hem de bir yandan çeviriler yapıyordun ekmek parası diye..."

"Sonra da hiç görüşemedik galiba?"

"Unuttun mu ağabey, 65'lerde partinin bir mitinginde ayaküstü konuşmuştuk. Sen İstanbul'dan pek çıkmazdın, biz de o dükalığa pek gelemezdik... Neyse ki sonra sonra baskıyı biraz gevşettiler de birbirimizi görmeye başladık."

"E, o günkü parti disiplini, kitabına uygun örgütlenmenin gerekleri" diye yanıtladı Kemal Çığ.

Faik gülmeye başladı:

"Aman ağabeyciğim, bilimsel sosyalizm dedin mi, kavga edilir bilirsin. Hâlâ kavga edenler var. Partinin içinde, dışında kavga... Sonunda gençlere de sıçrattılar. Bölüm bölüm bölünüyorlar. Ne yazık ki şu sıra partiyi de yatırdılar say..."

Kemal Çığ'ın birden gözleri yaşarıverdi. Sesi kısılır gibi oldu. Zorlukla konuştu:

"Bunlar Marksizmin özünü, sosyalizmin özünü, daha daha memleketin içinde bulunduğu koşulları, gerçekleri bir yana bırakıp, başka ülkelerdeki uygulamaların, başka ülkelerin koşul ve gerçeklerinin rüzgârına kapılıyorlar. Elbette dünyadan kopamayız ama kendi koşullarımızla, kendi gerçeklerimizle dünyaya katılacağız... Ne ki kendi ülkemizin tarihi, toplumsal yapısı, bugünkü koşulları üzerine yeteri denli bilimsel çalışmalar yok henüz. Bilim kitaplarını da hemen mahkemeye verdiklerinden diyelim... Neyse..."

"Kitapların, düşüncenin yasaklanması büyük bir mazeret sayılabilir ama ağabey, biz oturup niye adam adam konuşamayız? Neyse, bu lafların sonunu getiremeyiz; bizlerin gücünün dışına çıktı artık konu. Eski arkadaşlardan yeni yeni aklı suya erenler var ama kaç para eder... Direnenler de var ille dediğim dedik diye..."

Böyle konuşuldukça Kemal Çığ'ın üzüntüsü artıyordu. Onun hali Faik'in gözünden kaçmadı: "Seni on, on beş gün sonra İzmir'e götüreceğim bir dolaşmaya; buradaki işleri bir yoluna koyayım... Orada da bir hayli işim var. Hem arkadaşları görürüz, hem de ben oradaki işlere bir bakarım..." diye sözünü sürdürdü.

"Hangi arkadaşlar var İzmir'de?"

"En başta Nâzım var!"

"Vay, ne yapıyor o? Nasıl?"

"İyi... Senden genç görünüyor... Bir araya geldik mi bilirsin, hep bizi gülmekten kırar geçirir..."

"Keyfi yerinde demek?"

"Görürsün. Yalnız, Sedat Bey çok yaşlandı, hasta. Onu da bir ziyaret ederiz..."

"Üzüldüm... O benden de yaşlıdır... En eskilerimizden..."

"Hekim arkadaşlar bakıyorlar, ilgileniyorlar."

"Elbette bakacaklar..." dedikten sonra Kemal Çığ, bir durakladı, sonra soruverdi:

"Merakımı hoş gör Faik; biz hapisteyken para sıkıntısı çekerdik. Ben hanımın aylığından yemeye utanırdım; saklayacak bir şey yok birbirimizden, sen de eşinden para almaktan sıkılırdın. Nereden buldun parayı da müteahhitliğe başladın? Bakıyorum kılığına, kıyafetine, zenginsin!"

"İşte bunu sormaya yerden göğe dek hakkın var ağabey, anlatayım: Hapishaneden çıktığımızda yine inşaat kalfalığına başladım. Tam bu sıra karı parasından sıkılırken, Kütahya'da bizim kayınpeder öldü. Tarlaları, bahçeleri vardı. Hanıma yüklü bir miras kaldı. Önce ben, 'miras işine filan karışmam' diyerekten dayattım ama, karı neredeyse benden boşanacak; yüklüce bir parasını bana teslim etti. Ben de nerede bir köye okul, nerede bir ilçeye okul yapılacaksa koştum, ihalelere girdim. Eh... Kafa da işlemeye başlamıştı... yürüdük... Ama hep devlet işi aldım. Hanımın parasını hem ödedim, hem de çoğalttım. Hâlâ devlet işindeyim, hani bir mazeret aranacaksa... Şimdi seni İzmir'e bile özel arabamla götüreceğim. Araba ilçenin garajında. Bu toplumun içinde paralı olacaksın ağabey!"

"Anlayamadım?"

"Paralı olacaksın ki yasal partilere yardım edebilesin... Sonra herkes, 'yahu bu paralı adam, şöyle böyle kişi olamaz' diyerekten rahat bırakıyorlar. Kimileri 'döndü, yozdu' diyor... Aldırmayacaksın..."

"Anladım şimdi. Egemen çevreler de üstüne varamıyor ha?"

"Tastamam!"

Sustular, bir süre denize baktılar. Kıyıdan kıyıdan Necip Kaptan geliyordu, köy tarafından. Elinde bir ipe dizilmiş büyük, iri balıklar vardı. Yaklaştı, selamlaştılar. Faik Çivici'yle tanıştırdı 'Ali'nin babası' diyerekten Kemal Çığ. Birbirlerini biliyorlardı. Ali anlatmış olacak. Kaptan, balıkları havaya kaldırdı:

"Balıkçı arkadaşlar bunları sana yolladı Kemal Bey!"

"Sağ olsunlar... Yoksa sen mi el koydun?"

"Koymaya koydum ya... Senin hatırına böylesine çokça verdiler."

"Bölüşelim kaptan... Otur hele..."

"Yok oturmayayım, bu sıcakta balıklar kokar. Sen rahatını bozma; ben götürür Ayşe, Zeynep kardaşlarımla bölüşürüm... Siz kalabalıksınız bugün... Bana bir iki kefal yeter..."

"Oldu mu ya?"

"Oldu oldu..." diyerekten kaptan, eve yöneldi. Faik Çivici,

"Bakıyorum, balıkçılarla da aran iyi, ağabey?"

"İyidir. Bilirsin, bizim millet böyledir işte: Benim mahpushanelere girip çıktığımı kaptandan öğrenmişler, öğrenince de bana özel bir yakınlık duyuyorlar. Girmemin nedeni önemli değil!"

"Ara sıra konuşuyor musunuz?"

"Hem de ne muhabbet! Kahveye gittikçe kaynatıyoruz. Bana tarih bile anlattırıyorlar. Hem de köyümüzün jandarma komutanı bile can kulağı ile dinliyor..."

"İnsan içine girdiğine sevindim."

"Ben insandan mı kaçardım ki?"

"Mahpushanede gördüğüm denli sadece, seni insanlara pek sokulmaz bilirdim. Sonradan bir hayli yazarla, şairle tanıştım; hep insanlardan uzak durma, kaçma hallerini gördüm. Bunlar insanı, insanların sorunlarını, giderek toplumu nasıl anlatırlar diyerekten meraka düştüm. Bir de dikkat ettim ki, hani konuşmuyorlar da dikkatle insanları inceliyorlar... Topluma yukardan bakıyorlar; kibirlerinden değil, kuşbakışı bakıyorlar demek istiyorum. Sen de böyleydin..."

"Bu gözlemin, sezgin çok yerinde... Ne ki bizim köylünün okuryazarlığı olmadığından pek, konuşmak gerektiğini anladım. Bak, sana yazar milletinin bu tutumunu, halini biraz açıklayayım: Yazarların, diyelim şairlerin çoğu, insan içinde çok gezer; insanları iyi bildiğinden insanlardan kaçar, çekinir; giderek onlardan korkar da... Yazar, bir bakıma insanın, toplumun sözcüsü olduğundan, onları yakından izler, duygularıyla algılamaya çalışır. En önemlisi, kendi insanlığını, kendisini iyi incelediğinden, insan olduğundan, insanları çok sever; bu tutumu

biraz da bencillik sayılabilir ama iyi yürekli olduğundan, özveri sahibi olduğundan, insana iyiyi, güzeli göstermeye çalışır... İnsanların, gözü açık gördüğü, ama anlatamadığı düşlerinin sözcüsüdür. Gerçekçi yazarlar, insanlar kendisini aldatsalar da, düş kırıklıklarına uğratsalar da, insanın geleceğine inandıkları için, toplumdan yanadırlar... Giderek insana sonsuz bir inançları vardır. İnsan, toplum sevgisi diyelim, doğuştan vardır yazarlarda; topluma inancını yitiren yazar, kendisine inancını yitirmiş demektir, yazar olamaz... Yazarların, genelleme yapalım, sanatçıların, ne denli gerçekçi olurlarsa olsunlar, bir çocuksu yanları vardır. Bu da duygusallıklarından gelir. Bilimcilerde, politikacılarda duygusallık yoktur, olmayınca da sanatçıların kuşkusunu, saf, çocuksu yanlarına bakıp onları anlayamazlar, giderek küçük bile görürler. Bunların genel kültürden yoksun olanları da sanatçıları anlayamaz... Ben sanatçı, hani romancı, şair değilim ama çok sanatçıyla ilişkim oldu. Dünya sanatçılarını da üç dilden, kendi dillerinden izleme olanağı buldum. Bu yargıya vardım. Benim için bilimsel bir kitabı çevirmek Türkçe'ye, bir şiiri, bir romanı, bir hikâyeyi çevirmekten daha kolay... Dur hele nutuk çekiyor, ders veriyor gibi konuşmayayım..."

Faik Çivici, biraz şaşkın, biraz hayranlıkla Kemal Çığ'a baktı, baktı:

"Şimdi anladım Gorki'nin neden politikaya girmediğini... İstese girebilirdi... Nâzım'ın da anlıyorum niçin politikada başarılı olamadığını..."

"Öyle ya..." diye söylendi Kemal Çığ, kıyıda denize giren, kumlara uzanan gençlere bakmaya başladı: "Yahu bu çocuklar acıkmıştır şimdi. Haydi eve gidelim..." diyerekten ayaklandı.

Üç

Faik Çivici, Ayşe öğretmeni çok eskiden tanıyordu. Evin terasına geldiklerinde koca çınarın altından geçip, Ayşe Çığ'ı görünce heyecanlandı:

"Vay Ayşe Yengeciğim, seni şu kızlardan genç gördüm!" diyerekten elini öptü. Zeynep öğretmenle tanıştırıldı. Gençler de ayrı ayrı el öptüler. Ayşe Hanım, kocasına önce kızmıştı ama onun halini bildiğinden hemen bağışlamıştı: Yemeğe böyle kalabalık konuğun geleceğini bilmiyorlardı. Sadece Faik gelecek diye düşünmüş, öylece hazırlanmışlardı. Zeynep Hanım, Ali'den bir ara yemeğe geleceklerini öğrenince, bir tencere daha çabucak pilav pişirmiş, kaptanın getirdiği balıkları da hazırlamışlardı. Ali bahçeden marul, soğan çıkardı geldi bir koşu... Zeynep Hanım, "Ali, iki şişe biramız var, ne yapacağız?" deyince, Ali "Onu da ben düşündüm yenge, motorda bir kasa bira, bir kocaman şişe rakı var; kapıp geleyim..." demişti.

Kalabalık olduklarından, masaya sığamayacaklarını kestirdiklerinden, yiyecek içeceklerin hepsi birden yine masaya konmuş, tabaklarsa üst üste yığılmış, çatal, bıçak, kaşıklar tabakların yanına dizilmişti. Ali kendisini ev sahibi saydığından, yengelerine yardım ediyordu. Arkadaşlarına yemek dağıtıyordu; içkilerini bardaklara koymadan, şişeyle bira veriyordu. Rakı isteyenlere bardaklarda rakı veriyordu. Gençler sandalyelere, yerdeki minderlere, yemeklerini alıp çökmüşlerdi. Terastaki sedirin başköşesine Kemal Çığ'la Faik Çivici'yi oturtmuşlar, önlerine bir küçük masa koyup, yemeklerini, rakılarını vermişlerdi. Kemal Çığ sadece Faik arkadaşını görmekten, birlikte rakı içip yemek yemekten değil, bugün genç konuklarını da görmekten, ağırlamaktan çok çok mutluydu. İki yakasına, etrafındakilere gözlerinin içi gülerek, sevgiyle bakıyordu. Karısı onun bu sevincinin, mutluluğunun hemen farkına varmış, çok sevinmiş, onun sevincini, mutluluğunu yürekten paylaşmaya başlamıştı.

Yemekten önce, sebze bahçesinden çitle ayrılan evin etrafındaki çiçek bahçesini gençler gezmişler, koca çınara hayran kalmışlardı. Yaş mayolarını da çite sermişlerdi. Ali,

"Bu çiçek bahçesi, Zeynep Hanım Yengemin marifetidir ha!" demişti. Gençler Zeynep Hanım'ı övmeye başlayınca, o da,

"Yaşlandım artık çocuklar, iş çapaya dayandı mı Ali'yi yakalıyorum. Hani bahçede onun da payı var..." dedi. Bekir,

"Çapa da iş mi; marifet çiçekleri yetiştirmek, dikmek, budamaktır..." diye Ali'ye takıldı. Ali de,

"Yahu benim bir iddiam yok..." diye söylendi. Niyazi,

"Bu bahçeyi böyle temmuz sıcağında değil, mayısta güller açtığında görmek varmış..." diye söylendi. Eşi Fatma,

"İnsan burada hiç de temmuz sıcağının farkına varamıyor. Şu koca çınar buzdolabı gibi, dalları, yapraklarıyla evi içine almış..." diye konuştu. Bu sözlere herkes hak verdi. Gençler bir gömlek, bir pantolon; kızlar bir etek, bir buluzla oturuyorlardı. Hem yemekler yeniyor, hem de konuşuluyordu havadan sudan. Ne ki dönüp dolaşıp gözler Kemal Çığ'a takılıyordu. Ona dikkatli dikkatli bakıyorlardı durup durup. Kemal Çığ da Faik arkadaşının ettiği bir söze mim koymuş, Nurcan'a bakıyordu ara sıra: Genç kız neredeyse Ali'nin eteğini tutup arkasından önünden dolaşacaktı. Şimdi de elinde tabak, bira şişesi, terasın sağ köşesine bir mindere oturuveren Ali'nin yanında oturuyordu. Bir ara Kemal Çığ'ın çalışma odasını görmek istediler. Ayşe Hanım, "Buyurun... Gelin göstereyim..." diye içeriye yürüdü. Hepsi arkasına düştüler. Faik Çivici bağırırcasına seslendi:

"Aman Ali, bunlara göz kulak ol, içerden kitap yürütmesinler!"

Bekir,

"Amma da yaptın baba!" diye durakladı. Babası,

"Haydi haydi, ben sizin gibi eylemcilerden korkarım; ne yapacağınız bilinmez!" diye şakasını sürdürdü.

Yemek faslı bir hayli uzun sürmüş, ortalık toparlanmış, kahveler yapılmıştı. Bu işlere genç kızlar da koşuştu. Ayşe Hanım'a, Zeynep Hanım'a yardım ettiler. Bulaşıkları bile yıkamaya girişeceklerdi ama Zeynep öğretmen izin vermedi; hepsini

mutfaktan çıkardı. Kahveleri Nurcan dağıttı. Tam bu sırada uzaklardan bir gürültü duyuldu. Körfezin sessizliğini yırtan bir jet savaş uçağı, denize alçalarak fırladı gitti, karşı dağlardaki çamların arasında yitti. Herkes eğildi, çınarın dalları arasından görünen mavi göklerde onu seyretti. Kemal Çığ,

"Şimdi de şu yakaya bakın hele!" diyerekten bahçenin derinliklerini gösterdi. Ali'nin ağabeyi Mehmet'in beslediği bir alay güvercin, bahçenin öteki ucundan havalanmış göklere yükselmişlerdi. Gençler, terastan çınarın altına, oradan ötelere koşuşarak güvercinleri seyrettiler. Güvercinler, mavi gökle mavi denizin arasında yükseldiler, uçuştular, döndüler, dolaştılar, yerlerine süzüldüler. Geriye döndüklerinde Selma,

"Çok çok güzel ama artık dünyamızda güvercinlere bile rahat yok!" diye söylendi. Niyazi,

"Ne yaparsın kardeş, dünya tedirgin..." karşılığını verdi şaka yollu. Dönüp Kemal Çığ'a baktılar. O gülümsedi:

"E... Elbette dünya tedirgin... Gördünüz, uçaklar çok yükseklerden, güvercinlerse çok alçaklardan uçabiliyorlar... Kaç zamandır izlemekteyim güvercinleri... Bizim uçaklar da sık sık böyle kol geziyorlar kıyılarda..."

Nurcan otururken şöyle bir doğruldu; konuştu:

"Yunanistan toptan sosyalist olsa, biz de toptan sosyalist olsak, sanırım bu uçakların böylesine uçmasına gerek kalmaz!"

"Aferin sana Nurcan kızım! Çok güzel, gözü açık bir düş görüyorsun... Görmesini de biliyorsun!" diye neredeyse bağırıverdi Faik Çivici. Kemal Çığ ciddi ciddi söze karıştı:

"Ama bu güzel düş, günün birinde gerçekleşebilir Faik."

"Herkes senin gibi iyimser olabilse ağabey..."

"Baksana gençlerimiz hep iyimser benim gibi..."

"Sen de gençsin..."

"İyimser olamazsak, düşler göremezsek kavgayı nasıl yürüteceğiz?" diye konuştu Selma. Kemal Çığ heyecanlanıverdi:

"Şu gençlere bak Faik, ver bakalım cevabını!"

"Tamam... haklısınız... Herkes haklı! Düş görelim, iyimser olalım, ama gerçekleri de, koşulları da unutmayalım... gerçekçi de olalım..."

"Siz de haklısınız elbette" diye söze karıştı Niyazi.

Kemal Çığ anımsadı Niyazi'nin doktor olduğunu.

"Şimdi ne yapacaksın Niyazi? Doktor olmuşsun, nerede iş tutacaksın."

"Önce çok yeni olduğundan, şu doktorluk sözcüğüne pek alışamadım daha... Hani adımın başına getirip, kendime Dr. Niyazi Sarp diyemiyorum. Fatma da hep bana 'doktor bey' diye takılıyor. Karım olmasa terslerim... Önümde askerlik var, tecil ettirmek istiyorum uzmanlığımı yapabilmek için. Uzmanlığa başlayabilmek için ayrıca sınava girmem gerek... Semih Bey'in iyi bir öğrencisiydim; oğlunuzun hani... Özel olarak kendisiyle konuştum bir ara, 'İyi hazırlan sınava da gel!' dedi."

"Niyet cerrahlık ha? Sevindim... Fatma, eşin ne zaman doktor oluyor?"

"Önümüzdeki yıl... Ne ki, kasımda bir sıra sınava girmesi gerek. Haziranda giremediği sınavlar var. Ama burada çalışıyor..."

Faik Çivici söze karıştı:

"Fatma'nın sınavları var... Selma'nın sınavı var İktisat Fakültesi'nde... Bizim Bekir'in sınavı var... Nurcan, yüzmüş kuyruğuna getirmiş, bir sınavı var... Hepsini biliyorum Kemal Ağabey... Çalışıyorlar ama İstanbul'a da gidemiyorlar, başları belaya girebilir, polis mimlemiş bunları... Ne olacak şimdi?"

"Temmuzun sonlarına geliyoruz. Kasımdaki sınavlara üç dört ay var. O zamana değin ortalık yatışabilir. Bunların suçu neyse, delil yetersizliğinden kapanabilir. En iyisi yazı burada geçirsinler..."

"Hay yaşayasın Kemal Ağabey, ben de öyle diyorum. Büyük kentlerde öylesine çok öğrenci olayları var ki bunların yaptıkları, ne yaptılarsa, unutulmasa da üstünde durulmayabilir... Biz biliriz bu işleri..."

Gençler birbirlerinin yüzüne baktılar. Faik Çivici, kendisine göre yorumladı bu duraklamayı: "Canım Nurcan'ın babası, annesi bizim kampta. Sizler için de ben kampta yer ayarlarım. Sonra inşaat yapıyoruz; sizleri memur, işçi olaraktan da gösterebilirim. Hem neden olmasın? Şantiyede bir hayli iş var, para da kazanırsınız. Niyazi'yi işyerinin, kampın doktoru olaraktan da işe alırız... Bekir bizim mühendisin yanında staja başlar..."

Bekir biraz ters baktı babasına:

"İyi güzel ya babam, bizi arkadaşlar kaçak sayar!"

"Yok be oğlum, onların da bir yerlere kaçtığını, saklandığını biliyorum. Sizler bölüm bölüm, grup grupsunuz... Birinizin bıraktığı yerden öteki işleri yürütür... Hele önce bir baltaya sap olun!"

"Sonra kavgaysa kavga demek?"

"Evet böyle konuştuk, böylece de yine konuşuyoruz..."

Doktor Niyazi sözü değiştirmek gereksinmesini duydu. Kemal Çığ'a dikkatli dikkatli bakarak sordu:

"Siz de bir zamanlar üniversitede hocaymışsınız... Tıp tarihi okutmuşsunuz?"

Kemal Çığ şöyle bir elini salladı:

"Ooohooo! Bu çok eski bir hikâye... Kırk yıllık bir iş..."

Gençler oturdukları yerde kıpırdadılar, doğruldular. Nurcan,

"Ne olur, biraz bize anlatın!" dedi. Kemal Çığ,

"Kendimden söz etmeyi sevmem..." diyerekten soruyu geçiştirmek istedi. Faik Çivici gülümseyerek onun arkasına şöyle bir vurdu:

"Ağabey, bunlardan kurtulamazsın... Hep eskileri öğrenmek isterler. Sen bahanesin; eski günleri dinlemek istiyorlar. Hani bizleri iyice eleştirebilmek için..."

"Oooo! Demek şimdi hesap vereceğiz? Benim yaptığım ettiğim ortada değil mi? Kitaplar çevirdim, yazılar yazdım. Başkaca ne anlatayım? Şimdi benden özeleştiri mi istiyorsunuz?"

"Yok..." dedi Bekir. "Eskiden olup bitenlerin babamın bilmediklerini... Ona da anlattırdık... Siz hele hocalığınızdan bir başlayın."

Kemal Çığ düşündü kaldı. Cıgara paketine uzandı, bir cıgara yaktı. 'Gençlere hesap vereceğiz şimdi, doğru ya... Vermeliyiz!' diye içinden geçirdi.

"O zamanlar üniversitenin adı dârülfünundu. 1926'lardan sonra Sadrettin Celal'le beni işe aldılar. Almanya'da uzman cerrah olmuştum. Adam kıtlığında 'tıp tarihi de okutacaksın' dediler... Durun hele baştan alalım: 1918'lerde, 1919'larda Berlin'de tıp öğrencisiydim. Biliyorsunuz Osmanlı devleti, Al-

manya ile birlikte Birinci Dünya Savaşı'ndan yenik çıkmıştı. Biz Türk öğrenciler ne yapacağımızı, ne edeceğimizi bilemiyorduk. Osmanlı devletini savaşa sokan İttihatçıların önde gelenleri, Türkiye'den kaçmış, çoğu Almanya'ya gelmişti. Talat Paşa, Berlin'de Türk Kulübü kurdu. Onu gördük; bir ara Enver Paşa da göründü yitti. Umut dünyası bu... Biz Türkler, açılan bu kulüpte toplanmaya başladık. Buraya Türkiye'den haberler geliyordu. Haberlerin hangisi doğru, hangisi yanlış, ayırt etmek zordu. Aramızda kurtuluş için, kurtuluş çareleri için çok konuşuyorduk, tartışıyorduk. Enver Paşa'nın Rusya'ya gittiğini duyduğumuzda, İttihatçılara ister istemez umut bağlıyorduk ki, Türkiye'den, Anadolu'dan Mustafa Kemal Paşa'nın eyleminin haberleri gelmeye başladı. Sevinçten deli divane olduk... Durun hele, şimdi tarih anlatacak değilim, bilirsiniz... Buraya bir nokta koyalım.

Biz, birkaç arkadaş asıl o sıralar yine çok karışık olan Almanya'nın iç politikasıyla da yakından ilgileniyorduk. 17 İhtilali Almanya'da iyice etkisini göstermişti: 1919'da Rosa Luxemburg'un, Liebknecht'in ardından koşmaya başladık. Nerede konuşsalar, nerede toplantı yapsalar kaçırmıyorduk. Gece gündüz derslerimizle birlikte kendimizi edebiyata vermiştik.

Luxemburg'lar neredeyse Almanya'da iktidarı aldı alacak... Olmadı! Biliyorsunuz, Sağ Sosyal Demokratlar onları bir dengine getirip ortadan kaldırdılar... Ayrıntılara girmeyelim; 'Türkiye'de ne olur?' diyerekten de bir yandan kendimizi yemekteyiz. Türkiye'den 'antiemperyalist savaş başladı!' haberleri gelmeye başladı. Artık kabımıza sığamıyorduk. 1921'de Anadolu'da savaş iyice kızışmıştı. Ben de diplomamı almış, doktor olmuştum. Ayrıntısı bir yana, uzunca bir yolculuktan sonra Sivastopol üzerinden kapağı Anadolu'ya attım. Uzatmayalım, asker, doktor olaraktan, o zamanın deyişiyle ihtiyat zabiti olarak Sakarya Savaşı'na yetiştim. Büyük Taarruz'a katıldık. Yaralı birçok gazinin kolunu bacağını kestik; yaralarını sardık. Şehitleri gömdük! Ordumuz İzmir'e girdiğinde, bana izin verdiler, terhis ettiler beni, uzmanlık için yeniden Almanya'ya döndüm. Zaten savaş içinde çok insan kesmiş biçmiştik. Almanya'da üç yılda operatör uzman olduk. 1925'te de yurda yeniden döndük... Böyle işte..."

Gençler, baldızı Zeynep Karaovalı, hele Ali, Kemal Çığ'ın bu kısacık konuşmasından etkilenivermişlerdi. İrelmiş gözlerle ona bakıyorlardı. Gençlerden biraz o tarihleri bilenler, söylenenleri zihinlerinde toparlamaya çalışıyordu. Bekir Çivici, bir de babasına baktıktan sonra birdenbire,

"Sonra Kemal Bey Amca?" dedi. Kemal Çığ dalgın dalgın,

"Ne sonrası? Neyin sonrası?" diyerekten iki yanına bakındı.

"Darülfünundaki hocalığınıza gelecektik..."

Niyazi'nin eşi Fatma üsteledi:

"Biliyoruz, Faik Amcamız birazcık sözünü etmişti. 1925'te partinin İkinci Kongre'sine de katılmışsınız..."

Kemal Çığ üstündeki beyaz gömleğin yenlerini şöyle yukarıya doğru çekiştirdi. Dönüp Faik arkadaşının yüzüne baktı. O gülümsüyor, 'anlat... anlat...' gibisine başını sallıyordu. Karısı Ayşe de öylece yüzüne bakıyordu. Şöyle bir arkasına, yastığa yaslandı, gözlerini çınarın dalgalanan yapraklarına dikti bir süre. Sonra gençlere baktı bir bir. Ali'yle Nurcan, yan yana oturdukları yerde basbayağı dizlerinin üstüne dikilmişlerdi. Selma elini Bekir'in omzuna koymuştu:

"Evet, 1925'te İkinci Kongre'ye katıldım..." diye anlatmaya başladı: "Ama daha önce, daha Almanya'dayken, arkadaşlarla çok yakın ilişkilerimiz olmuştu. Daha oradayken partili olmuştum. Biliyorsunuz, Şefik Hüsnü benim gibi doktordu. Türkiye İşçi ve Çiftçi Sosyalist Fırkası'nı 23 Eylül 1919'da kurmuştu. Mustafa Suphi de Türkiye Komünist Fırkası'nı 10 Eylül 1920'de Bakû'da kurdu. Bu kuruluş sırasında İstanbul'daki fırkadan Bakû'ya Sadrettin Celal delege olarak gitmişti. İki fırka bir fırka görüntüsüne, işbirliğine girmiş sayılıyordu. Mustafa Suphi'nin encamını, Bakû'da kurulan fırkanın encamını bilirsiniz. Onun için 1925'te yeni bir kongre toplamak zorunluğu ortaya çıktı. Ne var ki, kongreden hemen sonra çoğumuz tutuklandık. Hapishaneye girdik. 1926 Cumhuriyet Bayramı'nda ilan edilen afla hapishaneden çıktık. Benim dârülfünun müderris muavinliğim işte bu çıkıştan sonra başladı..."

Bekir şaşarak sordu:

"İçeriye girip çıktıktan sonra size nasıl iş verdiler?"

"Bakın çocuklar, siz o dönemi elbette bilmezsiniz... O dönem, katı bir dönem değildi. Mustafa Kemal Paşa hoşgörü sahibi bir liderdi. Bana iş verdiler, Sadrettin Celal'e iş verdiler dârülfünunda. Sadrettin, partiden ayrıldığı için profesörlüğe değin yürüdü, yükseldi. Sonra *Kadro Mecmuası*'nı kuranlar arasında bizden arkadaşlar vardı; adlarını bilirsiniz sanırım. Daha daha düşünün ki Nâzım Hikmet'in şiirleri rahatça yayınlanıyor, oyunları İstanbul Şehir Tiyatrosu'nda oynanıyordu. Max Beer'in *Sosyalizm ve Sosyal Mücadelelerin Tarihi* adlı kitabını bile Mahmut Esat çevirtmiş, önsözünü de kendisi yazıp, Maarif Vekâleti basmıştı... Diyeceğim, birazcık bilimsel, sanatsal özgürlükler vardı. Eğer yorumum yanlış değilse, diyebilirim ki, Mustafa Kemal Paşa'ya karşı henüz tutucu bürokratlar palazlanmamıştı... Şefik Hüsnü'nün 1921 Haziran'ında çıkarmaya başladığı *Aydınlık* dergisi bile ara ara bir süre devam etmişti... Ne var ki partiye bir türlü izin verilmiyordu. Engellemek için yasalar da sertleştirildi. Biz, partiyle ilişkisini kesmeyenler, 1930'lardan sonra yine hapishaneyi boyladık. 1935'lerde, 36'larda bürokratların tutumu iyice sertleşti. 1938'de Mustafa Kemal Paşa'yı yitirince, onun Sovyetler'le dostluk, iyi komşuluk siyaseti de rahatça rafa kaldırılınca... Haydi artık ne diyeyim, ondan sonrasını siz de bilirsiniz.. İşte bundan sonra Kemal Paşa'nın kavgaya, savaşa başlarken ettiği, 'Bizi mahvetmek, yok etmek isteyen kapitalizmin emperyalizmi karşısındayız! Buna karşı savaşıyoruz!' sözleri unutuluverdi..."

Doktor Niyazi kararlı konuştu:

"Yazılarınızda olduğu gibi, görüyoruz ki konuşurken de kimseyi suçlamıyorsunuz?"

Kemal Çığ irkildi, şöyle bir doğruldu:

"Mustafa Kemal Paşa'yı mı suçlamamı istiyorsunuz? Bu büyük bir cahillik olur; tarih bilmemek olur... O, o zamanın tarihsel koşulları içinde, birbirlerine karşı olan dış, iç güçlerin arasında, ortasında siyasal bir denge kurup antiemperyalist bir savaşı kazandı. Üstelik Türkiye Cumhuriyeti'ni kurdu! Bir lideri, içinde yaşadığı toplumun düşün düzeyi, içinde bulunduğu koşullar ortaya çıkarır... Osmanlı devleti yıkılırken neydi aydınlarının düşün düzeyi? Kimlerdi Kemal Paşa'nın kadrosu? Ulusun,

ulus olma bilinci hangi kertedeydi; ulus olma bilincinin düzeyi sınıflar kavgasına elverişli miydi? Tarih, olup biten olaylardır. Benden tarihi suçlamamı beklemezsiniz herhalde. Tarihsel olaylar, bir zincirin halkalarıdır. Bir halkasını suçlar, çıkarırsan, zincir kopar!" Durakladı, karısına döndü: "Yanlışım var mı hoca'nım? Ne dersin?" diye sordu. Ayşe Hanım'ın yüzündeki yaşını belirten çizgiler sertleşiverdi:

"Aferin Kemal, hiç olmazsa *Söylev*'i dikkatli, anlayarak okumuşsun..." karşılığını verdi.

Gençler kuşkulu, çekingen, birbirlerine baktılar. Bekir, babasının yüzüne baktı. Faik Çivici doğruldu:

"Sor... Sor bre oğlum, içinde kalmasın... Bak, Kemal Amcanız her sorunuzu cevaplıyor. Bir daha onu böyle bulamazsınız..."

"Canım Faik, gizli kapaklı nemiz var bu gençlerden?" diye söylendi. Bekir,

"Peki Kemal Bey Amca, 1925'te sizler tutuklandığınız sırada Şefik Hüsnü Viyana'daymış... Kaçmış hani..."

Kemal Çığ gülmeye başladı:

"İyi ama oğlum, bir savaşın içinde kaçmak mı iyidir, yakalanmak mı? Düşünmek gerek. İş davaya ihanet etmekte... Yine düşünün ki en az elli yıldır Türkiye'de sol, egemen güçlerin karşısında yangından mal kaçırırcasına çalışmıştır. Hapse girmeyi bir marifet saymıyorum. Örnekse sizler şu sıra neden İstanbul'da değilsiniz de buradasınız? Dur... Dur hele ne demek istediğini anlıyorum Bekir... Şu sözümü bitireyim: Tarihi, tarih içindeki olayları niçin suçlamadığımı size anlatmaya çalıştım. Konuyu biraz daha açalım: Türkiye'de sol eylemler, sol akımlar 1919'larda, 1920'lerde başlamaz. 1908'ler var, 1911, 1912'ler var. Şimdi ben kalkıp 'iştirakçileri' nasıl suçlayabilirim? O dönemin sosyalist fırkasını kuranlar nasıl suçlanabilir? Örnekse, o günlerin diliyle reisi umumi olan Hüseyin Hilmi Bey, 'Sosyalizm İsa Peygamber'le başlamıştır, Müslümanlıkta sosyalizm vardır!' dedi ve yazdı diyerekten nasıl suçlanır? 1900'lerin Fransız sosyalistlerinin, 'Sosyalizm Nedir?' gibisine makalelerini bile 1912'lerde yabancı dil bilgisizliğinden yalan yanlış çevirdiler. Ama iyi niyetliydiler. Etimiz budumuz buydu

o zamanlar... Yanılmıyorsam, galiba ilk kez doğru dürüst, *Manifest*'i çeviren, yayınlayan 1919'larda Şefik Hüsnü oldu. Hani demek istiyorum ki, sosyalizmi öğrenenler, bilenler, çöken Osmanlı devletinin son yıllarında ortaya çıktılar. Çoğunlukla bunlar, dışarıda okuyup öğrenen kişilerdi... Tıpkı Batı'nın burjuva ihtilalinin fikirlerini daha önce Batı'ya gidip gelenler gibi getirdiler... Ama geç geldi, güç geldi... Ne olursa olsun, en cahilimizden en bilginimize dek bu çorbada, hizmet edenlerin tuzu vardır..."

"Ama baştan beri çok güzel belirttiniz, bilgi başka, partili olmak başka değil mi?" dedi Nurcan.

"Bak bunda haklısın kızım; parti yöneticileri elbette bilgili olmalıdır. Yönetirken hiç olmazsa az yanlış yapmalıdır..."

Selma, Kemal Çığ'ı bu konuda köşeye sıkıştırmış gibi heyecanlandı. Omzuyla yanı başında oturan Bekir'i şöyle bir yokladı. Hızlı hızlı konuştu:

"Biz öğrenemedik; kimseler de bilemiyor. Faik Amcamız da bilemedi. Doktor Şefik Hüsnü, Nâzım Hikmet'i niye suçladı? Partiden kovmacasına?"

Çığ gülmeye başladı:

"Eh... Çocuklar, yöneticiler yanlış yapmamalı, az yanlış yapmalı dedim ya... İşte şimdi beni, daha doğrusu ille de eleştirmek istediğiniz Dr. Şefik Hüsnü'yü köşeye sıkıştırdınız... Yöneticiler bir de kişisel sorun yapmamalı parti içi ilişkileri; duygusal olmamalı... Ama bu konuda yine de doktor bu işi neden yaptı, açıkça anlayabilmiş değilim. Sonra bunun gizli kapaklı bir yanı da yok. 1933 kongresinde, ayrıntılar bir yana, Nâzım Hikmet başkanlığa seçilecek oldu; yine tam bu yıllarda Komintern'in yayınlarında takma adla yazı yazan Şefik Hüsnü, bir yazısında, Nâzım Hikmet'i Troçkistlikle suçladı. Bu yayınları ben çok büyük zorlukla, kaçak, gizli izlerdim o sıralar. Bir rastlantı olarak gördüm yazıyı. İşte bundan sonradır ki, bir bakıma Nâzım'ı partiden sildiler. Yıllarca mahpushanede yattıktan sonra çıkıp, ölümle yüz yüze gelince gittiği Sovyetler Birliği'nde, eski deyişle izaz ikram edip, konuk ettiler... Ama ve lakin politikaya yaklaştırmadılar. Sanıyorum bu yazı yüzünden olacak; Stalin, hiçbir zaman Nâzım'la görüşmek istemedi. Bu da Nâ-

zım'ı çok üzdü sanırım. Bu konuyu Şefik Hüsnü ile yüz yüze konuşmayı çok istedim o sıralar, ama biz yine mahpushaneye girmiştik. Nâzım'la da konuşamadım; biz çıkana dek o girmişti içeriye o sıralar... 1933'leri parti içi kaynaşmasını okur öğrenirsiniz, biraz da biliyor gibisiniz. İtiraf ederim, Şefik Hüsnü, Nâzım'a o yazısıyla haksızlık etmiştir..."

Bu sözler üzerine gençler hop oturdu hop kalktı. Her kafadan bir ses çıktı. Sonra sordular:

"Niçin bir sormadınız Şefik Hüsnü'ye bu işi?"

"Birkaç kez şurada burada karşılaştık, konuştuk ama ben de insanım yahu, diyelim öfkemden sormadım, konuşmadım... Hem size bir şey diyeyim şimdi, o günlerden bugünlere parti içi neler oldu biliyor musunuz? Sonra şu sıra, eski deyişle meşru olan partinin, sosyalist partinin içinde neler oluyor? Sizler niçin bölüm bölüm bölündünüz? Bölünmektesiniz? Kulağıma geldi; 'bu işler sosyalizmin çocukluk hastalıklarıdır!' deniyormuş. Çok çok eskidir bu tanımlama... Ne ki, bu hastalıklar bizde pek uzun sürdü be yahu! Elli yıldır tedavisini bulamadık, elli yıldır sürüyor... Oh! Ne rahat, bu lafa sarılıp bol bol kavga edeceksin... Etsinler bakalım..."

Uzunca bir sessizlik oldu. Ali dikkat kesilmiş, konuşulanları anlamaya, kavramaya çalışıyordu. Heyecanlanıverdi:

"Bunca yazı yazıyorsun, yazsana Kemal Amca, araya girsene! Uzlaştırsana bunları!"

"Aman oğlum Ali, sen beni gözünde çok büyütme..."

Faik Çivici söze karıştı:

"Bunca konuşmadan sonra sor bakalım Ali arkadaşlarına; Kemal Amcalarına hak veriyorlar mı?"

Ali şaşkın şaşkın arkadaşlarına baktı bir bir. Onlar susuyorlardı. Ali işi şakaya vurmak zorunda kaldı:

"Sizleri bilmem ama arkadaşlar, iş değil mi ki böyle, ben de tek başıma şu Büyük Otel'e karşı eyleme geçiyorum. Motorumu otelin iskelesine yanaştırmak istemiyorlar; ekmek parası bu... Oradan yolcu filan alamazmışım, yolcu götüremezmişim oraya..."

"Tamam! Bu işi konuştuk Ali... Söyledik sana... Bu eyleme biz de katılıyoruz... Şimdi herkesin yanında açıklama!" dediler.

Faik Çivici telaşlandı:

"Ne halt edeceksiniz şimdi burada da?" diye çıkıştı. Bekir,

"Telaşlanacak bir iş yok ortada baba..." karşılığını verdi.

"Oteli kundaklamaya, bombalamaya kalkışmayın!"

"Canım babacığım, bizim silahlı eylemcilerden olmadığımızı biliyorsun... Biz bildirici, beyannameciyiz. Uyarıcıdır bizim örgütümüz... Savaşımı fikir düzeyinde tartışarak yürütüyoruz..."

"Herhalde otelin zengin küçük burjuvalarına bildiri dağıtmayacaksınız... Okumazlar bile..."

"Görürsünüz..."

"Hay Allah nedir sizin zorunuz be yahu!"

Kemal Çığ, Faik Çivici'nin omzuna vurdu şöyle:

"Dur yahu kızma... Görmüyor musun şaka ediyorlar..."

Zeynep Karaovalı,

"Yooo! Bizim köye dokunmayın çocuklar... Bizim köy başkadır..." dedi. Niyazi ona hak verir göründü:

"Haklısınız öğretmenim, köyünüz gerçekten bir bakıma örgütlenmemiş... Çok ileri... İnceledik köyü de... Ama Türkiye'de böyle kaç köy var?"

"Öyleyse siz başka köylere bakın..."

"Bu da haklı bir istek..." dedi Selma.

Ayşe öğretmen ayaklandı, biraz da tartışmaya benzer bu sözler, baştan beri kocasını üzmüştü, bunu anlıyordu. Havayı değiştirmek için,

"Ben, gaz ocağının üstüne çaydanlığı koyayım kaynasın, birer çay içeriz..." dedi. Kızların hepsi birden,

"Size yardım edelim..." diye davrandılar.

"Hele su bir kaynasın... Siz oturun şimdi..."

"Çaydan sonra denize girelim!" denildi.

Dr. Niyazi Sarp, mutfağa giden Ayşe Hanım'ın arkasından bir süre baktı. Sonra Kemal Çığ'a,

"Sizi yorduk... Çok konuştuk. Ayşe Hanım öğretmenime de hiç darılmadım. Haklıydı, içimizde *Söylev*'i okumayanlar çok. Ama ben okudum. Yakın tarihimizi elimden geldiğince öğrenmeye çalıştım. Zihnimi kurcalayan bir iki konuda soru sormaktan kendimi alamayacağım: Kurtuluş Savaşı'nın içinde bulun-

dunuz. Olayları hem gördünüz, hem de incelediniz. Mustafa Suphi olayında, hani Mustafa Suphi'nin arkadaşları ile birlikte Karadeniz'de yok edilmelerinin ardında Ankara'nın parmağı var mıydı? Biliyorsunuz bu konu çok tartışılıyor..."

Kemal Çığ biraz düşündü; sonra kesin konuştu:

"Ankara, Mustafa Kemal Paşa, onlara Anadolu'ya gelmeleri için, istekleri üzerine izin verdi; 'Gelin konuşalım...' dedi. Eğer öldürmek gibi bir niyeti olsaydı, gelin demesine gerek yoktu. Zaten Anadolu'ya giremeyeceklerine göre, Mustafa Suphi ve arkadaşları, Mustafa Kemal Paşa için bir sorun değildi. Durduğu yerde öldürmek için niye Anadolu'ya çağırsın? Bakın size bir örnek vereyim. Enver Paşa da o sıralar ille Anadolu'ya gelmek istiyordu. Durmadan Kemal Paşa'ya mektup yazıyor, haberler gönderiyordu. Bir gelebilse Anadolu'ya, Büyük Millet Meclisi'nin yarıdan fazlası İttihatçı, Enver Paşa başa geçmek sevdasında... Başa geçerse savaşı yitireceğiz... En sonunda Mustafa Kemal Paşa, bir mektup yazdı Enver Paşa'ya, 'Buyurunuz geliniz paşa hazretleri Anadolu'ya, ama geldiğinizde, Birinci Dünya Savaşı'nın hesabını millete verirsiniz!' dedi. Elbette Enver gelemedi. Mustafa Kemal onu öldürecek olsaydı, ne yapardı dersiniz? 'Gel bre paşa' der, gelince de ortadan kaldırtıverirdi... Ne var ki, Enver Paşa umudunu kesmedi. Ne yapıp yapacak, Ankara'ya gelecek, Meclis'in başına geçecekti. Batum'da karargâh kurmuştu. Yanında amcası Halil Paşa, Dr. Nâzım Bey, Küçük Talat Bey vardı. Göstermelik –Sovyetler'i de aldatmak için– bir parti kurmuştu: İttihat ve Terakki Halk Şuraları Fırkası. Bu fırkanın Ankara'da bile taraftarları vardı. Trabzon'da elebaşısı, Kayıkçılar Kâhyası Yahya Efendi'ydi. Bu Yahya, Trabzon Müdafaayı Hukuk Cemiyeti'ni de ele geçirmişti. Müdafaayı Hukuk Cemiyeti için toplanan paraları, İttihat ve Terakki Halk Şuraları Fırkası'na aktarıyordu. Hani Ankara'ya gidecek gelirlere de el koymuşlardı. Fırkayı örgütlemek için Halil Paşa, Küçük Talat, gizlice birkaç kez Trabzon'a gelip gitmişlerdi. Fırkanın örgütlenmesi, bütün Anadolu'ya yayılması için Ankara'ya bile başvurmuşlardı. Hatta bir seferinde sınırı geçip Batum'a giderken, Halil Paşa'nın üstünü arayan Sovyet askerleri, Yahya Kâhya'nın örgüte yazdığı, haklarında soruşturma açıldı-

ğına ilişkin bir de mektup bulmuşlardı. Bu mektup da Trabzon Valisi Ebubekir Hazım Bey'in, giderek Doğu Cephesi Komutanı Kâzım Karabekir Paşa'nın eline geçmişti. Yahya hakkında soruşturma açılınca, Ardahan Milletvekili Hilmi Bey Ankara'dan Trabzon'a gelmiş, kıyametler koparmıştı. Valiye, komutanlara pervasızca, Kâzım Karabekir Paşa'yı komutanlıktan atacağını, isterse Mustafa Kemal Paşa'yı atıp, yerine Enver Paşa'yı getireceğini söylemiş, bağırmıştı...

Öte yandan, Kâzım Paşa'nın anılarına bakacak olursak, paşa, 'Türk Bolşeviklerinden Mustafa Suphi ve arkadaşı Ethem Nejat, 11 Ocak 1921 günü ziyaretime geldiler, Erzurum yolu ile Ankara'ya gitmek istemediklerini, Tiflis yolu ile gideceklerini söylediler. Ben de tedbir aldığımı, Erzurum yolu ile gitmelerini söyledim. Ankara'nın haberi var, siz de bir kez daha haberleşin, dedim' der.

Mustafa Suphilerin yol değiştirmek istemelerine neden, kendilerine suikast yapılacağını duymuş olmalarıdır. Zaten aleyhlerinde dedikodular çıkarılmıştır. Bu işleri yapanlar da İttihat ve Terakki Fırkası olacak... Her ne hal ise, Mustafa Suphiler sağ salim Kars'tan Trabzon'a gelirler. E... Geri gidecekler diye bunları gemilere bindirip denize çıkaran ve de boğduran Kayıkçılar Kâhyası Yahya'dır, herkesin bildiği gibi... Şimdi Yahya'nın da kimin adamı olduğunu öğrendik... Ben bu bilgilerin çoğunu Trabzon'dan cepheye gelen bir yedek subay doktor arkadaştan edindim. Zaten o sıra Trabzon'da çıkan gazeteler, bu olayları hep yazmışlar..."

Gençler, yine irelen gözlerle, dikkatle Kemal Çığ'ı dinlediler.

Niyazi düşünceli düşünceli gülümsedi:

"Demek oluyor ki, İttihatçılar, kendi Bolşevik fırkalarından başkaca bir Bolşevik fırkasının Anadolu'ya girmesini istememişler..." dedi. Sonra birden doğruldu. "Bu olayı niçin yazmadınız, yazmıyorsunuz?" diye sordu. Çığ, bir hayli konuşmaktan yorulmuştu; yutkundu:

"Evet... Yazmalıydım... Yazacaktım da... Niye yazmadım ki. Hatırladım... Kendi kendime bir zamanlar, Trabzon'a gidip o dönemin gazetelerini inceleyeyim dedim. Sonra bir zamanlar

konuştuğum bir arkadaşım da, 'İzmir suikastında bir İttihatçı, mahkemede bu olayları doğruladı' demişti. İzmir'de de gidip, yine o dönemin gazetelerini incelemeyi kurmuştum. Mahkemeler sırasında çıkan İzmir'in bir *Ahenk* gazetesi varmış... Belgesiz yazı olmaz... Ne ki kısmet olmadı. Değil mi ki siz açtınız bu konuyu, dönmek gerek. Ya da bir bilimci arkadaş konuyu ele almalı..."

Uzunca bir sessizlik oldu. Herkes Mustafa Suphileri düşünüyordu. Niyazi bu sefer başka bir soru sordu:

"Yeşil Ordu, Çerkez Ethem'in liderliği için ne dersiniz?"

Kemal Çığ yine biraz düşündü; dönüp Faik arkadaşının yüzüne baktı. O da meraklanmıştı.

"Bu konu çok karışık, çok tartışılıyor. Üzerinde uzun uzun konuşmak çok iyi olur... Bir gün konuşuruz bu konuyu... Şu kadarını söyleyeyim şimdi: Yeşil Orducular kuşkusuz içtenlikle davranmıştır. Usta gerillacı Ethem'i lider olarak kullanmak istemişlerdir. Sonra işin içine İttihatçıların parmağı, Ethem'in kardeşlerinin hırsı, Kemal Paşa'ya düşmanlığı, diyelim iktidar olma çabaları karışmıştır. Ortada bir de gerçek vardır: Çerkez Ethem, bilinçli bir sosyalist lider değildi. Kimsenin savaşta bile ölmesi istenemez. Ama diyeceğim ki, keşke Çerkez Ethem Bey, Düzce, Bolu isyanlarını bastırdığı sırada, ya da Türkiye Büyük Millet Meclisi kendisini beş dakika ayakta alkışladıktan sonra gittiği, bastırdığı Yozgat isyanında şehit düşseydi; vatan haini olmaktan, Yunun ordusuna, emperyalistlerin safına geçip katılmaktan kurtulurdu. Bugün büyük bir kahraman olarak anılırdı!"

Gençler yine sustular. Öylece Kemal Çığ'a bakıyorlardı. Bu sırada Ayşe öğretmen, Zeynep öğretmen çayları, kurabiyeleri getirdi. Onlara yardıma koşuldu. Çaylar içildi. Çaylar içilirken Kemal Çığ çok düşünceliydi. Birden elindeki fincanı yandaki masaya koyarak,

"Bakın şimdi anımsayıverdim çocuklar!" diye konuştu. "Frunze de Çerkez Ethem için, yazdığı anılarında pek iyi söz etmiyor. Bu büyük devrimci, Ukrayna Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti olağanüstü elçisi olarak 1921 sonlarında, 1922 başlarında Ankara'da bulunmuştur. İhtilali, ihtilalciyi çok iyi bilen Frunze, anılarında Ethem için der ki: '... Ulusal devrim hareketi sırasın-

da ortaya çıkan, köylü toplumunun içgüdüsü ve gereksinimlerinin sömürüsüyle ün kazanan; oysa aslına bakılırsa, su katılmamış bir demagog ve maceracıdan başka bir şey olmayan adamın kaderi bu...' Evet böyle yazar anılarında Ethem Bey için Frunze... Yanılmıyorsam Ankara'da bulunduğu sıralar, Ethem sorununun doruğa ulaştığı tarihlerdi..."

Faik Çivici hayretle Kemal Çığ'a baktı:

"Sende de amma bellek var be ağabey..." diye söylendi. Gençler birbirlerinin yüzüne bakakaldılar.

Kemal Çığ, Faik Çivici'ye bir şey demedi. Nedense, 1920'leri Frunze'den söz ederken daha bir başka türlü anımsar oldu. Daldı gitti uzaklara gözleri... Gençler denize mi girmeye hazırlanıyordu? Faik, Ayşe'yle, Zeynep'le mi konuşuyordu? Ne ki o, şimdi bir birahanenin gürültüsünü yeniden yaşıyordu:

Bir köşedeki yuvarlak masanın etrafındakileri seçemiyordu. Birisini, eskilerde kalmış bir genç yüzü, çok çok iyi tanıyordu, adını bir türlü çıkaramıyordu. Bir yüz daha zihninde beliriyor, anlamlı anlamlı kendisine gülümsüyordu. Bu düşün içinde birden birahanenin yerini iyice anımsayıverdi: Charlottenburg'daki yoldan birkaç basamak aşağıdaki yerdi... 'Gençliğimin Berlin'i diye düşündü. Toparlanmak istedi, ne ki, bu anılarının içinde Almanca düşündüğünün farkına vardı. Tıp Fakültesi'nden birisi kız, üç arkadaşı tam karışısında oturuyordu. Belleğini zorladı; masalar, duvarlar kapkaraydı, ortalık karanlık gibiydi; başkaca hiçbir yüz aydınlık değildi. Ama sol yanındaki bir masadan ayağa kalkmış yaşlı bir adam tok bir sesle, heyecan veren bir sesle konuşuyordu. Bu konuşmayı anımsayınca yeniden kulak vermeye başladı basbayağı... Hem şimdi dinlerken birahanenin duvarlarındaki taşbasması resimler iyice belirginleşmişti; onlara bakıyordu dinlerken... Birden bu kez bir kadın sesi, konuşan adama karşı çıktı. Kemal Çığ, sağ yandaki masaya döndü, duvardaki resimlerden gözlerini çevirdi:

Dar yakalı, kol uçlarında dantelli elbisesiyle Rosa sözü alıyordu. Önce alçak sesle yavaş yavaş konuşuyordu. Sonra sesi gittikçe yükseliyor, bütün birahaneyi ayağa kaldırıyordu neredeyse...

Kemal Çığ silkindi, kendisini anılardan uzaklaştırmaya çalıştı. Bu konuşmalar nerelerde olmuştu? Belki Charlottenburg'daki yerde değil de, Tiergarten'in arka sokaklarında bir yerde... Nerede olursa olsun, olmuştu böylesine toplantılar, konuşmalar... Hem de o yıllarda kendisi, şimdi şu denize girmek için koşuşan gençler gibi gençti!



Dört

Ali, rıhtıma bağlı teknesinin motorunu iyice gözden geçirdi. Sağına soluna baktı, yağını tamamladı. Sonra motorcular birliğinin rıhtımdaki camlı kulübesinde hesap kitaba dalan adama seslendi:

"Hüseyin Ağabey, şu bidonları uzatıver!"

Hüseyin, posbıyıklarını sıvazlayarak kulübeden çıktı. Önce bidonun birini dikkatle teknedeki Ali'ye uzattı. Ali bir hamlede bidonu aldı. Mazotu depoya boşaltırken, Hüseyin çömeldi, onu seyretti:

"Şu turistik geminin geldiği günlerde iyi iş yapıyoruz Ali... Bir hayli bilet kesmişiz bugün... Arkadaşlar da gemi kalkıp gidince, çil yavrusu gibi evlerine dağıldılar. Hasan, neredeyse gazinolardan ilçede kalan müşterileri getirir. Bu gece nöbetçi bekleyecek. Sen de şimdi köye, eve mi kaçıyorsun?"

"Yok ağabey, Ormancılar Kampı'nda birkaç arkadaş var; onlara söz verdim, sinemaya götüreceğim... Bilet kesmek yok... Özel konuklarım."

"Başka bir akşama sözleşseydiniz... Bugün güneşin altında körfezi dört döndün..."

"Acı patlıcanı kırağı vurmaz... Yorulmadım. Bunca iş gördük bugün, gece de eğlenelim biraz..."

Hüseyin ikinci bidonu uzattı; Ali bunu yedek olaraktan yerleştirirken sordu:

"Yanında para var mı? Konuk ağırlayacaksın?"

"Sahi ağabey, hesabımdan bana iki yüz ver, üstünü sonra hallederiz..."

"Olur..." diye kalkıp kulübeye yürürken Hüseyin söylendi.

"Bakalım bu senin özel konuk hanımlardan biriyle başın ne zaman derde girecek!"

Ali bir kutudan sabununu, tarağını almış, rıhtıma atlamış, meydanın karşısındaki çeşmeye yürüyordu. Peşkiri omuzunda

durdu, kulübeye giren Hüseyin Ağabey'in lafına gülümsedi. Rıhtım, meydan, hâlâ kaynaşıyordu. Ağustosun uzun, güneşli, sıcak bir günüydü. Batıya ağan güneş, körfezin karşı dağlarında yitmek üzereydi. İlçenin ak ak yapılarının yüzünü alam alam pembeye boyamıştı. Ortalıktan günün sıcaklığı daha kalkmamıştı.

Ali, üstündeki kirli gömleği çıkardı. Çeşmede bir güzel elini, yüzünü, başını sabunladı. Beline dek güçlü kollarını, bedenini yıkadı. Bir güzel saçlarını taradı, silindi. Motora döndü. Hüseyin, kulübeden çıkıp geldi; parayı uzatırken,

"Nasıl olsa Ormancılar Kampı'na gidip geleceksin... İş çıktı; Büyük Otel'den şimdi telefon ettiler; oraya uğrayıver. Sekiz on kişi varmış ilçeye gelecek..." dedi.

Ali'nin çok canı sıkıldı:

"Yapma ağabey!"

"Yahu saat sekize geliyor... Oradan dokuz, dokuz buçukta istiyorlar... Denk geldi işte... Dönüş için bu müşterileri düşünme, Hasan götürür. Dokuzda git oraya, buradaki sinemaya dokuz buçukta yetişirsiniz..."

"Şimdi oldu ağabey..." diyerekten burna atladı Ali, demir aldı. Dönüp motoru işletti. Hüseyin de rıhtımdaki halkadan ipi çözüp ona attı. Ali, yarım yolla barınaktan çıktı; körfezin karşı kıyısına doğru yol verdi motora. Deniz dümdüz, sakindi. Boş olduğundan Ali'nin teknesinin burnu, hızdan biraz kalkmış suları yarıyor, beyaz köpükler güneşin son ışıklarıyla pembeleşiyordu. Ali dümeni bir süre için bağladı. Küçük bir sandıktan çıkardığı temiz blucinini, şile bezinden şık gömleğini giydi. Eski pantolon gömleğini sandığa yerleştirirken, sandığın dibindeki iki kitabı görünce aklına geldi: Birini okumuş bitirmişti. Niyazi'ye geri verecekti, onundu. Unutmamak için elbiselerin üstüne koydu. Aklı fikri karışıktı bugün, yine unutuyordu. Eski pantolonunun cebindeki parasını, büyücek bir defterini aldı, giydiği pantolonun cebine yerleştirdi. Dümeni çözdü, rotayı düzeltti; dümeni iki ayağının arasına alıp, bir Amerikan cıgarası yaktı. Sandığında paket paket, çeşit çeşit yabancı cıgaralar vardı. Bunları gezdirdiği turistler armağan ediyordu. Daha bugün, Deniz Yolları'nın gemisinden alıp gezdirdiği İngiliz turistlerinin

içindeki yaşlı bir karı koca, iki paket daha armağan etmişlerdi. Cıgarasını yaktığı çok şık, güzel çakmağı elinde evirdi çevirdi. Bunu geçen yıl İsveçli sarışın, mavi gözlü bir dilber armağan etmişti. Bu çakmak anılarla bezenmişti. Çok değerliydi Ali için. Özenle sandığında saklardı; yitmesinden korkardı, her zaman kullanmazdı. Birden çakmak elini yakar gibi oldu. Hemen sandığın içine attı, kapağı kapadı: 'Allah vere de bu yıl şu kız çıkıp gelmese. Nurcan'la ne yaparım?' diye düşündü. Gelirse –ki geleceğim demişti– İsveçliye görünmemeye karar verdi. 'Nurcan'ı alır Bodrum'a kaçarım...' diye mırıldandı kendi kendine.

Ali, Büyük Otel'in iskelesine yanaştığında ortalık alacakaranlığa dönüşmüştü. Ormancılar Kampı'nda ayaküstü bir şeyler yemiş, arkadaşlarını almıştı: Hepsi motorun burnuna doğru olan sırada oturuyordu: Nurcan, Fatma, Niyazi, Selma ve Bekir.

Otelin geniş, ışıklı terasında bekleşen kalabalık, "Motor geldi... Yürüyün bayanlar baylar!" diye bağrıştılar. Onlar merdivenden iskeleye inerken, kaytan bıyıklı, şık giyimli, tombulca bir adam koşarcasına motora yaklaştı:

"Yine mi sen geldin?" diye Ali'ye bağırırcasına çıkıştı. Ali istifini bozmadan sordu:

"Siz, buradan motorcular birliğine telefon edip motor istediniz mi?"

"İstedik... İstedik ama seni istemiyoruz!"

Ali kızacak yerde güldü:

"Öyleyse ben gideyim... Zaten müşterim var..."

İskeleye bağladığı ipi çözmeye başladı. Bekir birden ayağa fırlıyordu ki, kolundan tutup Niyazi yerine oturttu:

"Yavaş, dur bakalım bu işe karışma... Öğreniriz, biliyoruz zaten... Motorun dengesini bozma..." diye söylendi. Bu sırada iskeleye inen kalabalık, tartışmayı duymuş, şaşırmıştı. İçlerinden yaşlı, yaşına göre çok şık giyinmiş bir bay seslendi:

"Dur oğlum! Nereye gidiyorsunuz bizi almadan?"

"Beyefendi, otelcileriniz beni, motorumu beğenmiyor, istemiyor. Bu gece ilçeye gidemeyeceksiniz..."

Kalabalık neredeyse, kaytan bıyıklı otelcinin üstüne yürüyordu:

"Bu ne demek? Bineceğimiz motora ne karışırsın!"

Adam hemen yelkenleri suya indirdi:

"Buyurun gidin efendim, döndüğünüzde nedenini arz ederim..."

Yaşlı, şık adam,

"Olur, arz edersin..." diye söylendi; sonra arkasındakilere seslendi: "Haydi buyurun bayanlar, baylar!"

Herkes motora doluştu. Gençler atladı, yaşlılara Ali el verdi. Motor geri geri iskeleden ayrıldı, sonra bir kavis çizip yola koyuldu, hızlandı. Ali dümenin başında ayakta dikiliyordu, seslendi:

"Bayanlar, baylar! Lütfen sıralara karşılıklı, dengeli oturalım! Teknemiz büyük ama daha rahat yol alırız..."

Müşteriler kaynaştı, yeniden yerleştiler. Burundaki arkadaşları öylece Ali'ye baktılar bir süre. Bekir alçak sesle söylendi:

"Ali hiç de kızmadı bu işe... Ya da öyle görünüyor..."

Fatma karşılık verdi:

"Esnaflıkta iş yaparken kızmak yok... Hele otelcilerin tutumunun nedenini bildikten sonra..."

Nurcan mırıldandı bu kez:

"Ali'yle bu otelciler arasında bizim bildiğimizden de büyük bir işler var galiba..."

"Öğreniriz..." dedi Niyazi.

Öteki yolcular kendi aralarında konuşuyorlar, biraz önceki tartışmayı unutmuş görünüyorlardı ama alacakaranlıkta göz ucuyla Ali'ye durup durup bakmaktan kendilerini alamıyorlardı. Hani Ali de Ali'ydi bu akşam! Dümenin başında alacakaranlıkta bir heykel gibiydi. Karşıda, iki küçük adanın çamları, körfezin üst başındaki ilçenin benek benek beyazlığını kapatıyordu. Biraz daha yol alınca, ilçenin tek tük yanmaya başlayan ışıkları görünmeye başladı. Yaşlı, şık bay, oturduğu yerden seslendi:

"Baksana oğlum! Senin bu teknede bir bozukluk mu var?"

Ali aldırmaz bir tavırla gülümsedi:

"Bozukluk olsa hiç yola çıkar mıyız efendim; hepinizin vebali boynumda şu denizin üstünde... Görüyorsunuz, motor tıkır tıkır işliyor, tekne fış fış yüzüyor!"

Bu konuşmaya herkes kulak verdi, ilgilendi. Yaşlı bay, biraz alaylı, şakacı bir sesle yine söze girişti:

"Herhalde it uğursuz, kopuk filan değilsin?"

Ali, düzgün, beyaz dişleri görünene dek güldü:

"Öyle bir adam olsam, liman reisliği elimden ruhsatımı alır, bizim motorcular birliğindeki arkadaşlar da beni aralarından çoktan kovarlardı... Bizim bu ilçemiz küçüktür, bakmayın siz, yaz aylarında Mahmutpaşa Çarşısı'na benzediğine... Herkes burada birbirini bilir, tanır. Bu otelciler, motelciler dışardan gelmedir, bizi bilmezler..."

"Mahmutpaşa'yı, İstanbul'u nereden biliyorsun?"

"Askerliğimin bir bölümünü Kasımpaşa'da yaptım. Sadece İstanbul'u değil, Rodos'u bile bilirim. Açık deniz kaptanlık ruhsatım da vardır... İsterseniz birlikte bütün Yunan adalarını gezebiliriz..."

"Bu gezinti fikrini beğendim delikanlı, bir düşünelim... Ama nedir şu otelcilerin seninle alıp veremediği?"

Herkes Ali'nin vereceği karşılığı çok merak etmişti. Eğilip, doğrulup ona bakmaya başladılar. Arkadaşları da, Ali ne diyecek diye meraklandı. Ali yine güldü. Çok alaylı bir sesle, şaka ettiği belli olan bir tavırla şöyle bir doğruldu, dikildi:

"Şakamı hoş karşılar mısınız beyefendi?"

"Ne demek, söyle kaptan!" diye yaşlı adam bayağı keyiflendi.

"Bendeniz, yakışıklı bir delikanlıya benziyor muyum?"

Yaşlı baydan önce, onun berisinde oturan, orta yaşlı, çok süslü bir bayan konuştu:

"Aman delikanlı, ben şimdi otuz yaş genç olacaktım ki!" Bayanın bu sözlerine bütün teknedekiler kahkahayı bastılar. Burunda oturan arkadaşları da Ali'nin bu haline, pervasızlığına hem şaştılar, hem de memnun oldular. Nurcan alçak sesle yanındakilere,

"Şu karıya bakın hele..." diye söylendi. Bekir,

"İyi... İyi... Ali de bunlarla dalga geçiyor..." dedi. Ali süslü bayana karşılık verdi:

"Tam üstüne bastınız hanımefendi, otelinizde, o yakadaki otellerde sizden otuz yaş küçük bir sürü genç hanım var... Ne-

dense beni Don Juan bellemişler... Asılıp takılıyorlar... Sizler yenisiniz, bilmezsiniz... Bunlarla başım dertte. Otelciler de suçu bana yükleyip, otellerinin ciddiyetini bozduğumu sanıyorlar..."

Ali'nin bu sözleri teknedekileri hop oturtup hop kaldırdı. Her kafadan bir ses çıktı. Tartışmalar oldu: "Otelcilerin kibarlığına bakın hele..." denildi. Yaşlı şık bay,

"Bu ilçenin bütün motorcuları sana mı benzer delikanlı?" diye sordu. Ali,

"Hepsi namuslu, işini bilen, iyi denizcilerdir..." karşılığını verdi. İri yapılı, gömleğinin düğmeleri açık, göğsünde bir madalyon bulunan, tok sesli bir delikanlı seslendi:

"Adın ne senin arkadaşım?"

"Ali."

"Ali, biz bu gece ilçedeki diskoya gidiyoruz. Seni de davet ediyoruz..."

"Teşekkür ederim. Ama önce iş... Verilmiş sözüm var. Bir başka gece gideriz. Ben de sizi davet ederim..."

"Peki oldu Ali arkadaşım..."

Teknedekilerin hepsinin çok ilgisini çekmişti Ali. Hele genç kızlar, iri iri gözlerini açmışlar, yiyecekmiş gibisine ona bakıyorlardı. Bir süre sessizlik oldu. Sağ ortada oturan çok boyalı, çok dekolte giyinmiş yine orta yaşlı bir bayan, yanındakine alçak sesle, İngilizce bir şeyler fısıldamaya başladı. Sessizlikten, sesi duyuluyordu motorun homurdanması arasında:

"Yakışıklı, bilgiç bir delikanlı... Okuryazar galiba... Kendisine de güveniyor..." diyordu. Yanındaki kendisine benzer bayan, yine İngilizce karşılık verdi:

"Aman sus, duyar; korkarım İngilizce de bilir..."

Ali'nin yüzüne baktılar. Ali, beyaz dişleri görünene dek yine güldü:

"You're right! I understand you. In fact a guide ought to..." deyiverdi. Onun böyle İngilizce konuşuvermesine teknedekiler büsbütün şaşırdı. Biraz önce Ali'yi davet eden delikanlı,

"Suçüstü yakalandın Selmin Teyze!" diye bağırıverdi alaylı.

"Hem de nasıl!" diyerekten kadın, hayran hayran Ali'ye baktı. Sonra sordu:

"Siz bütün motorcular burada yabancı dil bilir misiniz?"

"Çoğunlukla az çok biliriz bayan, kaç yıldır yabancıları gezdiririz bilir misiniz? Rodos'a, Bodrum'a, Gökova'ya seferler yaparız... İsveçliler... İngilizler... Almanlar..."

Bir genç kız, şımarık bir edayla sordu:

"En güzelleri hangi ulusun kızları kaptan?"

"Bana kalırsa en güzel kızlar Türk kızlarıdır bayan..."

"İltifatına sevindik!"

"İltifat değil, gerçek..."

Teknenin içinden topluca ses duyuldu:

"Sağ ol arkadaş!"

"Sizler de sağ olun..."

Motor barınağa girmişti. Ali yol kesti.

Rıhtıma çıktıklarında yaşlı, şık bay, Hüseyin'den biletleri aldı, gidiş dönüş parasını ödedi. Ali'nin kendilerini geri götüremeyeceğine üzüldüler. Hüseyin, saat yirmi dörtten sonraya dek, kendilerini geri götürecek bir motorun bekleyeceğini söyledi. Rıhtımda, artık kararan ama lambaların aydınlattığı ilçenin meydanında, sokaklarında hâlâ yerli, yabancı turistler kaynaşıyordu. Gelenler rıhtım boyunca uzaklaştılar.

Ali oracıktaki bir sıraya çöktü. Arkadaşları sıkıntılı, çekingen, yanı başına oturdular; kimi ayakta dikildi. Ali, bir bir onların yüzüne baktı:

"Eğer denizci işi söversem, beni ayıplar mısınız?"

Bekir öfkeli öfkeli karşılık verdi:

"Söv, söv ki Ali, bizim karnımızın da şişi insin!"

"Şu getirip götürdüğüm paralı, kıytırık burjuva bozuntularına kızmıyorum... Bizim düzenin içinde elbet bunlar da bulunacak. Sürüyle de var. Bir bakıma bizim gibi iş tutanların ekmek parası bunlar. Gelgelelim şu otelci kavatlara fena bozuluyorum. Kerhaneciler, otellerinde nikâhlı, nikâhsız, odadan odaya geçip yatıp kalkanlara göz yumarlar; orospulara, pezevenklere göz yumarlar; sonra da içlerinden birkaç şıllık, benim gibi gemiciye asıldı takıldı mı, kıyamet kopar... Otellerinin namusu iki paralık olmuş sayılır. Bu ne biçim iştir anlayamadım gitti. Neyse, geçenlerde Kemal Bey Amcama bu sorunu açmak zorunda kaldım. Ne yapacağımı şaşırmıştım. Kemal Amcam güldü; işi

şakaya döküp, 'şimdiye dek az turist hanımla mı düşüp kalktın?' dedi. 'Bunların, hani oteldekilerin namusu göstermeliktir. Sen de çaktırmadan sana kimler balta oluyorsa, al bir mehtap gezisine çıkarıver, gönülleri olur. Seninle uğraşmazlar...' "

Ali durdu, bir kez daha arkadaşlarına baktı. Dr. Niyazi gülmeye başladı:

"Kemal Bey doğru, kestirme bir yol göstermiş sana..."

"İyi güzel ya... Ben de bilirdim o çıyan gibi sarı otel patronunun kızını yola koymayı... Ne yalan söyleyeyim, İsveçlisinden Alman'ına, İngiliz'inden Amerikalısına varana dek bir sürü karı kızla az fındık kırmadık kaç yıldır... Bu çıyanı içim kaldırmıyor be yahu; bu yüzden de elinden geleni ardına koymuyor. Neredeyse ilçeye beni rezil edecek... Durun hele doğrusunu da söyleyeyim, sizler yabancı değilsiniz... Hem de Nurcan'ın yüzüne karşı da söyleyeyim ki, belki beni temize çıkarırsınız: Namusum hakkı için, bu yıl Nurcan'ı gördükten, onunla karşılaştıktan sonra başkaca kimseyi gözüm görmüyor! Bunu siz de biliyorsunuz. Yalanım yok..."

Nurcan, birden gözlerinden yaşlar boşanarak Ali'nin boynuna sarıldı. Ali de önce onu kucakladı ama sonra birden toparlandı:

"Dur hele Nurcan, sokak ortasındayız be yahu!"

Arkadaşları hem duygulandılar, sevindiler; hem de onların bu haline sevinerek gülüştüler. Bekir,

"Yürüyün, sinemaya geç kaldık..." diye söylendi. Fatma,

"Sinemayı boş verin... Bu gece gidip bir deniz kıyısı kahvede oturalım..." önerisinde bulundu. Bu öneri oybirliğiyle kabul edildi. Bekir, nişanlısı Selma'nın elinden tutup rıhtım boyunca yürümeye başladı. Dr. Niyazi, karısı Fatma ile onları izledi. Nurcan, Ali'nin koluna yapışmıştı. Önde yürüyen Bekir birden durup sordu:

"Hangi kahveye gideceğiz?"

Ali seslendi:

"Bu gece benim konuğum oluyorsunuz... Sizi benim götüreceğim yere gideceğiz... Deniz kıyısı, hem bira, meze de var!"

"Tamam... Oldu!" dediler.

Rıhtımın bittiği yerden sıraya kahveler başlıyordu. Hepsi neredeyse tıklım tıklım doluydu. Bunları geçip en sondaki, üstü

hasırla kaplanmış genişçe bir yere girdiler. Lambalar pek ortalığı aydınlatmıyordu. Kalabalıktan uzakça, iki masayı yan yana koyan garson Mustafa onları yerleştirdi. Ali'nin yine turist gezdirdiğini sanmıştı. Tezgâhın ardından da beyaz saçlı, beyaz palabıyıklı, iri bir adam, ağır ağır yürüdü geldi:

"Merhaba! Hoş geldiniz kaptan... Konuklarımız ne emrediyorlar?" diye sordu. Ali yüksek sesle,

"Merhaba Çamdeviren Ağabey, eski meyhaneciliğini bu gece bizim konuklara ispatlayacaksın: Senin özel şaraptan istiyoruz. Bira da ver bize... Şaraptan içmeyen bulunur... Üst tarafı, meze işi senin bileceğin bir iş... Yüzümü kara çıkarmazsın konuklara herhalde..."

"Tamam! Her zamanki gibi güzel konuştun kaptan, bugüne dek seni hangi konuğuna mahcup ettim ki! Hele konuklarımız keferelerden olmayıp Türk olurlarsa, daha bir dikkatli olacağız... Şimdi bayanlar baylar, on dakika sonra masanızı görün! İyi eğlenceler..."

Uzaklaştı tezgâha doğru. Fatma sordu:

"Hiç de Çamdeviren adını duymamıştım; ne demek bu Ali?"

"Bizim Seyfi, ilçenin en eski meyhanecisidir. Çocukluğumdan bilirim. Çamdeviren, onun takma adı. Güya çam ağacıyla rakı içme yarışına girişmiş bir zamanlar da ağaç devrilmiş, o devrilmemiş... İlçemizdeki ünü böyledir. Sizi yerli turist sandı, bozuntuya vermeyin... Yabancıları getirdiğimde daha memnun olur ya... Hani hesabı ona göre yazar..."

Önce garson tabak, çatal, bardakları getirdi. Sonra masa donanmaya başladı. Ali'nin arkadaşları pek memnun görünüyorlardı. İkide bir, "Yahu Ali, bu gece sana yük olacağız..." gibisine söylendiler. Ali kestirdi attı: "Bir daha bu gibi lafları ağzınıza almayın... Şu sıra kiminiz yeni işe başlıyor, kiminiz daha öğrenci... Ben hepinizden zenginim! Önümde işim gücüm var... Kazanıyorum... Tamam mı?"

"Tamam! Oldu be Ali kardeş!" dediler.

Gelen şarap, biralar içilir, mezelerden yenirken, bir süre havadan sudan konuştular. Kafalar biraz yükselince Ali birden ciddileşti. Masanın ortasına doğru başını uzatarak, biraz alçak sesle konuştu:

"Askerliğimden sonra bir süre Side kalıntılarında kazı yapan bir arkeologlar topluluğunun şoförlüğünü yapmıştım. Türk yabancı karma bir bilimci topluluğuydu. Bir Türk asistan arkadaş vardı, bana çok kitap verirdi okumam için, ona çok da akıl danışırdım. Ne var ki şu sıra yine içinden çıkamadığım bir sorun var. Sana soracağım Niyazi arkadaşım... Hepiniz bildiğiniz denli beni aydınlatın bakalım: Biraz önce o büyük otelden getirdiğimiz kişilerin kim oldukları belli. Para babası burjuvalar, onların şımarık kızları, oğulları. Bize elbette yukarıdan bakıyorlar ama bizimle birlikmiş gibi görünüyorlar kibarlıklarından... Öte yandan kendilerine göre nasılsa, toplumu, insanları bir görüşleri var. Bir de bizim ilçenin ileri gelenleri, bağ bahçe sahipleri var ki, bunların bizi görüşleri de az çok ötekilere benziyor değişik de olsa... Örnekse, Nurcan İstanbul'a gidecek. Kalan son sınavını verecek. Buraya dönecek, babasının desteğiyle burada bir eczane açacak. En beteri onunla evleneceğiz. Diyelim bütün engelleri aştık, evlendik. Şu burjuvalar gibi, bizim ilçenin ileri gelenleri ile birlikte, diyebilirim bütün ilçeli, ne diyecekler biliyor musunuz? Nurcan, darılmayacaksın değil mi söyleyeceklerime, bana söz ver!"

"Darılmam Ali, zaten biliyorum söyleyeceklerini."

"Biliyor musun?"

Ötekiler,

"Biz de biliyoruz aşağı yukarı..."

Ali hayretle doğruldu:

"Nereden bilirsiniz bizim ilçenin insanlarını?"

"Biliriz... Biliriz... Bizim de kökenimiz çoğunlukla kasaba yapısıdır. Bak Ali, denecekleri, senin söyleyeceklerini ben sana deyivereyim..." diyerekten Niyazi doğruldu: "Koskoca eczacı Nurcan Hanım, Ali gibi bir motorcu parçasıyla evlendi, evlenmiş, diyecekler..."

"Tam üstüne bastın... Günlerdir bu sorun beni tedirgin ediyor..."

Nurcan uzandı, Ali'nin ellerini ellerinin içine aldı:

"Bu iş benim hiç de umurumda değil... Ne derlerse desinler..."

"Elbette aldırmayacağız dedikodulara ya... Sen bu tersliğin nereden geldiğini açıklayabilir misin doktor?"

Niyazi önündeki kadehten bir yudum şarap aldı:

"Bu bir sınıf sorunu Ali. Her sınıf, kendisini biliyor; kendi gelenek ve göreneklerini yürütüyor. Yalnız her sınıf karşı sınıfla arasındaki çelişkinin farkında, bilincinde değil. Diyelim bir esnaf sınıfı var. Bu sınıf, çeşitli tutucu partilerin oyuncağı halinde. Çıkarına bakıyor, çok kazanıp, burjuvalara benzemek hevesinde. Öte yanda gerçek yol gösterici, yol açıcı sınıf işçi sınıfıdır. Sen hem esnaf, hem de işçinin arasında kısmış kalmışsın. Seçimini yaptın mı rahat edersin. Gün yirmi dört saat denizlerde ağır işçi olarak çalışmaktasın. Zaten bütün sınıfları birleştirecek demeyeyim, hizaya getirecek işçi sınıfıdır. Onun önderliğinde ona yakın sınıfları bir yola yönteme sokmak zorundayız. İşçi, esnaf, köylü birliği birinci hedefimiz olmalıdır. Laf aramızda demeye gerek yok. Biz, önce bu birlik için çalışıyoruz. Ayrıntılar bir yana şimdi. İlçede senin için, sizin için dedikodu edecekler; senden, Nurcan'dan bilgili akıllı kişiler değil ki onların lafına kulak asalım... Bak şöyle bir örnek vereyim: Ara sıra gazetelerde bile okuyoruz, büyük haber sayılıyor. Şu oteldeki milyoner kızlarından biri, babasının şoförüne kaçıyor... Kıyamet dedikodu gırla gidiyor... Kaçan kızı burjuva yakınları defterden siliyorlar. Nedeni, kaçmasının niçini bir yana... Ama şu ilçenin orta sınıfı, esnaf sınıfı, örgütsüz emekçisi, Nurcan sana kaçar, seninle evlenirse belki şaşar, dedikodu eder ama, içten içe de sevinir; hani, bizden birini okuryazar, meslek saydıkları bir iş sahibi hanım beğenmiş derler... Sonra da hem sana, hem de Nurcan'a saygıları, sevgileri artar. Bu çelişki hep insana verilemeyen önemden, sınıf bilincinin eksikliğinden geliyor; insanın eşitliğini bir yana atıvermekten geliyor. Şu ilçede bir sürü motorcu var. Neden seninle arkadaşlık edebiliyoruz da, onlarla edemiyoruz? Bu da onların bilgi eksikliğinden, bilinç yoksunluğundan ileri geliyor. Sen hem onlarla birliksin, hem de bizimle. Burada sana büyük bir görev düşüyor Ali arkadaşım: Onlarla bizim aramızda köprü olma durumundasın. Onları birlikte bilinçlendireceğiz. Hele Nurcan da buraya yerleşince, denizcisinden işçisine, esnafına dek zamanla çok daha sıkı kaynaşacağız..."

Ali gülmeye başladı:

"Dediklerini az çok anladım. Şimdi biz Nurcan'la evlenince, hepiniz başıma kaynana kesileceksiniz..."

"Zorlama, baskı yok Ali..." dedi Selma. "İster bizden yana olursun, ki bizdensin, kafanı, düşünceleri öğrendik; ister aslanlardan yana olursun!"

"Benim durumuma bakılırsa, benim sizden yana değil, sizin benden yana olmanız gerekir gibime geliyor..."

Bekir ciddi ciddi söylendi:

"Zaten kaptan sensin Ali... Buraların denizini bizler pek bilmeyiz..."

"Beni hesaba katmıyor musunuz?" diye sordu Nurcan.

"Sen şimdi bu ilçenin içinde uzunca bir süre Ali'nin dümen suyunda gideceksin, öğrendikten sonra Ali'yle tartışırsın..."

Ali şaka etti:

"Doğrusu Nurcan'a karşı ben kılıbık bir koca olacağa benzerim. O ne derse evet!"

"Haydi haydi yağcılığı bırak şimdi... Seni yeterince tanıyoruz!"

Bu sırada Mustafa, büyük bir kayık tabak içinde, kızarmış büyük bir balığı getirip masaya koydu. Herkes sevindi. Yeniden biralar açıldı, bardaklara şaraplar kondu. Ciddi konuşmalar şakalaşmaya dönüştü. Bekir de bir an önce fakülteyi bitirip Selma ile evlenmek istiyordu. İkisi de istiyorlardı ya... İşte bu konu açıldı. Ali,

"Anlayamadım yahu, önce evlenseniz de sonra fakülteleri bitirseniz kıyamet mi kopar?" diye sordu. Bekir yapmacık bir öfkeyle söylendi:

"Efendim, babamız Faik Çivici Bey bizi fena kıstırdı. Bize inanmazmış. Evlenirsek fakülteyi asar, başka işlere dalarmışız. İlle fakülteler bitecek, sonra evlenecekmişiz... Babam gibi yıllarca mahpushanelere girmiş çıkmış bir kişi bile burjuva tavırlarından kurtulamıyor..."

Ali, Nurcan'ı dirseğiyle dürttü. Bekir'i kızdırmak için,

"Valla baban haklı" dedi. "Sen fakülteyi bitirip inşaat mühendisi olmadan nasıl ekmek parası kazanırsın? Niyazi, doktor olmadan Fatma'yla evlenmiş, sonra doktor olmuş ama, senden temkinli görüyorum onları... Şimdi orman işçilerinin mi, Or-

man Kampı'nın mı nedir, doktoru oldu. Sen daha stajdasın... Şaka bir yana, benim aklım ermez ama, parasız, işsiz güçsüz kavga olmaz. Kusura bakmayın bu yüzden ben, bizim öğrenci arkadaşların eylemlerine pek akıl erdiremiyorum. Vaktiyle şoförlüğünü yaptığım arkeolog bir İngiliz cadoloz karı vardı. Kazılar aksadı mı, 'Napolyon ne demiş? Savaş için gerekli olan üç koşul vardır: Para! Para! Para!' diye söylenirdi..." Sesini alçalttı, ciddileşti. Ötekiler biraz şaşkın, biraz hayranlıkla ona bakıyorlardı. Ali devam etti: "Geçenlerde bir yazı makinesi, bir de bilmem ne... Ha, çoğaltma, teksir makinesinden söz ediyordunuz. Gerektiği zaman söyleyin, bankada biraz param var..."

Arkadaşları büsbütün şaşırdılar Ali'nin bu tuturnuna. Ne diyeceklerini bilemediler. Neden sonra Doktor Niyazi,

"Ali haklı..." diye konuştu. "Zaten önümüzdeki aylarda Mustafa Kemal Paşa'nın Kurtuluş Savaşımızın en buhranlı günlerinde çıkardığı tekâlifi harbiye yasasını kendi aramızda ilan etmek zorundayız..."

"Bu lafı anlamadım."

"Savaş zamanı çıkarılan olağanüstü vergiler Ali."

"Tamam öyle ya..."

Bu konuşma iyice koyulaşıyordu ki, Garson Mustafa geldi.

"Ali Ağabey, bak tezgâhın yanında iki turist var, motor bulamamışlar motellere gitmek için... Nöbetçi motorcu da işe çıkmış... Hüseyin Ağabey sizin buraya geldiğinizi arkanızdan görmüş akşam vakti. Belki oradaki motorcu sizi götürür demiş..."

Ali'nin fena halde canı sıkıldı: "İşte sayılırız yahu... Bu ne demek?" diye söylenmeye başladı. Bekir,

"Sen o turistleri al, bizim masaya getir, bizimle dönerler..." dedi. Hepsi tezgâhın yanında duran biri erkek, biri genç kız, turistiz diyenlere uzanıp dikkatli dikkatli bakıyorlardı. Selma,

"Zaten gideceğiz... Al gel şunları Ali..." diye yineledi.

Ali kalktı yerinden, tezgâhın yanına yürüdü: İki turist, yabancıya benziyordu. Genç adam, kalın gözlüklü, sakallı, kısa deri bir pantolon giymiş, sırtında, yaya dolaşan yabancıların taşıdığı kocaman bir turist çantası vardı. Kız da ona benzer bir etek, bir bluz giymiş, saçları dağınık, loş ışıkta parlayan mavi gözleri ile Ali'ye bakıyordu. Onun da sırtında daha küçükçe bir

çanta vardı. Görünüşleri, kılık kıyafetleri yabancıydı. Tezgâhın ardındaki Çamdeviren Usta,

"Bunların dillerini anlayamadım. Yalnız, motor diyorlar, motel diyorlar... Hüseyin diyorlar... Bir de motorcu diyorlar. Eh bu kadarı ile bu keferelerin ne demek istediklerini anladık. Konuş bakalım bunlarla Ali..." dedi.

Ali de yabancı olduklarına inanmış göründü. İngilizce sordu:

"Hoş geldiniz! İstediğiniz?"

Sakallı, gözlüklü delikanlı, yanlışsız bir İngilizce'yle konuştu:

"Biz, Alman arkeoloji öğrencileriyiz. Otostopla geldik. Paramızı önemli işlere saklıyoruz; burada moteller varmış; bir iki gün dinlenip Antalya'daki örenlere gideceğiz. Bize yardımcı olur musunuz?"

"Hayhay... Biraz sonra motellere yakın bir kampa götüreceğim Türk turistler var, oradan da sizi motellere bırakırım... Buyurun şimdi bizim masaya bir şeyler yersiniz, acıkmışsınızdır..." dedi Ali, sonra ustaya döndü:

"Ağabey, bunlar kefere, benimle gezi için pazarlıkta... Motellere götüreceğim öteki konuklarla birlikte. Ne ki, yoldan aç gelmişler, bunlara ucuz tarafından bira, yiyecek yolla masaya... Ha, al şu iki yüz lirayı... Hesap oldukça kabarık olacak, üst tarafını sonra hesaplaşırız. Ben bütün bu konuklardan hesabı alırım kendime göre..." dedi. Çamdeviren Usta çok memnun,

"Tamam be Ali, senin yüzdeyi de eklerim hesaba, ona göre konuklardan hesabı al, en az dört yüz olsun hepsinin toplam hesabı..." diyerek iki yüz lirayı alıp çekmeceye koydu. Sonra, "Sor bakalım yiyecek ne isterler... Ateşte şiş kebabı var..." dedi.

Ali, İngilizce gereken sözleri çevirince, yabancı görünenler,

"Şiş kebap, şiş kebap... Oh! Very nice... Very nice... Thank you!" dediler. Ali, "Yürüyün bakalım masaya..." derken onlara bir göz kırptı. Biraz tezgâhtan uzaklaşınca, alçak sesle, "Yutmadım arkadaşlar siz yabancı değilsiniz... Çok kötü İngilizceniz var... Aradıklarınızı buldunuz sanırım şu masada... Onların bakışından belli..." dedi. Masaya geldiklerinde neredeyse ma-

sadakiler kalkıp, gelenlerin boynuna sarılacaklardı. Ne ki kendilerini tuttular. Gelenler de renk vermediler. Sakallı, gözlüklü delikanlı alçak sesle,

"Sizi aramaya Ormancılar Kampı'na geliyorduk. Mahsus moteller dedik. İstanbul'dan buraya Sultanahmet'teki hipilerden bize benzerlerin pasaportlarını sağlayarak geldik. Hipiler hemen pasaportlarını yüklüce bir paraya bize sattılar. Yenisini çıkartırlarmış. Şimdi arkadaşlar önemli konular var konuşulacak" dedi. Yan yan Ali'ye baktılar. Bekir,

"Ali bizden, istediğiniz gibi konuşursunuz, çekinmeyin..."

"Burada olmaz... Yemek yiyene dek İngilizce konuşacağız. Ali size çevirir... Asıl konuşmayı başka bir yerde yaparız..."

Ali İngilizce olarak,

"Tamam... Hele bir yemeğinizi yiyin bakalım..."

Etraftaki masalardan onlarla pek ilgilenen yoktu ama İngilizce konuşmayı sürdürdüler:

"Bizim başımız akıl almayacak denli belada... Nurcan'ın işi, Bekir ve Selma'nın işi kapandı gibi... Onlar İstanbul'a rahatça gidebilirler... Sınavlar erkene alınıyor... Niyazi, senin iş karışık, Fatma'nın da öyle... Birkaç ay daha buralarda barınmanız gerek..."

"Niyazi, Ormancılar Kampı'ndaki inşaatın işçilerinin doktoru zaten... Otursunlar..." dedi Selma.

"Bu çok iyi işte... Polis zaten öğrenmiştir Niyazi'nin doktorluğa başladığını... Zararsız hale geldiğini sanabilirler! Şimdilik en önce söyleyeceklerimiz bunlar... Öteki önemli..."

Söylenenleri alçak sesle Ali Türkçe'ye çeviriyordu. Doktor Niyazi düşünceli sordu:

"Şimdi siz ne oluyorsunuz, nereye gideceksiniz?"

Gözlüklü, sakallı, uzun, karmakarışık saçlı delikanlı ellerini havaya kaldırdı, teatral bir hava vererek sesine, İngilizce konuştu:

"LİKYA'nın ezeli ve ebedi sönmeyen ATEŞİNİ görmeye gideceğiz!"

Berikiler şaşkınca birbirlerine, delikanlı ve kıza bakarken, iki üç masa öteden hiç de umut etmedikleri bir ses duyuldu; bu ses, o masaya yeni gelen ilçenin kaymakamının sesiydi. Genç bir adamdı kaymakam:

"Bakıyorum Ali, yine yabancı turistleri yakalamışsın... Kalıntı, ören gezdireceksin... Likya'dan söz ediyorlar yanlış anlamadımsa... Senin motor karada da yürür mü?"

Ali saygıyla doğruldu:

"Ne yaparsınız sayın kaymakam beyim, konuklarımıza elimizden gelen yardımı göstereceğiz... Onları yarın denizyolu ile Fethiye'ye götüreceğim. Oradan bunları gezdirecek bir rehber sağlarım. Tarihsel Ksantos kentinin kalıntılarını da görürler.. " karşılığını verdi. Kaymakam memnun memnun, arkadaşlarının masasına çöktü. Etraf bu konuşmayı dikkatle izlemişti. Ali'ye bir süre, 'Aferin!' dercesine baktılar. Sonra kendi havalarına daldılar.

Masada bir süre sessizlik oldu. Doktor Niyazi,

"Bre Ali, senin de bilmediğin yok. Şimdi de başımıza arkeolog kesildin..." diye söylendi. Ali konuşmaya girişti:

"Karayolu zor, arkadaşlar için oldukça tehlikeli olur... En iyisi Fethiye yoludur. Yarın yola çıkarız..." Sesini daha da alçaltarak ekledi: "Siz bu gece ne konuşacaksanız konuşun... Rıhtımın sağ ilerisinde sabaha dek açık bir kahve vardır. Yarın saat dokuzda rıhtımda buluşuruz. Ben, liman reisliğinden yol evrakını alırım. Kumanya filan tedarik ederim... Arkadaşları alır giderim. Sizler de kampa dönersiniz."

Bekir sevinçli konuştu alçak sesle:

"Ali, üstüne yok doğrusu, işi iyi planladın bile... Yalnız Nurcan'ı anası babası merak eder, sen onu al, kampa götür. Nurcan, bizim bir diskoda sabahlayacağımızı söyler. Kamptakileri idare eder..."

Nurcan öfkeli konuştu:

"Sence İstanbul'da olup bitenleri, işleri benim, Ali'nin de öğrenmesinde bir sakınca mı var?"

"Amma da yaptın yahu! Bu da bir tedbir... Size olup biteni sonra olduğu gibi anlatırız... Kamptakileri de idare gerek..."

Ali yine söze karıştı:

"Doğru Bekir'in dedikleri... Hele arkadaşlar karınlarını bir doyursunlar... Buradan kalkıp gidelim..." Sonra sesini yükselterek İngilizce konuşmaya başladı: "Ben, Likya'ya çok turist götürdüm. Az çok, örenler, oradaki kayalara oyulmuş eski mezar-

lar hakkında bilgim vardır... Örneğin Likya'nın kutsal büyük kenti Ksantos, tarihi boyunca iki kez yakılmış, yıkılmış, halkı teslim olmamak için toptan intihar etmiştir. Birincisi Perslerin istilası sırasında, ikincisi Romalıların büyük imparatoru Jules Cesar'ın devrinde. Malum onun da öldürülmesi olayına karışan ünlü Brütüs'tür."

Arkadaşları hayretler içinde Ali'yi dinliyorlardı. İngilizce söylediklerinden anlamayanlar, tam 'çevir Türkçe'ye şu anlattıklarını' diyeceklerdi ki, üç masa öteden, kaymakam bey seslendi:

"Ali, yabancı konuklara anlattığın şu Likya tarihçesini bir de Türkçe anlatıver ki bizler de yararlanalım..."

"Sizin İngilizce'yi bildiğinizi biliyorum sayın kaymakamım..."

"Tamam ya, bilmeyen dostlar da öğrensin, duysun..."

Bu kez bütün gazino Ali'ye dönmüştü. 'Kaymakam bey haklı...' gibisine söylenmeye başlamışlardı. Ali de Likya tarihini bildiği denli, konuyu ballandıra ballandıra anlatmaya başladı. Kaymakamın genç yüzüne sevinçli bir gülümseme yayılmıştı. Etrafında onun da yerli turist konukları vardı. Bunların arasında sivil giyinmiş, ilçenin jandarma komutanı yüzbaşıyı Ali fark edince, içinden bir korku geçti. Yüzbaşı,

"Aferin Ali, senin böylesine bilgili olduğunu bilmezdim. Çok merak ettim şimdi; nereden edindin bu bilgileri?" diye sordu.

"Yüzbaşım, askerliğimden sonra, yabancı ve Türk bir arkeolog topluluğu Side kalıntılarında kazı, araştırma yapıyordu. Likya bölgesine dek uzanıyorduk ara sıra... Bendeniz onlara iki yıl şoförlük yaptım. Biliyorsunuz, sonra denizci dedelerimizin, babamın mesleğine döndüm. Onlardan çok şeyler öğrendim. Basbayağı beni okuttular. Şu İngilizcemi bile onlardan öğrendim, sonra da turistleri gezdirirken iyice ilerledi dil bilgim..."

"Anladım şimdi..." diye söylendi yüzbaşı: "Şu götüreceğin turistleri memnun et bakalım, sakın kazıklamaya kalkışma..."

Yüzbaşının bu sözüne herkes kahkahayı bastı. Ali,

"Kazıklamak ne demek yüzbaşım, kendileri bol bol bahşiş veriyorlar. Dolarları da hep bankaya teslim ederim, müdürü-

müze sorun. Sonra bende bol bol yabancı sigara da var, kaçak değil, armağan ediyorlar... İşte komutanım, herkesin huzurunda size hesap veriyorum..."

"Sana güveniyoruz Ali..." dedi kaymakam. Komutan, "Elbette..." diye ekledi. Baktı ki Ali, etrafındakilerin kafaları içki yüzünden kendisinin kafasından daha yüksek, alçak sesle arkadaşlarına, "Bu kadar gevezelik yeter, yakayı ele vermeden kalkın gidelim" dedi. Sonra,

"Konukları bu gece yerleştirelim..." diye yüksek sesle konuştu. Hep birlik ayaklandılar. Sağa sola elle, başla selam verip uzaklaştılar; deniz kıyısına, rıhtıma çıktılar.



Beş

Ali, Nurcan'ı elinden tuttu, sonra bir kucaklayışta motorun içine aldı. Yeniden rıhtıma çıkıp ipi çözdü, burna atlayıp demiri çekti. Motoru işletti. Camlı barakada uyuklayan Osman sıçradı, Ali açılırken arkasından bağırdı:

"Nerede şu otele dönecek yolcular? Bırakıp eve kaçacağım neredeyse! Hüseyin de gitti. Bugün çok yoruldum yahu, uykum var... Bu nasıl nöbetçilik!"

"Sıkma canını Osman Kaptan, bir saate varmaz gelirler... Ben de yolcumu motellere bırakıp eve gidiyorum..." diye seslendi Ali.

"Haydi iyi geceler..." diye söylenerek Osman, barakaya döndü. Barınaktan çıkınca Ali, Nurcan'a,

"Gel, düz tut şu dümeni!" buyruğunu verdi. Atladı direğin yanına, ipini çözüp feneri indirdi, yaktı; yeniden direğe çekti, bağladı. Sonra gelip Nurcan'ın yanına oturdu. Bir eli dümende, öteki eli ile genç kızı kucakladı. Nurcan ürpererek, neredeyse tir tir titreyerek Ali'nin boynuna sarıldı. Genç adam da onu iyice göğsüne bastı, çekti. Uzun uzun öpüştüler. Nurcan heyecanla, nefes nefese mırıldandı:

"Seni deliler gibi seviyorum Ali..."

"Ben de seni Nurcan..."

Bir süre yıldız aydınlığındaki körfezin karanlık sularını seyrettiler. Motorun burnundan, fenerin ölü ışığında köpüklerin beyaz, pembe renklerle saçılan görüntüsüne baktılar.

"Beni bırakmayacaksın değil mi Ali?"

"Nereden çıkardın şimdi bu sözü? Bizi hiçbir engel ayıramaz!"

"Babam, annem beni sana verdi gitti, biliyorsun..."

"Biliyorum."

"Nedenini de biliyor musun?"

"Sezer gibi oluyorum... Sen söyle bakalım nedenini?"

"Korktuklarından. İstanbul'da kalırlarsa, kalırsam, başlarına bir iş gelecek, daha doğrusu benim başıma bir iş gelecek diye korkuyorlar..."

"İyi ya, biz de onların bu korkularından yararlanıp evleneceğiz."

Nurcan bir kez daha sarıldı Ali'ye:

"Biliyor musun, sana söylemiş miydim? Babam şimdiden ilçede ev aramakta; emekliliğini bu güzel kıyıda geçirecekmiş annemle... Bir de bana eczane olabilecek dükkân aramaya başladı. Evimiz de olur..."

"Evimiz işini sen bana bırak... Turizm mevsimi önümüzdeki ay bitiyor. Yazlığa gelenler gider... Güzel, kiralık bir ev bulacağım sen sınavını verip İstanbul'dan dönene dek..."

"Oldu Aliciğim. Bir tek sınav bu; çok çalışıyorum. Eczacı olarak iki aya kalmaz dönerim. Annemler de İstanbul'daki eşyalarını getirecekler benimle İstanbul'a gidip... Şu bizim arkeolog (!) turistler bu gece iyi haberler getirdiler. Aman onları yarın sağ salim Fethiye'ye bir at da gel..."

"Bu iş kolay canım... Öğrenemedik, neydi bunların adları?"

"İsmail'le Nermin... Bizim örgütün en önde gelenleridir."

Ali şaka etti:

"Bizim çetenin (!) desene."

"Çetecilikte vurmak, kırmak, öldürmek vardır. Bizde, bizim örgütte böyle eylemcilik yok. Bilesin Ali, biz dergi çıkarıyorduk; kapattılar. Sonra el altından bildiri, broşür yayınlamaya başladık. Halkımızı, işçimizi, emekçi ve köylümüzü uyarmakla görevli sayıyoruz kendimizi. Yazıdan başka suçumuz yok. Ama yazılar çok suçlu sayılıyor. O yüzden, çok etkili olduğumuzdan, polis peşimizdeydi. Şimdi bilemiyorum. İsmail anlatmıştır... Ha, İsmail'le Nermin evlidir. Yarınki yolculukta sana her şeyi anlatırlar. Sanıyorum, Kemal Bey Amcamızın, kapandı kapanacak diye yandığı partiye, bundan böyle iyice karşı çıkılacak. Sekiz dokuz yıldır görevini tamamladı bizce bu parti. Kendisini yenileyemez. Onun için hazırlıklı olmalıyız..."

"Dur... Dur hele aklımı çok karıştırma... Size katıldım ama işleri ayrıntıları ile yavaş yavaş öğreneyim..." diyerekten Ali, Nurcan'ı bir kez daha kucakladı.

"Ne yazık" dedi Nurcan, "yol da öyle kısa ki, neredeyse körfezin karşısına varıyoruz... Bu gece biraz daha seninle birlikte olmak isterdim..."

"Düşündüğün buysa, kolayı var sevgilim... Tut hele şu dümeni dümdüz, sağa sola kaçırma..."

Ali kalktı, atladı direğin dibine. Feneri indirip söndürdü. Sonra geldi, dümeni aldı. Motora geniş bir kavis çizdirerek, yıldız ışığında karaltısı görünen körfezin kuzeyindeki iki küçücük adanın arasına, kayaları eliyle koymuşçasına geçerek girdi. Motoru durdurdu. Tekne durgun sularda kayarak, yüksek iki tepeciğin, çamlarla süslü tepeciğin arasındaki daracık bir koya süzüldü. Ali, bu kez burna geçip ip attı. Kendisi de karaya atlayıp ipi büyük, sivri bir kayaya bağladı. Nurcan karanlıkta Ali'nin yaptıklarını irelen gözlerle, heyecanla izliyordu. Nurcan'ın yanına geldiğinde sordu:

"Buraya ne dersin? Ne güzel bir yer değil mi?"

"Bu güzellikten, karanlığın yıldızlı aydınlığından korkuyorum Ali... Sanki bir masal dünyasına girdik!"

"Kork, heyecanlan istediğin denli... Şimdi sen bir Afrodit'sin, ben de seni Tanrı bilen eski bir Akdenizli!"

"Ali! Ali!" diye Nurcan bir kez daha ona sarıldı.

"Gece hiç denize girdin mi?"

"Girmedim, korkarım..."

"Hep korkudan söz ediyorsun. Sen nasıl bir eylemcisin yahu?"

"Sen yanımda olduktan sonra korkmam, girerim..."

"Haydi öyleyse hazırlan."

"Mayom yok ki yanımda."

"Benim şu sandıkta birkaç mayo birden var. Eskisi, yenisi... Ne ki hepsi erkek mayosu."

"Nasıl olur Ali?"

"Canım karanlıkta zaten birbirimizi iyi göremiyoruz. Ne çıkar, giriverelim işte..."

"Ben sutyen de kullanmam ki..." diye Nurcan korkulu, heyecanlı, ama istekli konuştu. Ali,

"Aldırma canımın içi, istersen sana yaklaşmam bile..." diyerekten yandaki sıranın altından küçük sandığı çekti. İki mayo

çıkardı. Birini Nurcan'a uzattı. O, nefes nefese, tir tir titreyerek uzandı aldı mayoyu:

"Arkana dönme Ali, soyunacağım!"

"Tamam... Oldu... Ben de mayomu giyiyorum..."

Bir süre sonra teknenin kıç tarafında öylece ayakta durup karanlıkta birbirlerini görmeye çalıştılar. Yıldızlar boldu, yeteri denli ortalığı aydınlatıyordu. Sonra birdenbire birbirlerine sarılıp öylece kendilerini serin suya atıverdiler... Kaç kulaç bilinmez, dibe değin birlikte indiler, sonra Ali, Nurcan kucağında suyun yüzüne çıktı. Nurcan, bütün varlığı ile kendisini ona bırakmıştı. Bir süre yüzdüler, sularla oynaştılar. Ne ki Ali, basbayağı Nurcan'ı denizin içinde kucağında taşıyordu. Nurcan'ın tedirgin, ama Ali'yi bir yandan da isteyen hali, elini kolunu, ayaklarını kıpırdatamaz hale getirmişti. Sonunda,

"Ali, beni çıkar bu sulardan... Yoksa kendimi senin kollarının arasında yitirip boğulacağım... Çok heyecandan de istersen..." diye söylendi. Ali, onu yine kucağında motorun sağ kıyısındaki düzce kayanın üstüne çıkardı. Yan yana uzandılar. Elleri birbirine kenetlenmişti. Sıkıyor, sıkıyor, birbirlerinin ellerini öylece sıkıyorlardı. Sonunda bütün tedirginlikler, korkular, kuşkular ikisinde birden siliniverdi. Birdenbire birbirlerine sarılıverdiler... Dönen dünya olduğu yerde durdu. Küçük tepelerdeki çamların rüzgârla oynaşırken çıkardığı hışırtı, aldığı nefes duyuluyordu. Afrodit, güçlü, elleri nasırlı bir Apollon'u teslim almıştı. Ali, kendi kendine bir an kafasından geçen bu düşünceden kuşkulandı. 'Ne de olsa şu mitolojiyi iyi bilmiyorum... Doğru mu bu düşüncem?' diye düşündü. Sonra, 'Yanlış da olsa bizim halimize uyuyor...' diye aklından geçirdi. Öylece yan yana bu kez uzanmış kalmışlardı. Sonra Nurcan'ı çekip kollarının arasına aldı. Öylece yanak yanağa, dudak dudağa uzun bir süre daha kaldılar.

Bu sırada açıktan geçen bir motorun sesi duyuldu. Nurcan irkildi. Ali,

"Aldırma... Bizim Osman Kaptan, otele yolcularını götürüyor. O dönene dek burada kalırız... Kimsecikler bizi burada göremez. Kimsenin de bizim burada olduğumuz aklına gelemez... Zaten bilseler, görseler de ne olur ki? Sen, büsbütün benim oldun!"

Nurcan, şakacı karşı çıktı:

"Hayır sen benim oldun!"

"Tamam... Birbirimizin olduk sevgilim."

"Doğrusun..." derken, Nurcan'a bir kararlılık, bir rahatlık, sesine korkulardan uzak bir hal gelmişti. İçini bir sevinç, mutluluk sarmıştı. Gözlerini yıldızlara dikmiş öylece gökyüzünü seyrediyordu. Alçak sesle fısıldar gibi, konuşur gibi mırıldandı: "Denize dönmek istiyorum / Mavi aynasında suların / Boy verip görünmek istiyorum / Denize dönmek istiyorum!" Ali birden döndü, yüzünü ona yaklaştırdı:

"Şiir mi söylüyorsun Nurcan?"

"Evet, bilmem neden, birden içimden geliverdi... Böylesine mutluluğu ilk kez sen bana verdin. Aklım, fikrim, karmakarışık... Yüreğim böylesine hâlâ çarpmaya devam ederse, duracak!"

"Kimin bu şiir? Konuş... Konuş... Yatışırsın..."

"Nâzım'ın."

"Ne yazık, ben Nâzım Hikmet'ten çok az şiir okuyabildim. Kitaplarını pek bulamıyorum..."

"Kemal Bey'de hepsi vardır."

"Ondan kitap istemeye daha cesaretim yok."

"Sevinir, niye çekinecekmişsin? Hem İstanbul'dan gelirken ben hepsini getiririm, birlikte okuruz..."

Bir süre sustular; Nurcan, başını Ali'nin göğsüne koymuştu. Birdenbire şöyle bir doğrulup sordu:

"Ali, çok geldin bu güzel yere değil mi? Hem de geceleri..."

Ali gülmeye başladı:

"Bende yalan yok Nurcan... Çok, hem de çok geldim..."

"Hepsi benim gibi kızlar mıydı?"

"Sen, biricik sevgilimsin... Senden başka hiçbir kızla gelmedim, ister inan ister inanma."

"Anlayamadım. Hani sende yalan yoktu?"

"Yalan yok Nurcan; buraya benimle gelenler, ta İsveç'ten, Almanya'dan, diyelim Amerika'dan bile ipini koparmış, serüvenci kadınlardı. Hani onları ben buraya getirmedim, onlar beni getirdiler desem daha doğru olur... Darılmadın ya bana?"

"Yok sevgilim, niçin darılayım? Beni tanımıyordun ki... Ama..."

Ali, Nurcan'ın sözünü ağzından aldı:

"Ama bundan sonra bir halt edersem, külahları değişiriz değil mi? Bundan sonra senden gayrisi bana haram! Bunu böylece bil!"

"Alim benim... Alim benim!" diye Nurcan ona sarıldı.

"Bak Nurcan, her şeyi şimdi söylemeliyim sana, yoksa başka zaman, vakit geçince korkarım belki... Bir ara, hani arkeologların şoförlüğünü yaparken, Perge örenindeydik. Yaşı otuzun üstünde bir İngiliz kadını vardı. İşi gücü plan çizmekti kazılar sırasında. Bir de..."

"Günah çıkartmanı isteyen kim senden şimdi Ali? Bir de bu kadının işi gücü seninle birlikte olmaktı... Tamam mı?"

"Hem de gece gündüz. Ama ne yalan söyleyeyim, İngilizcemi ona borçlu sayılırım..."

Nurcan yanağını Ali'nin yanağına koydu, gizli bir söz ediyormuş gibi fısıldadı:

"Yeter Ali; bu sözleri kapayalım artık. Bundan böyle sadece birbirimizi, geleceğimizi düşüneceğiz... Bir de..."

"Bir de... Bir de Türkiyemizi... Bunu da söylemek istedin değil mi?"

Nurcan oldukça şaşkın, Ali'nin yanaklarını, yüzünü avcunun içine aldı. Eğildi, yıldız ışığında uzun uzun gözlerinin içine baktı:

"Ali... Aliciğim... Sevgilim, o denli akıllı, zeki, anlayışlısın ki... Beni öylesine anlıyorsun ki, ne diyeceğimi bilemiyorum... Ömrümce seni mutlu etmek için ölümü bile göze alırım..."

"Ben de senin mutluluğun, sevgimiz için canımı veririm Nurcan! Sen şimdi bana biraz önce söylediğin şiirin tamamını söyleyebilir misin? Haydi bir zihnini yokla bakalım."

"Söylerim ya... Nâzım'ın en sevdiğim şiirlerinden biridir. Ama kimileri bu şiiri romantik, çok duygusal bulurlar... Nâzım'a yakışmıyor diye kaç arkadaşın ağzından duydum, öfkelendim de... Oysa şair dediğin, insanların her türlü ruh haline karşılık veren, içinde bulunduğu her türlü duyguları yansıtabilen kişidir. Söylüyorum dinle!"

"Başından al ama..."

"Elbette... Yoksa arkasını getiremem: Denize dönmek istiyorum! / Mavi aynasında suların / Boy verip görünmek istiyorum!

/ Denize dönmek istiyorum! / Gemiler gider aydın ufuklara, gemiler gider / Gergin beyaz yelkenleri doldurmaz keder. / Elbet ömrüm gemilerde bir gün olsun nöbete yeter. / Ve mademki bir gün ölüm mukadder / Ben sularda batan bir ışık gibi / Sularda sönmek istiyorum! / Denize dönmek istiyorum! / Denize dönmek istiyorum!"

Ali bir süre sustu. Sonra konuşuverdi:

"Romantik filan lafını pek iyi bilmem, anlamam da... Ama çok güzel bir şiir... Hele değil mi ki su içinde yaşadığımız anda bize kendini sevdiriyor..."

Bu sırada yine uzaktan geçen bir motorun sesi duyuldu:

"Osman Kaptan dönüyor... Ben biraz üşür gibi oldum Ali..."

"Haydi öyleyse seni hemen giydireyim..."

Tekneye çıktılar. Giyindiler. Ali, başaltından bir ince battaniye çıkardı getirdi. Nurcan'ı sardı sarmaladı. O, dümene yakın bir sıraya uzandı. Gözlerini yıldızlara dikti. İçinde sonsuz bir sevinç, mutluluk vardı. Bütün vücudunda tatlı, hafif bir ürperti, rahatlık hissediyordu. Ayaklarında, kasıklarında ince bir ağrı duyar gibiydi. İçinden ağlamak, ağlamak geliyordu. Genç kızlığı ile genç kadınlığı arasındaki mutluluğu ölçmeye, biçmeye çalışıyordu. Kulağı bir yandan da Ali'nin ayak sesindeydi. Ali az sonra motoru işletti. Geri geri koydan çıktı. Feneri yakıp direğe çekti. Sonra gemisine yol verdi. Dümenin başından seslendi:

"Biliyor musun Nurcan; şu otelcilerin hakaretini yanlarına bırakmayacağım. O şımarık müşterilerine hiçbir kinim yok. Bizim düzen bu... Bunu çoktan öğrendim... Ama patronların kuyruğuna bir basacağım ki..."

Nurcan uzandığı yerden doğruldu:

"Ne, ne yapacaksın Ali?"

"Kimseye söylemeyeceksin! Söz mü?"

"Bizim arkadaşlar da duymasınlar mı?"

"Onların ağzı sıkıdır, duysunlar varsınlar... Hem bizim Doktor Niyazi, olay sırasında otellerden alabildiği denli doktorluk, vizite parası kessin inadına..."

"Ay çok merak ettim, söylesene!"

"Yarın Fethiye'ye arkadaşları götüreceğim. Bu iş en az iki günümü alır. Dönünce, bizim bu körfezin bir yakasında deni-

zanaları yatağı var, bunlardan toparlayıp, gecenin birinde, o büyük otellerin kıyılarına salıvereceğim. Hepsi dalgayla birkaç gün kıyıya vururlar; denize giren beyefendilerin, hanımefendilerin canına okurlar. Hani şöyle bir çarparlar, sürtünürler... Zehir salıverirler. Bilirim, dokundukları insan bedeninin her yerini birkaç gün kızartırlar, şişirirler, ağrıtırlar... Öldürmezler ha... Biz denizciler bunun merhemini biliriz. Doktorlar da bilir ya..."

Nurcan güldü de güldü:

"Tamam Ali! Otellerin zengin müşterileri kaçacak... İlçede turizm adına kaymakam, yetkililer ayaklanacak... Otelciler bir süre işlerinden olacaklar... Ortalık karışacak... Doğrusu çok eğlenceli bir eylem olacak... Ben doktor değilim ama eczacı olarak bu hastalığın merheminin ne olduğunu bilirim... Bir de ağrı kesici haplar vardır..."

"Niyazi'ye söyle öylece reçetelerini yazsın..."

"O benden iyi bilir tedaviyi canım. Ama seni yakalamasınlar?"

"Yok, ben öyle kolay kolay yakalanmam. Fethiye dönüşü bu işi bir gün bir gecede hallederim. Sonra Muhtar Hasan Efendi'ye sözüm var, kooperatifin su motorları gelmiş. En az beş bahçenin bostan kuyusuna su motorları kuracağım. Hani ortalıkta yokum, işteyim... Siz, önümüzdeki pazardan başlayarak birkaç gün denize girmeyin ha... Sonra bu hayvanlar karaya vurur, ölürler... Ya da ilçe yetkilileri balıkçıları toparlayıp ortalığı temizletmeye kalkışırlar... Bir de şu benimle uğraşan çıyan sarısına bu denizanaları çatarsa çok keyifleneceğim..."

"Ali, istersen bu işten vazgeç... İzin veriyorum, o kızı al, bir gece koya getir... İntikamın daha büyük olur!"

"Bırak şakayı canım. İçimden gelseydi bu işi sen buralara gelmeden önce, yaz başında yapardım..."

Nurcan ciddileşti:

"Ya bizim evlendiğimizi iki ay sonra öğrenince, bu kızcağız ne olacak? Perişan olur vallahi..."

"Çok safsın be Nurcan, şimdi bile bu hanımın kaç kişiyle düşüp kalktığını biliyor musun? Bütün inadı, beni teslim alamadığından... Benim gibi bir motorcu parçasını..."

Nurcan bu sözleri duyunca, üstündeki battaniyeyi attı. Ali'nin yanına atladı geldi; boynuna sarıldı:

"Sana motorcu parçası diyenin ağzını yırtarım!" diye büyük bir öfkeyle bağırdı. "Hangisi, kim ekmeğini senin gibi kazanıyor?"

Sarıldılar, öpüştüler. Zaten motor, Ormancılar Kampı'nın iskelesine doğru yol kesmiş, süzülüyordu.



Üçüncü Bölüm

Bir

İçi içine sığmıyordu Kemal Çığ'ın: Muğla'yı geçmişler; dik, çok dönemeçli bozuk bir yoldan dağlara tırmanmışlar, şimdi Milas'a doğru bir çam ormanına dalmışlardı. İnceden inceye bir çilenti vardı. Orman ıslak ıslak acı çam, reçine kokuyor, bu kokuya toprak kokusu karışıyordu. Çilentiye, ıslanmaya aldırmadan Kemal Çığ, camı indirmiş, başını basbayağı dışarıya uzatmış, görüntüyü seyrediyordu. Arabanın arkasında oturan karısı dayanamadı:

"Rüzgâr yüzüne vuruyor Kemal, üşüteceksin..." diye söylendi. Kemal Çığ'ın yanında arabayı dikkatli, ama rahatça kullanan Faik Çivici,

"Haklısın yenge... Üşütecek ama insan da bu güzellikten kendisini alamıyor..." karşılığını verdi. Ayşe Hanım'ın yanında, arkada oturan Faik'in karısı Samiye Hanım söze karıştı:

"İlk geliş gidişlerimizde benim de Faik ödümü koparırdı: İki yakasını seyredeceğim derken arabayı devirecek diye korkardım. Neyse ki artık gide gele alıştı. Ne güzel değil mi? Yağmur olmasa, durup inelim, biraz gezinelim derdim."

"Senin yağmurda çamurda da çok durup arabadan inerek dolaştığını bilirim hanım..." diye Faik söylendi. Sonra ekledi: "Milas'ı geçtikten sonra Bafa Gölü kıyısında bir yer vardır, orda yemek yeriz... Göle karşı. Beşparmak Dağları'nın görüntüsü, gölle birlikte çok görkemlidir Ayşe Yenge... Oradan Söke Ovası'na ineceğiz, ver elini İzmir..."

"Sabah karanlığından beri araba sürüyorsun Faik Bey, yorulmadın mı?"

"Alışığım ben bu yollara... Çok gittim geldim. Dinleneceğiz de..."

Kemal Çığ bu konuşulanları duymuyordu. Kolu çevirip camı biraz kaldırdı. Bambaşka bir söz etti:

"Yahu şu canım güzel yurdu yönetsinler diye kimlere teslim etmişiz şu sıra... Aklım almıyor!"

Faik Çivici döndü; sevgiyle, saygıyla Kemal Çığ'a baktı:

"Ağabey, yapma... Kaçırma şimdi keyfimizi..." diye mırıldandı.

"Özür dilerim Faik... Elimde değil. İstanbul'dan ayrılalı neredeyse bir yıl olacak. İtiraf etmeliyim, ne İstanbul'dan ne de zaman zaman kaldığım mahpushanelerden memleketi böylesine yakından görmüş, tanımış değilim; Kurtuluş Savaşı'nda Anadolu içinde iki yıl cepheden cepheye koşarken Orta Anadolu'nun hali perişandı. Ama savaşıyorduk, düzelteceğiz, diyordum. Değişmeye çok değiştik, değişiklikler oldu. Ne var ki, neredeyse elli yıl oldu emperyalistleri, kapitalistleri ülkemizden kovalı, hâlâ ne yapabildik diye düşünmekten kendimi alamıyorum. Şu bir yıldır gördüğüm denli halkımızdan çok çok kopuğuz. Karamsarım şu an dostlar: Sanki şu ağaçlar, şu kır çiçeklerinin her biri bana teslim edilmiş gibime geliyor! Hani bırakın beni şuracıkta diyeceğim, hiç olmazsa şu ağaçları, çiçekleri bekleyeyim. Onlara bir zarar gelmesin..."

Kemal Çığ'ın gözleri dolu dolu olmuştu. Belli etmemek için başını dışarıya çevirdi. Arabadakiler şaşıvermişti. Faik dönüp bir arkasına, karısına, Ayşe Yengesine baktı. Sonra işi şakaya dökmeyi uygun buldu:

"Ağabey, buraların orman yönetimi çok iyidir. Bir bir ağaçlara bakarlar. Sonra dediğin gibi çok değişiklikler oldu. Şu boydan boya Akdeniz, Ege kıyıları çok kalkındı. Köyleri de hep geçerken görüyorsun..."

"Biliyorum... Biliyorum Faik, bu yöreler plansız, programsız da olsa, elbette gelişti. Sömürücüler de burada olsaydı gelişecekti. Sorun bu değil... Bu yöreler orta, doğu, güneydoğudan en az otuz yıl önde... Bu durum bana hiçbir doğruyu kanıtlamıyor!"

"E... Ağabeyciğim, ben de devlet değilim ki tek başıma, diyelim şirketimle Anadolu'nun dört bir bucağına yetişeyim! İstediğimiz düzen olsa ben böyle lüks araba içinde Müteahhit Faik Çivici Beyefendi olabilir miyim? Ben böyle paralı olmasam, nasıl en azından partinin İzmir il merkezini ayakta tutabiliriz?"

"Sen şimdi laf karıştırıyorsun... Haklısın... Bırakalım bu işleri..." diye elini şöyle bir salladı Kemal Çığ. "Bakalım İzmir'de neler göreceğiz? Parti filan kaldı mı?"

"Bakalım..." diye mırıldandı Faik, daha fazla Kemal Çığ'ın üstüne varmamaya karar verdi kendi kendine. Ama içi burkulmuştu.

Bir süre sustular. Toprak bir yoldan asfalta çıkarlarken Faik vites değiştirdi:

"Aslında Aydın üzerinden yol daha kısa, kolay... Hem de daha düzgün. Ama ben bu yolu tutuyorum gelip giderken. Güzelliğine dayanamıyorum..."

"Biz de Ayşe'yle İstanbul'dan gelirken denizden gemiyle doğru gelmiştik geçen yıl. İyi ettin Faik, bize buraları gösterdin. Bizi bir hafta için de olsa İzmir'e götürmek için direndin, haklıymışsın. Bir daha böyle bir fırsat elimize geçmez. Hem İzmir'de eski dostları göreceğiz..."

"Programı sana anlattım ağabey; yengem de öğrensin: Şimdi bir hafta on gün... İstediğiniz kadar İzmir'de bizde kalacaksınız. Ben, şu Orman Kampı ek inşaatını bitirdim, bu bahaneyle de yazı bir güzel geçirdik. Eşyaları geçen gün inşaat kamyonu ile sevk ettik. Gerçi o ilçenin ortaokulunun ek derslikleri var yapılacak, ama oraya bizim en iyi kalfalardan birini bıraktım. Kaymakam beyin, belediye başkanının daha daha il eğitim müdürünün hatrına okula iki derslik tarafımdan ilçeye armağan olarak yapılacaktır. Devlet işi taahhüt edenler, ara sıra böyle devlete armağanlar yapmalıdırlar ki işler yürüsün. Diyeceğim biz, gelen yaza dek bir daha sizin oralara gelemeyiz. İzmir ve çevresinde bu kış çok işim var. Sizi bu araba ile geriye istediğiniz zaman göndereceğim. Benim çok güvendiğim inşaat işlerimde çalışan bir şoförüm var. Hem dönerken Aydın yolundan döner, oraları da görürsünüz. Ağabeyime sözüm var, bütün kış önemli dergi ve gazeteleri size postalayacağım. Ne ihtiyacınız olursa bir tel çekmeniz yeter..."

"Sana çok ağırlık oluyoruz Faik Bey..."

"Ayıp ettin yengeciğim... Bana Kemal Ağabeyimin öylesine emeği geçmiştir ki hakkını ödeyemem. Hani maddi olarak demiyorum. Ona karşı minnet borcum büyüktür. Şimdi çocukları da İstanbul'a savdık, ortalık yatışmış gibi görünüyor. Kazasız belasız şu sınavlarını bir versinler bakalım... Artık kendimizi düşünebiliriz..."

Kemal Bey şöyle bir doğruldu:

"Yahu Faik, bizim Niyazi'nin ilçeye hükümet doktoru olaraktan atanmasını nasıl sağlayabildin?"

"Bir iyi rastlantı oldu. İlçede iki doktor vardı biliyorsun. Hükümet doktoru emekli olunca ille memleketine dönmek istemiş. Kaymakam yeni doktor diye kıvranmakta; atamalar zor çıkıyor; Doktor Niyazi'nin İstanbul'a dönmesinin sakıncalı olduğunu da öğrendik. Kaymakam beye dedim ki: 'Benim inşaat işçilerine güçbela bir doktor buldum, bütün yaz çalıştı biliyorsunuz. Genç bir doktor. Belki askere gidene dek burada kalmaya razı ederim...' Kaymakam bey pek sevindi. 'Biz onun askerliğini birkaç yıl tecil bile ettirebiliriz. İlçe doktorsuz kalmasın... Aman sen bilirsin Faik Bey...' Sonra efendim, işe yazıldı, vali özel olarak ilgilendi. Bir haftada bizim doktorun atama işlemi tamamlandı. Niyazi'yi yerleştirdik ilçenin dispanserine... Ben de kendisine bir nutuk çektim: 'Şimdilik etliye sütlüye karışma, otur adam adam, ilçenin hastalarına bak' dedim. Karısını da İstanbul'a bizim çocuklarla sınavlarına sevk ettik. Doktor da şanslı çıktı ha... Duydunuz mu? Geçen hafta eşraftan Salih Ağa'nın gelini doğum yaparken ebe hanım beceremeyiş, çocuk ters mi gelmiş bilmem. Niyazi, çocuğu, anasını kurtarmış. Birden ilçede nam saldı. Millet 'doktur bey' diyor, bir daha bir şey söylemiyor. Çarşı içinden geçerken esnaf ayağa kalkıp selamlıyor..."

"Bak buna sevindim. Şimdilerde yeni, genç doktorlar, pratisyen de olsalar iyi yetişiyorlar doğrusu..."

"Zaten hani şu geçen ay büyük otellerin kıyılarını denizanaları bastığında, bir sürü çıtkırıldım, şımarık hanımları, beyleri, bayları, bayanları tedavi ettiğinde adı ilçede duyulmuştu. Ben de kışkırttım ha... Vizite ücretlerini yüksek tut, bu adamlar milyonlarla oynar, biraz yol şunları, paran olsun, hayırlı işlere de sarf edersin sonra diye... İlçenin yöneticileri turizm elden gidiyor diye amma da telaşlanmıştı ha... Jandarma komutanımız kıyı koruma botları ile seferlere çıktı. Neyse ki denizanaları çabucak dağıldı gitti. Balıkçılara ağ attırıp ölülerini toplattılar. Ne ki, otel sahipleri on, on beş gün deli divane oldular. Duyulunca, otellerin müşterileri azalıverdi. Sonra gazetelere ilanlar filan..."

Kemal Bey elinde olmadan gülmeye başladı; sonra şaka yollu,

"Senin ağzın sıkıdır bilirim Faik, işin aslını astarını biliyor musun?" dedi.

"Şakayı bırak ağabey, ben de bir şeyler sezinlemedim değil... O sıralar benim Bekir, 'Baba birkaç gün denize girmeyeceğiz...' gibi bir söz etti. Girmedik. Arkasından bu olay çıktı. Nedir aslı astarı?"

Kemal Çığ asfaltta kayıp giden arabanın içinde şöyle bir arkasına yaslandı:

"Bu bir aşk intikamıdır!" diye söze başladı. Arabadakiler hayretle doğruldular:

"Ne? Nasıl bir intikammış bu?"

"Gençlik gençliktir... Ateşli gençlik diyelim..." diyerekten cebinden cıgara paketini çıkardı. Bir tane de Faik'e uzattı. O, arabanın çakmağına bastı, cıgarayı dudaklarının arasına koyarken,

"Burnumuzun dibinde neler dönmüş de haberimiz yok... Meraklandım ağabey, hele anlat şu işi" dedi.

"O denizanaları otellerin kıyısına vurduğunda, bizim Ali dört beş gün denize çıkmadı. Büyük bir gayretle köydeki bostan kuyularına su motoru kuruyordu. Kooperatifin istediği motorlar gelmişti. Bizim bahçenin bile motoru yerleşti, işledi. Tam da narenciyelere su verilecek zamandı. Muhtar Hasan Efendi seferber, köyün astsubayı komutanımız, erlerinin birkaçını elektrik bağlantısı için görevlendirmişti. Bir ara kaymakam bey, işlerin gidişini teftişe geldi. Bir kahvemizi de içti. Ali'den hiç kuşkulanmadılar. Arkasını bile sıvazladılar. Güya biz, gelenlerden öğrendik otellerde olup bitenleri... Yoksa bizim Necip Kaptan kaçın kurası bir denizci? İşin aslını astarını çoktan keşfetmiş; Ali'yi de sorguya çekmiş. Öğrendik ki bu iş Ali'nin, giderek bizim, hani sizin Ormancılar Kampı'ndaki eylemcilerin başının altından çıkma! Tamam mı?"

"Vay yezitler vay! Bak sen hele... Neymiş otelcilerle alıp veremedikleri?"

Kemal Çığ cıgarasını tüttürerek, biraz da keyifli,

"İhtilal provası canım!" diye başlayarak alaylı alaylı, otelcilerin Ali'ye yaptıkları hakaretleri, büyük otelcinin kızı mı nedir,

bir kızın bu işleri Ali'den aşk intikamı almak için yaptırdığını anlattı. Ayşe Hanım kocasına çıkıştı:

"Bak hele, bu işi bana bile söylemedin..."

Faik Çivici de keyiflenmişti:

"E... Yengeciğim, bu gibi işlerde ser verilir sır verilmez, bilmez misin?"

"Ben Ali'yi yeterince biliyorum. Zeynep de anlatır dururdu. Ona turist hanımların düşkünlüğünü de öğrendik. Yakışıklı delikanlı. Şimdi anlıyorum bu olayın niçin böyle kızıştığını: Ortaya Nurcan çıktı."

"Aman..." diye söylendi Kemal Çığ, "bizim yörükleri Ali ile Nurcan'ın evlenmelerine razı edene dek göbeğim çatladı. Necip Kaptan bir yana, Muhtar Hasan Efendi'ye, Kahveci Yakup'a, Bakkal Yusuf'a, giderek diyelim bütün köye meram anlatmak için ne siyasal, toplumsal, sosyal nutuklar çektim! Bizim bu yörede gelenekler hâlâ çok ağır basıyor. Bilirsiniz, altı yüz yıldır diyelim, Türkçemizi bile, ta Yunus'tan bu yana koruyan bu Türkmenler, yörüklerdir. Dışardan kız alıp vermezler... Bir seferinde kahvede komutan astsubayımız dayanamadı, benden yana çıktı. En sonunda ekonomik tartışmaya da girdik: Nurcan'ın eczacı olduğunu, ilçede eczane açacağını, Ali'nin böyle bir hanımla evlenmesinin köyün itibarını artıracağını söyledim. Jandarma komutanımız da, 'Yahu karı koca zengin olacaklar!' diye çıkışınca, iş tatlıya bağlandı. Ne ki, Ali'nin denizciliği bırakmaması koşulu ile... Zaten Ali Süngerci oğlumuzun da bu işi bırakmaya hiç niyeti yok. Şimdi Nurcan'ın İstanbul'dan dönmesini bekleyeceğiz. Babası, anası, ilçede ev tuttular bile. Ali de ev aramakta kendilerine... Bir de eczane olabilecek dükkân aranmakta..."

"Oldu bu iş canım..." diye söylendi Faik. "Yalnız ilçenin eski, yaşlı tek eczacısının bu işe pek canı sıkıldı. Onu da ben yatıştırdım. Yazın ilçenin yabancılarla dolup taştığını, iki eczanenin bile kente az geleceğini filan söyledim... Zaten zenginleşmiş, bağ bahçe sahibi olmuş bir adam. 'Ne yapalım, gençler de kazansın Faik Bey, ben öyle gençlerin yolunu kesecek açgözlü bir adam değilim...' dedi çıktı sonunda..."

Faik'in karısı Samiye Hanım yarı şaka, yarı ciddi konuştu:

"Oh! Ne güzel... Doktoru, eczacısı, bizimkiler filan... Ne güzel de ilçeyi örgütlemişsiniz!"

Kemal Bey güldü; Faik Bey bir kahkaha attı. Kemal Bey,

"Yok hemşirem, bu örgütlenme şerefi bizim değil, gençlerin!" Sonra ciddileşti: "Böyle örgüt, örgütlenme olmaz... Gençler, iş buluyor, yerleşiyor, evleniyorlar diyelim... Çevrelerini aydınlatırlar aydınlatabilirlerse..." diye söylendi. Karısı,

"İyi" karşılığını verdi. "Aydınlatmaya Ali'den başladılar!"

"Bu sorun uzun, karışık... Sonra tartışırız... Yemek molası vereceğimiz yere, Bafa Gölü'ne yaklaşıyoruz..." diye söylendi Faik Çivici.



İki

İzmir'e bütün gün boyunca durmadan yağmur yağmıştı. Akşam yaklaştıkça ortalık iyiden iyiye kararmış, kasım ayının bu son pazar günü kent basbayağı yağmurla birlikte basan alacakaranlığın içinde sanki sinmişti.

Kemal Çığ, Faik arkadaşının evinin geniş salonunda, geniş pencerenin önünde oturmuş, yükselen apartmanların arasından birazcık görünebilen körfezi, denizi dalgın dalgın seyrediyordu. Öğle vaktinden beri okumaktan artık gözleri neredeyse karıncalanmaya başlamıştı. Koltuğun yanındaki küçük masanın üstünde bir yığın büyük sarı zarflar vardı. Birkaç da kitap...

Sabah Faik Çivici,

"Beni bağışlarsın değil mi Kemal Ağabey, pazar mazar ama çok önemli bir işim çıktı. Yağmur, çamur, Menemen'e gitmek zorundayım. Tarım kooperatifine yaptığımız büyük bir deponun girdisinde çıktısında, bizimkiler becerememiş, bir anlaşmazlık çıkarmışlar. Acele çağırdılar. Umarım bugün bu işi halleder, inşaata yarın devamı sağlarım. Öğleye dek yetişemezsem, sen keyfine bak. Hem sana merak ettiğin, senin köye ulaşamayan birçok belge, kitap vereceğim. Onlarla oyalanırsın. Bizim hanımlar da yün örsünler (!)" demişti.

"Sen işine bak Faik... Zaten on gündür bizi gezdirmekten işlerine bakamadın... İzmir'in altını üstüne getirdik. Bilmiyordum böylesine İzmir'i..."

"Yok canım bu gezintileri benim işlerimin dışında yaptık. Çoktan görmemiştim; Efes kalıntılarını bile sayende gördük. Elinden gelse bizim hanım sizi hiç bırakmayacak. Laf aramızda, 'Kemal Ağabeyimiz gelmeseydi, sen beni böyle gezdirmezdin...' diyor..."

Çivici, salonun bir köşesindeki büyük bir kitaplığı karıştırmış, çekmecelerden bir yığın zarf çıkarmıştı:

"Bunlar, 1968'den beri partinin içinde olup bitenlerin, dergilerden, gazetelerden kesilmiş kupürleri. Parti içi, parti dışı kavgaları. Şu kitaplardan birisi de çok önemli: Geçen mayısta çıktı. Ben bir ara geldiğimde, yazın okudum. Bizim kavga nedenlerimizi yazar, belgelerden öte, adım adım dolaşmış, konuşmuş, düşüncelerini, çekişmelerini, kendilerini konuşturarak saptamış. Biraz da yorumunu alıntı yaptığı kitap sahiplerine, konuştuğu ayrılıkçı, tarafsız kişilerin söylediklerine bırakmış ki, bence doğru da yapmış. Bilmem sen ne dersin? Okuyunca konuşuruz..."

"Hava berbat... Islanmamaya bak Faik. Ben bakarım bu kupürlere, kitaplara..."

"Oldu ağabey, akşama rakı içeceğiz."

"Yine mi yahu? Benim böbreklerimi mahvedeceksin..."

"Nasıl olsa iki gün sonra köye dönmeyi aklına koydun. Köyde perhize girersin..."

Faik çıkıp gittikten sonra, karısı Samiye Hanım,

"Kemal Bey Ağabey" diye yanına geldi, "biz küçük oturma odasında Ayşe Ablamla elektrik sobası yaktık. Bu salonu kalorifer iyi ısıtmıyor. En üst katta sayılırız. İstersen gel, orada otur oku..."

"İyi kızım, burası gayetle iyi... Ben fazla sıcağa pek gelemem... Siz keyfinize bakın..."

"Kahve, çay bir şey istersen haber ver ama..."

"Eksik olma... Teşekkür ederim... Ha cıgaram kalmamış, ben biraz aşağıya bakkala ineyim..."

"Ne zahmet ağabey" diye Samiye, kitaplığın önündeki yazı masasına yürüdü. Bir çekmece çekti: "Bizim Faik stokçudur... Burada istediğin kadar cıgara var" diye üç paket birden cıgarayı getirip masaya koydu. Yanına da bir masa çakmağını yerleştirdi.

"Sağ olasın..." diye söylendi Kemal Çığ. Tam Samiye çıkıyordu ki sordu:

"Bunca gazete, dergiyi toparlamaya, kitapları almaya Faik nasıl vakit buluyor? Hem de kesip zarf zarf ayırmaya... Laf karıştı kendisine soramadım."

"Açıkgöz, bilgili, hani kendi kafasında bir sekreteri var büroda. Çoğu postayla, abone mi bilmem, gelir, sekreter de onun ilgileneceği yazıları bilir, keser dosyalar; kitapları seçer..."

"Sonra da o kolaylıkla okur... Böylesine patron az bulunur doğrusu! Hiç aklıma gelmezdi!"

Gülüştüler. Kemal Çığ, salonda yalnız kalınca, bir bir zarflardaki kupürleri karıştırmaya, okumaya başladı. Kimilerine rastlamıştı gazetelerde anımsıyordu, geçiyordu. Kimi tarafsız yazarların parti için incelemeleri, giderek başyazıları ilgisini çekiyordu. Hele partinin daha bir ay önce, bir ay bile olmamıştı, 30 Ekim'de yapılan kurultayı için kopan kıyametleri ilgiyle okudu. Daha önce bildiklerini okumadan atladı. Bir dergiden kesilmiş oldukça uzun bir yazı kendisini çok şaşırttı: Yaz başlarında ülkenin en büyük gazetelerinden birinde, 'Bilimsel Sosyalizm ve Türkiye' başlıklı bir makalesi yayınlanmıştı; hani o hakkında yedi buçuk yıl hapis cezası istenen çeviri kitap işinden aklandıktan sonra. Bu yazısına öyle bir çatılıyordu ki neredeyse kendisine ana avrat sövüyordu bir yazar. Yazarın kim olduğunu imzasından bilemedi. Takma bir ad olacak diye düşüne düşüne bir cıgara yaktı. Yazının sonundaki sözlere gülmek mi, kızmak mı gerektiğini kestiremedi: "... Bilginliğinizi, allameliğinizi biliyoruz Sayın Kemal Çığ! Ama yaşınıza, bugünlere dek verdiğiniz emeğe saygılı olduğumuzdan, şu kadarını size ihtar etmek isteriz: Hariçten gazel okumayalım!" Kalktı, salonun ortasında dolaşmaya başladı. Makalesini anımsamaya çalıştı: Kimseye asılıp takılmamıştı. Yazıda daha çok Türkiye'nin tarihsel gelişimi içindeki toplumsal koşullardan söz etmişti. Bir ilçenin, bir köyün içine girerek tanıdığı, yeniden tanıdığı yeni bir kesim halkın tavrından, tutumundan genel olarak örnekler vermişti... Türkiye'de gerçek örgütlenmenin güçlüklerinden söz etmiş, bu uğurda partiye yoğun çalışmalar dilemişti.

Kendi kendisine, 'susacağız artık öyle mi?' diye birkaç kez söylendi. Yeniden yerine oturduğunda sakince düşündü, düşündüklerini kendi kendine doğrulamak istemiyordu. Yeniden, bu kez bir yığın, partinin çıkardığı dört yapraklı dergilere uzandı. Bu dergilere karşı çıkanlar da vardı. Bir bir dergileri gözden geçirirken birden irkildi: 21 Eylül tarihli elindeki bir derginin manşetine baktı kaldı: 'Milli Demokratik Devrimciler Parti Genel Merkezini Yağma Etti!'

Bütün kupürleri yerli yerine, zarflarına koydu. Dergileri tarihlerine göre üst üste yığdı. Masanın üzerinde şöyle bir eliyle geriye doğru itti. 'Bu serüvenin, bu emeğin de sonu geldi demektir' diye düşündü. Ama nasıl bitecekti bakalım? Yine bir cigara yaktı; uzun uzun düşüncelere daldı. Oturduğu yerde arkasına yaslandı; sanki yüreğinin üstüne kocaman, bir ton taş konmuştu. Bir pencereden dışarıya baktı, bir de zarfların yanındaki birkaç kitaba... Sonunda kendisini biraz toparladı. Kitabın birine uzandı; bunu görmüş, okumuştu. Faik'in sözünü ettiği kitabı eline aldı: Sayfalarını karıştırmaya başladı. Karıştırdıkça da kitap ilgisini çekti. Alıntıların imzalarını, adların çoğunu yakından tanıyordu. Kimilerinin kendisini de tanıyordu, konuşmuşluğu bile vardı. Tam kitabı baştan okumaya girişiyordu ki, salonun kapısında karısı göründü, seslendi:

"Öğle yemeğini unuttun Kemal, seni sofrada bekliyoruz..."

'Yemekten sonra şu kitabı okuyayım' diye düşünerek salondan çıktı; mutfağa geçti. Yemeklerini bu geniş mutfağın masasında yiyorlardı. İyice kaynaşmışlar; Samiye Hanım, Kemal Bey'e Faik gibi 'ağabey', Ayşe Hanım'a Faik gibi 'yenge' değil, 'abla' diyordu. Birlikte gezmelerde çok sevinçli görünüyordu Samiye ama, hele Faik, kocası işe gittiğinde, evde yalnız kalmadığına daha da seviniyordu. Onlar gidecekler diye pek üzülüyordu. 'Evin içinde yapayalnız kalıyorum; komşu pazar gezmeyi de sevmem... Okumak, yün örmek de her zaman insanı oyalamıyor... Yaz iyi geçti ama şimdi kış, benim yalnızlığım başlıyor...' diye şikâyet ediyordu. Gerçekten Faik Çivici'nin işlerinden başını kaşıyacak zamanı yoktu. İşleri, şirketi çok büyük müydü? Genişlemiş miydi? Bu soruyu da sormak Kemal Bey'in işine gelmiyordu. Daha doğrusu Faik Çivici'nin işlerine karışmak istemiyordu.

Tam sofraya oturdukları sırada kapının zili çaldı; Samiye,

"Faik mi geldi ki? Anahtarı vardır ama evde unutmuş olabilir" diye yerinden fırladı. Açılan dış kapının oradan sesler duyuldu:

"Dur, dur postacı efendi, bu yağmur çamurda, hem de pazar günü mektubu getirmişsin..."

"Görevimiz efendim, mektup hem taahhütlü hem de özel ulak!"

Ayak sesleri duyuldu; sonra kapı kapandı. Ayşe Hanım,

"Anlaşılan Samiye, postacıya bahşiş verdi..." diye söylenirken Samiye Hanım sevinçli, elinde mektup mutfağa girdi:

"Bu oğlan da hep acele tarafından mektup yazar arada bir..." diye masadaki temiz bir bıçağı alıp mektubu açtı. Kemal Çığ da, karısı da meraklanmışlardı. Ayşe Hanım,

"İyi haberlerdir inşallah..." diye söylendi. Yüksek sesle mektubu Bekir'in annesi okumaya başladı: "Sebebi hayatım, velinimetim, pek muhterem pederim efendim ve kıymetli validem" diye başlıyordu mektup. Kemal Bey, Ayşe Hanım gülmekten kendilerini alamadılar. Samiye Hanım açıkladı: "Bize aklınca böyle takılır, şaka eder her mektubunda..."

Özet olarak Bekir, "Kazasız belasız tüm arkadaşlar sınavları verdi. Ben de verdim. Fakülteyi bitirenler köylerine döndü. Selma'yla ben, fakültelerimizde son yılımızı, bırakırlarsa okuyacak, bitireceğiz. Fatma da öyle, doktor kocasına mektup yazdı. Zaten mektup yazmaktan bakalım derse vakit bulacak mı bu yıl. Ali, herhalde şu günlerde çok sevinçlidir. Bizlere gelince, sizlere sevgi selam, derslere devam!" diyordu.

Bekir'in annesi Samiye Hanım öfkelendi: "Bilmece gibi mektup yazmış. Sınavları vermişler de fakülteyi bitirmeye çalışacaklarmış. Köyüne dönenler varmış..." diye söylendi. Kemal Çığ,

"Dur Samiye hemşire, öfkelenme" diye söze başladı. "Bekir oğlumuzun demek istediği şu oluyor ki, sınavları başarı ile geçmiş. Nurcan, eczacılık diplomasını alıp Ali'nin yanına, elbette basası anasıyla birlikte dönmüş. İstanbul'dan bizim ilçeye taşınmışlar. Doktor Niyazi'nin karısı fakültesini bitirmek için orada kalmış, kocasına da yazmış. O da doktor olacaktı galiba... Bekir de Selma ile bir yıl daha okuyacaklar..."

"Derslerden başkaca yine bir halt etmeseler bari... Gazetelere bakıyorum, yine İstanbul çok karışık... Hükümet işleri karışık... Kavga dövüş gırla gidiyor..."

"Dert etme artık canım... Bunlar tilkiyi yüzmüş kuyruğuna gelmişler. Akıllarını başlarına devşirip okurlar herhalde..."

"Çok iyimsersin ağabey, hani sırası geliyor, şu evin içinde yalnız kaldım mı, korkudan, heyecandan patlıyorum. Vallahi

kaç kez düşümde Bekir'i vurduklarını gördüm de bağırarak uyandım geçen kış. Faik zor yatıştırdı. Bir ara sinir doktoruna götüreceğim seni diye tutturdu. Şaka mı ediyordu beni yatıştırmak için bilmem. Analık bu ağabeyciğim, ablacığım... Bilmez misiniz?"

Ayşe Hanım ciddi ciddi, yavaşça konuştu:

"Haklısın kardeş... Şu sıra kimin ne yapacağı bilinmiyor... Bir yıl daha dişini sıkacaksın, mühendis olup öğrencilikten çıktı mı rahatlarsın... Hem şu nişanlısı Selma'yla evlendiriverin gitsin... Okurken evlensinler de sorumluluk duysunlar birbirlerine karşı, olaylardan belki uzak dururlar."

"Az mı uğraştık abla... Faik'le gittik kızın anasını babasını gördük. Onlar çoktan razı... Aman evlensinler diyorlar. Ge! gör ki bizim sivri akıllılar, ana baba parasıyla evlenemezlermiş... Öğrencilik başka imiş! Niyazi'yle Fatma'yı örnek gösterdik. Meğer Niyazi doktor çıktıktan sonra evlenmişler, yeni evlenmişler. Bekir suçu bize atıyor..."

"Bu gençlerin ne düşündüklerine akıl erdirmek zor" diye söylendi Ayşe Hanım, sonra kocasına dönerek sordu:

"Niyazi'nin karısı Fatma, demek tıpta. İşin o da sonuna gelmiş. Bizim Semih'e yazsak da onu çağırsın, ötekileri toplasın, bir akıl verip dizginlesin bunları... Ne dersin Kemal?"

Bu soru birden Kemal Çığ'ı duraklattı. Söze girişiyordu ki, Samiye Hanım atıldı:

"Olmaz! Olmaz abla... Koskoca doçent, neredeyse profesör olacak oğlunuzun da başını derde sokar bunlar..."

Uzun bir süre susup kaldılar. Kemal Çığ bir şeyler diyecekti ama vazgeçti; demek istediklerini bu hanımlara anlatamayacağını düşündü.

Yemekten sonra kahvelerini içtiler. Mektubu kocasının masasının üstüne koydu Samiye Hanım. Dışarıda yağmur yine hızlanmıştı. Ortalık daha da kararıyordu kara bulutlardan. Kemal Çığ salondaki pencerenin önündeki sabahki koltuğuna yeniden yerleşti. Tuvalette ellerini yıkarken bir ara ilçeyi, köyünü, giderek Ali ile Nurcan'ı düşündü. Koltuğa oturunca, yemekten önce başladığı kitabı okumaya başladı: Okudu, okudu; partinin ta 1961'de, kuruluşundaki birleşmeler, nedenleri... Sonra 1965

seçimlerine değin partinin yükselişi, seçimlere girişi, başarısı... Sonra bölünmeler, ayrılmalar, partiden çıkarılmaları! Ayrılanların kendilerine göre gerekçeleri, suçlamaları. Partinin ideolojik bakımdan saptığını iddia edenler; stratejik yanlışlar yaptığını söyleyenler... Eski Tüfekçilerin ille partiyi ele geçirme, hiç olmazsa dışardan yönetme çabaları. 1951 tutuklamasında yatanların, "Bu bizim işimiz değil, karışmayalım" diyenleri. Öte yandan "karışmak hakkımızdır" diye direnenler. Demokratik Devrimcilerin savları. Daha birçok olaylar, Kemal Çığ'ın içyüzünü izleyemediği...

Yıllar yılı kitap okuma tekniğini bilirdi Kemal Çığ, hızlı okumasını bilirdi. Ne var ki, bu kitap çok ilginçti. Zaman zaman durup gözlerini yağmurlu denize dikiyor, bakıyordu pencereden; düşünüp kalıyordu. Partinin başkanına çatan çatana; sonunda son kongreden önce başkan da istifa etmişti; ama ona çok ağır suçlamalar yapanlar, elebaşılar da başkanlığa gelmeyi, seçilmeyi kabul etmemişlerdi. Şu sıra partinin başkanı çok iyi niyetli bir sendikacıydı. Ne var ki, öteki birçok, hele kurucu sayılabilecek sendikacılar da, anladığına göre partiden uzak duruyorlardı. Ya da bir şeyler bekliyorlardı. Şimdilik bir çatı altında yeniden birleşme umudu göremiyordu Kemal Çığ. Çok çok şeyler düşündü: Doluya koydu almadı, boşa koydu dolduramadı. İçini yine sonsuz bir sıkıntı aldı.

Unutmuş gitmişti kendisini, saatlerin nasıl geçtiğini bilememişti. Dışarıda yağmur şimdi hızını yitirmiş, çilentiye dönüşmüştü. Birden Faik'in sesiyle doğruldu:

"Selamlar... Ben geldim... Ama bir hayli geç kaldım..."

"Hoş geldin Faik... Yahu sabahtan beri beni öyle bir cendereye soktun ki kurtulamıyorum. Bir hayli yazı, kitap atlamışız köyde... Aklımı fikrimi karıştırdı. Hiçbir kimseye sensin demediğim halde, yaz başındaki bir yazım için bile bana ana avrat sövecekler, sövmüşler neredeyse... Ne olmuş da bu işler böylesine karışmış? Bu denlisini bilmiyordum..."

"Şimdi sen bunlara boş ver ağabey... Sana bir sürprizim var: Kimi bildiğin, kimi de ille seni görmek isteyen birkaç dost, bu akşam bize gelecekler. Ayşe Yengemle, bizim hanım mutfağa daldılar bile... Rakı içeceğiz... Kaç zamandır istiyorlardı gel-

mek, bu gece denk düştü işte. Gelsinler, hem yer içer, hem de konuşuruz..."

"Bak buna sevindim, İzmir'e gelmemizin nedeni buydu bir de... Eski dostları görmek... Kimisini şöyle bir ayaküstü gördük... Kimler geliyor?"

"Görürsün iki saat sonra... İkisi mahpushane arkadaşımız..."

"Meraklandım doğrusu. Peki bekleyelim. Sen işlerini yoluna koyabildin mi bari?"

"Epeyce uğraştık ama düzelttik. Yarın işbaşı yapıyoruz."

"Oku bak, masanın üstünde oğlundan mektup var."

"Hanım yetiştirdi kapıdan girer girmez. Sevindim sınavları verdiklerine..." diye Faik Bey, masanın başına oturdu; mektubu açtı. "Bakalım ne düzende bizimkisi, para filan istiyor mu?"

"Mektupta para lafı yok..."

Gözlüğünü taktı.

"Benden başka kimse, onun mektuplarındaki 'yok'ların anlamını çıkaramaz... Kaç yıldır öğrendik gayri..." Sonra, "Bak ne diyor mektubun sonunda Kemal Ağabey? Sizlere sevgi, selam, derslere devam!"

"Okuduk orasını da..."

"Derslere devam demek, ödeneklere devam demektir. Yarın bir havale çıkaralım..." diye söylendi Faik Çivici.



Üç

Faik Çivici, eski dostları, arkadaşları, bir araya getirebilmekten çok sevinçliydi. Mutfakla yemek salonunun arasında bir süre koşuştu. Ona en sonunda karısı çıkıştı: "Git masaya, arkadaşlarının yanına otur, biz Ayşe Ablamla gerekeni yaparız..." dedi. Ayşe Hanım da gülerek ekledi: "Hem masada ara sıra oturur görünürüz..." Çivici bu sözlere şaştı: "Ne demek istiyorsun yenge?" diye sordu. Ayşe öğretmen küçüklü büyüklü, uzun yıllardan beri bu toplantıya benzer ne toplantılar görmüştü, deneyleri vardı. Kesin konuştu: "Bak Faik, seni severim; neredeyse oğlum Semih senin yaşına geliyor. Sen de oğlum sayılırsın. Ne olacakları şimdiden sana söyleyeyim. Hani konuklarımız geldiğinde, hepiniz kapı ardında sarmaş dolaş oldunuz ya... Bu sevgi, dostluk gösterisi çok sürmeyecek. Gelenlerin içinde bulunan birkaç kişinin kim, ne olduklarını bilirim, izledim de Kemal sayesinde son yıllardaki tutumlarını. Bunlar muhakkak sofrada birkaç kadeh içince kavga çıkaracaklar. Sana saldıracaklar, Kemal'e saldıracaklar... En iyimser deyişle tartışacaklar. Bana vız gelir... Ne var ki Kemal Ağabeyin çok üzülecek. Onun için yanınızda pek bulunmak istemiyorum. Sen genç sayılırsın, sille tokat kavga bile edersin ama Kemal Ağabeyini bilirsin, çok yumuşak huyludur. Her şeyi, her fikri geniş yüreklilikle dinler. Ama kendisine sataşılır, hakaret edilirse, artık yaşlılığından diyelim, çok üzülüyor, hasta oluyor günlerce. Senden ricam, elinden geldiğince ona sataşılmasına engel ol!"

Faik Çivici şöyle bir durdu düşündü:

"Haklısın yenge... Elimden geldiğince siyasal tartışmaya engel olacağım bu gece. Toplantımız, yıllardır bir araya gelememekten ötürü özlem gidermektir. Kavga, tartışma toplantısı değildir. Hepimiz eski mahpushane arkadaşıyız... Orada da ne kavgalar ettik ya!" diye karşılık verdi. Buzdolabından çıkarılan buzlarla, açılmış iki büyük rakı şişesiyle mutfaktan çıktı. Yemek

salonuna geçti. Salatanın üstüne zeytin tanelerini dizen Samiye Hanım,

"İnadına masada otursak, bizden çekinir, tatsızlık çıkaramazlar herhalde abla..." diye söylendi. Ayşe Hanım, canı sıkkın,

"Hiçbir yararı olmaz; bildiklerini okurlar bunlar. Uzun yıllar var ki bilirim. Dostluk sofralarında birbirlerini kırar geçirir bizim bu düşman kardeşler..."

Samiye Hanım durakladı. Sonra konuştu:

"Faik, ara sıra böyle arkadaşlarını çağırır. Karı koca gittiklerimiz, gelenlerimiz olur. Ama bu gece gelenlerin arasında pek yakından tanımadıklarım var... Hem de erkek erkeğe, diyelim erkekçe konuşmak istiyorlar. Çoktandır bir araya gelmedikleri belli. Keşke Faik bu daveti yapmasaydı..."

"Olmaz!" diye gülümsedi Ayşe Hanım. "Hem kavga ederler, hem de birbirlerini görmeden edemezler... Büsbütün ipi koparanlar da yok değil ya..."

Samiye Hanım, en son büyük bir kayık tabak içindeki salatayı masaya koyunca, büyük, geniş yemek masası iyice donanmış oldu mezelerle. Faik Çivici, özenle konuklarının kadehlerine rakı koyuyor, su bardaklarına su dolduruyordu. Buza davranınca, Kemal Çığ elini kadehin üstüne götürdü:

"Olmaz Faik, ben bu havada rakıyı buzlu içersem hastalanabilirim..."

Onu masanın bir başına, yine onun gibi yaşlı Hazım Kanat'ı da masanın öteki başına oturtmuşlardı. Aradaki yerlere Necdet Yalınok, Selim Gülcü, Süleyman Usta, Galip Yiğitoğlu oturmuştu. İlk kadehler kaldırılmadan Ayşe Hanım'ı kocasının yanına, Samiye Hanım'ı da Hazım Kanat'ın yanına oturttu Faik Çivici. Kadehini alıp kaldırırken sordu:

"Önce kimin, neyin şerefine kaldırıyoruz kadehleri?"

Herkes birbirine bakarken, eski iktisatçı, şimdilerde bir şirketin muhasebecisi Selim Gülcü, keyifli keyifli,

"Bunu şairimiz söylesin..." dedi. Şair Galip, şöyle bir doğruldu, kadehini kaldırdı:

"En iyisi hepimizin sağlığına; büyük ağabeylerimizin sağlığına da..."

"Hepimizin sağlığına!" diye masanın beri başında oturan Hazım, sol eliyle bembeyaz saçlarını karıştırdı, başını şöyle bir tuttu; sağ elindeki kadehinden bir yudum aldı. Yumuk yumuk gözleriyle, yusyuvarlak, kırışmış yüzünün hatlarına dağılan gülümsemeyle dostlarına baktı. Herkes, 'Hepimizin sağlığına!' diye kadehlerini kaldırdı, kimileri tokuşturdu ve içtiler. Ayşe Hanım'la Saniye Hanım'ın önlerinde bira vardı. Onlar da kaldırıp içtiler. Hazım Kanat, gençliğinde mübadil olarak geldiği Girit'ten bu yana elli yıl geçtiği halde bir türlü şivesini düzeltememişti; ciddi ciddi konuştu:

"Morisi Faik, yapmışsın bu masaya bu gece çok masarif!"

Faik güldü:

"Çok rica ederim Hazım Ağabey, bu masraflar benim. Kendi defterine, kendi masrafların gibi yazmaya kalkışma!"

Herkes kahkahayı bastı. Necdet Yalınok gülmedi. Asık bir suratla kapkara uzun bıyıklarını sıvazladı. Alaylı bir sesle söylendi:

"Maşallah, hepimiz iyice burjuvalaştık. Hele sen Hazım Bey, Girit'ten geldiğinde babanın mübadil diye aldığı bağ, bahçe, dükkânların üstünde iyi oturuyorsun... Santim de kaçırmıyorsun..."

Bu sözlerin üzerine çoğu konuklar, ev sahipleri, 'Bu adam yine tatsızlığa hemen de başlıyor...' diye düşündüler, susup kaldılar. Hazım Kanat geniş yürekli, hoşgörülü, nükteci bir adamdı. Herkes onu severdi. Lafın altında da hiçbir zaman kalmazdı:

"Bre Necdet oğlum, ne söyleyorsun sen? Bu mal mülküm olmasaydı bunca yıl mahpushanelerde nasıl, neyle geçinirdim? Bu düzende hepimiz bir şeylerimiz olmasa nasıl geçiniriz? Seni barodan, avukatlıktan çıkardıklarında nasıl geçindin? Söyletme beni şimdi. Okumamış misin Lenin'in hayatini be yahu! Ne yapacaktı anasinin mali olmasaydı? Çarlık Rusya'sında otuz yaşına varana anasinin harçlığıyle geçindi!"

Necdet Yalınok şöyle bir dikildi, sonra aşağıdan aldı. Ama yüzü, bıyıkları denli kapkara olmuştu:

"Haklısın diyelim ağabey..."

"Ben haksiz hiçbir iş yapmadım ömrümce, bunu bilesin..."

Araya Şair Galip girdi:

"Böyle düzenlerde paralı olmak iyidir. Yoklukta istediğimiz partileri elimizden geldiğince ayakta tutmaya çalışırız... Fena mı?"

Dönüp Faik Çivici'ye bakıldı. O, duymazlıktan, anlamazlıktan geldi. Necdet,

"Sadece para verip bir köşeye kaçmak iş değil!" diye parladı. Süleyman Usta bir dikişte kadehini boşalttıktan sonra kır bıyıklarını elinin tersiyle sildi; kalın, tok sesiyle, salonu inletti:

"Kes Necdet şimdi bu tatsız lafları. Şu masaya kavgaya oturmadık. Özlem gidereceğiz... Kimi parasıyla, kimi kalemiyle, kimi de nasırlı elleriyle, eylemciliğiyle davaya hizmet eder. Herkesin yeri ayrı dava deyince... Kırk kişiyiz, birbirimizi biliriz. Severiz de birbirimizi, şimdi kırıp dökmeyelim... Daha yeni başladık, sofraya oturduk be yahu!"

Samiye Hanım herkese meze, yiyecek dağıtıyordu henüz: 'Siz, kızartmadan almadınız... Size biraz şu tuzlu balıktan...' diyerekten ortalığın durulmasını sağladı. Uzunca bir süre susuldu, sessizlik oldu. Sonra söz, Ankara'daki hükümetten, giderek memleketin durumundan açıldı. 69 seçimlerinden bu yana olup bitenler, hükümetin tutumu, halkın tedirginliği uzun uzun konuşuldu. Bu konuda pek tartışma olmuyordu. Ne ki söz, şu sıra muhalefetin, ana muhalefet partisinin de güçsüzlüğüne gelince, Süleyman Usta,

"Sol da paramparça oluyor, parçalanıyor, bölünüyor... Bu işin sonu nereye varacak bakalım, dilerim topumuzun başı yeniden belaya girmez..." deyiverdi. Kafalar biraz daha yükseldiğinden Necdet Yalınok, birdenbire parlayacaktı ama kendisini tutarak, serinkanlı konuştu:

"Yanılıyorsun Ustam... Siz Faik'le duvar örme işine iyice daldığınızdan olayları izleyemiyorsunuz: Parti, ne parçalanıyor, ne de bölünüyor. Gün geçtikçe güçleniyor! Çok yakında bambaşka bir görüntü ile ortaya çıkacak!"

Sofradaki hemen herkes, hayretle, şaşkınlıkla doğruldu. Ayşe öğretmenle Samiye Hanım belli etmeden, boşalan tabakları alıp mutfağa gittiler. Yenileyip getirdiler ve de içeriden bir daha masaya gelmediler. Selim Gülcü merakla sordu:

"Nasıl olacak bu iş?"

"Görürsünüz! Yakında görürsünüz!"

"Yahu daha iki ay olmadı, eylül ayı içinde Demokratik Devrimciler parti merkezini bastılar?"

Necdet Yalınok sinirli sinirli güldü:

"Elbette basacaklar... Ne il, ne ilçe kongrelerini yaptıracaklar. Büyük kongrede de yönetimi ele alacaktık ya!"

Birden herkes sustu. Dikkatli dikkatli Necdet'e baktılar. Süleyman Usta boynunu büktü:

"İyi..." diye söylendi. "Batırın, yok edin, dağıtın... Daha daha kapattırın bu partiyi de..."

"Hiç de öyle olmayacak! Hazır kurulmuş bir partiyi hamhalatların elinde bırakacağımızı mı sanıyordunuz... Bir bölümü saf dışı edildi. Şimdi sıra bunlarda..."

Büyük bir şaşkınlık dalgası geldi geçti yine ortalıkta. Necdet Yalınok'un yıllardır partinin işlerine nasıl karıştığını, son yıllarda yazıhanesini İzmir ili parti merkezi haline nasıl getirdiğini biliyorlardı. Bu yüzden parti, çok zor durumlara düşmüştü kaç kez. Ama onun böylesine işlere karıştığını Faik Çivici bile bilmiyordu. Faik'in sırtını soğuk bir ter bastı. Bir ara bunların kendisini de tuzağa düşürüp partiye yardımı kestirdiklerini anımsayınca, öfkesi fena halde kabardı. Ne ki kendisini zorla tutarak konuştu:

"İyi... İyi... Partiyi kapamak için fırsat gözleyen güçlere çok iyi, çok güzel çanak tutuyorsunuz! İçten dıştan yıkın öyleyse partiyi... Sen sağ, ben selamet!"

Galip Yiğitoğlu söze karıştı:

"Canım Faik, bu parti kapansa ne olur, kapanmasa ne olur? Bu parti bizim istediğimiz bir parti mi? Ne yaptı bugüne dek?"

Faik Çivici içinden, 'bu adamlar şimdi evimde konuk olmayacaklardı ki...' diye geçirdi. Sonra sakin bir sesle,

"Bağnazlığı bırakın. Bizim elli yılda yapamadığımızı, 61 Anayasası'ndan yararlanarak bu parti yaptı: Sol bir kamuoyu oluşturdu. İllerden ilçelere, köylere dek elinden geldiğince solun ne demek olduğunu, sosyalizmin ne olduğunu duyurdu... Aydınların umut ışığı oldu; geleceğe umutla bakmasını sağladı. Daha ne yapsın?"

Necdet Yalınok alaylı alaylı gülmeye başladı:

"Siz de efendim, 'Bilimsel Sosyalizm ve Türkiye' gibi makalelerinizle güya bunlara, bu işe yardımcı oluyorsunuz!"

Bu sözler, Kemal Çığ'ın elini ayağını kesti. Anlayıvermişti sabah okuduğu dergideki yazının sahibinin kim olduğunu; kendisine çatanın kim olduğunu. Herkes biliyor olmalıydı yazıları ki dönüp Kemal Çığ'a baktılar. Necdet'in kara bıyıkları bile rakıdan mı, keyiften mi iyice kızarmıştı yüzü gibi:

"Ne buyurursunuz Kemal Çığ Beyefendi!" diye basbayağı bağırdı. Kemal Çığ'ın öfkesi geçivermişti onun bu halini görünce:

"Necdet Bey, siz bizden çok gençsiniz. Bizi bir kenara itip politika yapmak hakkınızdır. İstediğiniz gibi parti kurar, istediğiniz partiye de el koyabilirsiniz. Size başarılar dilemekten başka ne buyurabiliriz?"

"Elbette buyuramazsınız! Çünkü sizler birer Menşevik'siniz!" Necdet Yalınok'un bu sözlerini duyar duymaz masa ayağa kalkıyordu ki Kemal Çığ, iki elini birden havaya kaldırdı:

"Durun... Durun arkadaşlarım, öfkelenecek bir şey yok ortada... Konuşuyoruz işte..." dedikten sonra Yalınok'a döndü: "Tamam Necdet Bey oğlum, siz de Bolşevik oluyorsunuz; demek işe 1900'lerin kavgasından başlayacağız. Ne ki o zaman Çarlık Rusya'sında bu kavgalar olurken, ben bile üç yaşında bir çocuktum. O günlerden bu günlere yetmiş yıl geçti. Çok tartışmalar oldu bu konularda. Şimdi oturup bu işleri tartışmanın yararı yok. 1970 Türkiye'sinde yaşamaktayız. Birbirimizi suçlamanın da şu sıra hiç yararı yok. Davaya da yararı yok. Yalnız, senden otuz yaş büyük bir yaşlı olarak bir öğüdümü dinle: Kendini aynada Lenin olarak görmekten vazgeç!"

"Benim hiç de böyle bir iddiam yok! Aklıma bile getiremem..."

Kemal Çığ sakin sakin bir cıgara yaktı; yumuşak bir sesle konuştu:

"Elbette böyle bir iddian olamaz. Olursa, çok gülünç bir duruma düşersin. Okuduğum, öğrenebildiğim denli Lenin, inatçı bir liderdi. Şimdi senin inatçılığın bana bu benzetmeyi yaptırıverdi. Sade sen değil, sana benzer kimi kişilerin bilinçlerinin altında bu sevda var. Haksız, boş yere kimseye hakaret edilmez.

Karşı fikrin varsa, ki var gibi görünüyor, bunu tartışırız. Anlaşamazsak, sana göre biz Menşevik oluruz. Bir koşulla; biz de kendimizi Menşevik sayarsak... Akşamdan beri, dışardakileri bırakalım, şu masanın çevresindekileri suçlayıp duruyorsun, üstelik hakaret ediyorsun. Bizi burjuvalıkla suçladın en baştan. Hazım Bey kardeşim gereken karşılığı verdi sana ama, değil mi ki Lenin'den söz ettik. Bak sana onun dediklerine ek olarak bir şeyler söylemek isterim: Şimdi anımsayabildiğim denli Lenin'in 1902'lerde yazdığı şu sözlere kulak vermek gerek; profesyonel devrimcilerin yerini, tarihsel akışın içinde şöylece saptamıştı: 'İşçi sınıfı, dünyanın her ülkesinde kendi yeteneği, iş koşulları ile vardığı deneylerden yararlanarak direnme gücünü, patronlarla savaşım gücünü kazanabilir. Bu görülüyor da... Hatta hükümetlerden birtakım haklar da elde edebilir. Sosyalist öğretiye gelince, bu iş, varlıklı sınıfın temsilcileri olan namuslu, davaya inanmış olan aydınlarca işlenen felsefe, tarih, ekonomi kuramlarının gelişmesidir...' Bilmem eksik, bilmem fazla mı söyledim; benim belleğim yaşıma göre sağlamdır sanırım şu sıra... Sonra şunu da iyi bilesin Necdet oğlum, bilimsel sosyalizmin kurucusu Marx'ı da, Engels'i de burjuva sınıfının aydınları oldukları için suçlamak kimsenin aklına hayaline gelemez! Lenin'in de gelmemiştir. Üstelik Lenin'in annesinden aldığı harçlıklar da bizi ilgilendirmez. Bir devrimciye bakarken, anasına babasına, soyuna sopuna bakacak denli şaşkın olmayalım: Aslandan yana mı, içtenlikle davadan yana mı olduğuna bakmak gerek... Bu yüzden diyeceğim o ki, kolay yoldan herkesi suçlamak yersizdir. Kimse anasının karnındayken Tanrı'ya –varsa– 'ben bu ailenin evladı olmak istemiyorum; bir burjuvanın çocuğu olmak istemiyorum!' diyerekten dilekçe veremez... İşçi sınıfından, köylüden çıkıp kendi sınıfına ihanet eden, burjuvalaşan az insan mı var? Bir de varlıklı sınıftan çıkıp, kendisini işçi sınıfına adayan, köylülerden çıkıp kendini kendi sınıfına adayan az aydın mı var? Bunlar ayrıntı şimdi..."

Yine bir sessizlik oldu sofrada. Herkes 'taşı gediğine koydu' diye yan gözle Kemal Çığ'a bakıyordu. Necdet Yalınok, yenilginin öfkesiyle Kemal Bey'i yalanlamak istercesine, bir süre kadehine gözlerini diktikten sonra, birden başını kaldırıp sordu:

"Lenin, bu ortaya attığınız sözlerini nerede söylemiş? Nerede yazmış ki?"

Kemal Çığ hiç alay etmeden, karşısındakini küçümser bir tavır göstermeden ağır ağır konuştu:

"1902 dedik ya... Bu yıllarda yazdığı bir kitap vardır Lenin'in. O sıralar bütün devrimcilerin elkitabı olmuştur. Ben Fransızcasından okudum. Bilmiyorum Türkçe'ye çevrildi mi? Çevrilmediyse, atladık demektir; hemen çevirmeliyim. Kitabın adı Türkçe'de 'Ne Yapmalı' mı olur, 'Ne Yapalım' mı olur? Şimdi yeniden incelemeden bir şey diyemeyeceğim... Var mı içinizde bu kitabın Türkçe'ye çevrilip çevrilmediğini bilen, duyan?"

Herkes Necdet'i unutup, birbirinin yüzüne baktı. Küçük bir tartışma oldu. Kimi böyle bir kitabın Türkçe'de olduğunu anımsıyorum dedi; kimi, yok ilk kez Kemal Bey'den duyuyoruz bu kitabı diye söylendi. Sonra çevrilip çevrilmediğinin araştırılmasına, çevrilmiş bile olsa yeni bir baskı için Kemal Bey'in çevirmesine karar verildi. Bu arada Necdet Yalınok susuyor, bıyıklarını çekiştiriyordu. Bu kez Kemal Çığ çok iyi bir niyetle, Necdet'i bağışlamışçasına konuştu:

"Eğer bu kitap çevrilmemişse, bende İngilizcesi de var. Senin 1951 sonrası mahpusluğumuzda İngilizceni çok çalışıp geliştirdiğini biliyorum Necdet Bey. İngilizce nüshayı hemen sana yollarım. Sen çevirirsin. Benim elimde şu sıra çok iş var, geç kalmasın..."

Bu kez masadakiler sevgiyle, saygıyla dönüp Kemal Çığ'a baktılar biraz şaşırarak...

Uzun bir süre de bundan sonra politika konuşulmadı. Hazım Kanat şakalar etti, fıkralar anlattı. Bir ara kendisini izlemeye memur edilen sivil polisle, her gün gittiği kahvede nasıl ahbap olduğunu, onunla nargile fokurdattığını anlatmaya başladı. Güya polisin polis olduğunu bilmezden geliyordu. Her gün de belli saatte nargile içmekten vazgeçmediği için kahveye gidiyordu. Günlerden bir gün, kalkmış Aydın yöresindeki bir bahçesinin incir işlerine bakmaya gitmiş, üç gün ortalıktan yitmişti. Memur da nasılsa izini yitirmişti. İzmir'de Emniyet birbirine girmiş; sonunda Aydın'dan döndüğü anlaşılmıştı; ama memur

da zılgıtı yemiş olacak ki, Hazım Bey'e sitem etmişti kahvede, 'Yahu Hazım Bey, Aydın'a gideceğini bana niye söylemezsin?' diye...

Gülündü, yenildi, içildi. Sonunda konuklar kapıya, merdiven başına, asansöre dek geçirildi. Dostça ayrıldılar. Kimi içtenlikle, kimi göstermelik sözlerle iyi geceler dileyip gitti.

Salona dönüldüğünde, Faik Çivici, bir aşağı bir yukarı hızlı hızlı gidip gelmeye, yürümeye başladı. Kemal Çığ bir koltuğa oturmuş, gözlerini ona dikmişti. Sonunda Faik parladı:

"Yahu ağabey, sende de mangal gibi yürek var! Tamam iyi, hiç kavga eder görünmeden bizim şu Necdet'i benzettin. Ne var ki, ben başka yönden fena halde bozuldum: Biz yaz aylarında burada yokken, bu adam ne haltlar yemiş. Ankara'yı, İstanbul'u, İzmir'i birbirine katmacasına. Kongreler basmak, büyük kongreyi saptırmak için elinden geleni yapmış... Elbette tek başına değil; Bolşevik olmuş bir topluluk (!) baksana... Bana da yalan söylemişler, beni aldatmışlar... Sana dergilerde veryansın etmişler... Ne bok yerlerse yesinler ama, solu bölüm bölüm bölmeye hakları yok şu sıra... 69'dan beri böle dövüşe bak ne hale geldik! İçlerinde bir sürü ajan da kaynaşmakta... Ne olacak şimdi? Ne yapacaklar? Ne yapacağız?"

Kemal Çığ akşamdan beri kendini tutmuş, kızmamaya, öfkelenmemeye çalışmıştı. Ama şimdi kafası zonkluyor, başı ağrıyordu. Çok da içmemişti; iyi ki içmemişti. Ne var ki kendini hâlâ tutmaya çalışıyordu. Karşısına gelip duran Faik'e baktı, baktı; onun sorusuna bir karşılık vermedi. Yerinden kalktı; bir an durdu:

"Faik, yarın beni köyüme gönder..." diye salonun kapısına yürüdü. Faik Çivici, onun gözlerinin dolu dolu olduğunu gördü. O, arkasına dönmeden, "İyi geceler..." deyip salondan çıktı. Bu kez Faik Çivici, "İyi geceler!" diye seslenerek kendisini koltuğa bıraktı.

Yatağa uzandığında Kemal Çığ, karısı ya gerçekten uyuyordu ya da uyur görünüyordu üzüntülü sözler etmemek için. Lambayı söndürdü. Karanlığın içinde, yattığı yerde başı dönüyor gibiydi. Faik'e 'İzmir'i bilmiyorum... Pek gelemedim...' gibi sözler etmişti ama birden kendisini İzmir'in ortalık yerinde-

ki, Bahribaba Parkı'na yakın mahpushanesinin siyasilere ayrılan küçük bir koğuşunda, odaya benzer bir yerinde buldu anıları içinde; Naci'yle birlikteydiler. Dar odada ikisi vardı. Şimdi dışarda, salonda bıraktığı Faik'le başkaları da başkaca odalardaydı. Bu eski mahpushane, tek katlı, ortasında bir geniş avlu bulunan, çepeçevre bir büyük binaydı köhnemiş. Odanın tek penceresi, camsız çerçevesiz, demir parmaklıklı dar bir delikti. Memleket Hastanesi'nin yanından yukarıya, mahallelere çıkan bir kaldırımlı yokuşa bakıyordu.

İzmir'e neden gelmişti? Gelişi önemliydi elbet... Naci'de konuktu. Birden hepsini gözaltına alıvermişlerdi. Mahkemeye çıkaracaklardı ama ellerinde sağlam bir kanıt da yoktu. Bir sabaha karşı eve geldiklerinde polisler, evi didik didik etmişlerdi. Naci sakin sakin giyiniyordu. Şaka yollu polislerin önünde, "Yahu Kemal, akşam rakı içmekten başka bir iş yapmadık; suçumuz ne ola ki?" diye söyleniyordu. Polisler her yeri ararken, kitapları bile altüst ederken Naci'nin eşi, hiç telaşlanmıyor, öylece kocasına bakıyordu; alışıktı bu baskınlara, arama taramalara. Sonra da içeriye girdiklerinde dışarısıyla bütün ilişkilerini kesmişlerdi. Ziyaret filan yoktu. Birkaç gün cıgarasız bile kalmışlardı. Saatte bir, bir cıgarayı ortasından bölüp, iradeli içiyorlardı. Yıl elli miydi? Elliden önce miydi? Her neyse diye sağına döndü yatakta Kemal Çığ... Romanlarda, sinemalarda bile rastlantılı olaylara kızardı. Ne var ki Naci'nin eşi, kapatıldıkları odanın altındaki yoldan her gün sabah akşam geçmek zorundaydı; yukardaki mahallenin ilkokulunda öğretmendi. Ne ki onların bulunduğu yeri bilmiyor, bakmıyordu dönüp yukarıya, pencereye. Naci, iç donundaki bel lastiğini sökmüş, çıkarmıştı. Lastiği sapan gibi kullanıp, demir parmaklıkların arasından tortop, taş gibi yuvarlak yaptıkları kâğıtları, durmadan dışarıya atıyorlardı. İkinci gün dikkatini çekebildiler. Ve de yazılı bir kâğıdı da ulaştırabildiler. Evde, bir resmin çerçevesinin arkasındaki kartonla resmin arasında bir belge vardı... Ertesi gün Naci'nin eşi geçerken gülümsemiş, el sallamıştı...



Dördüncü Bölüm

Bir

İzmir dönüşü Kemal Çığ çok hastalandı. Zaman zaman ağrıyan sol böbreği bu kez iyice sancılandı. Ağrılardan, sancılardan yatakta kıvranıyordu. Karısı, baldızı etrafında dört dönüyorlar, beline durmadan sıcak tuğla koyuyorlardı.

Ali çok telaşlanmış, hemen Doktor Niyazi Sarp'a koşmuştu. İki günde bir Niyazi, Ali'yle geliyor, Nurcan da onlarla birlikte birkaç saatliğine eczanesini kapatıyor geliyordu. Çeşit çeşit ilaçlar getiriyorlardı. Doktor Niyazi, "Sen benden iyi bilirsin ama Kemal Bey, içebildiğin denli su içeceksin. Hani bol bol bira bile içeceksin içebilirsen yemekle birlikte" diyordu. Bir akşamüstü gelişinde baktı ki Kemal Çığ ağrıya dayanacak gibi değil; çantasını açtı, bir iğne hazırlamaya başladı. Kemal Bey, o ağrı içinde sararan yüzünü, büzülen gözlerini yattığı koskoca karyoladan doğrularak Niyazi'ye çevirdi:

"Morfin mi yapacaksın doktor?" diye sordu. Ali, Ayşe Hanım, Zeynep öğretmen, odanın kapısının arkasında dikiliyordu. Doktor,

"Başka çare yok amca" diye söylendi. "Bu gece deliksiz bir uyku uyursunuz. Yarın Ali ile sizi alıp ile götüreceğiz, hastaneye. Bizim burada röntgen yok. Orada bir film çekelim; böyle büyük sancıyı ancak böbrekte yuvalanmış büyük bir taş yapabilir. Bunu size anlatmama gerek yok sanırım..."

"Desene bu yaştan sonra iş geldi bıçağa dayandı; ameliyata?"

"Belki de gerekmez, taş küçükse düşürmeye çalışacağız."

Kemal Çığ, dayanılmaz ağrısına karşın gülümsedi, pijamasının kolunu kendisi sıvadı.

"Haydi öyleyse bana Allah rahatlık versin!" diyerekten kolunu Doktor Niyazi'ye uzattı. İğne yapılırken ekledi: "Yahu ben ara ara kum dökerdim, taş yapmazdı benim bu böbrek..."

"İnşallah öyledir, şansımız yardım ederse..." diye söylendi Doktor Niyazi Sarp. Kemal Çığ, bir süre yattığı yerden odadakilere baktı:

"İyi ki Ali, şu sancı tutmadan senin nikâhı, düğünü yaptık Nurcan'la, yoksa ben göremeyecektim!" Ali yutkundu:

"Ne demek Kemal Amca, arkamızdan kovalayan mı vardı ki, senin iyileşmeni beklerdik elbette..." karşılığını verdi.

Ayşe Hanım, kocasının üstünü iyice örttü. Zeynep Hanım öteki odadan bir battaniye daha getirdi. Biraz sonra Kemal Çığ derin bir uykuya dalarken, hepsi dışarı çıktılar, kapıyı çektiler.

"Hiç de öyle korkacak, endişelenecek bir durumu yok. Kalbi, bünyesi, gayetle sağlam. Hem anladığıma göre, sancısı bugün belden, kasıklarına indi. Kumsa, taşsa neredeyse mesaneye düşecek; sancının artması bundan. Şimdi sekiz, on saat uyur ağrısız sızısız. Uyandığında Ayşe Teyze, edebilirse, idrarını bir kez daha bir şişeye toplayalım. Yarın hastanede tahlilini yaptırırız. Kanına filan da baktıracağım. Yaşına göre tansiyonu da çok normal. Kendisi de bütün bunları bildiğinden korkusu, sıkıntısı yok. Yok ya başka sıkıntısı var. İzmir'den geldiğinden beri farkındayım, sinirleri çok gergin... Öfkeli... Nabzına bakayım dedim mi, heyecanlanıveriyor; nabız yükseliyor geçici olarak... Ne oldu İzmir'de; kime, neye öfkelendi sıkıldı? Sinirleri niye bozuldu? Sormaya cesaret edemedim kendisine..."

Ayşe Çığ kendisini sobaya yakın bir sandalyeye bıraktı, çöküverdi:

"Tam döneceğimizden bir gece önce, Faik eski dostları topladı yemeğe getirdi. Ne olduysa, sofrada oldu. Kimi eski mahpushane arkadaşları, Kemal'e son makalesi için yüklendiler... Hakaret ettiler... Ben masadan çekilmiştim. Kemal'in dediğine göre onu Menşeviklikle bile suçlamışlar..."

Ali şaşırdı, 'bu ne demek?' gibisine. Zeynep biliyordu, başını eğdi. Doktor Niyazi öfkeyle bir doğruldu, daha birkaç nefes içtiği cigarayı tablaya bastı. Sonra kendisini toparladı:

"Kimlerdi bu suçlayıcı aziz dostlar?" diye sordu. Ayşe Hanım, suçlayanın adını verdi. Doktor gülmeye başladı:

"Bu adama kızılır mı ya? Onun ne yaptığını, ne ettiğini biliyor, izliyoruz... Ama Kemal Bey kızmakta da haklı... Her ne ise... İyileşince konuşacağım bu konuyu kendisiyle... Ali, bir an önce gidelim. İlçede yoklanacak hastalarımız var. Nurcan da meraktadır..."

Kalkıp evden çıktılar. Ali aklından, 'Niyazi'yi yolda sorguya çekerim...' diye geçirdi. Ne istiyorlardı Kemal Amcasından?

Dört bir yanı ulu ağaçlarla çevrili uçsuz bucaksız bir yeşilliğin ortasında duruyordu Kemal Çığ. 'Berlin'de miyim, Münih'te mi?' diye düşünmeye çalışıyordu. Bir karabasan içinde bunalıyordu: Yeşilliğin ortasında küçük bir göl vardı. Gölde beyaz kuğular süzülüp yüzüp gidiyordu. O da kuğular gibi beyaz bir sandalın içindeydi. Kuğuların arasında kürek çekiyordu. Küreklerle öne uzandıkça, beyaz ayakkabılarının ucunu görüyor, kendisini geriye verince karşısında oturan genç kızın hasır şapkasına gözü takılıyordu. Kız başını kaldırıyor, ona sarı sarı gülümsüyordu. Sonra birdenbire ortalık kararıveriyor, öldürücü bir sancıyla kıvranmaya başlıyordu. Ne sandaldaydı, ne kürekler vardı elinde... Ne de karşısındaki kız... Bern Garı'ndaydı bu kez. Etrafında seçemediği, adlarını getiremediği iki arkadaşı vardı: 'Bir an önce doktora gidelim!' diyorlardı. Sancılar içinde caddelerde yürüyorlardı. Yine de geniş bir caddenin ortasındaki havuzu anımsayabiliyordu. Havuzun karşısında kuleye benzer büyük bir saat vardı. Saat tam dördü beş geçiyordu. Türk arkadaşlarının kaldığı pansiyona mı gelmişlerdi? Türkçe, bir de yerel Almanca konuşmalar birbirine karışıyordu. Sonra yine merdivenler iniliyor, birtakım kemerli sokaklar geçiliyor, sancılar içinde sırtını ameliyat masasının soğukluğunda hissediyordu. Masanın etrafında beyaz gömlekliler vardı bu kez. Operatör, "Siz de doktor sayılırsınız, apandisit ameliyatından korkulmaz!" diyordu İsviçre Almancasıyla... Ne ki sancıları bir türlü kesilmiyordu. Sayıklıyordu... Uyku ile uyanıklık arasında kendi kendine, 'İnsan ameliyat masasında sayıkladığını anımsamaz ki...' diye düşünüyordu.

Kasığındaki büyük bir sancıyla gözlerini açtı; oda alacakaranlıktı. Başucunda karısı Ayşe duruyordu. Kollarını açıp onu kucakladı karısı; kalırdı...

Ertesi gün, sabah erkenden geldiklerinde –Nurcan da gelmişti– Ayşe Yengelerini, Zeynep Teyzelerini çok sevinçli buldular. Doktor hemen işi anlayıverdi. Kemal Çığ yatakta, yastıklara yaslanmış, iyice yorgun, bitkin gülümsüyordu. Odaya doluştular. Kemal Çığ onları görünce,

"Tamam çocuklar, bu savaştan da başarıyla çıktık; gazi olduk!" diye söylendi. Niyazi de sevinmişti. Ayşe Hanım'a döndü:

"Dökmediniz, atmadınız ya... Ben de bir göreyim..."

Ayşe Hanım,

"Elbette..." diyerekten onu tuvaletin aralığına götürdü. Üstü örtülü lazımlığı açıp gösterdi Kemal Çığ, mercimek büyüklüğünde bir taş, bol miktarda kum dökmüştü. İdrarı, taş düşürmeden ötürü kanlıydı. Odaya döndüklerinde,

"Geçmiş olsun Kemal Bey Amca, hastaneye gitmemize gerek kalmadı..." diye memnun memnun söylendi.

"Öyle ya oğlum, ben de doktorum. Bir daha sefere böylesine kum, taş istif edene dek iki üç yıl geçer diyorum... Birkaç yıl bu dertten kurtulduk sanırım, ömrüm olursa..."

"Doğru..." diyerekten Doktor Niyazi Sarp, karyolanın ayakucuna oturdu. Reçete yazmaya başladı: "Perhizi, sulu yiyecekler yemeniz gerektiğini bilirsiniz. Ama iki çeşit güçlendirici iğneler yapacağız on gün kadar... İstirahat edersiniz... Köyde sağlık görevlisi var ya iğneleri yapar her gün gelip."

Kemal Çığ doğruldu, gülümsedi:

"Sağlık görevlisine gerek yok."

Her kafadan bir ses çıktı:

"Neden yokmuş? İğneler yapılsın, ilaçlar alınsın..."

"Durun be yahu! İlaçtan, iğneden kaçan kim? İzninizle ben, eski bir cerrahım. Sol elimle sağ koluma, sağ elimle sol koluma kendi kendime iğne yapabilirim. Şöyle bir döner, kendi kabama bile iğne yaparım. İki elimle dikiş bile dikerim... Hani yaraları... Çok talim ettik gençliğimizde... Yalnız siz bana ilaçları, iğneleri, gereken şırıngaları getirin. Nurcan kızımızın eczanesinde vardır elbette."

Nurcan, Niyazi'nin yazdığı reçeteye şöyle bir baktı:

"Hepsi var. Ali'yle iki saate kalmaz getiririz..."

"Sen, bugün eczanede oturacaksın, çok iş var... Ali getirir..." buyruğunu verdi Doktor Niyazi.

"Hani bugün ile bile gidecektik Kemal Amcamız iyileşmeseydi?" diye sordu Nurcan. Doktor gülümsedi:

"İyileştiğine göre izinleri kaldırdım... Bugün ilçenin pazarı. Dispanserde, muayenehanede bir sürü hasta köylümüz, köylerden gelenler bekliyordur şimdi bizi... Yürüyün bakalım."

Ali şaka etti:

"Eh yakında seni askere alıyorlar, ilçenin, köylerin hastaları ne olacak bakalım?"

Zeynep Hanım, Ayşe Hanım ikisi birden aynı sözleri söylediler:

"Ne? Ne? Niyazi askere mi gidiyor?"

"Daha çok var canım..." dedi doktor. "Gelecek yılın martında..."

Nurcan kahkahayı bastı:

"Yaman adamdır şu bizim Niyazi... Gelecek yılın martına iki ay var... Aralık ayının sonundayız..."

"Nasıl oldu bu iş?" diye Kemal Çığ ciddi ciddi sordu.

"Normal yoldan efendim. Martta tabip, diş tabibi, eczacı yedek subay adaylarını silah altına alıyorlar. Kaymakam ve de savcı beyler beni çok sevdiklerinden, gerçekten sevdiler galiba... benim, orduda güven altında bulunacağımı ima ettiler. Hem de sevkimi hazırladılar. İlçeye şimdiden yeni doktor aramaktalar..."

"İyi ya, bir an önce gider gelirsin..."

"Biraz daha gelmekte gecikebilirim. Askerlikten sonra fırsat bulabilirsem, uzmanlığımı tamamlamak istiyorum.

"İyi... Güzel... Zaten yeterince bilgilisin, teşhislerin de yerinde. Sana başarılar dilerim şimdiden oğlum..."

"Teşekkür ederim. Martın başına varana dek daha çok konuşacağız..."

Ayşe Hanım sordu:

"Eşin Fatma'dan ne haberler var?"

"Çalışıyor... Fakülte kapanmazsa, hazirana ya da kasıma, önümüzdeki yıl o da doktor olur." Ali atıldı:

"Fakülte niye kapanıyormuş?"

"Ali gazete okumuyor musun? Şu sıra üniversiteler, fakülteler, bir gün açık, on gün kapalı..."

"Öyle ya..."

Biraz bu sorunu konuştuktan, tartıştıktan sonra Doktor Ali, Nurcan, Kemal Çığ'ın iyileşmesinden sevinçli, evden çıkıp kıyıya, motora koşuştular. Giderken Ali,

"Ben ilaçları alır, hemen geri dönerim..." dedi.

Kemal Çığ Ali'nin arkasından seslendi:

"Gazeteler! Birikmiş gazeteleri unutma Ali."

"Tamam amca, iyi ki söyledin, unutacaktım... Kaç gündür birikti zaten..."

Ayşe Hanım kocasına çıkıştı:

"Daha gözünü yeni açtın! Ne oluyorsun böyle!"

Zeynep öğretmen de eve gerekli yiyecek, öteberi ısmarladı Ali'ye. Ali evleneli, mevsim de geçtiğinden, ancak iş çıkarsa birkaç günde bir geliyor, gazeteleri, postaları getiriyordu. Kimi zaman da köyün kooperatifinin motoru ile Bakkal Yusuf'a gönderiyor, Zeynep Hanım alışverişe gittiğinde alıp geliyordu gönderilenleri. Necip Kaptan hemen her gün yoklamıştı Kemal Çığ'ı, ama rahatsız etmeyeyim diye yatak odasına girmiyor, kapıdan hal hatır sorup dönüyordu. Sonra da köye, kahveye vardığında, muhtara, bakkala, kahveciye, giderek merak eden köylüye rapor veriyordu. Kemal Çığ'ın hastalığıyla Jandarma Komutanı Astsubay Metin Mızrakçı bile ilgileniyordu.

İyileştiği haberi köyde duyulunca, haftasını bulmadan, Muhtar Hasan Efendi, Bakkal Yusuf, Kahveci Yakup, Kemal Çığ'a geçmiş olsuna ziyarete geldiler. Sofada yanan sobanın karşısındaki sedirde yaslanmış oturuyordu Kemal Çığ; dizlerinde bir battaniye vardı örtülmüş. Hemen onları görünce davrandı. Muhtar Hasan Efendi,

"Allah lillah aşkına yerinden kıpırdama Kemal Bey, rahatını bozma!" diye bağırırcasına konuştu. Onları kapıdan Zeynep Hanım, Ayşe Hanım karşılamışlardı. Geçtiler, sıra sıra sandal-

yelere, memnun memnun oturdular. Hal hatır soruldu. Çaylar içildi. Köylünün selamı iletildi. Hasan Efendi keyifli keyifli,

"Vallah inanmazsın Kemal Bey, Jandarma Komutanımız Metin'in bile selamı var; geçmiş olsun diyor..." diye söyleniyordu...



İki

Kemal Çığ, günlerce yatakta yatmaktan çok sıkılmıştı. İlaçlar, iğneler de onu bir hayli canlandırmış, artık ayağa kalkmıştı. Ne ki evden çıkmasına pek izin vermiyordu karısı. "Üşütürsün" diyordu. O da alışkanlıklarından vazgeçemiyor; sabahları biraz, birkaç saat çalışma masasının başına oturuyor, yavaş yavaş çalışıyordu. Öğleden sonraları yine yatakta bir saat kadar istirahat ettikten sonra, çalışma odasına geçiyor, sobanın karşısına konulan eski ama rahat, kılıf geçirilmiş koltuğuna oturuyor, birikmiş gazeteler gelmişse gazetelere bakıyor, kitap okuyordu. Özellikle çevirdiği kitabı, çevireceği kitapları gözden geçiriyor, notlar alıyordu. Karar vermişti; kendisine çatanlarla polemiğe girmeyecekti bir süre. Gelen, postadan çıkan dergilerdeki yazıları okuyup, kırmızı kalemle gereken yerlerini çiziyor, masasının bir yanına koyuyordu.

Doktor Niyazi ile bir hafta önce uzun uzun konuşmuş, tartışmış, şu sıra arapsaçına dönen sol çekişmelerin, tartışmaların durulmasından sonra bir kez daha konuşmaya karar vermişlerdi. Çünkü 1971 yılına girdiklerinde –yılbaşı gecesi bile erkenden yatmıştı Kemal Çığ– soldaki parti, partililer iyice birbirlerine düşmüşlerdi. Gençler ayrı bir eylem içindeydi. İktidardaki parti iyice yıpranmış, soluğunu tüketmek üzereydi. Ana muhalefet partisi de hükümete yüklendikçe yükleniyor; ülkenin ekonomik, sosyal ve politik durumu alabildiğine karışıyordu. Bu durumda dışardakilere, 'bekle gör!' demekten başka bir iş kalmıyordu. Elbette politikanın içinde olmayanlara, politikaya karışamayanlara... Yine de Kemal Çığ gazeteleri, radyoyu, heyecanla, tedirginlikle, dikkatle izliyordu.

Ali postaları, gazeteleri, kendisi gelemediği sıralar, yine köyün kooperatif moturu ile Bakkal Yusuf'a gönderiyor, ondan da kimi zaman Zeynep Hanım, çoğu zaman da Necip Kaptan kahveye gittiğinde alıp getiriyordu. Necip Kaptan da

geldi mi, Kemal Çığ çok seviniyor, onu bırakmıyor, sobanın başında can sohbetleri ediyorlardı. Hele Ayşe Hanım daha çok seviniyordu kocası yalnızlıktan kurtuluyor diye. Birkaç kez de Ali, Nurcan'ı, kayınpederi Haydar Bey'i, kayınvalidesi Semiha Hanım'ı alıp geçmiş olsuna, ziyarete getirmişti. Kendisi fırsat buldukça, motorla köye geldikçe, her fırsatta ona uğramaktaydı.

İlçede, köyde kış ılımlı geçiyordu. Ne de olsa Anadolu'nun batısının güneyindeydiler. Ne ki sık sık yağmur yağıyordu. Bugün de öğleden sonra Kemal Çığ, çalışma odasındaki koltuğuna oturmuş, kitap okuyordu ama aklı fikri gazetelerdeydi. Baldızına da 'ne olur git şu bizim bakkala gazeteler gelmiş mi bir bak' diyemiyordu. Bıraksalar kendisi gidecekti ama hafiften yine bir çilenti başlamıştı.

Kitabı kucağına bıraktı; pencereden yağmur altındaki denizi seyretmeye başladı. Aklı hep gazetelere takılıyor, gözü saatine gidiyordu radyoyu açmak için. Saat başı haberlerde de pek bir şey söylemiyorlardı. Çok tedirgindi: Kaç kez karısı, baldızı ona beylik sözleri yineleyip durmuşlardı. Hani 'bu memleketi sadece sana mı teslim ettiler!' diye... Kalktı yerinden, sobaya birkaç odun attı; yerine dönüyordu ki dışardan, sofadan sesler duyuldu. Zeynep Hanım, "Geç buyur kaptan! Ağabeyim oturuyor işte..." diyordu. 'Tamam, kaptan geldi!' diye Çığ sevindi. Karısı Ayşe kapıyı açtı, "bak kim geldi Kemal!" diyerekten kaptanı içeriye buyur etti. Necip Kaptan,

"Gazeteleri bırakıp savuşacaktım bey, bırakmadılar..." diye söylenerek, kucağında bir tomar gazeteyle odaya girdi. Gazeteleri masanın üstüne koydu, dikildi. Kemal Bey çıkıştı:

"Hele sen şu gocuğunu çıkar da şöyle sobanın yanına gel otur bakalım. Bir daha rahatsızlıktan filan söz edersen, külahları değişiriz! Hoş geldin sefa geldin!"

Kaptan da memnun memnun gocuğunu çıkarırken, Ayşe Hanım büyücek bir minderi sobaya yakın yere koydu. Kaptanın huyunu suyunu öğrenmişti artık, sandalyeye, koltuğa oturmayı sevmiyordu. Onun kasketini, gocuğunu aldı;

"Biraz sonra size çaylarınızı getiririm..." dedi.

"Oldu Ayşem!" diye söylendi kocası. Sonra kaptanla selamı sabahı yinelediler. Necip dökülmüş, kır saçlarını karıştıra karıştıra mindere yerleşti:

"İstersen önce gazetelere bir bak... Tevatür haberler varmış, biraz önce kahvede hep konuşuldu... Bir de mektubun varmış, Ali yollamış..."

"Bakarız kaptan, günler, geceler torbaya girmedi ya..." diye söylendi Kemal Çığ; kendi başına, sindire sindire gazetelere bakmayı, okumayı yeğledi. Mektubu da merak etti ama acelesi yoktu. Sordu:

"E... Çocuklardan ne haber? Mehmet'le karısı kızımız sabah hatır sormaya geldiler. Zeynep hemşiremiz fısıldadı, torun geliyormuş kaptan... Sevindim."

"Aslına bakarsan ben de sevindim. Neredeyse Mehmet'in karısı kısır deyip çıkacaktım işin içinden..."

"Amma da yaptın yahu... Ali'den ne haber? Görünmedi birkaç gündür. Bak gazeteleri de kahveye, bakkala gönderiyor."

"Gelecek yarın öbür gün akıl danışmaya."

"Bir iş mi var?"

"Var... Var ya! Geçen gün beni ilçeye aldı götürdü. Motorcu arkadaşlarla laf, laf... Bizim gemiyi satacaklarmış. Yerine daha büyük bir gemi alacakmış birkaç kamarası olan. Bu yaz Gökova'ya, Rodos'a sefer yapacakmış. Diyeceğim, işini büyütecekmiş. Bodrum'da hazırda varmış böyle bir gemi satılık, az kullanılmış. Bizimki satılınca ötekini alıp üstünü taksitlere bağlayıp ödeyecekmiş. 'Bir mevsimde öderiz' diyor. Karısı Nurcan da 'Öderiz!' diyerekten sıvanmış işe... Beni Bodrum'a götürecek, yeni gemiyi göreyim diye. Hem dizel motorlu, hem de yelkeni varmış geminin. Sonra ne bakanlığı bilmem, bankadan kredi de açıyormuş böyle turist işi göreceklere. Sana danışmaya gelecek Kemal Bey; benim, gemicilik işlerine aklım erer, gemiden anlarım ama para işine gelince, banka işine gelince içime korku girer. Bir batarsa, gemi de elden gitmeye..."

"Benim de para işine çok aklım erer ya..." diye Çığ gülümsedi. "Ne var ki turizmi geliştirmek için Turizm Bakanlığı'nın yatırımlara kredi açtığını, hani otel, motellere bankaların ödünç

para verdiğini gazetelerde gördüm. Kendisine güveniyor demek Ali... Hayırlısı olsun."

"Hani eczaneleri de iyi iş yapıyor ha... Her ay bizim gelin İzmir'e gidiyor ilaç getirmeye toptancılara. Bir de ortaokul bitirmiş çocuk bulmuş çırak olaraktan eczaneye..."

"İyi... Sevindim kaptan... Ne de olsa şimdiki gençler tuttuklarını koparıyorlar... Bu haberi Ayşe Teyzelerine, Zeynep Teyzelerine de anlatalım."

"Büyük iş bu Kemal Bey kardaşım, Ali batırmasın?"

"Yok, kafasına koyduysa becerir."

"Mayısa dek Bodrum'daki gemi hazır olur herhal... Kalafatı filan hani..."

"Haydi hayırlısı... Bu iş olmuş bitmiş... Bana ne danışacaklar?"

"Bana söyleyemedikleri lafları vardır belki..."

"Bak bu olabilir."

Bir süre sustular. Kaptan, yeni görmüşçesine odadaki kitaplara, kitap raflarına baktı, baktı:

"Yahu Kemal Bey, hep merak ederim, soramam. Sen şimdi bunca kitabı okudun mu?"

Çığ biraz şaşırarak doğruldu:

"Okudum say... Daha fazlasını da..."

"Anladım, seni baban, çocukluğundan başlayarak iyice sıkıya koymuş... Herhalde o da okuryazardı. Bana hiç söz etmedin ailenden, geçmişinden. Ben de ayıp olur diye soramadım. Şimdi sırası geldi, meraklandım doğrusu şu kitaplara baktıkça..."

Kemal Çığ şöyle bir arkasına yaslandı, düşündü kaldı. Gözlerini sobaya dikti. Kaptan,

"Sonra birkaç dil birden nasıl öğrendin?" diyordu. Kemal Çığ başını Necip'e çevirerek onun yüzüne de bir süre baktı:

"Sana kısaca anlatayım geçmiş yılları kardeşlik... Zaten şu günlerde sık sık düşünüyorum..."

Devam edecekti ama bu sırada Ayşe Hanım, elinde tepsi, çayları getirdi. Uzanıp verirken, gözü masanın üstündeki gazetelere ilişti; gazetelerin üstündeki mektubu gördü:

"Kemal, gazetelerle birlikte mektup da gelmiş... Bakmadın mı?"

"Gazeteleri alabilirsin... Sonra ben okumaya başlarsam size geç sıra gelir. Zeynep'le bakın bakalım..."

Karısı sesini çıkarmadan gazeteleri aldı, odadan çıktı. Kaptan öylece bekliyordu konuşmasını Çığ'ın. O,

"Ne diyorduk şimdi?" diye söylendi.

"Geçmiş yıllardan söz ediyorduk..."

"Evet... İnsan yaşlandıkça hep nedense çocukluğunu düşünüyor, aklına getiriyor: Benim çocukluğum İstanbul'un Maçka denilen semtindeki paşa dedemin konağında geçti. Dedem, yaşlı, eski bir Abdülhamit paşasıydı. Konağın içinde takke, gecelik, geceliğinin üstüne giydiği bir kürkle dolaşır; yapacağı bir işi olmadığından, okumaktan sıkılınca, benim başıma ekşirdi. Hani ben nasıl okuyorum, çalışıyorum diyerekten tepeme dikilirdi. Bense yedi, sekiz yaşlarında bir çocuktum. Başımda okul derdinden başka bir de mürebbiye belası vardı."

"Ne belası buyurdun?"

"Mürebbiye, hani çocuk terbiye eden bir kadın. Bu kadın barut gibi kart bir Fransız karısıydı. Öldüm Allah benimle Türkçe konuşmaz, Fransızca konuşurdu. Üç yıl mı desem, dört yıl mı desem, ilkokulu bitirene dek iflahımı kesti. Fransızca'nın gramerini de öğretirdi. Çocuk dediğin bir dili çabuk kapar. On iki yaşıma gelene dek bülbül gibi Fransızca konuşur oldum. Türkçe gibi bu dili konuşuyordum, biliyordum. Şimdi bu kadına öfkeleniyorum ya beni çok sıktığından, yine de toprağı bol olsun, sayesinde Fransızca'yı söktük; sonra da ilerlettik."

"Dedemin konağında dedin, anan baban neredeydi?"

"Onlar hep Anadolu'da geziyorlardı. Sıkı dur kaptan, bu sözüme de şaşacaksın ama ne yapayım; babam da dedem gibi vali paşaydı!"

"Ohooo! Anladım, seni de vali paşa yapmaya niyetlenmişler..."

"Tam üstüne bastın... Meşrutiyet sırasıydı galiba, babamla dedemin tartıştığını anımsarım benim için... Galatasaray Sultanisi'ne mi gitsin, yoksa Bebek'teki Robert Kolej'e mi gitsin diye... Sonra Bebek'teki Amerikan okulunu yeğlediler. Orada İngilizce okutuyordu Amerikalılar. İngilizce'yi de bu okulda öğrendik. Yazları dedemin Heybeliada'daki köşkünde geçirirdim.

Artık delikanlı olduğumdan, mürebbiyelere filan gereksinmem kalmamıştı. Yazları çok okur, çok gezer, denize girerdim. Balkan Savaşı sırasında paşa dedem öldü. Babamlar bir ara İstanbul'a geldiler. Amcalarım, halalarım vardı. Amerikan okulunu bitirince, bu sefer de onlar babamla tartışmaya girişti. Kimi İngiltere'ye gitsin, kimi de Amerika'ya gönderelim diyordu. Ne var ki ben dayattım, 'Almanya'ya gideceğim, doktor olacağım' diyerekten. Okul sıralarında nedense doktorluğu kafama koymuştum. Babam önce doktor olmayı istememe çok şaştı. Birkaç gün düşününce razı oldu; sevindi de... Birinci Dünya Savaşı başladı başlayacak, çıktım gittim Almanya'ya... Paşalarda mal mülk, para çok; bol harçlıkla Almanya'da doktorluk okumaya başladık. Ama önce bir iki yıl Almanca çalıştım. Sınav verip Berlin Tıp Fakültesi'ne girdim. Anadolu'da Kurtuluş Savaşı başlarken birdenbire art arda önce babamı, sonra anamı yitirdim. Bu kara haberleri bana amcalarım, halalarım yazdılar. Kardeşim yoktu. Akrabalar mirastı, şuydu buydu diye bana para yollamakta devam ettiler. İşte böyle... Sonra da hepsiyle ipi kopardık gibi bir şey... Her ne ise, o günler de böylece geldi geçti..."

Necip Kaptan, önündeki boş çay fincanını şöyle bir yana koydu:

"Akrabalarla niye kopardın ipi?"

"Benim bu işte bir kabahatim yok. Hem öyle birdenbire bozuşmadık. Biliyorsun Kurtuluş Savaşı'nda askerliğimi doktor olaraktan yaptım. Sonra yine uzman, cerrah olmak için Almanya'ya gittim. Memlekete dönüşte siyasetten mahpusa girdik. İşte ne olduysa bizim paşazadelere, o zaman oldu. Benimle selamı sabahı kestiler... Ben de aldırmadım..."

"Ya babadan, dededen mal, mülk ne oldu?"

"Valla doğrusunu istersen amcalardan, halalardan öylesine sıtkım sıyrıldı ki arayıp sormadım bunca yıldır... Ne oldu, ne yaptılar bilmem..."

"Desene hepsinin üstüne yatmışlar!"

Kemal Çığ şöyle bir elini salladı:

"Adam sen de be reis... Benim mesleğim vardı, kalemim vardı; bileğimin gücüyle bugünleri bulduk işte. Şu sıra bile pek darda kalsam, vururum kafayı, tıpta yeni gelişmeleri birkaç ay-

da okur öğrenir, doktorluk bile yaparım. Bak bizim Doktor Niyazi Sarp askere gidiyor birkaç aya dek. İlçede doktor eksikliği var. Kaymakam beye çıkıp, 'beni hükümet doktoru yapın' desem ne olur, ne gerekir..."

Kaptan nedense heyecanlanıverdi:

"Hani evvellallah yaparsın Kemal Bey bu doktorluğu, bilmediğin yok. Hele şu hastalığından sonra iyileştin de..."

Kemal Çığ düşünceli düşünceli yerinden doğruldu; sobaya birkaç odun daha attı. Yerine otururken sesi değişerek üzüntülü konuştu:

"Geçim sıkıntısı değil derdim şu sıra Necip Reis; hani şu akrabalarla yıllardır ipi kopardık ya... Bu da benim içime dert değil. Asıl yaşlandıkça, nice dost, arkadaştan da kopup uzaklaşıyoruz; koptuk, uzaklaştık da... Yaşam bu, fikirlerle birlikte dostluklar, arkadaşlıklar da pekişiyor karşılıklı ya da incelip bir yerinden kopuveriyor. Yine yaşlandıkça bakıyorsun kimi can dostların, arkadaşların şu dünyadan çekip gitmiş. Kimi genç, senden genç arkadaşların, diyelim öğrencilerin bile, biraz kulaktan dolma bilgi edinince seni küçük görmeye, seni adamdan saymamaya başlıyor... Şikâyet ettiğimi sanma; bir yandan da yeni, can dostlar, arkadaşlar ediniyor insan."

Necip Kaptan yutkundu, duygulanmıştı:

"Kasvet çekme, insanoğlu değişkendir. Zamanla değişmeyeni az bulunur. Haydi cahiller böyledir diyelim; okuryazarlar da, her bir işe aklı erenler de mi değişir sence?"

"Değişir ya... Hem de nasıl... Ya korkudan değişirler bir yerde! Ya fikirleri değişir, senden koparlar. Araya kıskançlıklar girer; bir arkadaşının, dostunun gün günden, yıl yıldan başarıya ulaştığını çekemez, kıskanmaya başlarlar. Giderek ana, büyük fikirlere bile ihanet ederler inat bokuna... Kendi yeteneksizliklerini bir türlü kabul etmezler. Kendi beceriksizliklerinin farkına varmazlar; soluklarının tükendiğini de bilemezler. Suçu kendilerinde arayacak yerde, en sevdikleri dostlarına suç yükleyip işin içinden çıkarlar... Bilmem böyle bir çaresizliğe düştüklerinde, yürekleri rahat eder mi ona buna çatıp düşman kesilince..."

"Bak, okuryazarları bilmem ama..." diyerekten kaptan, oturduğu yerde, dizlerinin üstünde doğruldu. "... Bizim cahiller bu

kerteye geldi mi iş kan dökmeye dek dayanır. Canciğer arkadaşlarını bir hiç uğruna, bir incir çekirdeği doldurmayan çekişme yüzünden vuran adamları gördüm ben..."

"Hey gidi reis hey! Şu ülkenin haline bir bak! Cahiller diyorsun, şu sıra toptan cahiliz! Millet kendisinin kafasında olmayan; üstelik bir fikri bile savunan sözde okuryazarlar şimdi birbirini kırmakta, öldürmekte. Hele hele bir yakayı susturmak için cinayet işleyenler, işletenler büsbütün gemi azıya aldı. Şu gazeteleri getirdin ya... İyicene merakla beklemekteydim. Şimdi onları görünce, kim bilir içinde neler vardır diye okumaya yanaşmıyorum... Ne ki, çaresiz okuyacağız..."

"Haddim olmayarak sana bir öğüt vereceğim Kemal Bey kardaşım: Salıver yakasını, okuma şu gazeteleri... Dinlemeyiver şu radyoyu... Vallah rahat edersin..."

Kemal Çığ gülmeye başladı:

"Alışmış kudurmuştan beterdir be reis! Ben bir kere politikaya kafamı takmışım... Hastalık de istersen... Ama bir bakıma yurt sevgisi hastalığıdır. Hani bizimkisi karasevdaya benzer!"

Kaptan başını kaşıdı, düşündü düşündü,

"Haklısın, can çıkar huy çıkmaz; bu hastalık sende karabasana dönüşmüş... Bunun çoktan farkına vardım. İşlerin girdisini çıktısını, hani memleketin gidaşatını iyi bilmek insanı büsbütün kahrediyor olmalı..."

Kemal Çığ, kaptanın yüzüne baktı kaldı:

"İyi söyledin kardeş, ne ki elde değil..."

"Anlıyorum canım... Benim denize tutkunluğum gibi bir şey..."

"Tamam Necip Reis, tamam... Ne güzel anlaşıyoruz. Zaten anlaşamasak, bunca zamandır edecek söz bulamazdık."

Kaptan çenesini, sakalını sıvazladı. Çekine çekine sordu:

"Kavga dövüş dedik deminden beri Kemal Bey, zihnim hep takılır; sırası geldi soracağım. Biz, bunca birbirimizi yiyen bir milletin içinden Mustafa Kemal Paşa gibi bir adam nasıl çıktı?"

"İşin bamteline bastın! Büyük önderleri, milletlerin kaynaşması, tarihsel olaylar ortaya çıkarır ki, bu da o milletin özünün sağlam olduğunu ispatlar. Özgürlük bilincinin, duygusunun varlığını ispatlar. Sana şöyle anlatayım: Kültür sanat tarihimiz-

de bir Yunus Emre, bir Pir Sultan Abdal, bir Karacaoğlan olmasaydı, Nâzım Hikmet zor çıkardı. Onun için ben, ne Mustafa Kemal Paşa gibi büyük bir kurtarıcının içimizden çıkmasına şaşarım, ne de Nâzım gibi bir şairin. Bakma şu sıra umutsuz olduğumuza, naçar kaldığımıza. Şu günler kara günler, dertli günler, ama kim bilir belki yarın belki yarından da yakın bize adanan güzel günlere kavuşuruz, güzel günleri görürüz, Şair Mehmet Âkif'in dediği gibi. Hem bu sözleri şair, İstiklal Savaşı'nın en karanlık günlerinde söylemiş, yazmış şiir olarak. Sonra İstiklal Marşı olmuş. Dediği de çıkmış... Millet o zaman esirlikten kurtulmuş, Mustafa Kemal Paşa ile birlikte. Nâzım'ın dediği gibi 'Âkif büyük şair, inanmış adam!' Her dönemin, her çağın kendisine göre, her inancın saygıya değer temsilcileri oluyor..."

Necip Kaptan düşünceli düşünceli gülümsedi:

"Ne yalan söyleyeyim kardaş, söylediklerinin azını anladım, çoğunu pek anlayamadım, ama ne demek istediğini kavradım bil. Ali mi lafını etti ne... Nâzım Hikmet diyerekten bir şairi de duymuşluğum var. Ötekileri âşıklardan duymuşluğum çoktur. İstiklal Marşımızı da bir zamanlar rahmetli Recep Karaovalı öğretmenimiz anlatmıştı. Demek sözün kısası, sen de söylüyorsun, dertlenelim ama yine de güzel günler geleceğine inanalım! Bu yüzden kendini yiyip bitirme e mi?"

"Oldu Necip kardeşim, oldu; haklısın. Biz gelecek güzel günleri göremesek de geleceğine inanıyoruz. Yoksa yıkılırız be yahu!" diye Kemal Bey söylendi.

Üç

Kemal Çığ sedire oturmuş, yandaki masadaki ışığı almış, dizinin dibine üst üste yığdığı birikmiş gazeteleri bir bir karıştırıyor, okuyordu. Dikkatle okudu okudu; sonra sobaya yakın oturan karısına, baldızına baktı. Biri yün çilesini iki elinin arasında açmış, öteki yumak yapıyordu. Gözlüğünü alnına kaldırdı:

"Yahu baktınız mı bu gazetelere, okudunuz mu?" diye sordu. Ayşe,

"Sen kaptanla konuşurken öğleüstü baldızınla okuduk..." karşılığını verdi.

"Ne dersiniz şu Deniz Gezmiş işine? Kendilerini yakalayacak polisi, arkadaşları ile bağlayıp kaçmışlar... Ortalığı birbirine kattılar bu çocuklar... Hayret doğrusu..."

Zeynep öğretmen gülümsedi:

"Hani okullarda ele avuca sığmaz yaramaz çocuklar vardır, öğretmenlerini birbirine katarlar; muziplik, yaramazlık ederler; ben bunları böyle çocuklara benzetiyorum Kemal Ağabey..." diye söylendi.

"Benzetme yerinde, güzel ya hemşire; iş, çocuk yaramazlığından öte bir ağırlık, ciddiyet taşıyor. Bu öğrencilerin, üniversite öğrencilerinin pek şakası yok. Basbayağı kelle koltukta kolluk güçleriyle uğraşıyorlar, giderek hükümetle uğraşıyorlar. Okuduğuma göre, içişleri bakanı neredeyse saçını başını yoluyor... Bakın hele birkaç gün önceki gazetede de Ankara'da İş Bankası Emek şubesinin soyulduğu yazılı..."

"Bunu artık hırsızlar yapmıştır..." diye konuştu Zeynep Hanım. Ona kardeşi karşılık verdi:

"Yok Zeynep, bu da öğrenci yaramazların işi!"

"Amma da yaptın abla... Üniversite sırasına gelmiş, ülkem için eylem yapıyorum diyen bir delikanlı ya da delikanlılar, hırsızlık yaparlar mı?"

"Hırsızlık olsun diye yapmıyorlar ki akıllarınca... Paraları, örgütlerini yürütmek için yürütüyorlarmış..."

"Allah Allah... Ne demek bu Kemal Ağabey?"

Kemal Çığ düşündü kaldı, sonunda,

"No comment!" dedi çıktı işin içinden. Karısı çıkıştı:

"Hep böyle yaparsın Kemal! Konuşmak işine gelmedi mi, yorum yok, dersin. Hem de İngilizce olaraktan. Meraklandık ayol, bir şeyler söyle?"

Çığ, canı sıkkın konuştu:

"Ne diyeceğimi, nasıl bir yorum yapacağımı bilemiyorum ki Ayşem. Bu konuda konuşabilmek için, işlerin içyüzünü bilmek gerek. Örnekse şöyle bir yorum yapalım kafadan isterseniz: Memlekette ayrı ayrı eylem yapan gençler var. Bunların arasında bir ilişki var mı bilemiyoruz. En önemlisi, bu eylemciler gizli, yeraltı bir örgüte mi bağlı? Onu da bilemiyoruz. Dahası bu gizli örgüt, gizli bir parti mi? Onu da bilemiyoruz... E... Bu durumda nasıl bir yorum istersiniz benden? Eğer bu delikanlılar kendi başlarına buyruksalar, sonunda onlara yakınlık, sempati duyanlar hayal kırıklığına uğrayacaklar. Bu gözü pek delikanlılar yalnız başlarına eylem yapıyorlarsa, nereye değin gidebilirler? Eylemleri bir halk kıpırdanmasına varabilir mi? Bırakırlar mı yakalarını? Öyle günler, öyle olaylar içinde yaşamaktayız ki, herkes tedirgin... Bakalım bu işlerin sonu nereye varır? Bekleyelim bir süre daha... Bakın size bir örnekten daha söz edeyim: Ne oldu bizim geçen yaz buradaki eylemci gençlerimiz? Bekir'ler, Selma'lar, Nurcan'lar, Doktor Niyazi'ler, karısı Fatma'lar? Kimisi kuzu kuzu İstanbul'a sınavlarına gitti. Kimisi evlendi, iş açtı. Doktor Niyazi hükümet doktoru oldu, şimdi de askere gidecek iki aya kadar... Nurcan, eczanesinde; Ali'yi onunla düğün dernek evlendirdik. Şimdi daha büyük gemi peşinde. Öğleden sonra Necip Kaptan söyledi: Ali, eski motorunu satıp, önümüzdeki yaz daha büyük bir yelkenli, hem de motorlu gemiyle büyük turistik seferlere çıkacakmış. Nurcan da olur demiş... Durun canım durun... Sözü bakın nereye getireceğim: Elbette sınavlara girecekler... Elbet okumaya devam edecekler... Elbet bir baltaya sap olup iş tutacaklar... Öğrencilik, gençlik budur işte! Bilmem anlatabiliyor muyum? Yaptıkla-

rını, ettiklerini küçümsemiyorum. Ne ki en önemli olan, geçen haziran ayındaki İstanbul'daki işçi olayları! O sıra işçiler, yürüyüşlerinde, eylemlerinde aralarına öğrencileri almak istemediler. Çok çok anlamlı bir tutumu bu işçilerin. Öğrenciler işçiyi destekler bir yerde, ama ötesi ne olur bilmem... Marx, sağlam söz etmiş: 'İşçinin önderliği' demiş. Haydi bana daha fazla laf ettirmeyin... Yoksa bir nutuk çekmeye, bir konferans vermeye kalkışırım ki sabaha dek sürer... Ne ki benim şu saatte konuşacak takatim yok. Aklım da iyice karıştı. Şeytan diyor ki içimden, kalk yarın Ankara'ya git... İstanbul'a git... Birbirine giren partilerle bir bir konuş. Gerekirse şu delikanlıları bul –olanağı yok ya– bir bir sorguya çek; işin içyüzünü anla... Sakın gülmeyin bu sözlerime ha... Öfkemden böyle konuşuyorum. Neredeyse gecenin karanlığında deniz kıyısına fırlayıp 'YANGIN VAR!' diye bağıracağım..."

İki yaşlı kadın korkuyla yaşlı adama baktı kaldı. Ayşe Hanım, hastalığından beri, daha doğrusu İzmir dönüşünden beri kocasının çok sıkıntılı, çok sinirli olduğunu biliyordu. Oldukça zayıflamıştı hastalığından sonra; sinirleri de iyice zayıflamıştı. Hemen parlıyordu ufacık bir olaydan bile... Ne ki, ne kendisini, ne de Zeynep kardeşini kırmamak için çaba harcadığının farkındaydı. Bu yüzden, öğle sonrası Necip Kaptan'ın gazetelerle birlikte getirdiği mektubu 'aç oku' diyememişti kocasına. Mektup, avukat arkadaşı Nazmi'dendi. Bu mektubun geldiğini ya unutmuştu Kemal Çığ ya da unutmuş görünüyordu. Oysa mektubu getirmiş, masanın üstüne koymuştu. Önemli olmasa gerek, diye düşünüyordu Ayşe Çığ; kocasını üzecek, sıkacak ne olabilirdi ki bu mektupta? Kitap işidir, yayıncıdan haberdir... Belki de kocası bu yüzden mektubu açmakta acele etmiyordu.

Düşündü taşındı bir süre; belki de mektubun açılması, havayı değiştirir, konuyu değiştirebilirdi:

"Kemal" dedi, "bugün gelen şu mektubu açmayı unuttuk."

"Öyle ya Ayşe, gazeteleri bekliyordum kaç gündür. Onlardan boyumuzun ölçüsünü aldık. Zarfın başlığından, bizim Nazmi'nin mektubu olduğu belli. Çevirisini bitirip yolladığım o kitapçık hakkında bir şeyler yazmıştır herhalde. Yayıncımız araya sokuşturdu bu kitapçığı acele tarafından... Suyuna tirit bir

broşür desen yeri... Ama gerekliymiş şu sıra... Neyse çenem düştü, uzatmayalım... Al bakalım, aç da okuyuver."

Ayşe sevindi, ferahladı biraz. Hemen kalkıp mektubu aldı. Masanın başına, tavandaki lambanın altına oturdu. Gözlüğünü takıp mektubu açtı. Şöyle bir göz gezdirdi önce. Gülümser gibi oldu; ama durakladı. Suratı asılıverdi. Kırık bir sesle,

"İstersen bu mektubu almamış olalım Kemalciğim... Yıllardır ara sıra ortaya çıkan bu çeşit haberlere çok kızdığını bilirim. Yine canın sıkılacak... Önemli de değil. Yalnız bir cümlesini söyleyeyim: Senin şu çeviriverdiğin küçük kitapçık var ya... Yayıncın siyasal ortamdan ötürü, çok istediği halde, şimdilik basmayı ertelemiş..."

"İyi ya... Bunu zaten tahmin ediyordum. Başkaca ne var? Korkma, kızmamaya, sinirlenmemeye karar verdim şu andan başlayarak. Zaten günlerdir seni üzdüğümün farkındayım. Zeynep hemşiremi de üzüyorum hırçınlığımla... Çocuklara döndüm nedense... Mızmızlanıp duruyorum. Buna da hakkım yok. Artık işleri şakaya, alaya almaya karar verdim."

Zeynep Karaovalı gülmeye çalıştı:

"İlahi ağabey, çekişme, tartışma bizim kendi aramızda değil ki! Bütün dış olaylar... diyelim, memleketin içinde bulunduğu dert. Seni çok iyi anlıyorum. Bizim üzüntümüz, senin hastalığındı, üzüntündü..."

"Sağ olasın kardeş... Oku bakalım mektubu Ayşe; söylediklerinden içinde neler olduğunu tahmin ettim bile... Yine bir miras işi mi çıktı başımıza yoksa?"

"İyi bildin Kemal. Kızmaca yok; mektubu okuyorum:

'Kıymetli Ağabeyim,

Gazetelerden, radyodan izliyorsundur. Şu sıra siyasal ortamdan ötürü, kitap yayın işleri iyice sarpa sardı. Bu nedenle yayıncınız, o küçük kitapçığı bir süre basmayı erteledi. "Kemal Bey, şu sıra kendisini pek sıkıya sokmasın, bir süre rahat, yavaş çalışsın; dinlensin..." diyor. Ben de onu haklı buluyorum. İstanbul'dan uzaklarda olmanız çok daha iyi, kafanızı dinlersiniz. Burası rezalet! Neyse sözü uzatmadan konuya gireyim: Önce bu işi size avukatınız olarak yazmak zorunda kaldığımı kabul etmenizi rica ederim. Elçiye zeval yok; ben yazayım da, siz is-

tediğiniz gibi davranın; tutumunuza kesin olarak karışmam. Yalnız kararınızı bana lütfen bildirin. Sorun şu:

Dün yazıhaneme İçişleri Bakanlığı müsteşarlarından sayın Nuri Altınok Beyefendi geldiler. Kendileri sizin enişteniz oluyorlarmış. Hani en küçük amcanızın, en küçük kızlarının, Nemika Hanımefendi'nin kocaları...' "

Kemal Çığ, karısının okumasını kesti:

"Yaman bir avukattır şu bizim Nazmi be yahu... Bakın nasıl da benim huyuma suyuma göre mektubunu alaylı yazıyor... Aferin! Beğendim yazışını... Devam et Ayşe!"

Karısı dikkatli dikkatli ona baktı; gerçekten keyifli görünüyordu kocası. Kaldığı yerden okudu:

" 'Zaten Nuri Beyefendi, üç aya kalmadan emekli oluyormuş. Emekli olmadan bu işi bitirmek kolayına gelirmiş. Önce aklına oğlunuz Doçent Semih Bey gelmiş. Onu eşi ve avukatı ile birlikte evinde ziyaret etmişler. Semih Bey oğlunuz kesin olarak, "Ben babama bu işi yazamam. Beni bağışlayın. Gelmez ya aklına, benden bilir sonra belki... Kendisinin avukatı vardır, buyurun ona gidin. O, gereğini düşünür sanırım" demiş. Nuri Beyefendi de kalkmış bana gelmiş...

Kısacası ağabeyciğim, sizin paşa dedenizden kalma bir büyük iş hanının yeri İstanbul'un Eminönü yöresinde ortaya çıkmış. Üstündeki bina önemli değil. Yıkılacak ama yer çok çok önemli. Büyük paralara satılacak. Yeni iş hanı mı yaparlar o yere bilmem... Ne var ki, intikal ve veraset işlerinin yürütülmesi, tamamlanması için sizin imzanız, vekâletiniz en başta gelen bir koşul oluyor. Rahmetli amcanız bu yere ölünceye dek göz kulak olmuş! Hani gelirini kullanmış. Şimdi vârisler çok, hepsi dayatıyorlar ki burası satılsın, haklarını alsınlar... Size de yüklü bir para düşeceğinden eminim. Siz bana bir vekâlet gönderemezseniz, sanıyorum bütün vârislerin işi sarpa saracak, sizi daha da suçlayacaklar. Size, ilişik olarak bana vereceğiniz vekâletin içine yazılması gereken sözlerin, tarih ve tapu numarasının bir örneğini gönderiyorum. İsterseniz, ilçenizdeki notere gidip, bir vekâlet düzenletebilirsiniz. Bendeki vekâletinizden ayrıca bir vekâlet olacak bu.

Nuri Beyefendi, size, Nemika Hanımefendi siz yeğeni ağabeyine, sevgilerini, selamlarını, saygılarını gönderiyorlar. Ben

de en derin sevgi ve saygılarımı yollar, Ayşe Hanım Yengemin ellerinden öperim. El cevap!' "

Mektubu okumayı bitirince Ayşe Hanım kocasının yüzüne baktı uzaktan. Zeynep Hanım iri iri gözlerini açmış, o da bakıyordu. Kemal Çığ sakin sakin konuştu:

"Şu Nuri Beyefendi'yi, Nemika Hanım hemşiremi sokakta görsem tanıyamam... Biz bunları hiç gördük konuştuk mu Ayşe?"

Karısı bu sefer işi böyle sakince karşılamasına sevindi:

"Hiç anımsamıyorum Kemal... Ama dur hele... Sen bir kez bu Nemika'nın çocukluğundan söz etmiştin. Senden çok küçükmüş de Ada'da dedenizin köşkünde bir zamanlar bir arada olmuşsunuz... Sonra bu amcandan da, ömrü boyunca bir iş tutmadan, ailenin mirası ile geçinir diyerekten söz etmişliğin oldu..."

"Tamam... Öyle ya... Ben de bu hanımı anımsadım şimdi. Çocukluğunu, yetişkin kızlığını... Ne ki kocasını hiç görmedim galiba... E... Şu da var: Hazret içişleri müsteşarı olduğuna göre, herhalde beni çok iyi tanır... Polisteki, Emniyet'teki sicilim, onun elindeydi demektir! Hani isterse, darda kalırsa, şu vekâleti benden almak için, ilçenin Emniyet amirini, jandarma komutanını, kaymakamını... ne bileyim ben, polislerini bile seferber edebilirdi. Yine de kibar davranıyor; araya avukatlar koyuyor. Yok, olmaz falan filan dersem; şimdi aklımıza geliverenleri yaptırır da... İlçede dedikodu göklere çıkar 'Kemal Bey, büyük bir mirasa konmuş' diyerekten! Ne halt edeceğiz şimdi?"

Zeynep Karaovalı yarı şaka yarı ciddi konuştu korka korka:

"İyi ya ağabey, hazır ayağına gelmiş büyük bir mirası, parayı, kimsecikler duymadan al, cebine indiriver... Sonra Nazmi Bey'in hakkı da var! Ölüm hak, miras helal!"

Kemal Çığ düşündü bir süre, sonra yumuşak bir sesle karşılık verdi:

"İyi söyledin Zeynep... Evet Nazmi kardeşimin avukatlık hakkı... Ne var ki bu gibi durumlarda hep kendimi suçlamaktan vazgeçemiyorum. Keşke şu fani dünyayı şereflendirmeden önce, Allah'a bir dilekçe sunup, ben bu babanın oğlu olmak istemiyorum deseymişim... Laf bu benimkisi ya... Çocukluğum-

da, gençliğimde, öğrenimim boyunca farkında olmadan, bilinçlenmediğim için, bal gibi babamın, dedemin parasından yararlanmışım... Bir de belki bu para olmasaydı, böylesine okuryazar, öğrenim sahibi olamazdım. Demek çelişki bende değil; içinde yetiştiğim toplum düzeninde... Bu yüzden gönlümüz ferah, vicdanımız rahat diyelim ama gençlik çağından sonra böyle miraslar hep beni rahatsız etmiştir. Ne aradım, ne de sordum... Gelip beni buldular, bana çattılar! Yine şu sıra paraya, mirasa filan gereksinme duymamaktayım... Yıllar yılı hep duymadım da... Çalışıyorum işte! Şimdi kendimi biraz önce konuştuğumuz öğrencilerin, öğrencilikten çıkıp her birinin bir yana dağılmışlığına benzetmekteyim. Daha daha kendimi birçok arkadaşımın mahpushaneden çıktıktan sonra milyoner olmalarına, babadan, dededen kalma mala mülke sarılmışlıklarına benzetmekteyim! Dahası, inandığım fikirlere ters düştüğüm için çelişkiler içindeyim. Ne bileyim işte, aklım fikrim başka yerde, koşullar beni başka yerlere götürdüğü için çok çok tedirginim..."

Karısı birden doğruluverdi:

"Bu konuları kaç kez seninle konuştuk Kemal! Allah aşkına, yıllardan beri sürdürdüğün bu inattan vazgeç! Kimse sana haksızsın demiyor. Diyemez de... Ne var ki, her zaman içinde yaşadığın toplum düzeninin ne olduğunu bilmezden geliyorsun... Sen elinden geleni yaptın, yapıyorsun, inandığın gibi... Ama içinde yaşadığımız bu düzenin çarkını da kabul etmek zorundasın. İstediğin düzen gelene dek bu böyle gidecek! Hem bir düşün bakalım; miras yiyen arkadaşların, iş tutup milyon kazandı dediğin arkadaşların, davalarından vazgeçtiler mi acaba? Geçenleri kim? Aralarında kavga da etseler yürüyüp gidiyorlar birlikte... Sonra öğrenciler, davalarından cayıyorlar mı dersin? Vardır eriyenler, cayanlar ama yüzde beşi kalsa yolunda, bu da bir kazanç değil mi?"

Kemal Çığ, ellerini teslim olmuş gibi havaya kaldırdı:

"Nasrettin Hoca'nın dediği gibi karısına, ben de sana 'haklısın' karıcığım desem, barışır mıyız?"

"Kavga etmedik ki... Darılmadık ki barışalım Kemal!"

"Doğru... Tartışıyoruz sadece..."

"Bak, bir şey daha aklıma geliyor; benden iyi hesaplar bilirsin: Ne kendini suçlamaya hakkın var, ne de başkalarını..."

"Öyle ya! İçinde yaşadığımız düzen dedik!"

Uzun bir süre susuldu. Kemal Çığ yerinden kalktı; terliklerini ayağına geçirdi. Sobaya dek yürüdü. Sobaya birkaç odun attı; masanın etrafında yavaş yavaş dolaşmaya başladı düşünceli düşünceli. Sonra yerine otururken yeniden ağır ağır konuştu:

"Zeynep kardeşim haklı. Bizim düzende, ölüm hak, miras helal diyeceğiz. Karar verdim. Vekâleti Nazmi'ye göndereceğim. Neyse, ne tutuyorsa bu miras işinden gelecek para –ki avukatımız 'yüklüce, büyük bir para' diyor– yaza değin işlemler, satış yapılır, gelir. Bu paradan önce, Zeynep hemşireme ve sana bir buzdolabı alacağım armağan olarak, hani evimize... Dolabımız yok. Sonra Ali'ye alacağı büyük gemi için yardım edeceğim. Oğlum Semih'e torunların gereksinmeleri için bir miktar, yine oğlumuz Mustafa'ya da torunlarımız için bir miktar göndereceğim. Birisi doktor, öteki kaymakam ama olsun... Bu geçim koşullarında para paradır, gereklidir... Yine yaz ayları da olsa, size kaç çile isterseniz yün alırım. Ha... Kendime Almanya'dan getirteceğim kitaplar da var, not etmiştim... Asıl Necip Kaptan kardeşimize iyisinden bir takım elbise gerekli. Farkındayım, Ali'nin düğününde pek sıkıldı kılığından ama Ali'nin gayretiyle ilçenin pazarından giyindi zar zor... Sonra efendim, bahçede çalışan Mehmet Süngerci oğlumuzu da hep unutuyoruz. Karısını da unutmaktayız; Ali'nin ağabeysi, hem de kolunun, bileğinin gücüyle ölesiye çalışıyor... Onu unutmamak gerek, ona da bir şeyler armağan etmeliyiz! Tamam mı? Başka?"

Zeynep,

"Dur! Dur ağabey!" diye gülerek elini kaldırdı: "Gelecek paranın hepsini birden bitirmek mi gerek?"

"Yok canım kardeşim, çok para deniyor ya! Bankadaki alınteri birikmiş az buçuk paramızın üstüne de ölümlük dirimlik para ekler koyarız. Ayşe'nin emeklilik aylığına ekleriz..."

Kemal Çığ'ın bu konuşmasına, haline, birdenbire parlayıvermesine, karısı çok şaşırdı. Biraz önceki sevincini yitiriverdi. Bir şeyler söylemek istedi, vazgeçti. Ellerini dizlerine koydu, kasıldı kaldı. Dudakları titremeye başladı. İçine bir korku düş-

tü. Kocasını hiç böyle görmemişti. Onun bütün duygularını yüzünden okuyabilirdi yıllardır. Şimdi ne demek istediğini sözlerinden de anlayamıyordu. Zeynep farkında değildi bu ani değişikliğin. Ne zaman böyle bir miras işi –ki evlilikleri boyunca çok görmüştü– ortaya çıksa, Kemal Çığ sakin sakin reddederdi de böyle yüksek perdeden atıp tutmazdı. Ayşe Hanım ne diyeceğini, ne yapacağını düşünürken, birden kocası ayağa kalktı; gazeteleri kavrayıp aldı:

"Ben yatmaya gidiyorum. Yattığım yerde gazetelere bakarken uyurum. Yarın öbür gün Ali gelecek; babası söyledi. Zaten beni dişçiye götürecek. Ağzımdaki dişler mi gevşedi, yoksa çenem damağım mı çekildi, etler mi zayıfladı bilemiyorum. Takma dişler ağzımı kanatacak neredeyse... Dişçiye gittiğimizde notere de gideriz... Sen o vekâlete yazılacak lafların kâğıdını yitirme Ayşe... Haydi iyi geceler!"

Karısı bir başkaca söz etme olanağını buldu:

"Yatak odası soğuktur şimdi Kemal, sobada tuğlanı kızdırayım mı?"

"İyi olur ya... Belime de koyarım; böbreklerim de sızlıyor şu sıra... Isınırım..."

Ayşe Hanım kocasının arkasından baktı kaldı. Sonra tuğlayı ısıtmak için davranıyordu ki Kemal Çığ geri dönmüş, kapının eşiğinde durmuştu:

"Kusura bakmayın, bir sürü sevimsiz laf ettik!" diye söylendi, yeniden döndü gitti. Zeynep Karaovalı şöyle bir doğruldu, kapanan kapıya baktı baktı, şaşırmıştı:

"Ne oluyor bu ağabeyim, abla?" diye sordu. Ayşe Hanım yutkundu,

"Bilmem ki..." karşılığını verdi. Sonra telaşla tuğlayı buldu geldi, sobanın üstüne koydu. Okunmuş eski gazetelerden birini hazırladı katlayıp. Tuğlanın kızmasını bekledi. Maşayla tutup kâğıda sardı tuğla parçasını, sonra da temiz bir beyaz beze doladı.

Dört

Ayşe Çığ, kardeşi Zeynep'e iyi geceler diledikten sonra hazırladığı yassı, kızmış tuğla parçasını alıp yatak odasına yürüdü. Zeynep Karaovalı, "Şu soba iyice sönsün, etrafı toparlar, ben de yatarım" demişti. Odaya girdiğinde kocasının soyunup yatağa girdiğini, baş lambasını yakıp yanına gazeteleri alarak uzandığını gördü. Ne ki oda buz gibiydi, soğuktu. Kocaman sarı topuzlu karyolanın içinde üşüyeceklerdi. Karşıdaki konsolun üstündeki elektrik sobasının fişini prize soktu. Gerek baş lambası için, gerekse soba için prizleri tel çekip Ali yapıvermişti kışın başında; köyün bahçelerine motorlar yerleştirirken bu iş de aklına gelmişti. Düşünceli adamdı vesselam...

Yatağa yaklaştı, yorganı kaldırıp, kızgın tuğlayı kocasının beline yerleştirirken bir de gördü ki Kemal Çığ, gazeteyi kaldırmış okur görünüyordu ama dümdüz gözlerini tavana dikmişti. Parlayan gözlük camlarının arkasında gözleri yaşlıydı. Ağlıyor muydu ne? Ayşe'nin içi burkuldu. Birden kendi gözlerinin de doluverdiğini hissetti. Belli etmeden odadan çıktı; tuvalete gitti. Çeşmeden soğuk su çırptı yüzüne. Dönerken mutfağa uğrayıp bir bardak su aldı. 'Kemal'e bir uyku hapı gerek...' diye düşündü. Suyu baş lambasının yanına koydu; soyundu, geceliğini giydi. Geceliğin üstüne de ince, yün bir ceket geçirdi. Öte yakadan yorganı kaldırıp yatağa girdi. Kemal Çığ bu arada kendisini toplamış göründü:

"Daha erken, hiç de bana hap yutturmaya kalkışma Ayşem..." diye söylendi.

"Erken olduğunu biliyorum. Bak oda ısınsın diye sobayı da yaktım. İstediğini okuyabilirsin; gazetelerden başkaca başucunda kitapların da var. Suyu belki gerekir diye aldım."

"Ayşe, sen hiç sahnede ünlü bir şarkıcıyı, bir tenoru dinledin mi? Dinlemişsindir ya... Asıl böyle bir tenorun sahne dışında konuştuğunu duydun mu?"

"Hayır, ne bir şarkıcının, ne de bir tenorun konuşmasını duyduğumu anımsıyorum."

"Ben yıllar, yıllar önce yabancı ülkelerden birinde böyle bir tenora rastladım konuşurken. Sesi bir tuhaf, cırtlak gibi geldi bana, ki öyleydi. 'Aman, bu adam sahnede bülbül gibi şakıyan olamaz' diye düşündüm... Çok güzel şiirler yazan şairler de bilirim, roman yazan yazarları da bilirim. Sanatlarının dışında konuşurken hep kem küm ederler... Ya da hiç konuşmayı sevmezler. A! Bak, Yahya Kemal gibi üstatlar da vardır ha! Konuşurken ağzının içine bakar kalırsın! Bir kez ustanın meclisinde bulunmak şerefine nail olmuştum. Sen ki tarih öğretmenisin, seni Osmanlı tarihinden bir sınava çekseydi, öğretmenliğe tövbe ettirirdi..."

Oda biraz ısınmıştı. Ayşe, kollarını yorganın altından çıkardı. Elektrik sobasının kızıllaşan tellerine gözlerini dikti bir süre:

"Anlıyorum Kemal" diye söylendi. "Şu, bugün gelen mektup seni bir hayli tedirgin etti. Akşamki konuşmalarımızı saçma sapan buluyorsun... Ne var ki başkaca ne konuşabilirdik?"

"Mektup bahane canım! Bana bambaşka şeyleri –ŞEYLERİ, diye uydurmayayım– kendi hali pür melalimi düşündürdü. Açıkçası, yetmiş küsur yıllık yaşantımda bir bok yiyemediğimi, akıntıya kürek çektiğimi anlar gibi oldum..."

Ayşe birden başını kocasına çevirdi; sert konuştu:

"Buna sen karar veremezsin! En sıradan bir kişi bile yaşantısının olumlu ya da olumsuz yönlerini iyice bilemez. Bildiğini sanır, haklı olduğunu sanır, o başka... Bir insanın ne yaptığına, ne ettiğine önce yakınları, dostları, arkadaşları bakar, karar verir. Topluma mal olmuş kişilerin yaşantısı da, Napolyon'dan, dur hele daha daha ileri gidelim, Musa'dan İsa'ya, İsa'dan Muhammed'e dek tarih kitaplarında yazar. İstersen buna elbette Marx'ı da ekleyeceğiz. Sen değil misin her fırsatta Mustafa Kemal Paşa'nın yakın tarihimizdeki yerini anlatan, söyleyen?"

"Barut gibi konuştun, güzel konuştun ama senin sözünü ettiğin büyüklerden değilim ben. Onlar yüzyıllar boyu toplum düzenini etkileyen, toplum düzeni getiren, zamanlarına göre büyük kişilerdi. Bütün yönleri, olumlu olumsuz yönleri, elbette tarihçiler tarafından incelenecek... Biz, dediğin gibi sıradan ki-

şileriz; yakınlarımız, dostlarımız bizim ne mene kişi olduğumuza çoktan karar vermiştir, verdiler de! İzmir'den nasıl apar topar kaçtık unuttun mu?"

"Toplum düzeni için kavgada yalnız liderler olamaz tek başlarına. Geniş anlamda liderlerin yardımcıları, diyelim kadroları vardır: İsa'nın havarileri gibi... Muhammed'in Ebu Bekir'i, Osman'ı, Ömer'i, Ali'si gibi... Marx'ın Engels'i vardı, sonra da Lenin'i... Bir toplum düzeni söz konusu olunca, kuramları din, Allah aracılığı ile ortaya atanlarla yayanlar, toplumlara, halklara götürenler olmuştur. Dava için savaşan adsız neferleri de düşüneceksin... Hele hele halkları hiç unutmayacaksın! Dinlerin toplum düzeni adına yayılması yüzyıllar boyu sürmüştür. Çağımızda hâlâ etkinliğini sürdürseler de toplum düzeni adına yerlerini alan kuramlar, diyelim ideolojiler, kolay mı yerleşir halkta? Halkların düzeninde? Zaman sürecini nasıl unutuyorsun? Her toplumun kendine özgü tarihsel koşullarını nasıl bir yana atar da istediğin düzeni uygulamaya çalışırsın? Zaman süreci, tarihsel koşullar birbirinden ayrılmaz öğelerdir! Haydi beni daha fazla söyletme... Bunları benden iyi, hem de çok daha iyi bilirsin... Bir toplumun içinde, o toplumun tarihsel koşullarıyla zaman sürecini kaynaştırarak belli bir kuramı uygulamak kolay değildir elbette. Böyle bir davaya baş koyanlar, sabırlı olacaklar... Görevlerini ömür boyu sürdürürlerken, halklarına hizmet ederlerken, elbette bir sırat köprüsünden geçtiklerini bilirler. Ne var ki, böyle bir köprünün üstünde olumlu adım atıp atamadıkları, yine zamanla ölçülebilir... Sen değil misin davaya hizmet etmiş herkesin bu çorbada tuzu vardır diyen..."

Kemal Çığ, karısı konuşurken yatağın içinde doğrulup oturmuş, gözlüğünü çıkarıp yandaki lambanın yanına koymuş, yorganın üstendeki gazeteleri de aşağıya itmiş, atıvermişti. Öylece karısına bakıyordu:

"Beni teselli edemedin Ayşe" diye uzanıp karısının artık kendi saçları gibi beyazlaşan başını, saçlarını okşadı. "Teselli edemedin diyorum, çünkü lafımı ağzımdan aldın; benim söyleyeceklerimi söyledin. Ayrıca diyeceklerimi nasıl kestirdin, bildin, şaştım doğrusu..."

Ayşe, kocasının elini tuttu başının üstünde, gülümsedi:

"E... Kır atın yanında duran, ya huyundan ya suyundan..."

Kemal Çığ yastığını dikip, karyolanın demirine yerleştirdi, arkasına dayandı:

"Bak bu konuştuklarımız bir yana, asıl sözü nereye getirecektim; insan yaşlandıkça hoşgörüsü azalıyor galiba, dostlarından kopuyor... Gençliğimde, orta yaşlılığımda canımdan çok sevdiğim arkadaşlarım vardı, dostlarım vardı. Bilirsin, son yıllara gelene dek kimisiyle bir araya gelemesek bile sık mektuplaşırdık. Ta 1930'lardan başlayarak partiden ayrılanlar, kopanlar oldu. Onlara hiç darılmak aklıma gelmedi. Ne ki onların çoğu benden uzaklaştı, diyelim benden kaçar oldular. İçlerinde öylesine halt edenler oldu ki yüreğimden çıkarmak, atmak zorunda kaldım. Sıtkım sıyrıldı böylelerinden. Yine bilirsin, ben her fikri tartışmaya yatkınım; bilime inanırım, tartışma bilim sınırları içinde kalırsa. Ama tartışıyorum diyerekten bir dost bildiğin kalkar sana hakaret ederse, selamı sabahı kesmek zorunda kalırsın. Hele hele halktan yanayım deyip de halka ters düşenlere, yaşlandıkça dayanamaz oldum. Zaten şu köye geldiğimizden beri iyice anladım, kafama dank etti ki, ne biz halkı görmüş anlamışız, ne de halkımız bizim farkımıza varmış... Dur hele şimdi büyük laf etmeyelim... Dostlardan, arkadaşlardan söz edecektik. Gördün en son Faik'in evinde neler oldu. Halkımız şöylece bir yanda dururken, az buçuk bilinçlenen gençlerimiz yerinde duramıyor. Sözümona aklı erikler de onlara yol gösteremiyor. Herkes bir yana çekiyor. Eskiler, 'biz şarap gibi eskidikçe iyiyiz' diyorlar. Gençler, 'ne şarabı, siz sirkeye dönüşmüşsünüz' diyerekten eskileri, bizleri alaya alıyorlar..."

"Dur, dur hele Kemal! Sözünün burasına bir nokta koy! Geçen bütün yaz etrafında dolanan, sana sevgi, saygı gösteren gençlerin hakkını yeme... Halktan kopmuşuz diye boşuna vesveseye kapılıyorsun. Gençlerin kaynaşmasını, dalgalanmasını yabana atma. Bu ne demektir bir düşünsene: Bilincin, inancın yayılması, giderek halka ulaşması değil mi? İyi düşün."

Kemal Çığ durakladı, düşündü:

"Yine beni teselliye kalkışıyorsun Ayşem. Bize, bana ister saygı, ister sevgi göstersin gençler; onları toparlayacak, yönlendirecek gücümüz, gücüm yok! Dilerim dediğin doğru çıksın

ama ben neden Allah'ın günü duvara konuşur gibi Necip Kaptan'a konuşmak zorunda kalıyorum? Neden seni gün yirmi dört saat üzüyorum, hep sana bildiklerini yineliyorum? Bu durumda özrüm kabahatimden büyük olabilir; demek ben, unumu elemiş, eleğimi duvara asmışım... Evet bundan böyle ne çeviri, ne de yazı... Bir kenara çekilmeliyim. Şu büyük mirası, gelecek parayı yiyerek ömrümü tamamlamalıyım. Yaptığım ettiğimle, geçmişimle övünerek yaşamalıyım! 'Biz görevi tamamladık' demeliyim... Ölebilme özgürlüğüm de var, ölebilirim!"

Ayşe Çığ öfkeyle kocasına döndü: 'Saçmalıyorsun Kemal! Tutarsız konuşuyorsun!' diye avazı çıktığı denli bağıracaktı, kendisini tuttu, yutkundu; titreyen dudaklarının arasından bir fısıltı çıktı:

"Davaya ihanet edenleri, davadan cayanları düşün, Kemal! Sen davaya ihanet mi ettin? Sen davadan mı caydın? Niçin özeleştirini yaparken bu denli katı olabiliyorsun? Evet, insanın kendisini öldürme özgürlüğü de vardır. Ama bu kişinin, kendi kendisinin zorbalığıdır... Dur, dur hele sözümü bitireyim: Kişinin kendisini öldürmeye kalkışması, çevresinin, toplumunun kararıdır demeye kalkışma sakın; yenik düşmedin yaşamın boyunca sen!"

Kemal Çığ tavana bakarak tok bir sesle karşılık verdi:

"Ya Nâzım'ın Benerci'si kendisini neden öldürdü?"

"Kitabın konusunu anımsıyorum: Arkadaşları Benerci'yi kendilerine ihanet etti sandılar. Oysa arkadaşlarına ihanet etmemişti."

"Bu dediğin gerekçe kitabın birinci faslı Ayşem; Benerci temize çıktı; arkadaşları onu bağışladı. Sonra Benerci, davaya hizmet etti; büyüdü, büyüdü! Hapislere girdi on beş yıl. Davaya hapiste kaldığı sürece de hizmet etti. Hapisten çıktığında arkadaşları, büyük halk kitlesi onu bağrına bastı. Sonunda Benerci anladı ki iyice yaşlandı, bir çelişkiye düşebilir, bir korkuya kapılabilir, bir yanlış yapabilir, giderek davaya istemeyerek ihanet edebilir..."

"Yeter!" diye öfkeyle bağırdı Ayşe Çığ kocasına. "Materyalizmin romantizmini yapma bana! Unutma ki Nâzım Hikmet, bu güzel şiirini, bu güzel romanını yazdıktan sonra on beş yıl

kendisi de hapislerde yattı. Direndi, dayandı, davasına hizmet etti. Amma ve lakin kendisini öldürmedi; eceliyle öldü..."

Bu sözlerinin ardını getiremedi Ayşe Çığ, birdenbire hıçkıra hıçkıra ağlamaya başladı. Kocası uzandı, onun boynuna sarıldı. Yanaklarından öptü: "Bağışla beni Ayşem, bağışla! Seni çok çok üzüyorum, yaşlılığıma ver, her olay beni birden sarsıveriyor..." diye mırıldandı. Karısı şöyle bir doğruldu, kolları kocasının boynunda, söylendi: "Ya ben, ben yaşlanmadım mı? Senden kaç yaş küçük oluyorum ki? Bırak da son yıllarımızı yaşayalım... Benerci de kendisine kıymamış olsaydı, bir adım, bir adım daha davasının nasıl yürüdüğünü görürdü; kenardan seyretse de..."

Kemal Çığ düşünceli düşünceli doğruldu, durakladı, sustu.

Uzunca bir süre sustular. Ayşe Çığ kendisini toparlamış, yatışmıştı. Kocasının tedirginliğini, kendisince giderebilmek için bir şeyler daha söylemek gereksinmesini duyuyordu. Kafasında evirdi çevirdi düşüncelerini, sonunda konuştu:

"Kemal, geçen yılın haziranında nasıl heyecanlandığımızı unuttun mu? Ben heyecanımı elimden geldiğince sana belli etmemeye çalıştım. Çünkü iyi değerlendiremezsem seni kırarım diye korktum. Oysa sen sevinmekte, heyecanlanmakta çok haklıydın. Şimdi artık konuşabiliriz: Neydi o işçi eylemleri! 'Halkımız, halk' diye konuştuk deminden beri. İşte işçimiz! İşte sendikalar! Gençlerle birlikte onların bilinçlenmesi, bir yola yönelmesi az buz bir iş mi? Sakın yine seni teselli etmeye kalkıştığımı söyleme; koskoca gerçekler, eylemler var ortada. Yalan mıyım?"

Kemal Çığ bu kez iyice ısınan odada, yatağın içinde bağdaş kurdu oturdu. Karısı onun gözlerinde sevinç pırıltılarının uçuştuğunu gördü, sevindi.

"Oh! Yaşa be Ayşem" diye konuştu Çığ. "Şimdi gerçek, güzel bir konuya değindin... Geçen gün mü, dün mü ne... Bu konuyu yine Necip Kaptan'a açmıştım. Ne ki üstünkörü konuşuverdiğimi sanıyorum. Bu işçi eylemlerini çok ciddiye alacağız. Daha daha gelişeceğine inanacağız ki şu rezilce üstümüze çöken ağırlığı atalım... Yinelemiş olacağım ama izin verir misin, bu işleri bir kez daha konuşarak, sesli düşüneyim?"

"Elbette Kemalciğim, seni dinliyorum."

Kemal Çığ uzandı, komodinin çekmesini çekti; cıgara paketini, kibriti çıkardı. Gözlüğünün, saatinin yanındaki tablayı beriye doğru çekerek cıgarasını yaktı. Karısı da uzandığı yerden doğrulmuş, yastığa yaslanıp oturmuştu. Birkaç nefes çekti cıgarasından Kemal Çığ, düşündü:

"Yineler dururum ya... Bakalım sıraya yeniden anımsayabilecek miyiz? Belki unuttuklarımızı bulur çıkarırız. Denebilir ki bizde sendikacılık, ta 1971'de Ameleperver Cemiyeti'yle başlamıştır. Hani diyebiliriz ki yüz yıllık bir geçmişe sahibiz bu konuda! Onu 1889'da İttihad-ı Osmani Cemiyeti izler. Sonra 1895'de Osmanlı Amele Cemiyeti ortaya çıkar. Bu cemiyet daha bir sendikaya benzer ha... Çünkü siyasal çalışmalara da girişir. Bu dönem Abdülhamit'in kimseye soluk aldırmadığı bir dönem ha... Dur hele önce sayalım dökelim de bu kuruluşları, sonra yaptıklarına, ettiklerine, durumlarına geçeriz... Ne demiştik?"

"Osmanlı Amele Cemiyeti dedik."

"Evet... Abdülhamit dedik ya, İstanbul'daki baskılardan bu gibi örgütler merkezlerini Selanik'e taşımak zorunda kaldılar. Bütün engellere karşın yine de Osmanlı Mesai Fırkası, Amele Fırkası gibi kuruluşlar işçi sorunlarına eğilmişlerdir hep. 1919'da Osmanlı Mesai Fırkası desteklediği işçi Numan Usta'yı Meclis-i Mebusan'a bile sokmuştur mebus olaraktan... Sonra..." Kemal Bey sözüne devam edemedi. Odanın kapısı yavaş yavaş vuruluyordu. Kulak verdiler.

"Abla! Abla!" diye sesleniyordu Zeynep Karaovalı. Ayşe Çığ birden karyoladan inip kapıya gitti, hızla açtı kapıyı. Kardeşinin elinde bir mum vardı. Eliyle mumun ışığını saklayarak heyecanla, korkuyla boğuk bir sesle söylendi:

"Ağabey, çabuk şu ışığı söndür, dışarıya sızmasın!"

Kemal Çığ lambanın düğmesine bastı, karyoladan inip yürüdü. Odayı şimdi elektrik sobasının kızıl ışığı azıcık aydınlatıyordu.

"Ne var? Ne oldu Zeynep?"

"Birileri bizim evin etrafında dolaşıyor. Penceremin altında ayak seslerini iyice duydum. Hırsız filan olmasın? Bunca yıldır

görülmemiş bir olay bu köyümüzde... Çok korktum... Sizi rahatsız ettim."

"Ne rahatsızlığı canım... Gelin hele sofaya çıkalım bakalım..." diye Kemal Çığ, Zeynep'in elindeki mumu aldı. Oturma odasına dönüştürülen sofaya geldiklerinde birden doğruldu: "Ayşe, Zeynep, bütün ışıkları yakalım daha iyi... Hırsızlarsa kaçarlar..."

Evin bütün lambalarını yaktılar. Kemal Çığ terasa bakarken pencerenin kanadını açtı, perdesini araladı. Ortalıkta dikilmiş kalmışlardı ki, birdenbire bahçenin derinliklerinden bir silah sesi geldi. Bunu silah, tabanca sesleri izledi. Kemal Çığ aceleyle yatak odasına gitti; sırtına bir ceket geçirip terasa çıktı. Onu, karısı, baldızı dışarı bırakmak istemediler: "Dur hele çıkma dışarı... Ne oluyor? Ne oluyoruz anlaşılsın!" diye söylendiler. Kemal Çığ nedense pek meraklanmıştı; terasa çıkar çıkmaz, çınarın altından bir ses duyuldu:

"Kemal Bey kardaşım, telaşlanma biziz, geliyoruz!" Bu Necip Kaptan'ın sesiydi. Bu kez Ayşe ile Zeynep de terasa çıkıp kaptanı karşıladılar. Reisin yanında gelini, oğlu Mehmet vardı. Aydınlık içine girdiklerinde Mehmet'in elinde tuttuğu çifteyi gördüler. Mehmet kasketini kaşlarına çekmiş, yüzü asık, posbıyıkları diken diken olmuş, gözlerinde korkusuz bir parıltıyla iki yakasına bakınıyordu. Birden, herkesten önce konuştu:

"Birtakım it uğursuz, köyümüzü basmış; sokak aralarında, köyün meydanında silah atmışlar bu gece... Buradan biz duyamadık. Bunları komutanımız bastırınca bizim bu yakaya çekilmişler. Üç dört kişi varlarmış. İzlerini bulunca da bizim bahçenin sınırında çatışma oldu. Metin Komutan beş neferle arkalarına düştü. Ben de silahı kapıp onlarla gitmek istedim. Astsubayımız, 'karanlıkta bahçenin içinde sinip saklananlar olmuştur belki, sen burada evleri koru; Kemal Bey'in oraya toplanın hepiniz...' buyruğunu verdi. Şimdi siz girin içeriye, kapayın kapıyı. Ben dört bir yakaya göz kulak olurum..."

Kemal Çığ birden ne söyleyeceğini bilemedi:

"Oğlum Mehmet, senin o elindeki tüfek av tüfeği değil mi?"

Mehmet şöyle sol eliyle önce bıyıklarını sıvazladı, sonra tüfeğin namlusunu bir okşadı:

"Meraklanma Kemal Bey Amca, tüfek av tüfeği ama içi, ceplerim domuz kurşunu ile dolu. Bu tüfekle ben, elli metreden çok domuzu vurmuşumdur. Askerlikte de keskin nişancıydım ha... Haydi rahat rahat içerde yatın uyuyun isterseniz... Komutan bir yerlerde kıstırır herifleri..."

"Yıldız şavkı var, şu çınarın her bir yeri gören bir dalına çık istersen oğlum..." diye söylendi Necip Kaptan.

"Ben yapacağımı bilirim baba... Girin içeri hele... Metin Komutan işaret verene dek bekleyelim..."

"Kendine mukayyet ol!" diyerekten sofanın kapısını kapadı, içeriye girmişlerdi. Zeynep Hanım sobayı ateşledi. Mehmet'in karısı Hatice, bir sandalyeye ilişmiş, başörtüsünü çenesinin altından sıkıca bağlamış, korkuyla ışıldayan gözlerini harlayan sobaya dikmişti:

"Neredeyse bizim evi, boş bostan kulübesi sanıp içeriye gireceklerdi. Mehmet de parmak tetikte kapının arkasında bekliyordu... Jandarmalar ateş edince kaçtılar onlar da ateş ede ede..."

Ayşe Hanım, 'Dışarda Mehmet'in başına bir iş gelmesin...' diye kaygılandı; Hatice'ye,

"Gel kızım" dedi, "şöyle sobaya yakın otur, üşümüşsün..." Bir minderi sobanın yanına koydu. Hatice bir şey söylemeden kalktı geldi, bağdaş kurup mindere oturdu. Kemal Bey dikilmiş kalmıştı ortalık yerde; sedire otururken sordu:

"Kimmiş bu herifler reis?"

Necip Kaptan sedirin öte ucuna ilişip, başındaki kasketi çıkardı dizine vurur gibi koydu:

"Bilemedik ki... Jandarmalarla da konuşacak vakit yoktu; kovalıyordu komutan telaşla... İz sürüp gittiler. Karanlıkta pek seçemedim; bizim komşu bahçelerden de delikanlılar silahlanmışlar, Metin Komutan'ın emrine girmişler galiba... Sivillerden her bahçeye de bizim Mehmet gibi nöbetçiler bırakmış görünüyor Metin Mızrakçı Komutanımız."

"Allah Allah! Nereden çıktı bu eşkıyalar?" diye konuştu Zeynep Karaovalı.

"Doğru" karşılığını verdi kaptan, "köyümüzde hiçbir zaman görülmüş bir vukuat değil... İki yakamız deniz... Arkamız dağ!

Dağdan inmiş olacaklar köye... Ya da turistler gibi motorla, gemiyle denizden..."

"Peki böyle olunca, vukuat çıkınca, çıkarınca, kaçamayacaklarını bilmeleri gerekirdi..." diye söylendi Kemal Çığ.

"Evet öyle Kemal Bey... Ne akla uyup gelmişler ki?"

"Hangi yöne kaçtılar jandarmaların önünden acaba?"

"Durun hele!" diye Necip Kaptan bir doğruluverdi. "Dış körfezde bunların bir motoru, ya da büyücek bir gemisi olmaya! Bizim bahçenin üç kilometre kuzeybatısı açık denize, dış körfeze çıkar..."

"Korsan mı bunlar?" diye söylendi Zeynep Hanım.

"Her ne hal ise be kardaşlar, sabaha kalmaz ya başarır kaçarlar, ya da jandarmalara yakalanır, teslim olurlar... İsterseniz siz varın yatın Kemal Bey, biz de Hatice'yle şurada uzanırız. Nasıl olsa Mehmet evin yöresinde kol geziyor..."

"Yok canım, böyle bir gecede adamı uyku tutmaz. En iyisi birer çay içelim..."

"Doğru ya... Çay içelim... Ben mutfakta gaz ocağını yakıp çaydanlığı ateşe koyayım..." diye ayaklandı Zeynep Hanım. Hatice hemen kalktı yerinden.

"Sen otur teyze, çayı ben hazırlarım..." diyerekten mutfağa yürüdü. Zaten evin kızı gibiydi Hatice, her fırsatta ev işlerine yardıma gelirdi.

Beş

Yol çamurluydu. Kemal Çığ, bastonuna dayanıp, taştan taşa atlarcasına yürümeye çalışıyordu. İki adım önünden, Necip Kaptan yürümekteydi. Yün gemici başlığını kulaklarına dek çekmiş, gccuğunun yakasını kaldırmış, çamura filan aldırmadan iri gövdesiyle biraz hızlı gidiyordu. Kemal Çığ ona yetişmekte zorluk çekmekteydi. Kıyıdan gazinoların bulunduğu kumsala yaklaştıklarında kaptan arkasına döndü:

"Bu havada turist gelmiş baksana Kemal Bey, büyük gazinonun iskelesinde gemi var... Tam gününü bulmuşlar..." dedi.

"Gazinonun camları arkasında da bir kaynaşma görünüyor; rakı içmeye gelen var demek..."

Yürüdüler, köye çıkan yola saptılar. Sabaha karşı birkaç saat uyumuşlardı. Ne ki evde bunları kimse alıkoyamamıştı; ille 'köye gideceğiz' diye tutturmuşlardı. Oysa Jandarma Komutanı Astsubay Metin Mızrakçı, gece saat dörtte, köyde silahlı gezen, silah atan üç kişiyi yakalamıştı. Erlerden birini de bahçeden geçerken gönderip, 'iş tamam!' diyerekten Mehmet'e haber salmıştı. Bütün geceyi diken üstünde geçiren iki aile, meraktan bir hal olmuştu ama şu sıra köye gitmenin doğru olmadığına herkes inanıyordu. Ne var ki Kemal Çığ'la kaptan, 'Anlayalım... Dinleyelim bakalım neymiş? Ne olmuş?' diye evdekileri dinlemeyip hemen öğle vakti yola çıkmışlardı. Mehmet de, "Çok merak ettiniz, haydi gidin, ben nöbetteyim..." demişti. Kemal Çığ, odasında giyinirken karısı, "Sakın bunlar solcu eylemciler olmaya Kemal?" diye sormuştu. O da kesin bir karşılık vermişti: "Solcular bugüne değin hiç tetiğe basmadı, olamaz!" Bu yönden Kemal Çığ'ın içi rahattı...

Köyün yoluna vurup yokuşu tırmanmaya başladılar. İki yanları zeytinlik, bahçelerdi. Necip Kaptan durup bir soluk aldı; sağdaki yaprağını dökmüş çınar ağacına baktı baktı:

"Yahu Kemal Bey, dün gece şaşkınlıktan Mehmet'e 'çınar ağacına çık, iki yakanı daha iyi görürsün' dedim galiba... Çınarlar çoktan yaprak döktü, neredeyse yeniden yeşeriyor, bizim oğlanı armut gibi düşürürlerdi vallah..."

Kemal Bey karşılık vermeye davranıyordu ki, çınarın gövdesinin ardından Metin Komutan çıkıverdi; eli belinde, tabancasındaydı:

"Gazinoların orda, kıyıda motor, tekne filan gördünüz mü? Var mı?" diye sordu. Kaptan da, Kemal Bey de şaşırmışlardı. Komutan pek ortalığa çıkmak, görünmek istemiyordu. İlerde fundalıkların arasında da birkaç jandarma erinin bulunduğunu fark ettiler. Kaptan,

"Büyük gazinonun iskelesinde var bir tekne..." karşılığını verdi.

"Ya gazinoda kimseler?"

"Vardı camların ardında birtakım gölgeler... Fark ediliyordu" karşılığını verdi bu kez Kemal Çığ.

"İyi... Şimdi siz, doğru kahveye gidin Kemal Bey, söyleyin orada toplananlar, ben dönene değin kahveden çıkmasınlar. Muhtar efendi de orada. Sen de kaptan, şimdi geri döneceksin. Yolun alt başında sineceksin bir yere... Gazinodan görmesinler seni. Karşıdan bizim kıyı koruma botunun geldiğini görünce hemen geriye dön, kahvenin yolunu tut. Buradan geçerken de bana bir işaret çak... Tamam mı?"

"Tamam! Baş üstüne komutanım, anladım... Denizden, karadan, gazinodakileri çevireceğiz..."

"İyi bildin, yürü kaptan, göster kendini..."

Kaptan sol kolunu sağ eliyle şöyle bir kavradı; hemen zeytinleri siper alarak kıyıya yöneldi. Kemal Çığ da bastonunu kavradı, köye yöneldi. Hızlı hızlı yürürken aklından geçiriyordu, düşünüyordu. Ama çözemiyordu bir türlü: Kimdi gece yakalananlar? Kimlerdi şu sıra gazinodakiler? Yakalananlarla gazinodakilerin ilişkisi neydi? Dönüp arkasına bakmak geldi içinden ama vazgeçti. Zaten neredeyse köyün meydanına ulaşıyordu; cami görünmüştü. Minarenin tepesinde bulutlar uçuşuyordu. Ulu çınarların dalları çıplaktı. Sağdaki kahvenin camları ardında sanki bütün köylü toplanmıştı. Kahvenin karşısındaki, mey-

danın öte yakasındaki karakolun önünde bir süngülü jandarma eri nöbete girmişti. Sonunda Kemal Çığ kahveye vardı. Kapıyı açıp onu heyecanla içeri aldılar:

"Buyur Kemal Bey.."

"Hoş geldin Kemal Bey!"

"Merhaba Kemal Bey!" Her kafadan bir ses çıkıyor, Kemal Çığ hepsine karşılık yetiştiriyordu.

Muhtar Hasan Efendi, kalabalığın arasından seslendi; pencerenin önündeki bir masada oturuyordu:

"Buyur yamacıma gel Kemal Beyim, gel hele şöyle!"

Kemal Çığ kalabalığı yarıp muhtarın masasına geçti. Oturmadan önce elini şöyle bir kaldırıp kahvedekilere yüksek sesle konuştu:

"Kıyıdan geliyorum. Jandarma komutanımız büyük gazinoyu çevirmiş. İlçeden kıyı koruma botunun gelmesini bekliyordu. Aşağıya Necip Kaptan'ı nöbete yerleştirdi. Bot denizden, komutan da erleriyle karadan, gazinoyu basacak. Buyruk verdi, 'ben dönene dek kahveden kimse çıkmasın' diyerekten. Başımızı bile şu kahvenin kapısından dışarıya uzatmayacağız arkadaşlar... Komşular... Tamam mı?"

"Tamam! Tamam! Demek ötekileri de kıstırdı komutan..." dediler.

Kemal Çığ oturduktan sonra muhtara sordu:

"Anlayamadım Hasan Efendi, gece bizim evi de basıyordu komutanımızın yakaladığı şu herifler; kimlermiş? Gazinodakilerle ilişkileri ne?"

"Karakolda üç kişi gözaltında. Biri geceki çarpışmada ayağından vurulmuş emme yarası ağır değil. Bizim komutanın onbaşısı haklamış herifi, teslim almış. Ötekilerin de mermisi bitmiş. E... Dün az mı mermi yaktılar akşam vakti köyün içinde... Sonra sizin o yakaya kaçtılar. Bu sabah herifleri bülbül gibi söyletip ağızlarından ağababalarının gemiyle bugün gelecekleri saati, yeri öğrendi komutan. İlçedeki yüzbaşımıza bilgi verildi, plan yapıldı. Şimdi bu plan uygulanmakta..."

"Neymiş başlarının zoru?"

"Ne olacak, şu bizim köyün dağlara dayanan, derenin üst başında Veli Kır'ın bir bahçesi vardır. Dağa, ormana dayandı-

ğından toprağı kayalıktır. Hani pek ekip biçmeye elverişli değildir. Ama Veli Dayımızın orada köyümüzün en zengin, çok çok arı kovanları var. Bir de beslediği ineklerinin hayvanlarının büyük bir damı. İki oğlu, bir damadı bunlarla geçinir. Kooperatifimize üyedirler; çok bal üretirler. Dün akşamüstü bu üç adam Veli'nin mandırasına, kovanlarının yanına çıkagelmişler..."

Muhtar Hasan Efendi şöyle bir döndü; biraz gerisinde oturan bembeyaz bıyıklı, bembeyaz sakallı, mavi yumuk gözlü yaşlı bir adama,

"Ötesini sen aniat Veli kardaş..." dedi. Kemal Çığ, Veli'yi köyün içinde birkaç kez görmüştü. Bir gezintisi sırasında bahçesinin üst başından dağa vurmuştu. Geçerken de selamlamıştı. Sevimli, cana yakın bir yaşlıydı Veli Dayı. Ona muhtar, 'ötesini sen anlat' deyince, kahvenin içindeki kalabalık kıpırdadı, sandalyeler çekildi, gıcırdadı. Bir kez daha olayı dinlemek, duymak istiyordu köylü. Veli Dayı sakin sakin konuştu:

"Akşam sütünü sağıyordu çocuklar... Bu üç herif çıkageldi. İyi giyimliydiler. Önce geziyorlar sandım. Kovanlara baktılar, ineklerin sağılmasını izlediler. Hani selamlaştık, konuştuk. Hoş geldiniz, beş gittiniz dedik. Aklımdan da konukturlar, birer bardak taze süt sunayım diye bile geçiriyordum ki, içlerinden kara bıyıklı, iriyarı olanı, 'Şu bahçeyi bize ya kirala, ya da sat!' demesin mi, damdan düşercesine. 'Aman oğlum, burası çocuklarımla benim, tam üç ailenin geçim yeridir... Nasıl kiralar, satarım... Kovanlarımız, ineklerimiz nice olur?' dedim. Bu işin, olasıya bir iş olmadığını söyledim. Adamların suratları hemen asıldı. 'Kovanlarını dağa kaldır; ineklerini de köye evlerinize çekin...' dedi. 'Hem senin şu dökülen eski damı da biz tamir eder, düzeltiriz' diyerekten üsteledi. Olurdu, olmazdı derken oğullarım yetişti. Onları zor yatıştırdım. Uzatmayalım, heriflerin üçü birden bellerindeki tabancaları çekmesinler mi? Kara bıyıklısı, 'Size bir saat mühlet, ya evet ya hayır... Sonunu düşünün!' diyerekten bağırdı. Ben de bağırdım: 'Ulan isterseniz beni vurun, olmaz! Defolun malımın içinden!' Vay sen misin böyle diyen. Gözdağı vermek için, üçü birden başladılar kovanlarımıza ateş etmeye... On, on beş kovan, arılar, perişan oldu. Biri bahçenin sınırını tuttu. Ne ki benim küçük

oğlum, daha biz dolaşırken, belli etmeden, görünmeden karakola koşmuş. Silah sesine jandarmalar zaten karakoldan fırlamışlar. Yolda karşılaşmışlar. Onlar kovanlara ateş ederken komutanımız yetişti. Yetişti ama uzaktan onu görünce adamlar dağa vurup kaçtılar. İki er, bir onbaşı, Metin Komutan, arkalarına düştü dağa doğru. Meğer adamlar bir çalılığa sinmişler, oradan köye indiler. Jandarmaların çoğu dağa tırmanmakta. Bunlar, köye varıp silah ataraktan ortalığı birbirine kattılar. Oradan jandarmalar dönüp, karakoldaki erlere yardımcı çıkınca, sizin bahçeye doğru karanlıkta çekilmişler. İşte böyle..."

"Bunlar bizim köyü ne sanmışlar ki?" diye söylendi Kemal Çığ. Muhtar Hasan Efendi öfkeli öfkeli bir cıgara koydu dudaklarının arasına, bir cıgara da Kemal Bey'e uzattı:

"İyi keşif yapamamışlar. Sabah sorgularında ben de bulundum komutanın yanında, Veli de tanık olaraktan bulundu. Bizim köyü, yolsuz, çıkmaz bir yerde, kuytuca bulmuşlar. Veli Dayı'nın yerini de kendilerine uygun görmüşler. Herkesi korkutup, buraya yerleşeceklermiş... Eğitim kampı mı ne kuracaklarmış... Laflarından anlaşıldı ki jandarma da bunlara ses çıkarmayacakmış... Öylesine yüksekten atıyorlar... Ağababaları da bu sabah vakti ilçeden gezmeye gelir gibi gelip, bunların teslim aldığı köyümüze, hani Veli'nin bahçesine, damına yerleşeceklermiş... Paraları varmış, ister kira, ister satın alma filan Veli'nin malını... Hesapları yanlış çıktı: Lafı ağızlarından alınca Metin, telefonla ilçedeki yüzbaşısını haberdar etti. O, ilçeden botla geliyor işte... Belki de gelmiştir."

"Kime güvenirmiş bunlar böyle?" diye Bakkal Yusuf herkesin adına soruverdi. Hasan Efendi,

"Bilmem ki..." diye söylendi, Kemal Çığ'ın yüzüne baktı. Herkes ona bakıyordu. Kemal Bey temkinli konuşmak gerektiğini düşündü:

"Gazetelerde hiç görmediniz, okumadınız mı? Benim okuduğuma göre, bu gibiler, yurdun dört bir köşesinde dal budak salıyorlar... Mersin'den Erzurum'a kamplar kuruyorlar. Birtakım gençleri, hani işsizleri de toplayıp talimler yaptırıyorlar..."

"Allah Allah!" diyerekten ortalık gürüldedi.

"Söyle be Kemal Bey, kime güveniyorlar? Arkalarında kim var?"

"Şimdi ben de pek bilemiyorum arkadaşlar... Ankara'dan güçlü kimseler bunlara arka çıkmasa, bu denli pervasız olamazlar... Parayı nereden buluyorlar? Silahı nereden buluyorlar? Kimlere dayanıyor, güveniyorlar bilmek zor... Belki bu yakalananlar bir ipucu verir de işin başındaki de yakalanır..."

"Bak bu doğru... İyi laf ettin Kemal Bey... Bunlar devlet içinde devlet mi ki?" gibisine sözlerle kahve bir süre çalkalandı. Muhtar,

"İyi söyledin Kemal Bey, köyümüz gazetelere geçti bilin!"

"Teslim olmadığımızı da yazar mı gazeteler?" diye bir delikanlı sordu kahvenin öte başından.

"Elbette yazacak..." karşılığını verdi Kahveci Yakup.

"Hani içimizde gazeteci?"

Bu soruya kan ter içinde kahvenin kapısından giren Necip Kaptan karşılık verdi:

"Kemal Çığ Beyimiz ne güne duruyor? Onun kitap yazdığını bilmiyor musunuz?"

"Doğru... Öyle ya..." denirken şaşaladılar. Kaptanın geldiğini lafa dalıp görememişlerdi. Arkasında kaptanın, Motorcu Kâzım vardı. Bütün kahve neredeyse Necip Kaptan'ın üstüne yıkılacaktı. Hasan Efendi bağırdı:

"Durun hele be yahu telaş etmeyin! Gel Necip, çök şuraya da anlat!"

Kaptan soluk soluğa geldi, bir iskemleye çöktü. Kâzım'a,

"Dikilme ülen, gel sen de şuraya çök!" buyruğunu verdi. Sonra anlatmaya girişti: "İlçeden gezeceğiz diyerekten bizim bu Kâzım'ın motoruna binmişler, gazinolara gelmişler. Açmışlar rakıları; şiş, balık kafayı çekmeye başlamışlar. Uzatmayalım yüzbaşımız denizden botla gelip erleriyle gazinoyu çevirdi. Arkadan biz de Metin Komutan'la. Herifler altı kişiydiler, basıldıklarında hiç de istiflerini bozmadılar. Hani biz sandık ki ateş mateş edecekler. Yüzbaşımıza ne cevap verseler beğenirsiniz? 'Vallahi, gezmeye, rakı içmeye geldik. Sizin köyde olup bitenlerden hiçbir vakit habarımız yok. Kimmiş o itler ki köyünüzü karıştırmış, tabanca atmışlar... Onlarla alakamız yoktur' dedi-

ler. Bre üstlerini başlarını ara, gazinoyu didik didik et, heriflerde tabanca silah yok... Sonracığıma, Gazinocu Selim'in bir garsonu, bir jandarmanın kulağına dışarda fısıldamış; böyle böyle demiş, bunlardan birisi, karşıdan jandarma botu görününce, su dökeceğim diyerekten helalara gitti... Şimdi tabancaları bu mu sakladı, kuma toprağa gömdü diye arama tarama yapılmakta. Öte yandan hepsini yüzbaşım toparlayıp bota aldı. Nerdeyse Metin Komutan gelir, karakoldakileri de Kâzım'ın motoru ile ilçeye götürecekler. Orada yüzleştirme tahkikat filan..."

Bu kez millet Kâzım'a döndü:

"Anlat sen de bakalım!" dediler. Kâzım, çok şaşkın, gözleri iri iri açılmış, kösemsi çenesini iki elinin arasına almış, öylece karşısındakilere bakıyordu. Zorlukla toparladı kendisini:

"Neyi anlatayım be kardaşlar. Yüzbaşım benim kim olduğumu bilmese, gittiydim okkanın altına buz gibi... Bir de heriflerin beni denize atıp boğmadıklarına şükür... Ne bileyim ne bokun soyu olduklarını?"

"Nasıl kişilerdi?"

"Bildiğin insan yahu... Kimi şapkalı, kimi kasketli, kimi de başı kabak... Ama paralı, tüccar adamlara benziyorlardı. Yaşları da otuzun üstünde göstermiyordu. Çok gençleri de vardı... Tamam mı? Daha ne anlatayım? İlçenin rıhtımında bunları Ali, 'işim var, gidemem' diye başından savdı. Bizim birliğin başkanı Hüseyin de bana havale etti. Şimdi anlıyorum ki Ali'nin gözü bu herifleri tutmamış; yüzüne karşı diyeyim kaptan, oğlun akıllı çocuktur... Bana uzaktan kafasını, gözlerini kaldırıp işaret çaktı ama anlayamadım ne demek istediğini... O zaten canının istediğini alır motoruna... Gözü tutmadı mı... hele böyle kış günleri... Doğru, ayık adamları gazinolara getirip, sarhoş götürmekten çoğumuzun, biz motorcuların başı çok belaya girmiştir böyle günlerde..."

Kâzım daha konuşacaktı ya, Kemal Çığ şaka eden bir sesle sordu:

"Başı kabak, açık olanlar, saçlarını nasıl taramıştı?"

"Amma da yaptın bey! Herkesin saçına kim bakacak?"

"Şöyle saçları alnına doğru yıkılan, taranan var mıydı?"

"Bilmem... Bakmadım."

"Böyle taranmış saçtan muradın ne ola Kemal Bey kardaşım?" diye Muhtar Hasan Efendi sordu. Kemal Bey hep şakacı bir sesle konuşuyordu:

"Hiç, İkinci Dünya Savaşı sırasında gazetelerde Almanların führeri Hitler'in resmini görmediniz mi? Saçlarının kâkülü, şöyle sivrilip iki kaşının arasına doğru uzanmaz mıydı?"

"Vay, şimdi bunlar, o zamanların dünyayı kasıp kavuran Hitler'ini mi örnek bellerler?"

Bu soruyu, buna benzer soruları sormaya başlamıştı millet; ama bu sırada, caminin yanından, meydanın karşısından, arkasında iki erle Metin Komutan göründü. Muhtar Hasan Efendi,

"Yürü Kâzım, tutukluları sevk edeceğiz... Komutan geliyor..." diye ayaklandı. Kahvedekiler dışarıya uğradılar. Metin Komutan hizalarına gelince, onlara baktı, seslendi:

"Yakup, var okula haber ver başöğretmene, çocukları evlerine salıversin... Herkes de evine dağılsın... İşimiz bitti, tehlike filan kalmadı..."

Kemal Çığ'la Necip Kaptan kahvenin içinde oturmuş, kalmışlardı. Millet, tutukluların da kıyıya götürülüşünü seyrettikten sonra içeriye döndü. Okuldan dönüp gelen Yakup'a kahve, çay paraları ödendi. Evlerinin yolunu tutanlar oldu. Çoğunluk da olayı hâlâ tartışıyordu. Kıyının sakinleşmesini bir süre daha bekledikten sonra Kemal Çığ'la kaptan da yola çıktılar eve gitmek için. Akşama daha vakit vardı ama Necip Kaptan, "Komutanımızın emri, evlerimize gidek..." diyerekten kaldırmıştı Kemal Bey'i. Ne ki kaptan, koşuşmaktan yorulmuştu. Hasta sol kolu biraz sızlamaya başlamıştı. Sol ayağının aksadığı da belli oluyordu. Heyecanlanmıştı da... Kemal Çığ, yanında yürüyen arkadaşına yan gözle bakıyordu; dayanamadı:

"Kaptan, yoruldun, heyecanlandın. Kolun, bacağın sızlamakta..."

"Nereden bildin?"

"E... Ne de olsa serde eski doktorluk var. Doğru bize gideceğiz. Sana yatıştırıcı bir hap içireceğim. Bana da gerekiyor kimi zaman..."

"Şimdi sen bu olup bitenlerden, dün geceden beri hiç heyecanlanmadın mı?"

"Dünkü gece yarısı silahlar patlayınca heyecanlanmadım, korkmadım desem yalan olur... Ne ki işin aslını astarını öğrenince yatıştım. Bir haftadır üstümde bir sıkıntı vardı; bunalıyordum reis... O sıkıntıyı bile geçiştirdim gibi şu herifler yakayı ele verince... Dilerim, kaymakamımız, yüzbaşımızdan Ankara'daki yetkililerimize dek bunların kimse yakasını bırakmaz. Umutlanıyorum işte..."

Kaptan ağır ağır yürüyordu. Dönüp Kemal Çığ'ın yüzüne şöyle bir baktı:

"Çok mu möhüm bu herifler kardaş?"

Kemal Çığ, yolun üstünden aşağıya, kıyıya doğru baktı. Kâzım'ın motorunun yanaştığı iskelede bir jandarma eri vardı. Birkaçı da gazinoların orda nöbetteydi. Kıyı koruma botu çoktan körfezi aşmış gitmişti. Atkısını şöyle bir düzeltti Kemal Bey, bastonuna dayanıp durdu:

"Bak reis, şurada iki kişiyiz, sana deyivereyim..." diyerekten alçak sesle konuştu kaptanın tepkisini merak ederek. "Bunlar öylesine yayılıyorlar ki yurdumuzun içinde, önce Türkiye'yi teslim alacaklar, sonra da İran'ı, Turan'ı, hani Asya'yı kurtarmaya girişecekler... Asya'daki Türkmenleri, Özbekleri filan..."

Necip Reis,

"Haydi canım sen de!" diyerekten gülmeye başladı.

"Neden gülüyorsun?"

"Gülerim ya... Bizim bu milletin zorbalığa, hele silahla, tabancayla korkutmaya yüzü yoktur. Birden hırslanıverir. Görmedin mi karakoldan herifleri kıyıya indirirken biraz önce komutanımızın halini? Suçlulardan önce, kahvenin önündeki köylüyü kollamaktaydı. Vallah köylü Metin Başçavuş'u filan dinlemez, o zorbaları komutanın elinden alır, paramparça edebilirdi. Bakma sen onların kahvede dedikodu dinlediklerine... Olup bitenleri heyecanla tartıştıklarına... Üstlerine silahla gelenin anasını avradını bellerler... Hiç şakaları yoktur. Hani sen, Almanlar Dünya Savaşı'nda şöyle yaptı, bunlar Hitler'i taklit ediyor filan gibi laf ettin ya... İşte milletin o zaman aklı iyice karıştı. O savaşta Hitler'in encamının ne olduğunu bildiklerinden pek ileri gidemediler. Bunların hakkından devlet, kanun, jandarmalar gelsin diyerekten kendilerini tuttular. Veli Dayı'nın

bir kovanı için bile bu haydut sürüsünü parçalarlardı. Bunu böylece bilesin... Bize, bu köyün yerleşik Türkmenlerine, yörüklerine 'tahtacı' derler, 'Kızılbaş' derler; tut ta Toroslardan Sivas yöresine değin yayılmıştır soyumuz sopumuz. Dededen atadan geleneklerimiz korunur. Bildiğimiz denli Osmanlı bizimle baş edememiştir. Biliriz çok eskilerden, Yavuz Sultan Selim, Şah İsmail'in üstüne varmadan önce, Anadolu'da binlerce Alevi'nin kafasını kesmiştir. Diyeceğim o ki Kemal Beyim, kardaşım, Anadolu halkı yine de zorbalığa baş eğmemiştir... Ta ki Mustafa Kemal Paşa çıkıp, herkesin dini, imanı, mezhebi selbestir diyene dek! Onun bu sözüne, icraatına bakıp bizim halkımız devlete inanmıştır; sulh ve de sükûn içinde bunca yıl yaşamıştır. Şimdi kalkıp şu haydut sürüsü nizamı bozar da üstümüze gelirse, bir bok yiyemez!"

Reis zaten heyecanlıydı, bu sözleri ederken de heyecanlanıvermiş, öfkelenmişti. Kemal Çığ onun yüzüne bakmış kalmıştı. Söylediklerinin nereye vardığını, ne demek istediğini anlamaya, ölçüp biçmeye çalışıyordu. Bir de Necip Kaptan'ı hiçbir zaman böyle konuşur görmemiş, şaşırmıştı. Aklı fikri iyice karışmıştı Kemal Çığ'ın. Kaptan, yavaş yavaş kıyıdan yürürlerken sözüne bu kez başka türlü devam etti:

"Bak Kemal Bey kardaşım, değil mi ki açıldık birbirimize konuşuyoruz, zinhar bizim bu köylünün, dinine, mezhebine de karışılmayacak. Sakın camiye gitmemeleri, namaz filan kılmamaları, imam efendiyle şakalaşmaları kimseyi aldatmasın. Dinleri, mezhepleri kendilerine göre bu milletin iliklerine işlemiştir. Yıllardan beri dedikodu, söz edilir ya, hani Bolşevikler dinsizdir, imansızdır, Allahsızdır falan filan diye... Sünni'ysen Sünni, Alevi'ysen canı gönülden Alevi olduğunu göstereceksin. Komünistsen, Bolşevik'sen, ki hep kulağıma yıllardır gelir bu sözler... Komünistliğin içine, neyse, Bolşevikliğin içine de dini, mezhebi katmazsan toptan yenik düşersin. Moskoflar, bu işi nasıl alırlarsa alsınlar, kendilerine göre ne derlerse desinler; biz, bizim milleti düşünmeliyiz. Beni bağışla kardaş, sana akıl veriyorum sanma. Seni çok sevdim; inan köylümüz de çok seviyor. Arkadan da çok sözünü ediyor ha... Sakın bu sevgimizi boşa çıkarma, bizi yanıltma boş bulunup... Hani geçenlerde

kahvede laf açıldı, sırası geldi de soruldu. Peygamber efendimizden, Uhut Gazvesi'nden sonra da Hazreti Ali'den söz ettin ya? Tut ki camide vaaz ettin; hayran kaldı, bitti senin anlattıklarına bizim köylümüz... Hangi kitaptan okudum demiştin şu anlattıklarını?"

"*Kısası Enbiya*... Hani peygamberler tarihinden."

"Öyle ya... Diyeceğim o ki Kemal Beyim; bizim köylü sana ısınmaya, seninle kaynaşmaya başladı. Hakkında yapılan dedikodulara pek kulak asmıyorlar. Amma ve lakin yakındır seni sınamaları. Bir gün yine kahvede korkmadan, çekinmeden sana soruverecekler; diyecekler ki, 'Yahu Kemal Bey, şu Moskoflar, Bolşevikler, komünistler dinsiz, imansız, Allahsızmış! Ne dersin?' Aman gözünü seveyim; hemen Kuranıkerim'den ayetler mi okursun, yoksa hadis-i şerifler mi getirirsin... Ne yaparsan yap, söyleyeceklerini Hazreti Ali'nin sözleriyle bağla; kafandakileri, diyeceklerini, düşüncelerini böylece alla pulla... Benden sana söylemesi. Başka türlü bizim milleti kazanamazsın... Oh be yahu! İçim rahatladı, kaç zamandır sana söylemek isterdim bu sözleri de çekinir söyleyemezdim. İstemiyorum seni kırsınlar; sen de onları... Nereden mi cesaretlendim? Ha şu herifler gibi silahla köyü basmışsın, milletin kanını beynine sıçratmışsın; ha yüzyıllardır yüreğinin içine işlemiş inançlarına karşı çıkmışsın. İnsan, dedeye, ataya bağlıdır doğuştan. Silahla öldür, kafası değişmez. Ama aklım yatıyor, seninle bunca arkadaşlık, kardaşlık ettikten sonra, bu atasözü doğru olacak; tatlı dil yılanı deliğinden çıkarabilir..."

Kemal Çığ hem yürüyen, hem de ağır ağır böylece konuşan reise baktı kaldı. Ne diyeceğini bilemedi. Karmakarışık düşüncelerinin arasında bocalarken, birden içinde bir utanç duydu: Dün gece olaylar başlamadan önce karısıyla konuşurken ettiği sözler aklına geliverdi. Nasıl demişti karısına? 'Ben, duvara konuşur gibi, gün yirmi dört saat Necip Kaptan'a mı konuşacağım?' Al işte! Kaptan da konuşuyordu...

Eski ünlü dalgıç, sünger avcısı reis, bahçenin kıyısına, kumsala çıktıklarında duruverdi. Kulak kabarttı; gözlerinin üstüne elini siper edip denize baktı. Körfezin üstü bulutlu, sular sisler içindeydi. Yüzünde bir sevinç pırıltısı belirdi:

"Bizim Ali geliyor... Herhal vukuatı duydu..." dedi.

"Hani, gemisini mi gördün?"

"Sesini duydum motorun... Bir iki dakikaya kalmaz şu sisin içinden çıkar... Senin gazeteler de geliyor olmalı..."

"Olay ilçede duyulmuş mudur ki?"

"Ohooo Kemal Beyim, jandarma botu gideli hani oldu... Öncesi de var, hani buraya gelişi... Gidenler olmuştur..."

Gerçekten çok geçmeden Ali'nin motoru sisin içinden görünüverdi. İskeleye yanaştı. Ali'yle birlikte karısı Nurcan da vardı gemide. İki yaşlı adam, gençleri görünce pek çok sevindiler. Karşılamak için telaşla iskeleye doğru yürüdüler.



Altı

Evde, sobanın etrafında toplandıklarında, Kemal Çığ,

"Çay hazırlanana dek önce biz, kaptanla birer hap yutalım!" diyerekten yatak odasına gitti; ilaçlarını koyduğu çekmeceden iki yatıştırıcı hap aldı geldi. Karısının getirdiği iki bardak suyla, birini Necip Kaptan'a yutturdu, birini de kendisi yuttu. Bahçenin öte başındaki evlerinden çağırdıkları Mehmet'le karısı Hatice babalarına, Kemal Bey'e irelen gözlerle bakıyorlardı. Mehmet şaka etti:

"Anlaşılan dün geceden beri çok korktunuz..."

Babası kızdı:

"Ülen korkmak başka, öfkelenmek başkadır..."

Nurcan söze karıştı:

"Mehmet Ağabey, bunların içtiği hap, yürek kalkmasına birebirdir. İçmeleri de gerekiyor... Hani bir tane de sen yutsan iyi olur. Dün gece sabaha dek nöbete girmişsin..."

"Yok be gelin... Bana böyle nöbetler koymaz. Yüreğim kalkacak yerde sevinçliyim. Heriflerin tümü yakalandı."

"Yakalandı ya..." dedi Ali, "ilçemiz de dümdürdüdük oldu. Neredeyse halk toptan rıhtıma toplandı yakalananlar getirilirken. Biz Nurcan'la kalabalığın arasından kendimizi zor motora attık buraya gelmek için. Eczanede çırak vardı ama bilmem öfkelenen ilçe halkına sizin içtiğiniz bu haptan yetiştirebilecek mi?"

Nurcan güldü:

"Bütün ilçe yatıştırıcı ilaç almaya kalkışırsa, bizim eczanede yeteri denli yok!"

Nurcan biraz şişmanlamış, toplanmış, kadınlık ona basbayağı yaramıştı. Eczanenin üstündeki üç odalı evde oturuyorlardı Ali'yle. Ali, yaz sonunda ne yapmış yapmış, evlenmeden önce, altı dükkân, üstü ev bir yeri ayarlamıştı kira ile. Eve arkadan ayrı bir merdivenle çıkılıyordu ama, Ali mal sahibinden izin

alıp, bir de tabanın bir yerini delerek, doğrudan eczaneye inen bir merdiven de yaptırmıştı. Bu merdiven minarenin şerefesine çıkan merdivenler gibi döne döne çıkıyordu yer kaplamamak için. Ev, eczane rıhtıma da yakındı; ilçenin büyük, denize bakan alanının hemen çarşıya açılan büyükçe caddesinin bir üstündeki sokaktaydı. Hani Ali'nin işine, rıhtımdaki motoruna yakındı. Nurcan'ın annesiyle babası, ilçenin kuzeyine düşen, denize bakan küçük bir eve yerleşmişlerdi. Seyfi Bey vakit geçirmek için kimi zaman geliyor, eczanenin kasasının başına oturuyor, müşterilerden satılan ilaçların parasını alıyor, üstünü veriyor, kendince eğleniyordu. Bir de eski memur, emekli yüksek dereceden bir memur olduğundan, ilçenin hemen bütün memurlarıyla tanışmış, kaynaşmıştı. Şehir kulübünden sıkılan, herkesle pek yüz göz olmak istemeyen kaymakam bey bile, çoğu zaman eczaneye geliyor, Seyfi Bey'le sohbet ediyor, üstelik arkasını kapıya, tezgâha verip oturarak Seyfi Bey'le tavla partisi bile yapıyorlardı. Ali onlara kahveden hemen çay, kahve koşturuyordu. Tavlayı özel olarak ilden satın alıp getirmişti. Kış aylarında da turistler eksik değildi. İş çıktı mı, sırası geldi mi, rıhtımdan ona haber salıyorlardı.

Ayşe Hanım, Zeynep Hanım, Hatice çayları hazırlarken yan gözle durup durup Nurcan'a bakıyorlardı. Onu seyrek gördüklerinden incelemekteydiler. Bir ara Hatice, mutfakta Ayşe Hanım'a, Zeynep Hanım'a alçak sesle,

"Teyzelerim, benim bunca yıl sonra karnımda çocuğum var, biliyorsunuz... Bana eltimin de karnında çocuk var gibime geliyor..." dedi. Yaşlı, emekli öğretmenler birden heyecanlanıverdiler. Zeynep Hanım, güya yardım istermiş gibi Nurcan'ı mutfağa çağırdı. Sordular. Nurcan utana sıkıla, sevinçle,

"Var var... Çocuğum olacak teyzelerim, Hatice Ablacığım. Ama Ali, 'sen sus, bu işi babama, ağama ben, gereken biçimde anlatacağım' dedi."

"Doğru..." karşılığını verdi Hatice, Nurcan'ın boynuna sarılarak kutladı. Berikiler de yanaklarından öptüler. Sonra hiçbir şeyden haberleri yokmuş gibi oturma yerine geçtiler. Necip Kaptan, Kemal Bey geceden beri bahçede ve köyde olup bitenleri anlattılar. Ali de ilçede olan biteni... Sonra da söz, duru-

mun değerlendirilmesine geldi. Kemal Çığ, "Durun hele akıl defterimi getireyim de siz de görün..." diyerekten çalışma odasına gitti. Elinde kalın bir defterle döndü. Defterin sayfalarını karıştırmaya başladı. Bu defterde, kitaplardan gazetelere dek Kemal Çığ'ın not ettiği önemli olaylar, kendisince önemli gördüğü fikirler vardı.

"Buldum işte! Dinleyin!" diye terliklerini çıkarıp sedirde, oturduğu yerde ayaklarını altına aldı Kemal Çığ. "Bakın tarih sırasıyla buraya not etmişim: 1968 yılı Ağustos ayında, İzmir ilinin Gümüldür Akrepkaya yöresinde, 150-200 gencin, Turancılık ülküsüne bağlanması; fikirsel, fiziksel yönden yetiştirilmesi için bir kamp kurulmuş. Yine aynı amaçla, 1968'de Ankara-Eskişehir yolu üzerinde bir komando kampı kuruldu. Sonra İstanbul'un Silivri'sinde, Gaziantep'te, İzmir'in Balıklıova köyünde; 1969'da Adana'nın Yumurtalık ilçesi Ayaş yöresinde, Kayseri'nin Kızılırmak Yuvallı köyünde, Mersin'in Belen bucağı Soğukoluk köyünde hep komando kampları kurulmuş. Özet olarak okudum; bunları sırasıyla hep gazetelerden not ettim. Daha birçok yerlerde Nazi yöntemini uygulayan komando kampları var; buraya hep not etmiştim. Bunlardan biri de en son olarak bu yıl içinde Antalya'nın Manavgat ilçesinin Sorgun köyünde kurulan kamp. Diyeceğim o ki, bizim buraya Antalya yakın sayılır, bizim köyü basanlar da oradan gelmiş, burada da yuvalanmak istemiş olabilirler..."

Nurcan çok şaşırmış bir halde, bağırırcasına sordu:

"Açıktan açığa örgütlenen bu komandolara karşı yetkililer ne yapmışlar? Ne diyorlar? İşlem yapılmamış mı?"

"Ne heyecanlanıyorsun Nurcan kızım? Bilmiyor muydun bu işi?"

"Bilmez olur muyuz Kemal Amca, bu denli ciddi olduğunun farkında değildim..."

"Nasıl farkına varamazmışsınız?" derken Kemal Çığ durakladı. "Gerçi dün geceye, bugünkü güne gelene dek ben de bunları ciddiye almış değildim. Herhalde hükümet, yetkililer bir çaresine bakarlar diyordum... Meğer iş, eski deyişle, kesb-i vahamet eylemekte... İtiraf etmek gerekir ki bugünkü hükümet bunlara göz yummakta desek yeri... Adamlar tam anlamıyla 1930'ların Almanya'sında olduğu gibi örgütlenmekteler. Şu sı-

ra iktidar da ayakları sallandığından, sanırım bunları kendilerine destek gibi görüyor olmalı... Ne var ki bu destek gibi gördükleri örgüt, sonunda iktidarın başına çorap da örebilir. Öte yandan aydınlar, gençler, ordu bile diken üstünde şu sıra... Bakın hele şu gazetelere..." Kemal Çığ eliyle Ali'nin getirdiği, yanı başında duran bir tomar gazetenin üstüne vurdu. Ali'nin yüzü gerilmişti. Gemici kazağının yakasını çekiştiriyordu, boynunu kaşır gibi yapıyordu. Sonunda,

"Benim de bir bildiğim var!" diye konuşuverdi. Herkes dönüp ona baktı. Mehmet Ağabeysi,

"Nedir bildiğin?" diye sordu. Ali yutkundu:

"Bu olaylar, bu iş çok netameli olsa gerek... Şimdi bu yakalananların sorgusu yapılıyor ilçede ya... Yarın ile sevk edilecekler mahkeme için. Oradan öteye ne olur bilmem. Adamlar gitti gider, yakayı kurtaracaklar sanırım. Bizim motorcu, hele şoför milletinin kulağı deliktir... Sabah köyden jandarma komutanımız ilçeye telefon ettikte, Hükümet Konağı'ndan dört bir yakaya çeşit çeşit haberler, laflar taştı dolandı. Tevatür çok..."

Zeynep Hanım hayretler içinde,

"Şimdi bizim evi, köyü, bağı bahçeyi basan bu haydutları serbest mi bırakacaklar dersiniz?" diye söylendi. Yine hepsi sustu kaldı. Kemal Çığ'ın aklı almıyordu:

"Durun canım... İşin sonunu bir bekleyelim bakalım..."

Ayşe Hanım kuşkulu kuşkulu konuştu:

"Vallahi bu herifler bizim köyü bastıkları gibi, bir gün bütün ülkeyi de basabilirler..."

Necip Kaptan öfkeleniverdi:

"Amma da yaptın Ayşe bacım, işte bu biraz zor! Nasıl köyümüzden hepsini posta ettikse, memleketten de postalarız bunları. Bu millet aklını fikrini peynir ekmekle yemedi ya! Zorbalık bize sökmez, biz zorbalığı, baskı yöntemini sevmeyiz... Bunlardan geçtim, şimdiki hökümetin halı yakında nice olur ben sana sorarım yakında..."

"Dilerim kaptan, işler senin dediğin gibi olsun."

"Olur... Olacak... Göreceğiz inşallah..."

Kemal Çığ, 'yine sinirler gerilmeye başladı...' diye düşünerek konuyu değiştirmeyi uygun gördü. Yoksa kendisine de ne-

redeyse büyük bir sıkıntı gelebilirdi. Gerilimi azaltmak için Ali'ye döndü:

"Sinirlerimiz şu sıra olaylardan çok gergin. Bu işleri yine konuşuruz. Söyle bakalım Ali, senin büyük turist yatından ne haber?" Ali birdenbire yeni bir konuya geçildiğinden biraz durakladı. Kendisini toparlayınca canı sıkkın konuştu:

"Önceleri birdenbire hevesleniverdik Kemal Amca, ne ki sonra bir sıra engel çıktı karşımıza. Bizim motorcular birliği, benim, daha doğrusu babamın gemisine istekli, alacaklar. Alacaklar da boşta gezen üç arkadaşa verecekler. Bunlar kimi zaman süngercilik yapıyor, kimi zaman da balıkçılarla iş buldukça çalışıyorlar. Ne ki toptan parayı birlik ödeyemiyor. Haklılar da... Öte yandan Bodrum'daki yatı satacaklar, iki yüz bin lira peşin istiyorlar. Ankara'dan bir turizm şirketinin temsilcisi geldi geçen gün, 'Al sen bu yatı Ali, bizimle ortak ol, hem sana bütün yaz Türkiye'nin bütün büyük kentlerinden müşteri yollarız, hem de paranı tamamlarız... Borcunu ödersin olur biter' dedi. Birlikteki arkadaşların bu işe aklı yattı ama biz Nurcan'la bir hesap yaptık; benim en az iki üç yıl, borcu ödeyene dek, bu şirkete boğaz tokluğuna çalışmam gerekecek yata sahip olmam için. Çünkü şirket, masraflar dışında bütün gelire el koyarcasına benden ödeme istiyor... Sözgelişi, Ankara'dan, İstanbul'dan gezici grupları sıraya koyup bana gönderecek, ben bir hafta, üç gün, beş gün, bunları gezdireceğim. Paranın yüzünü görmeyeceğim, parayı Ankara'da kesip, toplayıp alacaklar. Yatın yakıt parasını filan verecekler. Koşullar işime gelmiyor... Sonra hepimiz buradayız, yabancı yok aramızda, açıkça söyleyeyim: Satacağımız gemi de toptan benim değil ki... Babamın... Bir bakıma onun hakkını ayırıyorum ama ağabeyim Mehmet'e de haksızlık ediyorum gibime geliyor. Babamın tek evladı ben değilim... Mehmet Ağabeyim, haydi ben de motorda seninle birlikte çalışacağım, motor babamın dese, haklı çıkar..."

Mehmet, pos, kara bıyıklarını şöyle bir elinin tersiyle sıvazladı:

"Nereden çıkarıyorsun be Ali bu lafları? Senden hesap soran mı var? Sana motorunu verdiyse, bana da şu bahçedeki işi ba-

bam verdi sayılır öğretmenlerimin sayesinde. Ben sizin gemi memi işinize karışmam; kaptan babamla nasıl münasip görürseniz öylece davranın..."

"Sağ olasın oğlum Mehmet..." diye söze karıştı kaptan. "Yat işi olursa, borcunu ödedikten sonra Ali, beni de seni de düşünecek elbette... Doğru konuştu şimdi. Bu yat işletmeciliğinde büyük para, gelecek var. Ben eski deniz kurduyum: Şimdi eski süngerlere benziyor yeniyetme zengin turistler... Bodrumlu denizciler bu işten avuç dolusu para kazanmakta... Ne olacak iki yıl boğaz tokluğuna çalışır yat sahibi olursunuz... Ali, Mehmet Ağabeysini boş bırakmaz, ben aradan çekilirim. Benim payımı Mehmet alır. Doğru değil mi Kemal Bey?"

"Doğru, güzel laf ettin reis... Söyle bakalım Ali, peşin iki yüz bini tamamlamak için sana ne kadar para gerekli?"

"Bizim motora birliğin kasasından önce bir yüz bin verebilecekler. Üstünü taksite bağlayacaklar ki zaten pek bir şey kalmıyor. Yatı alabilmek için de peşin olarak benim bir yüz bin bulmam gerek... Hani turizm şirketi veririm diyor ya, koşulları işime gelmiyor. Ben bu parayı bir yılda da öderim, öderim ya ayrıca bankadan da para alacağız. Şirket olmasa arada, banka kolay..."

Kemal Çığ elini masaya attı, cıgara paketine; boştu paket.

"Tuh be yahu, Bakkal Yusuf'tan cıgara alacaktım; hayhuy içinde unuttuk. Var mı yanında cıgara Ali?"

"Ne demek amca, Amerikan mı, Fransız mı? Alman cıgarası mı olsun? Motorda bir sandık var."

"Sen hele cebindeki paketi şuraya koy, sonra motordan getirirsin... Yine turistler mi geldi?"

"Daha dün Gökova'daydık dört çift Alman'la..." diyerekten Ali, cebinden çıkardığı yabancı bir cıgara paketini getirip Kemal Çığ'ın yanındaki masaya koydu. Cıgarasını yaktı onun. Kemal Bey, cıgarasından bir nefes çektikten sonra, şöyle bir, iki yakasındakilerin yüzüne baktı. Keyifli görünerek konuştu:

"Şirket lafını öteden beri sevmem. Ali oğlum, istediğin yüz bin lirayı ben sana vereceğim! Banka borcunu ödedikten sonra, faizsiz olaraktan bu parayı bana ne zaman istersen ödersin. Benim ömrüm vefa etmezse, Ayşe Teyzene ödersin. Onun öm-

rü de vefa etmezse, doktor ağabeyin İstanbul'daki Semih oğluma ödersin. Ne demişler, ölüm hak, miras helal!"

Kemal Çığ bu sözleri eder etmez, ortalık karışıverdi. Her kafadan bir ses çıkmaya başladı. Ortalıkta bir sevinç havası esti. Kemal Çığ'ın sesindeki, konuşmasındaki alayı, ancak karısı fark etmişti. Sonunda kaptan sordu:

"Şaka etmiyorsun ya kardaş, bu parayı nereden buldun?"

"İstanbul'dan mektup geldi; paşa dedemizden oldukça yüklü bir mirasa konmuşuz... Bir han mı ne kalmış. Önce mektubun arkasındaki nota bakmamışız... Öfkeli miydik ne... Sonra Ayşe bakmış, söyledi; miras en az dört beş milyonu buluyormuş. Bizim aile kalabalıktır, hissemize üç yüz binden az düşmezmiş... Şimdi bana söz verin bakayım; bu miras lafını ne köyde duyuracağız, ne de ilçede. Tevatür olaraktan duyulur duyulmasına ya... Neyse... Ali oğlum, yarın sabah geleceksin. Beni ilçeye götüreceksin. Önce dişçiye gideceğiz. Sonra da notere varıp bizim İstanbul'daki avukata bir vekâlet düzenleteceğiz. Sanırım iş umduğumuzdan çabuk yürür İstanbul'da. Ben de bizim avukat arkadaşımız Nazmi'ye bir mektup yazarım yarın sabah sen gelene dek. Vekâletle birlikte postalarız. Oldu mu?"

Ali sevincinden ne diyeceğini şaşırmıştı. Şaşkın şaşkın iki yakasına bakınıyordu. Nurcan onu dürttü; Ali kendine geldi.

"Elbette Kemal Bey Amca, yarın sabah erkenden iskeledeyim. Sen hazır ol. Gideriz dişçiye, notere..."

Necip Kaptan sobanın yanında oturuyordu. Beyaz sakalları bile yüzüyle birlikte pespembe kesilmişti. Gözlerinden yanaklarına iki damla yaş indi:

"Büyük adamsın vesselam Kemal Bey kardaşım... Bu iyiliğini nasıl ödeyeceğiz şimdi..." diye söylendi. Kemal Çığ şöyle elini bir kaldırdı, güya sertçe bir sesle karşılık verdi:

"Orta yerde iyilik filan yok Necip kardaş, para alışverişi yapmaktayız... Sen, Ali, Mehmet; aranızdaki alışverişi ayrıca kendinizce bir hale yola koyarsınız..."

Mehmet, karısı Hatice, Kemal Çığ'ın yüzüne sevgiyle, saygıyla bakakalmışlardı. Ayşe Hanım, sevinçli, için için kocasına gülüyordu; 'bizimki kurtlarını döküyor, belki ferahlar...' diye

düşünüyordu. Zeynep Hanım, aklından, 'şu benim ağabeyim evliya gibi bir adam ha...' diye geçirmekteydi. Kemal Çığ, esen havayı dağıtmak için konuştu yeniden:

"Bir tek koşulum var Ali!"

"Buyur amca?"

"Yatı aldığında ilk seferde, hani deneme filan yapacaksın, bizim hepimizi alıp şu güzel kıyılarda birkaç gün gezdireceksin... Gökova... Gökova diyorlar; çok merak ediyorum bu denizi, güzellikleri... Ama bu seferde kaptanımız, kaptan olacak, sen de onun tayfası..."

"Sorulur mu? Başımla birlik... Antalya'ya, ta Mersin'e dek gideriz kıyı kıyı..."

Bir süre susuldu. Herkes kendine göre bir şeyler düşünüyordu. Nurcan birden,

"Yarın bu dişçi, noter işi bitmez, bir günde olmaz bu işler... Diyeceğim o ki Ali yarın sabah Ayşe Teyzemi, Zeynep Teyzemi de getirsin ilçeye. Yarın akşam bizde kalırlar. Onlara nasıl bir ahçı olduğumu da ispatlayayım..."

Kaptan güldü:

"Haydi canım sen de be kızım; eczacıdan ahçı mı olurmuş?"

"Vay 'sen' babam, geçen haftaki yemeklerimi beğenmedin mi? Mehmet Ağabeyim, Hatice Ablam tanık... Bizim evde aç mı kaldınız?"

"Yok canım... Beğenmeye beğendik ya... Balık kızartmasını daha pek beceremiyorsun!"

"Şakayı bırak kaptan" diye Ayşe Hanım araya girdi. "Davetine teşekkürler kızım Nurcan... Havalar biraz daha ısınsın da... İsterseniz Kemal Amcanızı yarın akşam alıkoyun, sizde kalsın... Ortalık karışık ama biz, Zeynep'le korkmadan kalırız bir gece yalnız."

Mehmet tok bir sesle konuştu:

"Biz ne güne duruyoruz yahu! Yarın gece Hatice'yle gelir, şu sobanın başında yatarız, sizi bekleriz teyzelerim. Bırakın Kemal Bey Amcamız bir soluk alsın, gezsin yarın..."

"Tamam! Oldu bu iş!" diye Ali sevindi. Hatice başörtüsünü düzelterek ayaklandı:

"Buyurun şimdi bize gidelim. Size sac böreği yapayım akşam yemeği için..." dedi.

Nurcan'la Ali, bu gece babalarında, ağabeylerinde kalmaya karar verdiler. Ertesi sabah Kemal Çığ'ı da alıp erkenden gideceklerdi. Nurcan,

"Zaten bizim çırağa söylemiştim. Biz geç kalırsak, sen eczaneyi kapa, evine git demiştim. Becerikli çocuk, yapar bu işi..." diye söylendi. Kaptan ailesi, Süngerci ailesi, iyi akşamlar, geceler dileyip kalkıp gittiler.

Kemal Çığ saatine baktı; 'akşam haberlerini kaçırdık...' diye söylendi. Radyoyu açacaktı vazgeçti,

"Yahu hanımlar, şimdi yemek hazırlığına girişeceksiniz. Rakımız var mı rakımız?"

"Bu da nereden çıktı Kemal? Rakı mı içeceksin?"

"Öylesine hareketli bir gün geçirdik ki kafam çok karışık. Dengem bozuldu... Ne diyeceğimi, ne düşüneceğimi bilemiyorum şu sıra... Rakı içeyim ki büsbütün aklım karışsın, belki de uyamama yardım eder."

"Böbreğini depreştirmesin? Kumları, taşları karıştırmasın rakı!"

"Ölmüş eşek kurttan korkmaz!"

Karısı, Kemal Çığ'ın bu sözüne birden çok kızdı. Bağırırcasına çıkıştı:

"Kemal, sen beni öldüreceksin! Dün geceden beri olup bitenler, konuştuklarımız yetmiyor mu?"

"Dur Ayşem, bu denli kızacak ne var? Olmaz diyorsan içmeyiveririz rakıyı..."

"Sen, şimdi rakıdan filan söz etmiyorsun..."

"Haklısın... Bağışla..."

Ayşe Hanım yumuşar gibi oldu. Zeynep kardeşi söze karıştı:

"Canım ablacığım, var rakımız; içsin varsın ağabeyim bir kadeh... Birkaç şişe biramız da var... Biz de içeriz..."

"Doğru Zeynep, bugünkü birikmiş efkârımızı başka türlü dağıtamayız... Haydi mutfağa, yemekleri hazırlayalım..."

Kemal Çığ arkalarından baktı, sobaya birkaç odun attı. Işığı yaktı. Gözlüğünü taktı, gazeteleri tarih sırasına göre sıralamaya

başladı. Neredeyse bir haftalık gazete birikmişti Ali getirene dek. Ne var ki gazeteleri okumak içinden gelmiyordu. Birden gözü, 15 Şubat tarihli gazetelerin büyük manşetlerine takıldı: 'Aranan Deniz Gezmiş ve arkadaşları, kendilerini yakalayacak polisi bağlayıp kaçtılar.' Gazetelerin tarihlerine bir kez daha dikkatli baktı; yok, bunlar 16 Şubat tarihliydi. 'Gazeteleri karıştırdık...' diye söylendi. Bre yahu 'aynı gün bir Amerikalı zenci çavuşu da kaçırmışlar!' İlgiyle yazıyı okumaya başladı. Gazetelerin birinde de bir haber daha vardı: '11 Ocak'ta soyulan Ankara İş Bankası Emek şubesinin soyulması olayının soruşturması devam ediyor..."

Bu sırada içeriye giren karısına,

"Bak Ayşe, bak... Benim aklım durdu artık. Her yerde olay olay olay! Olaylar sürüp gitmekte... Ne diyeceğimi, ne düşüneceğimi büsbütün şaşırdım!" diye basbayağı yüksek sesle konuştu. Arkasından elinde tabaklarla gelen baldızını da çağırdı. Haberleri okudu. Ayşe ve Zeynep, heyecanlandılar, işi gücü bırakıp gazeteleri karıştırmaya, okumaya başladılar. Kemal Çığ da birini alıyor, bırakıyor, ötekini alıyor okuyordu gazetelerin. Bir süre yemeği filan unuttular.

Yemekten sonra sedirdeki yerine oturduğunda Kemal Çığ, karısına, baldızına şöyle dikkatli dikkatli baktı; bir şeyler konuşacaktı ama vazgeçti. Uzandı radyoyu açtı:

"Bu gece yatıncaya dek hiçbir söz etmeyelim, konuşmayalım. Zaten dün geceden uykusuzuz. Hani dünden beri olup bitenleri düşünmeyelim. Gazetelerde okuduklarımızı unutur gibi davranalım. Bu olaylar kafamızda iyice yer etsin, oluşsun, sonra konuşuruz... Haberleri dinler yatarız."

"Havadan sudan da konuşmayacak mıyız ağabey?"

"Şu radyo gibi kafamızın düğmesi olmadığına göre, düşüncelerimiz ağzımızdan dökülür taşarsa konuşuruz... Ağzımıza kilit vuracak değiliz ya Zeynep."

Ayşe Hanım yine de gazeteleri karıştırıyordu; başını kaldırdı:

"Kemal, haberin yok; al sana değişik bir haber: Nurcan'ın çocuğu olacak, hamile..."

"Bak buna sevindim... Biliyor musunuz, şu bizim Türkiyemizin nüfusu çok hızlı artmakta, basbayağı nüfus patlaması

var. Ne ki bu nüfus patlamasının gidişine ekonomimiz ayak uyduramamakta... Diyeceksiniz ki ağam nerde, ben nerede! Bu hükümet mi plan program düşünecek? Bir kez deve mi, yoksa kuş mu olacağımızı saptamamışız. Devekuşu olaraktan..."

"Kemal! Kemal..." diyerekten Ayşe Hanım, kocasının sözünü kesti. "Hani bu işleri konuşmayacaktık bu gece?"

"Tamam... Haklısın Ayşe... Konuşmayacağız vesselam!"

Bir süre sessizce oturdular. Radyoda şarkılar vardı. Sesi az açmıştı Kemal Çığ. Zeynep Karaovalı, elindeki dikişi kucağına bıraktı. Radyoya kulak verdi:

"Ağabey, var mısın bir bilmece oyunu oynayalım. Haberlere gelinceye dek vakit geçer."

"İyi ya... Nasıl bir oyun oynayacağız?"

"Lütfen şu radyonun sesini biraz daha açar mısın? Tamam, oldu. Söyle bakalım şu söylenen şarkı kimin bestesi? Sen bu işleri biliyorsun..."

Kemal Çığ gülümseyerek şarkıya kulak verdi; şarkıyı mırıldanmaya başladı: 'Gidelim Göksu'ya bir âlemi ab eyleyelim!'

"Güzel şarkıdır bu, severim; 'Ol kadehkâr güzeli yâr olarak peyleyelim!' " diye mırıldanmaya devam ederken, "Hıristaki Efendi'nindir" dedi.

"Doğru mu abla?"

"Ağabeyin bildiyse doğrudur."

Konuşurlarken bu şarkı bitmiş, yenisi başlamıştı. Bir hanım sesi bu kez, 'Hani ya sen benimdin niye döndün sözünden!' diye yeni bir şarkıya başladı. İki kardeş Kemal Çığ'ın yüzüne baktılar. O,

"Bu şarkı da Artaki Candan Efendi'nindir..." diye söylendi. Şarkıyı dinlemeye başladı. Bu da bitti; bu kez, 'Bir gün olur okşar dili ümitperver gözlerin!' diyerekten başka bir şarkıya geçildi. Kemal Bey duraklamadan,

"Bu şarkı da Muhlis Sabahattin Bey'indir!" deyince, Zeynep Hanım hayretler içinde bağırıverdi:

"E... Pes doğrusu ağabey! Senin de bilmediğin yok!"

"Elbette hemşirem, bilirim bu şarkıları. Paşa konaklarında büyümüş, çocukluğu, gençliği geçmiş bir adamdan başkaca ne beklersin? Dahası var... Bu şarkıların makamlarını deyivereyim

sana... Yahu biz çocukken, gençken, paşa dedemizin konağında, köşkünde, fasıllar yapılırdı. Sonra bana piyano da öğretmeye başlamışlardı. Yatılı okula gidince vazgeçtim. Zaten pek yeteneğim de yoktu müziğe. Ama şimdi piyanonun başına otursam, alimallah Schubert'in *Serenad*'ını yanlış yapmadan çalabilirim. Az buçuk nota da bilirim ha... Unutmadımsa... Schubert dedim de aklıma geldi. Bu bestecinin bir 'Ave Maria'sı vardır. İyi bir tenor ya da soprano söylerse bayılırım, çok severim. Dinlerken de öyle Meryem Anamızı filan da düşünmem. İlk dinlediğim günleri anımsıyorum şimdi. Bana çocukluğumu, insanın çaresizliğini düşündürmüştü. Aslında bir yakarıştır ya... Neyse... Canım, insanın kimi zaman umutsuzluğa düştüğü olmaz mı? Bir sanatçı umutsuzluğu da başarı ile ortaya koyabilirse koyar işte... Sonra bu bestecinin besteleri arasında duymuşsunuzdur, 'Bitmemiş Senfoni'si de vardır. Gerçekten bitirememiş ölüvermiş. Genç ölmüş adam... Bakın aklıma ne geliyor: Şu miras parasından bir de piyano alsak!"

Ayşe Hanım suratını asıverdi:

"Güzel güzel konuşuyorduk ya Kemal; şimdi kararımız gereği, miras işini açamazsın!"

"Doğru... Miras işini konuştuk bitti."

"Ağabey, demin Rum bestecilerden söz ettin?"

Kemal Çığ Bizans-Osmanlı kültür alışverişinden söz açtı.



Beşinci Bölüm

Bir

Kemal Çığ eczanenin içinden yukarıya dar, dik merdivenden çıkınca, oldukça küçük sofanın bir köşesindeki koltukta oturan genç Bekir Çivici'yi görünce pek şaşırdı:

"Vay... Sen nereden çıktın Bekir?"

Bekir sevinerek ayağa fırladı, elindeki gazeteyi orta masaya attı.

"Sömestr tatilindeyiz Kemal Amca..."

"Hoş geldin!"

"Hoş bulduk!"

"Baban, annen nasıl?"

"Selamları var..."

Kemal Çığ şöyle bir delikanlının yüzüne baktı:

"Şimdi attın işte..."

"Yüzümden mi anladınız?"

"Anladım ya..."

"Doğrusu İstanbul'a dönüyorum diye çıktım, buraya arkadaşları görmeye geldim. Yarından sonra da gerçekten bizim Doktor Niyazi'yle İstanbul'a gidiyoruz. Ben fakülteyi bitirme projelerime çalışıyorum. O da Fatma'yı, karısını görüp asker ocağına teslim olacak. Celp kâğıtlarını filan almış..."

"Aferin uslu çocuklar!"

Gülüştüler. Bekir onu küçük gaz sobasının yanındaki koltuğa oturttu. Kendisi de eski yerine ilişti. Kemal Bey ona dikkatli dikkatli bakarak sordu:

"Ali, Nurcan bana söylemediler geldiğini?"

"Sürpriz yapmak istemişlerdir."

"Öyle mi?"

"Şubatın ortasını geçtik, marta giriyoruz Kemal Amca, şimdiden bu ilçe turistlerle dolup taşmaya başlamış... Kim kime dum duma... İki gündür ortalıkta gezmekteyiz. Kaçak değiliz artık..."

"İyi, güzel... Anlat bakalım İstanbul'da, Ankara'da, İzmir'de ne var ne yok... Hani bizim radyodan duyduklarımızdan, gazetelerde okuduklarımızdan başka? Biz burada kimi zaman radyodaki haberleri, kimi zaman da gazetelerdeki haberleri atlıyoruz. Daha dün, Deniz Gezmiş'in polis bağlayıp kaçtığını gazeteden yeni öğrendik. Oysa radyodan daha önce duymamız gerekirdi... Ya biz atladık, ya da radyo bizi atlattı... Anlat hele bakalım..."

"Valla Kemal Amca, anlatacak o denli çok olay var ki, birdenbire toparlamak zor... Sırası geldikçe, yeri geldikçe anlatırım. Yalnız şunu hemen söyleyeyim: Bütün büyük kentlerin halkı diken üstünde. Öğrendiğimize göre, yakındır; ordu bir şeyler yapacak!"

"Benim de olayların gidişatından bu olasılık aklıma gelmedi değil... İşimiz duman desene Bekir!"

"Duman ki duman amca... Haydi Niyazi, doktorum diyerekten gidip asker olacak ki emniyette sayılır... Zaten bu ilçenin kaymakamı cin gibi bir adam; ama kimden yana olduğunu belli etmiyormuş. Etmiyormuş ya, bizim doktoru yaka paça askere sevk ediyor. İşlemleri kendisi izlemiş... Niyazi'nin iyiliğini düşünüyor olsa gerek... E... biz ne oluyoruz? Ne olacağız belli değil. Fakülteler bir açılıyor, bir kapatılıyor. İstanbul'a gitmeyivereyim diye düşünüyorum ama öğrenciliğimin bitmesine de bir sömestr kaldı; bırakırlarsa... Bizim Teknik Üniversite barut fıçısı. Ankara'da Orta Doğu Teknik Üniversitesi desen öyle..."

"Öğrendikleriniz doğru çıkarsa; askerin gözetiminde son sömestri de tamamlarsın... Sen yine git İstanbul'a oğlum."

"Biz de öyle düşündük."

"En doğrusu bu..."

Kemal Çığ çenesini ovuşturup duruyordu. Bir süre sustuktan sonra cıgara paketini çıkardı. Bekir'e de bir cıgara uzattı. Bekir cıgaraları yaktı. Yakarken sordu:

"Dişin mi ağrıyor amca?"

"Ağrıyordu. Öğleden sonra dişçiye gittik. Ağzımda zaten kendi malım birkaç diş kaldı! Ötekiler takma, bu dişler tutuyor. Bunlardan biri de çürümüş. Bereket versin az çürümüş. İlçemi-

zin bencileyin yaşlı dişçisi, oydu; doldurdu. Çürük sinire dayanmamış. Ama şaştım be yahu; ilçede elektrik var. Bizim Dişçi Hikmet Bey hâlâ eski alet edevatla çalaşıyor. Dişleri oyarken aletini ayakla çeviriyor. Bana yakın ilgi gösterdi ha... Hiç gereği yokken küçük bir oyuk için, ağrımasın diye birazcık diş etine morfin yaptı. Uyuşukluğu geçti ya... Çenemi elleyip duruyorum işte. Sen söyle bakalım, iki üç gündür bizim köyde olup bitenleri Ali anlattı mı?"

"Anlatmaz olur mu? Bütün ilçe adamları seyrettik, sorgularından sonra tutuklanıp ile, ağır ceza mahkemesine gönderilmelerini..."

Kemal Çığ cıgarasının dumanına bir süre baktı. Ortalığa akşam karanlığı basıyordu yavaş yavaş. Sokağa bakan tek pencereden aydınlanıyordu sofa. Sofaya üç odanın kapısı açılıyordu. Eczaneden çıkılan merdivenin arkasında mutfak vardı. Mutfak kapısının yanındaki kapı da, binanın arkasından doğru eve çıkılan merdivenin başındaki sokak kapısıydı. İki yakasına baktı baktı Kemal Çığ, sıkıntılı sıkıntılı konuştu:

"Bana kalırsa Bekir, bu sağcılar kim, arkalarında kimler var pek bilmem ama solculardan çok daha iyi örgütleniyorlar..."

"Hem de silahlı olaraktan..." diye doğruluverdi Bekir; sonra gülümsemeye çalışarak ekledi: "Ama pek cahil devşirmeler be amca!"

"Sen, devşirmelere bakma, devşirenler kim, ona bak!"

"Haklısınız..."

Bu sırada merdivenin bulunduğu korkulukla çevrilmiş sofanın öte başında Nurcan göründü; arkasından Ali. Nurcan, sırtındaki beyaz iş gömleğini çıkarırken,

"Tamam" dedi "eczaneyi kapadık... Şimdi mutfağa... Yemekleri sabahtan hazırladım ya, salatayı filan yapalım..."

Ali sokağa bakan tek pencerenin kalın perdesini çekip kapadı. Elektriği yaktı.

"Nasıl oldu dişin Kemal Amca? Yemekleri çiğneyebilecek misin?"

Nurcan atıldı:

"Oooo! Kaç saat oldu; dolgu donmuş, sertleşmiştir çoktan..." Nurcan mutfağa giderken Ali arkasından söylendi:

"Şimdi bu eczaneyi kapadık diyor ya... kapısının zilinin üstünde küçük bir lamba yanmakta. Hani her gece nöbetçiyiz. İlçemizin kırk yıllık eczacısı Halis Bey, güya öfkesini bizden alıyor; 'Kırk yıl bu ilçede yirmi dört saat ben nöbet tuttum; şimdi siz tutun bakalım... Yaşlandım gayri' diyor. Bakıyorsun gecenin bir vaktinde zil çalınıyor. Bir aspirin için Nurcan haydi aşağıya. Ben de arkasından..."

"Sana ne oluyor?" diye Bekir sordu.

"Ne olacak yahu... Gece yarısı gelenin hırlı mı hırsız mı olduğunu nereden bilirsin? Bir gece evde bulunmasak, bir de hastanın geleceği tutsa, kaymakama dek şikâyet ediyorlar. Çıkacak olursak, çırağı saat ona, on bire kadar bırakıyoruz ailesine haber verip. Dün gece yoktuk, bilmem ne oldu. Asıl ben eczacılığı neredeyse öğrendim. Kimi zaman Nurcan'ı yatırıp, eczanede oturuyorum; ama bundan sonra önümüz yaz, geceli gündüzlü denizde olacağım çoğu zaman... Nurcan yalnız kalacak. Bunun da çaresini bulduk gibi, kayınpederi, valideyi buraya alacağız. Lafa daldım, Nurcan'a yardım edeyim..."

Bekir,

"Mutfakta bana da iş var mı?" diye sordu. Ali,

"Sen, amcamla otur; kapıya kulak ver. Niyazi doktorumuz gelecek..." karşılığını verdi. Kemal Bey sevindi:

"Gelecek mi Niyazi?"

"Hep birlikte olalım dedik bu gece..."

"İyi etmişsiniz..." dedikten sonra Kemal Çığ, Bekir'e döndü:

"Selma'dan ne haber?"

"İyi, çalışıyor..."

"E... Sonra?"

Bekir gülmeye başladı:

"Bu yaz nikâh törenimizi burada yaparız Kemal Amca; annem ille de yazı burada geçirmek istiyor. Babam da şimdiden motellerde yer ayarlamış... Koşul da benim fakülteyi bitirmem... Elbette bir engel çıkmazsa; askere filan almazlarsa..."

"Sevindim... Faik'in de bu yaz geleceğine sevindim. Biliyor musun, Ali büyük bir yat alıyor. Önce bizi gezdirecek... Hep birlikte sefere çıkarız..."

"Yat işini siz dişçideyken Nurcan anlattı. Sabah notere de gitmişsiniz..."

"Demek noter işini de biliyorsun... Çok zengin oluyoruz Bekir oğlum!"

"Şu sıra hepimize para çok gerekli amca, bizim Niyazi de doktorluktan epeyce para biriktirmiş..."

Kemal Çığ, şöyle bir tuhaf, delikanlının yüzüne baktı:

"Ne yani, herkesin parasının hesabını tutup el mi koyuyorsunuz?"

Bekir şaşırır gibi oldu. Kendisini hemen toparladı:

"Yok canım, amca, hani para paradır demek istedim de..."

"Peki öyle olsun..."

Bekir Çivici, utanır gibi önüne baktı. Anladı Kemal Bey'in fazla bir şey söylemek istemediğini. Bu sırada Ali, masayı, sofrayı hazırlamaya girişmişti.



İki

Ali baktı ki sığışamayacaklar,

"Tut şu masayı Bekir..." dedi, masayı sobanın berisine kaldırdılar. Nurcan bütün yiyecekleri, içecekleri üstüne koydu. Herkesin önüne birer küçük cıgara masası yerleştirdi. Yemek tabaklarını, bardakları dağıttı:

"İsteyen, masadan, istediği yiyeceği, yemeği alır. Sen içkileri hazırla Ali... Ben de Kemal Bey Amcamıza yemek koyayım. Buyurun arkadaşlar, masadan yemeklerinizi alın..." dedi.

Doktor Niyazi dalgın, yorgun görünüyordu. Yanında getirdiği uzunca boylu, karayağız bir delikanlıyı, ziraat mühendisi, ormancı diye tanıtmıştı. Kemal Çığ, ince bıyıklı, yakışıklı bu delikanlıyı ilk kez görüyordu ama berikiler senlibenliydi. Adı Arif'ti ya, soyadını birden tutamamıştı aklında Kemal Bey. Dikkatli dikkatli, sezdirmeden ona bakıyordu. Ormancı, kendisine tanıtıldığında içtenlikle saygılı davranmıştı. Nurcan'ın davetine hemen katılmış, tabağını alıp,

"Ben rakı içeceğim ha Ali..." diyerekten masanın başına yürümüştü. Bekir, yerinden kıpırdamayan Niyazi'ye,

"Hadisene be doktor, nazlanma al tabağını gel..." diye söylendi.

"Durun hele bir soluk alayım... Bugün dispanserde olsun, muayenehanede olsun çok yoruldum. Bazı gün hiç hasta gelmez, bazı gün de köylü, kentli hastalardan ne yapacağımı şaşırırım. Kimisine de meram anlatmak zor oluyor..."

"Nasıl?" diye soruverdi meraklanıp Kemal Çığ. Niyazi güldü:

"Şu bizim köylü, doktor milletini sevmiyor Kemal Amca, nedendir bilmem, son çare olaraktan doktora geliyor. Bugün tuhaf bir iş oldu. Yaşlıca bir köylü, delikanlı oğlunu getirdi. Muayene ettim; sancıdan duracak hali yok, kıvranıyor. Baktım, neredeyse apandisiti patlayacak. İl hastanesine gereken yazıyı ya-

zıp hemen yollayacak oldum. Delikanlı ameliyat lafını duyunca, 'ben gitmem, bıçağın altına yatmam!' diye tutturdu. Babası bana kuşkulu kuşkulu bakmaya başladı; 'canım karnı sancıyor işte, ver bir ilaç...' dedi. Tepem atıverdi: 'Bre ölmeye mi niyetlendin?' diye bir bağırmışım ki dispanser ayağa kalktı. Çağırdım bizim hademeyi, 'git jandarma yüzbaşıma selam söyle, bir er göndersin; bunları ildeki hastaneye sevk edeceğiz...' buyruğunu verdim. Bizim Ahmet, bu gibi işlere yatkın, deneyli olduğundan, 'baş üstüne doktor bey... Şimdi varıyorum' diye kapıya yürürken, hastaya da, 'bir yere buradan kıpırdama ha!' diye gözdağı verdi. Bu kez delikanlının babası telaşlandı: 'Aman doktor beyim jandarmaya ne hacet... Biz gideriz hastaneye... Paramız var...' dedi. Sadece yol parası, otobüs parası vereceklerini, devlet hastanesinde küçük bir paradan başkaca ameliyat parası vermeyeceklerini anlattım. Kaçmasınlar diye yanlarına Ahmet'i koyup garaja yolladım. Adamın daha küçük bir oğlu varmış; dış kapıda beklermiş. Onunla köye haber salıp, binmişler araca gitmişler hastaneye... Ahmet, 'bu iş tamam efendim' diyerekten döndü geldi, ben öteki hastalara bakarken."

Herkes durmuş, Doktor Niyazi'nin anlattıklarını dinliyordu. Nurcan sordu:

"Şimdi senin bizde konuk olduğunu biliyorlar mı?"

"Elbette, dispanserden biliyorlar. Gecenin hangi saatinde olursa olsun, bir hasta gelirse, senin eczanenin zilini çalacaklar her zaman olduğu gibi. Dispanserdeki benim odaya yatmaya gittiğimizde dün gece, Bekir de benimle birlikte iki kez uyandırıldı."

"Doktorluk zor iş vesselam..." diye Bekir takıldı. "Başına neler geliyor bir baksan!"

Ormancı Arif, önündeki balığın kılçıklarını dikkatle ayıklarken bir yandan da konuştu:

"Her meslekte zorluk var. Niyazi'nin anlattığına benzer işler geliyor insanın başına değişik olarak. Zaten bu gece köylerden, köylülerden söz açacaktım size: Bizim Ali denizci olmuş, soydan soptan çıkmış ama onun tahtacı milletiyle benim de başım dertte. İki yıldır gezmediğim, görmediğim orman içi köy, dağ köyü kalmadı bu yörede. Görevli olarak elbette. Bizim Devlet

Orman İşletmeciliği'ni biliyorsunuz. Köylümüz, koca ormanların içinde iş varsa işçi, iş yoksa işsiz. Bari bunlara aylık bağlansa ama yasalar, tüzükler elvermiyor. Öte yandan Türkmen köylümüzün adı üstünde tahtacı. Yüzyıllar boyu dededen, atadan görme ormandan ağaç kesmişler, tahta biçmişler. Ormanı kendi malları biliyorlar. E... biz ne yapıyoruz? Devlet olarak kesilecek orman yöresini ellerinden alıp satıyoruz. Onları hiç düşünmeden işletiyoruz. Vallahi bize düşman gibi bakıyorlar. Ne var ki ben, birkaç mühendis arkadaş, yolunu bulduk. Kimi yöredeki ağaçları, kesilecek ağaçları, kulpunu bulup, 'çürüktür, işe yaramaz' filan gibi raporlarla köylümüze bırakıyoruz. Bu yöntemi uygulamaya başladıktan sonra bütün köylüyle canciğer olduk. Bir çözüm değil bu elbette ama çaresiz kaldık... Hani yukarıdan biliyorlar, seziyorlar gibime geliyor bizim danışıklı dövüşü ama herhalde köylüyü büsbütün ayaklandırmamak için bize de, onlara da göz yummak zorunda kalıyorlar. Orman suçu işlemeyen köylü yok gibi zaten. Hemen hepsi ayda bir ilçeye, ile mahkemeye gider gelir. Kimi partiler orman suçlularına af çıkaracağız, diyerekten oy avcılığına çıkar. Hepsi bir yana, bizim şimdi bu köylerden bir hayli genç, yaşlı kardeşliğim var. Adamlar açık açık yüzümüze karşı söylüyorlar: 'Ya aç kalacağız, ya da çalacağız! Çaresi yok Arif Beyim!' İşte böyle..." Sözün burasında Arif, Niyazi'ye döndü, ona takıldı: "Aman doktor, canım doktor, derdime bir çare!"

Niyazi Sarp gülümsedi, ciddi ciddi karşılık verdi:

"Çaresiz dertlere düşmedik. Bu konu iyice üstünde durulacak, incelenecek bir konu demedik mi?"

"Ya süngercilerin sorunları?" dedi Ali.

"O da gündemde..."

Arif rakısından bir yudum aldı; tuttuğu çatalla birlikte elini kaldırdı:

"Durun hele arkadaşlarım; bu köylümüzün durumundan biraz daha söz etmek gerek. Anlayamadığım bir tutumları var. Ne yapsak, ne etsek, ne denli yakınlık göstersek, seviniyorlar, candan davranıyorlar ama yine de bizden uzak duruyorlar; aradaki mesafeyi bozmuyorlar. Bir tavır takınıyorlar ki, sanki biz, bir ulustan, aynı toplumdan değilmişiz gibi! Anlıyorum, biliyorum,

bunlar Alevi, mezhepleri ayrı... Ayrı ama onlara sen şusun, ben buyum diyen yok ki... Merak ettim, ansiklopedilere, kitaplara baktım. Tarihteki Aleviliği öğrendim: Özet olarak, Ali'yi halife olarak, öteki üç halifeden üstün tutuyorlar. Hani Ebu Bekir'den, Osman'dan, Ömer'den... Bir de oyuna getirilip halifeliğin Ali'nin elinden alınmasını bağışlayamıyorlar. Hele Hazreti Ali'den sonra halife olabilecek oğlu Hüseyin'in Kerbela'da şehit edilmesinin suçunu hiç bağışlamıyorlar. İyi güzel ya, diyelim geçmiş bunca yıldan sonra bu suçlamalar, inançlar, bilinçaltına işlemiş duygular olabilir. Hâlâ bu mezhepçi ayrılıktan ötürü bizden uzak durmanın anlamını kavrayamıyorum..."

Bekir parmağı ile sakin sakin oturan Ali'yi gösterdi:

"İşte içimizde Alevi bir Ali var. Bu tutumu, bu tavrı, açıklasa açıklasa o açıklayabilir. Köylüleri de Nurcan'la evlenmesine kızdılar, zor izin verdiler. Söyle bakalım, anlat Ali?"

Ali gülmeye başladı; şaka yollu konuştu:

"Sırdır! Yasaktır! Size bu konuda hiçbir açıklama yapamam!"

"Hoppalaaa!"

"Ne varmış?"

'Ne oluyorsun!' gibisine her kafadan bir ses çıktı; Ali'ye çıkıştılar. Ali alay edercesine, şakalı konuşuyordu:

"Yahu siz Osmanlı Sünniler bize az mı eza cefa ettiniz? Astınız, kestiniz, sürdünüz... İlle göçebelikten yerleşik düzene geçeceksiniz diyerekten üstümüze vardınız..."

"E... Şimdi oturup bu geçmişin kavgasını mı edeceğiz?" diye sordu Arif. Doktor Niyazi doğrulmuş, bir Ali'ye, bir de Arif'e bakıyordu. Ali Süngerci ciddi ciddi sözünü sürdürdü:

"Geçmişin kavgasını etmeden şimdi, barış yolunu bulamayız. Benimle değil ha savaş ve barış... bizim tayfayla. Osmanlı, bugünün Osmanlı kafasındaki kalıntılar hâlâ bizimle, bizlerle uğraşmakta. Tarih boyunca Osmanlılar bize, 'akılsız Türkler, Türmenler, yörükler' diye çatmış, küçümsemişler. Bugün de çıkın şuradan çarşıya, bir ağız arayın, 'Bırak şu tahtacıları, Kızılbaşları!' diyerekten omuz silkerler. Hani Osmanlı'nın küçümsediği gibi... Arapça bir söz ederlermiş bizim için ama şimdi getiremeyeceğim... Siz bilirsiniz Kemal Amca, neydi o söz?"

Kemal Çığ merakla gençlerin tartışmasını dinliyordu; şöyle bir düşündü:

"Etraki bi idrak! Hani, idraksiz, anlayışsız, cahil Türkler..."

"Tamam işte..." diye Ali devam etti: "Böylesine horlanmış, aşağı görülmüş bir halk, nasıl size, bize güvensin? Şaka bir yana, benim de Alevilik konusunda babadan, atadan öğrendiklerim, Arif'in söylediklerinden fazla bir şey değil. Ne var ki işin aslı astarı, Arif'in anlayamadığı durum, tutum, tavır, şu söylediklerimden ileri geliyor olmalı... Doğru muyum Kemal Amca?"

Hepsi dönüp dikkatli dikkatli Kemal Çığ'a bakmaya başladılar. O bir süre düşündü. Önündeki bira bardağına baktı baktı; sonra doğruldu. Tok bir sesle ama yavaş yavaş konuşmaya başladı:

"Siz, nasıl Marksistsiniz be çocuklar? Ali haklı. Tarihsel olguları, günümüz olaylarını incelerken, irdelerken Marksist açıdan bunlara bakmak demek, ekonomik açıdan bakmak demektir. Ali'nin babası Necip Kaptan'la bu konuyu biz de yenilerde konuştuk. Ben de düşündüm, zihnimi kurcaladı. Eski okuduğum tarihlerden bir şeyler anımsamaya çalıştım. Bırakalım Alevilik nasıl çıkmış, neymiş sorusunu. Önemli olan, niçin Anadolu'da böylesine yayılmış, köklü, dinsel diyebileceğimiz bir inanç olmuş. Ben Niyazi'den çok eski bir doktorum. Önce teşhisi koyalım, sonra tedaviye gidelim. Acaba Pir Sultan Abdal, niye 'Şaha gidelim, şaha!' demiş? Osmanlı padişahından vazgeçip şahın, hani İran şahının yanına gitmenin anlamı ne ola? Bu sorun tam anlamıyla ekonomiktir bildiğim denli. Buna parmak basarsak, onların devlete güvensizliği ortaya çıkar. Bu güvensizlik, bütün Osmanlı İmparatorluğu'nun ömrü boyunca sürmüştür. Necip Kaptan'ın saptaması, deyişiyle, Allah gani gani rahmet eyleye, Cumhuriyet döneminde Mustafa Kemal Paşa'nın, herkesin dini, imanı, mezhebi kendisinindir, kimse karışamaz buyruğu ile Türkmenlerde devlete bir güven duygusu uyandı. Bunun adı elbette Atatürk'ün laiklik ilkesiydi. Gerçekten Cumhuriyet döneminde, siyasal sayılabilecek bir durum çıkmadı Türmenlerle... Şimdi gelelim tarihte ne olduğuna..."

Kemal Çığ bir soluk aldı, biraz daha düşündü; hepsi susmuştu gençlerin, dinliyorlardı. O, bir cıgara yaktı:

"Yanılmıyorsam bu sorunun başlangıcı ta Fatih Sultan Mehmet zamanında ortaya çıkar: II. Mehmet, tahta çıkarken, merkezci, fetihci iktidarı savunan, devletin tek elde sürekliliğini isteyen vezirlerine, paşalarına dayanmıştı. Yönetimde söz sahibi köklü Türk ailelerden gelen bu güçlerle, devşirmelerin aristokratlaşan güçleri arasında bir iktidar kavgası vardı. Fatih, bunların arasında bir denge politikası izliyordu. Dört kuşaktan beri Osmanlı padişahlarına hizmet eden bir Türk ailesini de, merkezci iktidara, yönetime karşı gelebilecek bir duruma gelince, sildi süpürdü, ortadan kaldırdı. Veziri Çandarlı Halil Paşa'yı da idam ettirdi. Öte yandan İstanbul'un alınmasıyla, Bizans İmparatorluğu'nda olduğu gibi, Osmanlı devletinde de merkezci iktidar gücünü artırmış, Osmanlı padişahlarına antifeodal tutumlarında güç katmıştı. Fatih, Çandarlı ailesinden sonra feodal eğilimdeki bütün Türk ailelerine karşı ekonomik bir savaşa girişti. Bunların feodal malikâne diyebileceğimiz bütün mallarına el koydu. Merkezci örgütlenme uyarınca bu mallar, topraklar, tımar yöntemine dönüştürüldü. Oysa tımar düzeni de zamanla feodal bir düzene dönüşüvermeye elverişliydi. Neyse... Dengeyi sağlamak için bu kez de devşirme aristokrasisinin üstüne yürüdü. Anadolu'da birlik için savaşlar yapılırken, Türkmen beyleri de birer Türk asiller topluluğu meydana getiriyordu. Bunlarla da kimi zaman iyi geçindi, kimi zaman üstlerine yürüdü. Oğlu II. Bayezit, babasının yaptıklarını altüst etti: Tımarları savaşçılara vermedi; merkezci güçlerle iyi geçinen varlıklı kişilere satmaya başladı. Bu tutum da Anadolu'da yeniden toplumsal kavgalara yol açtı. Halk da bu kavgaya katıldı... İşte bu durum çok önemli ha çocuklar..."

Kemal Çığ durdu, soluklandı, biraz düşündü; sözünü sürdürdü:

"İşte bu sırada, XVI. yüzyılda, Doğu Anadolu'da Şeyh Safiyyeddin'in kurduğu, Safevi eylemi, inancı, İran'dan Anadolu'ya sarkan, Uzun Hasan'ın, Şah İsmail'in kişiliğinde silahlı bir güç olarak ortaya çıktı. Ta Fatih'in babası Murat zamanından başlayan Doğu Anadolu'yu denetim altına alma çabalarına karşı direnen, tepki gösteren göçebe Türkmenler arasında Safevilerden yana dönmeler, katılmalar başladı. Şimdi tam yerini anım-

sayamayacağım ama Lenin'in din üzerine yazdıklarının, söylediklerinin arasında bir sözü vardır: 'Dine sarılarak gösterilen siyasal tepkiler, halkların gelişmesinin belli bir aşamasında, bir özgürlük olayıdır!' Gerçekten Şah İsmail'in Anadolu'ya giren Şii, Alevi hocaları, çaresiz, yoksul halkı kazanıyordu. Sanırım II. Bayezit zamanında Şah Kulu denilen bir büyük ayaklanma oldu Anadolu'da. Bu ayaklanmaya Osmanlı'dan, yönetiminden memnun olmayan köylüler, aşiretler, çiftlikleri ellerinden alınan tımarlılar, sipahiler katıldı. Bu ayaklanma mezhepçi bir görüntüdeydi ama aslında Marx'ın din konusunda söylediği gibi, 'çekilen acılara karşı bir protestoydu.' Bu durumda Şah İsmail'in üstüne yürüyen Yavuz Sultan Selim, Sünni'yim diyerekten Alevileri kılıçtan geçirdi. Necip Kaptan, 'üç yüz bin Alevi'yi kılıçtan geçirdi, kesti' dediğinde, işte bütün bu tarihsel olayları anımsadım. Hani Ayşe öğretmeninizin, teyzenizin yıllardır topladığı tarih kitaplarını kimi zaman birlikte okumuştuk. Meraklıdır tarih öğretmenimiz bu konulara ha... Kitapları, benim kitaplarımın arasında durur. Kaptan, 'üç yüz bin kesti Selim' deyince, ayıldım bu konuda... Ama çoğu tarihçiler bu rakamda anlaşamıyorlar. Kırk bin diyen de var ki o yüzyılın Anadolu nüfusuna göre akla daha yakın... Şimdi rakamlarla uğraşmanın anlamı yok. Padişahlar kestikleri, sürdükleri denli Alevi kessinler, sürsünler; ekonomik bir temele dayanan bu olaylar önlenemedi Anadolu'da. Çünkü alınan bütün ekonomik önlemler yetersizdi. O sıralar Bozok Türkmenlerinden bir Sipahi Celal ayaklanması oldu. Bu ayaklanmadan sonra Osmanlı tarihinde bütün ayaklanmaların adına Celali İsyanları denildi. Sözün kısası, Şiilik, Alevilik inancı, halkın Osmanlı'ya karşı verdiği ekonomik savaşın, özgürlük savaşının aracı olmuştur ama halkın bilincinde bir inanç olarak yer etmiştir... Bilmem arkadaşlar, sorunuza, bu soruna bir açıklık getirebildim mi?"

Gençlerin hepsi, öylece Kemal Çığ'a bakıyordu. Arif şöyle bir silkinip,

"Hem de nasıl!" karşılığını veriverdi. Kemal Çığ gülümsedi:

"Şimdi sizlerin ne yaptığını, neler ördüğünüzü bilmiyorum. Ne yaparsanız yapın; şu konuştuklarımızı da halkımızın tarihsel bir kaynaşması, bugün de içinde bulunduğu koşulların bir

parçası olarak gözden ırak tutmayın. Sonra Necip Reisimizin yerden göğe hakkı var: Mustafa Kemal Paşa, tek ulus olabilme aşamasında bütün Anadolu halkına bir güven verdi. Onun ilkelerinin kurucuları arasında, en başta, Durkheim'dan esinlenmiş olsa da Ziya Gökalp vardır. Cumhuriyet'in kuruluş ilkelerini de iyice bilmek zorundayız. Diyeceğim o ki, yeni bir düzen için eski düzenin, halkımızın duygusunu, ekonomik koşulları denli bilmek gerekir. Çağımızda inanç, mezhep sömürüsü ikiyüzlülüktür bence. İnançlar, bilinçaltında yatadursun, ellemeyin; ama erkekçe, açıkça ekonomik koşulların ne olduğunu, ne olması gerektiğini halkımıza anlatmalıyız. O zaman yarın bakın bakalım, kim kimi sen Sünni'sin, ben Alevi'yim diyerekten suçlayacak. Kimse birbirini suçlayamaz, küçümseyemez kartlar açık oynandığında. Durun hele çocuklar, uzunca bir konferanstan sonra, şimdi de size öğüt vermeye başladım... Bağışlayın, kendimi alamadım..."

Dinleyenler,

"Estafurullah... Rica ederiz Kemal Amca..." gibi sözler ettiler.

"E... Niyazi, bira içilince ne yapar?"

"Böbrekleri temizler amca..."

"Benim bardağımda bira bitti."

Nurcan'la Ali ikisi birden yerlerinden fırladılar:

"Şimdi... Dolduralım bardakları..." Nurcan baktı, her yiyecekten yiyordu da Kemal Amcası, balığı olduğu gibi duruyordu:

"Balıktan yememişsiniz?"

"Bre kızım balık yiyebilmem için yanımda Ayşem olmalı. Gözlüksüz bunun kılçıklarını ayıklayamam ki..."

"Söylesenize ben ayıklayayım..." diyerekten Nurcan tabağı aldı.

Konuşulan konu, biraz daha deşildi, irdelendi. Sonra söz, Komandoların eylemine geldi. Oradan başka konulara geçildi. Gecenin geç vaktine değin konuşuldu. Doktor Niyazi Sarp, Bekir'le, Arif'le birlikte giderken Ali'ye,

"Yarın öğle vakti ilçedeki hekimlik görevim bitiyor. Biliyorsun öbür gün Bekir'le gidiyoruz. Ama yarın köye Kemal Bey

Amcamızı götürürken beni de alacaksın; Bekir de gelecek. Ayşe Hanım öğretmenimize, Zeynep Hanım öğretmenimize, teyzelerimize, babana bir ayrılık ziyareti yapmak istiyorum. Ayıp olur görmeden gitmek, üzülürüm..." dedi. Ali de,

"Oldu... Elbette..." karşılığını verdi.

Kemal Çığ tuvalete gitti, elini yüzünü yıkadı. Nurcan'ın dipteki küçük odada hazırladığı yatağa yürürken, Ali'ye Nurcan'a iyi geceler diledi. Girdi, odanın kapısını kapadı. Gençlerle böylesine güzel bir gece geçirmekten çok mutluydu. Düşünecek bir hayli konu çıkmıştı, vardı ama bira ona uyku getirmiş, çokça konuşma da yormuştu. 'Düşünmeyi erteleyelim...' diye söylenerek soyunmaya başladı. Küçük çantasından pijamasını, terliklerini çıkardı. Terliğini yere koyarken elinden düşürdü. Gitti terlik karyolanın altına. Eğilip uzandığında sarkan çarşafı kaldırınca, karyolanın altında mukavva kutulara konmuş, üstleri açık, iki yepyeni yazı makinesiyle, oldukça büyük bir teksir makinesi görüverdi. Birden heyecanlandı: 'Vay yezitler vay! Vay şeytanın art bacakları!' diye söylendi. Yorganı açıp yatağa uzandığında; biraz önce Arif'in cebinden çıkarıp, güya orman köylerini anlatırmış gibi gösterdiği, köylerin yerini belirleyen krokiyi anımsayıverdi. 'Buralara karadan gidilir, buralara da denizden rahat gidilebilir...' gibisine konuşmalar olmuştu.

Yatağın içinde ayaklarını uzatıp, yorganı üstüne çekti, iyice yerleşti. 'İyi... Bu gece dinamit sandıklarının üstünde yatıyoruz! Bunlar beni ya adamdan saymıyor; ya da bana çok güveniyorlar...' diye düşündü.

Uzun bir süre uyuyamadı. Sonra kendisini eski bir vagonun penceresi önünde buldu. Küçük çiftlikler, göl kenarlarından geçiyordu tren. Lokomotifin kapkara dumanı içinde boğulur gibi oluyordu. Birden bu kez beyaz bulutların arasında motorlu bir zeplindeydi... Uçuyor, uçuyor! Yükseliyor, yükseliyordu...

Üç

Kemal Çığ yükseklerden, çamların arasından aşağıya doğru bastonuna dayanarak, yavaş yavaş indi. Sağında ağaçların arasındaki düzlükte sıra sıra, üst üste yerleştirilmiş arı kovanları, geçen yıl olduğu gibi duruyordu. Artık köyün yaslandığı bu tepelerin neresinde, yer yer arı kovanlarının bulunduğunu öğrenmişti. Kovanlara yaklaştı. Bir süre arıların kaynaşmasını, gidip gelmesini yere çömelerek izledi, seyretti. Arılar, çok telaşlı, gayretli, durmadan çalışıyorlardı. 'Bu arılar, geçen yılki arılar mı ola?' diye düşündü. Ne ki düşüncelerini bir konu üstünde yoğunlaştıramıyordu. Aklı fikri başka yerdeydi, çok çok tedirgindi. Çömeldiği yerden doğrulup, patikadan yürüyerek önüne çıkan tümseği aştı. Kayaların arasına girip öte yakaya çıkınca, masmavi körfez ayaklarının altına seriliverdi. Böyle gezilere çıktığı zamanlar oturduğu her zamanki yerine, kayaların arasına oturuverdi. Bu kez uzun uzun körfezin yer yer 'kırk çeşit' mavisini seyretmeye başladı. Yükseklerden, körfezin bu 'kırk çeşit mavisi' görüntüsünü çok seviyordu. Kırk çeşit mavi sular... Tanımlamasını bulduğunda, kendi kendisiyle alay etmiş; 'amma da şair adamım ha!' diye söylenmişti. 'Acaba şu tepelerden dökülen çamların kırk çeşit yeşiliyle, körfezin kırk çeşit mavisini ressamlar nasıl bir arada görüntüleyebilirler?' diye düşündü... Bu renkler karşılaştırılınca kendisine biraz ters geliyordu ama görkemli bir uyum içindeydiler. 'Haydi yahu... Çizmeden yukarı çıkmayalım... Ressamların bileceği iş bu..' diye düşündü.

Şu mayıs sabahının kuşluğunda görüntü, içinde bir rahatlık, bir yaşama sevinci uyandırıyordu kendisini doğaya verince. Ne var ki, bu sevinci uzun sürmüyor, birden yüreği daralıveriyor, bugünlerde olup biten siyasal olaylar onu karamsarlığa götürüyor, içini tarifsiz bir üzüntü, keder dolduruyordu. Her şeyi unutmak için, geziyorum diyerekten dağ bayır koşuşuyor, köyde kahveye varıp saatlerce oturuyor, deniz kıyısında çocuklar

gibi kumlarla, taşlarla oynuyordu. Radyonun hiçbir haberini kaçırmıyor; gazeteler getirilmedi mi, köyün iskelesinden motorlara binip ilçeye gazete almaya gidiyordu. Çalışmayı filan bırakmıştı. Şimdi oturduğu yerde düşünürken birden karısı, baldızı gözünün önüne geliverdi: 12 Mart Muhtırası verildiğinden beri, kendisine bir tuhaf bakıyorlardı. Yoksa hali, tavrı pek mi dengesizdi? Onlardan başkalarına da mı bir tuhaf görünüyordu? Bir cıgara yaktı; ormanda nasıl cıgara içileceğini bir söz arasında Muhtar Hasan Efendi'den öğrenmişti. Cıgaranın dumanını üflerken, 'telaşlanma, sakin ol Kemal, Ankara'da neler oluyor, neler olur? Bekle gör... Ne denli iktidar boşluğu olursa olsun, ne denli denerlerse denesinler, faşistler iktidara gelemez!' diye basbayağı yüksek sesle söylendi.

İçi içine sığmıyordu: 'Kalkıp bir İstanbul'a uzansam mı? On beş günde bir ilçeye uğrayan vapurda bir yer bulurum... Oradan Ankara'ya da uzanırım... Dostları görürüm, laflanır, olan bitenlerin içyüzünü daha iyice anlarım' diye düşünüyordu. Canım, olan biten ortadaydı. Şu Faik bir gelseydi hele... Ama daha erkendi, mayıs sonundan önce gelmezdi. Elindeki cıgarayı önündeki kayanın üstünde iyice söndürdü, bastı. Arkasını yine kayaya dayadı. Ceketinin önünü iyice iliklediği; öylece denize bakmaya başladı. Hiç düşünmemek en iyi işti. Ama ne iş! Dalmış gitmişti; güneşin sıcaklığı, denizden esen hafif meltem, sinirlerini yatıştırıyordu. Neredeyse içi geçiyordu ki, arkasında, kayaların ardında bir ayak sesi duyar gibi oldu. Kimse kim, diyerekten aldırmadı; gözlerini kapadı, çamların hışırtısını dinlemeye başladı. Çok geçmeden arkasından bir ses,

"Merhaba Kemal Bey!" dedi. Şöyle bir doğrulup baktı:

"Oooo! Merhaba komutanım!" karşılığını verdi. Kayaların arasındaki çıkıntıda Metin Mızrakçı Çavuş dikilmiş duruyordu. Arkasında silahları ile iki jandarma eri vardı. Geldi astsubay, yanına çömeldi:

"Ormanın içinde uyudun kaldın mı yoksa?"

"Hava, manzara öyle güzel ki Metin Efendi, yorulmuşum da, neredeyse içim geçiyormuş..."

"Aman Kemal Bey, ormanda uyur kalırsan, bir de seni aramaya çıkarız... Sonra kurtlara kuşlara yem olursun..."

"Yok canım, ben şu düzlükteki kovanlardan öteye gitmiyorum. Buraları çok güzel; şimdi köye inecektim zaten... Birileri mi var ormanlarda şu sıra yoksa?"

"Siz rastladınız mı kimseye?"

"Rastladım ya... Hem de bir ordu..." diye gülümsedi Kemal Çığ. "Bu dağlarda ne çok arı, arı kovanı var..."

Metin Mızrakçı Komutan da ciddi ciddi gülümsedi:

"İşte bu arı kovanlarından uzak durun şu sıra Kemal Bey, birileri bu kovanlara çomak sokmak sevdasında... Biz üç gündür bölgemizi taramaktayız... Bilirsiniz, Cumhuriyet devletimizin jandarması, köy köy bütün ülkeye örümcek ağı gibi yayılmıştır. Kuş uçurtmayız..."

"Sizi, seni bilmez miyim komutanım... Şu köyümüzü basanları nasıl da yakalamıştın..."

"O iş kolaydı canım... Adamlar üstümüze geldi. Bunlar bizden kaçıyor. Kaçanı yakalamak biraz zordur. Ama yakalarız..."

Metin Komutan bu sözleri ederken arkasına döndü; iki ere,

"Bana bakın, siz hele şu kovanlara doğru bir yürüyün, ben geliyorum..." dedi; erlerin uzaklaşmasını bekledi. Sonra kasketini şöyle bir düzeltip dikkatli dikkatli Kemal Çığ'ın yüzüne baktı:

"Bir yıldan beri birbirimizi iyice tanıdık bey, sizinle açık açık konuşacağım: Bu dağlarda yuvalanmış bazı kişiler var. Köyü basanların karşıtlarıymış. İlçede ve köyde yüzbaşımın yaptığı inceleme, araştırmalara göre, benim de kanım bu, bunların sizinle hiçbir ilgisi, ilişkisi yok. Diyelim, sizin bunlardan haberiniz yok. Anlaşıldığına göre bunlar, sizin gibi yaşlıları emekli (!) etmişler. Köyden bunlara, yardım edenler var. Bugün yarın bunları saptayacağız. Sizin geldiğinizden beri bu yörede sık sık geziye çıktığınızı bilmesem, kuşkulanabilirdim. İstediğiniz gibi gezin, dolaşın... Ne ki bu adamlar ayağınıza dolaşırsa, onlardan size de kötülük gelebilir... Bir de şimdiye dek herhangi bir sıkıyönetim komutanlığından çıkan listelerde adınız yok. Umarım bu listelerden birinde de bundan böyle adınız çıkmaz da, biz de zor duruma düşmeyiz... Ola ki, yüksek makamlar da sizi emekli saymakta. Bilmem anlatabiliyor muyum?"

Kemal Çığ'ın böyle durumlarda, edilen bu gibi sözlerde; üstüne birden bir ciddiyet geliverir, çok soğukkanlı bir tavır takı-

nırdı. Başından böylesine çok olaylar geçmiş, çok sözler duymuştu. Deney sahibiydi; karşısındaki astsubaya şöyle bir baktı, tok bir sesle konuştu:

"Mert bir askersin oğlum Metin; ne demek istediğini çok iyi anladım... Zaten hükümet değişti ama biliyorum ki şu sıra emir ve kumanda sizde... Askerlerde... Herhangi bir durumda beni emekli etmemişlerse, gelir beni evden alırsın. Bu işin benim için hiçbir zorluğu yok... Sizlere de hani yüzbaşımıza da bir sıkıntı çıkacağını sanmıyorum; siz de emir kulusunuz..."

Metin Mızrakçı dudaklarını ısırdı, biraz düşündü:

"Bildiğim şu ki Kemal Bey, ömrünüzün çoğu yılları mahpusta geçmiş. Anlayamadığım bir iş var; bu yaştan sonra yeniden mahpusa girmekten hiç çekinmiyorsunuz, korkmuyorsunuz... Nedir sizi böylesine ayakta tutan güç?"

Kemal Çığ'ın yüzüne, gözlerine bir aydınlık geldi:

"Bu soruyu bana ta 1952'lerde mahpustayken senin gibi bir jandarma komutanı da sormuştu. Sana aynı karşılığı vereyim; ya da bir soru sorayım: Askersin; dense ki 'savaşa girdik, yürü!' savaştan kaçar mısın?"

"Savaştan kaçılır mı?"

"İşte kendin verdin karşılığını..."

Metin Komutan ayağa kalktı:

"Daha fazla soru sormayayım" dedi gülümsemeye çalışarak. "Sizinle baş edemem. Yalnız şunu söyleyeyim; Kurtuluş Savaşı'nda yedek subaylık yapmışsınız. Yedek subayları kırk beş yaşından sonra bir daha askere almazlar. Ha... unutuyordum; doktorluğunuz da var... Öyle ya doktorsunuz. Doktorları altmışında da gerekirse askere çağırabilirler... Ama siz, bu sınırı da geçmişsiniz çoktan..."

"Anlıyorum, anlıyorum demek istediğini oğlum... Benim yazarlığımı unutuyorsun... Yazarlıkta emeklilik yoktur... Kırk yıldır benim mesleğim yazarlık, çevirmenlik..."

"Peki, hoşça kalın..." diye Metin Komutan yürüdü. Birkaç adım atıp kayaların ardına dönmeden, aklına gelivermiş gibi döndü, sordu: "Necip Kaptan ortalıkta görünmüyor çoktandır, hasta filan olmaya?"

"Yok, hasta değil... Oğlu Ali'yle Bodrum'a gitti bir hafta önce."

"Ya... Hasan Efendi söylüyordu; şu yat işi için mi?"

"Evet... Bugün yarın dönerler..."

"Ali işi büyütüyor demek sayenizde..."

"Sayemde mi?"

"Jandarmadan hiçbir şey saklanamaz Kemal Bey... Ali'nin sermayesini siz tamamlayacakmışsınız. Şaşmayın canım... Bütün köylü biliyor."

"Allah Allah yahu! Parayla iman gizlidir diye bir atasözümüz vardır. Bu köyde hiçbir iş gizli tutulamıyor."

"Demek oluyor ki, atasözleri de bu devirde eskiyebiliyor..."

"Haklısın komutan!" diye Kemal Çığ, astsubayın ardından baktı kaldı. Gözlerini denize çevirirken aklına birden Gorki geldi. Nereden nereye... Ne demişti Metin? 'Jandarma örgütümüz, köyden köye, bütün ülkeyi bir örümcek ağı gibi sarmıştır...' Bu sözler Gorki'nin yaşam öyküsünü anlattığı kitabında da vardı. Hani Gorki, bir ilçede fırında işçi olarak çalıştığı sırada, ilçenin jandarma komutanı ona gözdağı vermek için aynı böyle sözler eder... Hangi kitabındaydı Gorki'nin bu satırlar? Yaşamöyküsünü üç kitapta toplamıştı Gorki... 'Birinden birinde olacak' diye düşündü. 'Hayret doğrusu... 1880'lerden, 90'lardan 1970'lere, 71'lere!' diye söylendi. 'Yok canım, Metin Komutan Gorki'yi okumamıştır!'

Yine dalıp gidiyordu oturduğu yerde düşüncelere ki saatine baktı birden, haberleri kaçırmamalıydı radyodan... Bu komutan, her şeyi bilirdi de kaptanın Bodrum'a gittiğini bilmez miydi? Yoksa Ali'yi mi sormak istemişti kendisine? Ali'nin gittiğini de bilmesi gerekmez miydi? Kalktı, yavaş yavaş köye inmeye başladı. Kimdi bu dağlarda yuvalananlar? Gülümsedi yürürken: 'Bilseydim, benim bildiğimi Metin Mızrakçı, zaten bilirdi' diye düşündü.

Köylü işinde, bahçelerindeydi. Çoktan turfanda sebzeyi yetiştirmişler; önce ilçenin pazarına, sonra da ile yollamışlardı. Neredeyse bütün kış da portakal, limon toplamışlardı ağaçlarından. Bu yıl farkına varmıştı Kemal Çığ; sebze, meyve için dağ köylerinden çok inenler vardı. Dağ köylülerine neredeyse bedava gidiyordu sebzeler, meyveler. Dayanamamıştı Kemal Çığ, muhtara sormuştu bu işi. Hasan Efendi de, "Canım bunların yukarıdan gelenlerle akrabalığı vardır çokluk..." karşılığını

vermişti. Beygir, katır, eşekler taşıyordu dağ köylerine sebze meyveyi. 'Yeni yeni tanıyoruz bu yöreyi...' diyerekten kafasının içinde Kemal Çığ, köyün meydanına çıktı. Cami karşıda, karakol sağında, çınarların altındaki kahve solundaydı. Kahveye doğru yürüdü.

Bakkal Yusuf'un başı kalabalıktı. Bir yerli turist topluluğu köyü geziyor, bakkaldan bal alıyorlardı. Kahvede de oturanlar vardı. Muhtar Hasan Efendi dışarda, çınarların altında değildi. Kahvenin içinde, bir köşedeydi. Önündeki masanın üstüne birkaç büyük defter koymuş, birini açmış, elinde kalem, gözünde gözlük, çalışıyordu.

"Selam!" diye karşısına çöktü.

"Selam, Kemal Beyim... Buyur..."

"İşin var, rahatsız etmeyeyim Hasan Efendim..."

"Yok canım, yoruldum, odada da yalnız başıma canım sıkılıyor... Burada bakıyorum defterlere... Zaten heyheylerim üstümde..."

"Hayrola Hasan, bir şeyler mi var?"

"Şimdilik yok... Yok ya, paçayı kaptırmayalım diyerekten defterleri, hani karar defterini, hesapları bir gözden geçireyim dedim..."

"Anlayamadım?"

Muhtar Hasan Efendi, şöyle iki yakasına bakındı kuşkulu kuşkulu; uzandı, alçak sesle konuştu:

"Şu sıra Ankara'da hükümet var, Meclis var... amma ve lakin ortalıkta parti filan yok. Hani hiçbir partinin esamesi okunmamakta. Üstelik, 'cihet-i askeriye'den her gün yeni yeni buyruklar gelmekte. Diyeceğim o ki, isterlerse, 'seni kovduk muhtarlıktan Hasan, köyün hesabını, kitabını teslim et' diyebilirler. Tıpkı iki ay önce başbakana dedikleri gibi... Bizim partinin başkanı bağırdı, çağırdı, duymuşsundur radyoda, ama onun da sesini soluğunu kestiler; tarafsız kişiler hükümet olacak dediler. Dur hele, ne diyecektim şimdi?"

"Demek istediklerinin hepsini anladım be muhtar; doğrusun, haklısın..."

"Üstelik herkes dağa çıkıyor şu sıra... Köyümüzün komutanı nereye yetişeceğini bilemiyor..."

"Az önce yukarıda rastladım, konuştuk..."

"Herkesten kuşkulanıyor, benden bile be yahu... Nasıl konuştu seninle? Ne dedi?"

Kemal Çığ durakladı, sonra gülümsedi:

" 'Buralarda her zaman gezip tozduğunu bilmesem, senden de kuşkulanırım Kemal Bey' dedi."

"Gördün mü? Eve, bahçeye kapanmak mı iyi? Yoksa ortalıkta dolaşmak mı daha iyi, kestiremiyorum..."

"Bence ortalıkta dolaşmak daha iyi muhtar..."

"Öyle ya, yarası olan gocunsun..."

"Dağa çıkanları, köy basanları zaten kıskıvrak yakalıyor bizim komutan."

Hasan Efendi yine iki yakasına şöyle bir baktı:

"Köyü basanları yakaladı da ne oldu ki?"

"Anlayamadım?"

"Burada köyde, ilçede kıyamet koptu o zaman... Adamları alıp ile sevk ettiler. Oradan daha ötelere... 'İçkiliydik, serhoştuk' filan demişler. Bilmem daha ne gibi bahaneler uydurmuşlar yüksek mahkeme huzurunda... Ruhsatsız silah taşımaktan, mala ziyan vermekten ikisini, üçünü biraz içerde tutmuşlar. Sonra sen sağ ben selamet... Hepsi yoluna gitmiş."

Kemal Çığ irkildi; sonra kendisini toparladı:

"Nasıl olmuş bu iş, demeyeceğim... Olur! İstenen tutuluyor, istenen bırakılıyor... Bu haberi bana neden söylemedin daha önce?"

"Ben de yeni duydum. Gizliden..."

"Bunların arkası çok kuvvetli ha!"

"Hem de nasıl? Daha daha güçleniyorlar Kemal Bey; senin canını sıkacağım ama gerçeklerden kaçmayalım: Köye gelen giden buyruklardan, yazılardan anladığıma göre, devran büsbütün solcuların aleyhine dönmekte. Bizim partiyi bile bir kaşık suda boğacaklar... Hani 'ortanın soluyuz' dedik ya, daha da solum diyenlerin Allah yardımcısı olsun... Dinliyorsun radyoda çıkan tutuklama listelerini... Vallah sıra bana ha geldi, ha gelecek..."

"Amma da yaptın be Hasan, önce topun ağzında biz vardık..."

"Bak bu doğru. Adamın haline, bugün ne yaptığına, ettiğine bakılmıyor da, geçmişine bakılıyor anladığım denli..."

"Ne yapalım be kardeş, iş olacağına varır..."

"Öyle ya..."

Sustular. Dışardaki turistlerden vakit bulup Kahveci Yakup, iki çay getirdi. Kolunun altına sıkıştırdığı bir tomar gazeteyi masaya koydu:

"İlçeden sabah kooperatifin motoruyla yollamışlar gazetelerini Kemal Bey..." dedi, durdu. "İnsan bunların hangisini okuyacağını şaşırıyor... Hele okuduklarından büsbütün şaşkına dönüyor..." diye söylenerek döndü gitti. Çayları içerken Kemal Çığ saatine baktı:

"Öğle haberlerine yarım saat var."

"Biz burada bir süredir haberleri açmıyoruz Kemal Bey, milletin keyfi kaçıyor..." diyerekten muhtar, çınarların altında oturan yabancıları, bakkalın önünde alışveriş edenleri eliyle işaret etti.

"İyi... Ben yavaş yavaş eve gideyim."

"Gidersin... Necip Kaptan dönmedi mi daha?"

"Bugün yarın çıkar gelir."

Muhtar Hasan Efendi dikkatli dikkatli Kemal Çığ'a baktı:

"Bir iş konuşacağım Kemal Bey, ama bana kızmayacaksın. Böylece hepimiz için iyi olur diye düşünüyorum..."

"Söyle, iş için kızılır mı?"

Hasan Efendi şöylece uzanıp gözlüğünü defterlerin üstüne koydu, biraz düşündü:

"Ali'ye miras paran gelince büyük bir borç vereceksin; geriye bir şeyler kalır mı ola?"

"Kalacak sanırım."

"Şimdi ben, köyümüzün içinde bir laf çıkarsam; desem ki köyün okuluna Kemal Çığ Bey, bir derslik ekletecek, yaptıracak. Karakolun damını aktarıp, camını çerçevesini yeniletecek, boyatacak... Ne dersin?"

Çığ önce şaşırdı. Sonra içi cız etti; gözleri dolu dolu oldu. Hasan Efendi'nin ne demek istediğini, ne düşündüğünü anlamıştı:

"Peki derim Hasan, köye bir hizmetimiz olsun... Zaten ben de bu parayı ne yapacağımı bilememekteyim... Geçen hafta

avukatımdan mektup geldi. İşlemler tamamlanıyor, satış hemen yapılıyormuş. Hissemize dört yüz binden fazla para düşecekmiş... Başımla birlik isteğini yaparız." Durdu, kendisini toparlamıştı; şaka etti: "Sakın paranın miktarını ağzından kaçırma... Sonra ben, köye, ilçeye borçlu da çıkabilirim..."

"Benden gerekenden fazla laf çıkmaz bey... Hayırlısı olsun... Varıp öğleden sonra ilçeye, kaymakam beyimize, yüzbaşımıza bu güzel bağış haberini ileteceğim. Oradan herkes duyar bu işi... Bizim Metin Komutan da duyunca eşekten düşmüş karpuza dönecek... Görelim bakalım, köyün muhtarı ben miyim? Yoksa o mu?"

Kemal Çığ bu kez önüne baktı kaldı. Masadaki gazetelerini aldı. Kalkıyordu ki, muhtar eliyle bir dur işareti yaptı. Yine iki yakasına bakındı. Cebinden çıkardığı bir kâğıdı, el çabukluğu ile gazetelerin arasına soktu:

"Hepsini okuduk yaktık. Sen de oku, yak bu kâğıdı Kemal Bey... Bizim komutanın şu sıra kimlerin ardında olduğunu öğrenirsin... Bunlardan çok dağıtmışlar, hem de çeşit çeşidini bütün köylere, dağ köylerine."

"Ya... Haydi hoşça kal!"

"Güle güle..."

Bakkal Yusuf'un başı tenhalaşmıştı. Ondan öteberi aldı Kemal Çığ, evinin yolunu tuttu.



Dört

Zeynep Hanım tam radyonun düğmesini çeviriyordu ki, Kemal Çığ sofanın kapısında göründü:

"Haberler şimdi bitti ağabey, kaçırdın..." dedi.

"Önemli bir haber var mıydı?"

"Memleketten kaçanlar, ortalıktan yitenler... Sonra da yakalananlar... Tutuklananlar..."

"Sıkıyönetimlerden teslim ol listesi var mı?"

"Bu sefer yok..."

Masanın başında hiç konuşmadan bakla ayıklayan Ayşe Hanım, tedirgin, söze karıştı:

"Ne olacak bu gidişin sonu?"

Kemal Bey karısına, baldızına karşı aldırmaz görünüyordu olaylara; büsbütün onları telaşlandırmak istemiyordu. Başka söz etti:

"Şimdi sen Ayşe, bu baklaları ayıklayacaksın, pişireceksin... Sonra da yiyeceğiz öyle mi?" Ayşe'den önce,

"Yok canım ağabey" karşılığını verdi Zeynep, "onlar akşama pişecek. Şimdi öğleye yemeğimiz hazır. Seni bekliyorduk."

"Haydi öyleyse getirin de yiyelim. Bir hayli dağ bayır dolaştım, yoruldum. Yemekten sonra uzanacağım... Gazeteler de geldi..."

"Gazetelerin hepsine el koymazsın ya..." dedi karısı.

"Bölüşürüz... Sonra değişiriz..."

"İyi, yemek yiyelim de..."

Kemal Çığ sedire oturdu. Tarih sırasına göre gazeteleri ayırmaya başladı. Gazetelerin arasındaki bildiriyi, çıkarıp cebine koydu. Gazetelerin manşetleri kara kara, iri iri harflerle süslüydü (!). Sofraya otururken dayanamadı:

"Bizim Muhtar Hasan Efendi telaşlanmış; köyodasının bütün defterlerini, hesabını kitabını yeniden gözden geçiriyordu."

"Niye telaşlanmış?"

" 'Belli olmaz' diyor, 'seni muhtarlıktan attık Hasan, teslim et defterleri deyiverirlerse, paçayı kaptırmayalım' diyor..."

Ayşe Hanım,

"E... hakkı da yok değil. Partisiz hükümetler kurulmakta. Partisiz bakanlar atanmakta..." dedi.

Kemal Çığ çatalını salataya uzatırken durakladı, şaka etti:

"Sen Ayşem, her olasılığa karşı benim mahpusane çantamı hazırla da, şu kapının arkasına koy!"

Karısı boynunu büküp, öylece kocasına bakarken, Zeynep Hanım,

"Ay, ağzından yel alsın ağabey! Bu nasıl bir şaka?" diyerekten isyan etti. "Senin şu sıra hiçbir işe karışmadığını bilmezler mi?"

"Bilmesine bilirler ya... 'Haydi yallah şeytan azapta gerek' diye düşünebilirler... 'Heybet-i devlet zahir olsun' diyebilirler! Eylemciler de tek durmamakta. Ta yukarılarda, dağlarda dolaşırken jandarma komutanımız birilerinin ardındaydı, karşılaştık. Şimdilik selam verip geçti..."

"O da seni öğrenmediyse... Yılı geçti, adım adım seni izlemekte... Ne yaptığını, ne ettiğini köyün içinde bir bir bilmekte..."

"Bre kıymetli baldızım, sen bu işlerin pek acemisisin. Sabah dağda selamlaşırken astsubayımız, 'emir gelirse, sıkıyönetim listelerinde adın çıkarsa Kemal Bey, benim elimden bir şey gelmez!' diyerekten konuştu. Hem nezaket gösterdi, 'zor durumda kalırız' diye gönlümü de aldı... Adam emir kulu alt tarafı."

"Doğru... Her şey olabilir. İş şu sıra Kemal'in adının kimsenin aklına gelmemesinde..." diye söylendi Ayşe Hanım. Kemal Çığ gülümsedi:

"Gelirken kahveye uğradım, bakkala uğradım. Hasan Efendi'nin aklına parlak bir fikir gelmiş! Şimdi ilçeye kaymakam beye, jandarma komutanına gidiyor benden söz etmek için..."

"Ne? Ne?" diye irkildi Ayşe Hanım. "Bu adam delirmiş mi?"

"Ben de önce içimden öyle geçirdim ama fikri yabana atılır gibi değil: Bizim miras parasından okula bir derslik ekletip yaptıracağız. Köyün karakolunu tamir ettirip boyatacağız..."

İki yaşlı kadın birbirlerinin yüzüne bakıp kaldılar. Zeynep Karaovalı,

"Bizim Hasan Efendi tedbirli adamdır vesselam!" diye söylendi.

"Tedbir bir yana, hayırlı bir iştir diyerekten kabul ettim..."

"Elbette hayırlı, iyi bir iş!" diye söylendi Ayşe Hanım.

Konuşmadılar bir süre. Yemeklerini bitirdiler. Kahvelerini içerlerken, Kemal Çığ cebindeki bildiriyi çıkardı:

"Öğrenelim bakalım günlerdir Metin Komutanımız dağlarda kimleri arıyormuş, nelerin ardında koşuyormuş?"

"O da ne ağabey?"

"Bir bildiri! Bütün köylere, dağ köylerine dağıtmışlar..."

"Sen nerede buldun? Kim verdi?"

"Dağda, çamların arasında gezerken buldum Zeynep."

"Ne yazıyor?"

"Hemen cebime soktum. Okumadım daha. Hele bir okuyalım bakalım."

Ayşe Hanım kuşkulu kuşkulu kocasına bakıyordu. Kemal Bey,

"Aman Ayşe, bana öyle bakma. Sözüme inanırsın, sadece elime geçti o kadar..." diye açıklama yaptı. Zeynep Hanım meraklanmıştı; gözlüğünü arandı buldu. Kâğıdı aldı, okumaya başladı. Hani neler yazıldığını Kemal Çığ da merak ediyordu; şimdiye değin kendisini zor tutmuştu. Ayşe Hanım kalktı sofanın kapısını kapadı.

"Sevgili emekçi köylümüz!

Sizin oylarınızla kabul edilen, 9 Temmuz 1961 tarihli ve 334 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın 131. maddesinin 2. fıkrası, 'Devlet ormanları, yasaya göre devletçe yönetilir ve işletilir!' buyurmuştur. Yine anayasamızın gereği, devlet, ormanlarımızı koruyacak, genişletecektir.

Devlet, bu işleri niçin yapacaktır?

Devlet bu işleri, siz orman köylümüzün ekmek parasını kazanabilmesi ve yaşama hakkınızın var olması için yapacaktır!

Ne var ki anayasamızın bu buyruğunu, on yıldır devlet çarkını döndüren hükümetler yerine getirmemekte, getiremektedir!

Sizlerin, içinde İŞÇİ olarak çalıştığınız orman ürünlerinin yüzde onu yurttaşlarımızın yararlanmasına götürülebilmektedir. Yüzde doksanı, birkaç para babası tüccarın eline bırakılmaktadır!

Sizlere gelince aziz köylümüz! İçinde yaşadığınız ormanlardan hiç yararlanamamaktasınız.

Bu işler böylece yürümez! Sürüp gidemez. Ormanlarımızdan elbette bütün yurttaşlar yararlanacaktır. Ne var ki, ormanların gerçek sahibi sizsiniz! İşin sahibi siz olacaksınız! Sizin alınterinizin hakkı alındıktan sonra, sizin elinizle bütün memleket, sizin aracılığınızla ormanlarımızdan yararlanacaktır...

Sevgili orman köylüsü emekçi yurttaşlarımız!

Siz hakkınızı nasıl alacaksınız? Bunu da size, yakında 9 numaralı bildirimizle anlatacağız. Bekleyiniz...

Yaşasın Emekçi Türk Köylüsü!"

Bildiriyi Zeynep Hanım çok heyecanlı okumuştu; çok da heyecanlanmıştı. Ayşe Hanım şakacı bir sesle söylendi:

"Ne oluyorsun ayol Zeynep? Niye heyecanlanıyorsun?"

"Bildiriye bir baksana abla!"

"Hay kardeşim hay! Sen şimdi bu yazıyı gazetede okusan heyecanlanır mısın?"

Zeynep Karaovalı şaşırıverdi:

"Doğrusun abla, bu orman sorunu, Türkiye'nin Bolu'dan Kastamonu'ya, oradan Toroslar'a, buraya, bizim yöreye yayılan bir sorunu. Dediğin gibi Allah'ın günü de yıllar yılı gazeteler yazar durur..."

"Gördün mü ya!"

Kemal Çığ elini şöyle bir kaldırdı:

"Dur... Dur hele Ayşe... Kardeşini şaşırtma. Gazeteler yazar, orman köylüsü de bilir bu sorunu ama bildiri olaraktan ortaya çıktı mı iş değişir... Bildiri, başkaldırmadır. Bildiri, soruna sahip çıkmadır! Bunca ormanın içinde, tutunacak bir dalдır. Zeynep heyecanlanmakta haklı..."

"Ağabeyimin söylediği gibi, galiba ben bildiridir diye heyecanlandım..."

"Ben de şaka ettim canım..."

Kemal Çığ düşündü kaldı. Cigarasını içiyor, boş kahve fincanına öylece bakıyordu. Sonunda konuştu:

"Ben size bir şey söyleyeyim; bildiri dağıtanlar haklı. Bildiriyi okuyanlar haklı... Bildiri de kendiliğinden haklı. Devletçiyim diyerekten devletin sırtından birkaç çıkarcıyı milyoner eden yönetimler haksız! Beni üzen, deli eden, bunca yıldır bunca halledilecek sorunun askıda kalması, bırakılması; aydınlar, işçiler, köylü, giderek öğrenciler, haklı olarak ayaklanıyor. Ne var ki, ayaklananlar çok dağınık. Umarım bana dağınık görünüyordur. Ama şu sıra bakıyorum, kimi kentleri birbirine katmakta, kimi dağlara çıkmakta... Bir örgüt, tek bir güç olabilir mi? Oluyorlar mı? Bilemiyorum... Galiba sabah bana, 'artık seni emekliye ayırdılar Kemal Bey!' diyen kişi haklı. Her ülkenin yasasında da var. Altmış beşe geldin mi emekli ederler... Bir yaştan sonra insanın, çoğu işlere gücü yetmiyor. İnsanoğlunun yaşam yasası bu..." Uzandı, gazetelerin birkaçını aldı. "Haydi ben uzanmaya gidiyorum... O bildiriyi de yok edin!" diyerek yürüdü.

İki yaşlı hanım arkasından bakakaldılar. Kemal Çığ, yatak odasında pijamalarını giydikten sonra tuvalete gitti; elini yüzünü de bir güzel yıkadı. Dönüp yatağa girerken, birden aklına Ali'nin, Nurcan'ın evinde kaldığı gece geliverdi. Tuhaf bir hisle eğilip karyolanın altına baktı. Kendisinin bu haline güldü: Karyolanın altında yazı makinesi filan yoktu... 'Ama şu bizimkiler de ortalıkta görünmüyorlar, yok' diye düşündü. 'Saf dışı kaldın Kemal!' diye söylenerek gazeteleri baş lambasının yanına koydu. Yorganı başından çekti yattı. Kendisini çok çok yorgun hissediyordu. Birazcık uyuyabilse, kendisini toparlayabilirdi. Karamsarlığa düşmek için ortada hiçbir neden yoktu. Kafasının içinde birtakım sorular, sorunlar kaynaşıyordu. 'Bre bizim içimizden bir Mustafa Kemal nasıl çıktı? Onun kurduğu, hem de halkımızın bütün sınıfları ile elbirliği ederek kurduğu Cumhuriyet'in temelinin üstüne biz, nasıl bir bina yapabildik bunca yıldır? Nâzım nasıl çıktı bizim içimizden, Nâzım! Mustafa Kemal'in verdiği Kurtuluş Savaşı, antiemperyalist savaşla, Nâzım Hikmet'in şiirsel düşlerini nasıl birleştiremedik, bağdaştırama-

dık? Niçin gerçekleştiremedik?' Yorganın altında zorlukla nefes alıyordu. 'Haydi be sen de... Tarihsel olgular böyle yorumlanamaz. Gözü açık düş görmekte, tarihi tersine, istediğin gibi okumak istemektesin...' diye düşündü. Bir süre de ne düşüneceğini bilemedi...

Kemal Çığ yorganın altında kan ter içinde kalmıştı. 'Kendine gel Kemal Efendi!' diyerekten kalktı, oturdu yatağın içinde. Odanın perdeleri çekilmişti ama dışarıda apaydın bir gün vardı.



Beş

Büyük bostanın, bahçelerin içinden bakılınca, ilerideki yeşil portakal, mandalin, limon ağaçlarının arasından deniz, körfez masmavi, dümdüz görünüyordu; üstünde ince, beyaz bir sis vardı. Güney Ege'nin ılık, güneşli bir mayıs günün kuşluk vaktiydi.

Üç günden beri bahçede sebze topluyorlardı. Kemal Çığ başına geniş kenarlı bir hasır şapka bulmuştu. Karısı Ayşe, baldızı Zeynep, köyden gelen yardımcı, gündelikçi işçi kadınlar gibi başlarını beyaz tülbentle sarmışlardı. Fasulye, bakla, bamya, kabak toplanıyordu. Bir yanda işçiler, kadınlı erkekli altı kişiydiler. Onlarla birlikte Kemal Çığ, karısı, baldızı, ediyorlardı dokuz. Necip Kaptan bunların başını çekiyordu. Arada bir dikkatli dikkatli gelini Hatice'ye bakıyor, onun kocası Mehmet, keletirler doldukça omuzlayıp sebzeleri kasalara yerleştirmeye götürürken, Hatice keletirlerin ucundan tutacak olsa, ona bağırıyordu:

"Bana bak! Sen ağır kaldırma hele... Bırak!"

Mehmet babasına kızar gibi oluyordu her seferinde, 'ikide bir söylenip duruyor... Bizi herkesin önünde rezil edecek...' diye söyleniyordu. Aslında Necip Kaptan haklıydı: Gelinin karnı, bebeği bir hayli büyümüştü. Kaptanın bu haline herkes için için gülüyordu.

Ayşe Çığ çok mutlu, sevinçli görünüyordu. Bu çalışmalar sırasında kocası, basbayağı tedirginliğini, heyecanını unutuveriyordu. Keyifli, neşeli, bakla toplamaktaydı. Gerçekten de üç gündür, çok sağlıklı görünüyor, yirmi beş yaşındaki bir genç gibi çalışıyor; geceleri de yemekten sonra yorulduğu için hemen yatıp uyuyordu. Radyoyu bahçede işçilerle birlikte dinliyordu. Pilli bir küçük radyo getiriyordu Necip Kaptan evden. Bir tümseğe yerleştiriyor, şarkılarla, türkülerle millet daha iyi çalışıyordu. Zaten köylü, birkaç yıldır, işlerken böyle radyo dinlemeyi

âdet edinmişti. Haberlere sıra geldiğinde, Kemal Çığ kulak asmaz görünüyordu. Necip Kaptan da ona, biraz haberleri dinlemek için durup dikilince, takılıyordu:

"Kemal Bey kardaşım, türkülere kulak ver, haberlere boş ver!"

"İyi çalışıyoruz yahu... Bir soluk alınca gündelikten mi kesersin?"

"Keserim, vallahi ki keserim ha! Dertleri unutmanın en iyi ilacı çalışmaktır kardaş..."

"Elbette... Haklısın reis..."

Bu sabah erkenden kahvaltı edip, işe geldiklerinde Ali'yle Nurcan'ı da işçilerin arasında gördüler. Pek sevindiler. Ayşe Hanım,

"Vay, siz nereden çıktınız?" diyerekten Nurcan'a sarıldı, Ali'nin yanaklarından öptü. Hep kavuştular.

"Dün geceden geldik... Motoru iskelede görmediniz mi?" dedi Ali. Nurcan,

"Eczaneye iyi bir kalfa bulduk. 19 Mayıs bayramı geliyor, birkaç gün burada dinleneceğiz... Sonra Ali Bodrum'a gidecek. Yatın kalafatı, tamiri bitiyormuş. Kendisi başında bulunmak istiyor. Ay sonuna dek yatı alıp gelecek Bodrum'dan, seferlere başlayacak... 'Bir daha beni zor bulursunuz, sebzeleri bahçeden kooperatife, ilçeye taşıyayım' dedi."

"Öyle ya... İşlemler de tamamlanıyor..." diye söylendi Kemal Çığ.

Ali, hemen ağabeysi Mehmet'le işe girişmişti. Hazırlanan sebze sandıklarını kıyıya sırtlayıp taşıyorlardı. Sandıklar gemiye istif ediliyordu. Bu kez Necip Reis, daha da telaşlanmıştı. İkinci gelini Nurcan'ı kollamaktaydı Hatice'yle birlikte. Nurcan'ın da karnı büyümüştü, bebeği büyüyordu. Kemal Çığ, biraz ilerisinde sevinçli, memnun memnun çalışan Necip Kaptan'a baktı baktı; 'gerçekten mutlu!' diye düşünerek o da sevindi. Ali çakı gibi, her zamanki gibi neşeli, canlıydı. Koşarcasına çalışıyordu. Birden aklına Kemal Bey'in, bir vakit Bekir'in ettiği bir söz geldi. Ne demişti? "Çok çok para kazanmamız gerek Kemal Amca!" Bu ne demekti? Elbette bir işler için paraya gereksinme duyuyorlardı. Bu düşüncelerden hemen vazgeçti Ke-

mal Çığ, topladığı baklalara uzandı yeniden. Herkes çalışıyordu.

Bir ara kaptan doğruluverdi. Dikkatli dikkatli kıyıya bakmaya başladı. Çalışanların hepsi de doğrulmuş, kıyıya bakıyordu. Kıyı da oldukça uzaktı. Kemal Bey'in gözleri pek seçemiyordu. Zeynep Hanım,

"Ne var, ne oluyor reis kıyıda?" diye seslendi. Necip Kaptan aldırmaz bir biçimde elini şöyle bir salladı:

"Bizim jandarma komutanımız erleriyle kol geziyor olmalı. İskelenin başında Ali'yle, Mehmet'le laflanıyor... Vay, şimdi de erler bizimkilere yardım ediyorlar sandıkları iskeleye çıkarmakta. İyi... iyi!"

"Hep söylersin be Necip, sende gerçekten denizci gözü var! Ben bir şey göremiyorum buradan" diye söylendi Kemal Çığ.

"Dikkatli bak, görürsün... Şimdi de bu yakaya geliyorlar..."

İskeleye sandıkların çıkarılmasına erlerin el verdiği görülünce, işçiler, berikiler, bir aksilik yokmuş der gibisine gülümseyip işlerine döndüler. Astsubay Metin kasketini geriye itmiş, tabancası belinde, ağır ağır Ali'yle Mehmet'in arasında yürüyerek, dar patikadan, sebze fidanlarına baka baka onlara yaklaştı. Erler daha geriden geliyordu. Kemal Bey'e şöyle bir baktı. Çalışanlara yüksek sesle,

"Kolay gelsin, bereketli olsun arkadaşlar!" dedi.

"Sağ ol komutanımız!" karşılığını aldı toptan. Kemal Çığ'a döndü:

"Evveldeki birkaç gündür, bir haftadır neredeyse sizi dağda, bayırda, köyde gezerken görmedim. Demek çalışıyorsunuz Kemal Bey!" dedi.

"E... komutanım, bunca millet tarlada, bahçelerde çalışırken gezmek ayıp olur. Çalışıyoruz işte. İş de hafifledi ha... Bilmem bugün bitirebilir miyiz? Yarın yine dağlara, çamlara tırmanırım herhalde."

"Kalemle mi çalışmak zor, yoksa böyle tarlada mı?"

"Metin Komutanım, her ikisi de zor! Fikir emekçiliği de, kol emekçiliği de..."

Komutan şöyle bir çalışanlara baktı. Bir şey diyecekti vazgeçti. Başka söz etti:

"Körfezin dışındaki kumsala dek bir keşif yapacağız. Kestirmeden geçelim dedik. Kol geziyoruz işte..."

Necip Kaptan söze karıştı:

"Metin oğlum, gideceğiniz yer bir hayli uzak. Burada bir şeyler yeseniz de öyle yola çıksanız."

"Sağ ol kaptan, azığımız var. Bak bizim erler tam techizat. Hem yemek için öğleye daha vakit var."

"Öyleyse biraz taze soğan, roka... Sonra erikler de iyice olgunlaştı?"

"Bak bu oldu Necip Kaptan; rüşvet değil ya!"

"Amma da yaptın be yahu... Haydi oğlum Mehmet, durma!"

Mehmet çoktan davranmıştı. Taze soğan söktü, roka topladı, çıkardı. Erik topladı. Bostan kuyusunun haznesine gidip bunları temizleyip yıkadı. Büyücek bir naylon torbaya doldurdu. O, bu işi yapadursun, Kemal Çığ, kaptan, astsubay çömeldiler; Ali cıgaraları yaktı. Komutan hiç politika lafı etmezdi. Havadan sudan konuştular. Bu yıl sebze, meyve ürününün köyde iyi, bol olduğundan söz ettiler. Uzaktan Ayşe Çığ hem çalışıyor, hem de yan gözle, dikkatli dikkatli Metin Çavuş'a bakıyordu. Zeynep Hanım, onun tedirgin halini anlayıverdi birden. Alçak sesle, "Abla işine bak..." diye söylendi. Ablası irkildi, bulunduğu yerden uzaklaştı. Çok geçmeden de jandarmalar ayaklandılar. Çalışanlar durup, onlar bahçenin batı yakasındaki çamlık tepede yitinceye dek arkalarından baktı. Ali'yle Mehmet Süngerci kardeşler, getirilen keletirlerden dökülen sebzeleri, sandıklara yerleştirmeye giriştiler yeniden. Çalışanlar ilerledikçe toplaya toplaya, kaptan da geride kalan radyoyu alıp daha yakın bir tümseğe taşıyordu. Radyoda türküler vardı.

Jandarmaların gelip geçmesi, işi biraz duraklatmıştı. Yeniden hızlandılar. Sessizce, uzun bir süre çalıştılar. Yalnız radyonun sesi vardı ortalıkta. Birden o ses, türküler de kesildi. Saatin on iki olduğunu bildirdi radyo. "Eh... Öğle paydosu!" diye sesleniyordu ki kaptan, radyoya yakın olan işçilerden Mustafa Çelimli koşarcasına radyoya yaklaştı; haberlere kulak verdi. Sonra da,

"Gel hele Necip Reis! Hökümet vur emri çıkarmış!" diye seslendi. Kadınlar, kızlar, erkekler, bütün işçiler radyonun başına koşuştular. Kemal Çığ, karısı, baldızı durakladılar. Sonra

yavaş yavaş radyonun başına yürüdüler: Spiker, sırayla adlar, bir liste okumaktaydı. Okunan adların hepsini duyamamışlardı. Liste oldukça uzundu. Ülkede bugüne değin, sıkıyönetimin ilanından beri okunan tutuklama listelerinin, teslim ol emirlerinin en uzunuydu. İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığı I. Ordu Komutanlığı'nın 19 numaralı bildirisiydi bu. Sonunda, teslim olmayanlar, kaçmaya yeltenenler için 'vur!' emri vardı. Teslim olması istenen kişiler, ülkenin seçkin bilim adamları, yazarları, sendikacılarıydı. Bu işe bir anlam veremedi Kemal Çığ, ayakta da duramadı. Son derece öfkelenmiş, heyecanlanmıştı. Önce çömeliverdi yere, sonra oturdu kaldı. Karısı yanı başına toprağa diz çöktü. Herkes susuyordu. Kaptan sessizliği bozdu:

"Neymiş şu geçenlerde kaçırılan Yahudi'nin kıymatı be..." diye söylendi. "Kimdi bu herif Kemal Bey?"

Kemal Çığ toparlandı; şaşarak etrafındakilerin, kaptanın yüzüne baktı:

"Şimdi sen bu işi, İsrail'in İstanbul Başkonsolosu Elrom'un kaçırılmasına mı bağlamaktasın reis?"

"Elbette ya! Evvelki gece radyoda başbakan mıydı, onun yardımcısı mıydı ateş püsküren, bildiri okuyan?"

"İyi ama bu adamın kaçırılmasıyla, şu bildirideki kişilerin hiçbir ilişkisi olamaz reis... Hepsini dinleyemedim ama bunlar memleketin en kalburüstü profesörleri, hocaları, yazarları, ileri gelen sendikacıları. Çoğunu yazılarından, kitaplarından tanırım. Kimisiyle de tanışıklığım vardır. Aklım almadı..."

Necip Kaptan da yere oturmuş, sağ eliyle sol kolunu ovuşturmaya başlamıştı. Ali, Mehmet, öylece ayakta dikiliyorlardı. Kaptan,

"De be yahu Kemal Bey... Aklım almadı diyorsun ama anladığıma göre, düşünmek istemiyorsun. Bu işin içinde başka bir iş var: Bunlar şimdi, millete gözdağı vermek istemekteler... Bunca seçkin okuryazarı, Yahudi'ye karşılık rehin almaktalar! Ben bu cahilliğimle böyle anlamaktayım..."

Kemal Çığ, sıkıntılı sıkıntılı gülümsemeye çalıştı:

"Dediklerine evet diyesim gelmiyor içimden Necip. Ne var ki, haklı gibi görünüyorsun. Bu hükümet ya bilmeyerek faşistlere çanak tutuyor ya da bilerek onlardan yana..."

"Kim bu faşist dediğin bey?" sorusunu Mustafa Çelimli, pos, kır bıyıklarını sıvazlayarak sordu.

"Şu geçen aylarda bizim köyü silahla basanların takımı Mustafa!"

"Vay canına!"

"Vay ki vay! Yetişemedim, okunanların hepsini duyamadım..."

Yeniyetme, bıyığı yeni terleyen iri yapılı işçilerden bir delikanlı söze karıştı:

"Ben, bir tamam okunanları dinledim, saydım da... Kırk dokuz kişi. Sen bunların arasında yoksun Kemal Dayı..."

Bu sözlerine delikanlının herkes öfkelendi; her kafadan bir ses çıktı:

"Haydi ülen sen de! Nereden çıkardın bu lafı?"

"Kemal Bey'in burada bizimle birlikte olduğunu komutan da biliyor. İstanbul'daki işlerle ne gibi bir alakası olabilirmiş?"

"Yalan yanlış laf etmeyin..." dedi yaşlıca bir kadın, başörtüsünün uçlarını çekiştirerek. "Görmüyor musunuz, alakesi var mı, yok mu bakmıyorlar... Bu gidişle bizim Muhtar Hasan Efendimiz bile okkanın altına gidebilir..."

Necip Kaptan birden ayağa kalktı:

"Yorman şimdi kafanızı bu karışık işle... Varın ekmek yiyin, yiyelim... Bakın portakalların altına Hatice kızım yemek tencerelerini getirmiş..."

Nurcan hiç konuşmuyor, öylece parlayan gözlerle konuşulanları dinliyordu. Ona Zeynep Hanım,

"Gel hele benimle kızım, yardım et de, biz de evde bir şeyler hazırlayalım..." diye seslendi. Ayşe Hanım da kocasına,

"Yürü, eve gelmiyor musun Kemal?" diyerekten arkasına baka baka yürüdü. O, sağına soluna bakınarak dikiliyordu olduğu yerde. Sonra ceketini bostan kuyusunun oraya, motorun yanına bıraktığını anımsadı. Kuyuya yöneldi; karısına, uzaktan baktı, seslendi:

"Geliyorum... Geliyorum..."

Elektrik motoru konalı beri, bostan kuyusunun kocaman ağzı beton bir kapakla örtülmüş, yalnız bu geniş örtünün bir tarafında her olasılığa karşı kulplu, bir insanın sığabileceği bir ka-

pak bırakılmıştı. Berisinde boruların bağlandığı motorun üstüne de sağlam, tahtadan bir koruyucu yapılmıştı. Kuyunun eski, dönen dolabı, kovaları döndüren beygiriyle birlikte, elektrik ulaşamayan Mehmet Süngerci'nin bir arkadaşına verilmiş, onun bahçesindeki yeni açılan kuyuya kurulmuştu.

Kemal Çığ tam uzanıp motorun bir borusunun üstüne koyduğu ceketini alıyordu ki, arkasında bir ayak sesi duydu. Ceketini giyerken, Ali'nin yaklaştığını gördü. Biraz terlemişti Çığ, ceketinin önünü düğmeledi, cebinden mendilini çıkarıp ensesinin terini sildi. Ali'nin o güleç yüzünü ilk kez asılmış gördü Kemal Bey, dikkatli dikkatli ona baktı. Ali,

"İşler iyice karıştı Kemal Amca..." dedi.

"Karıştı ki karıştı Ali... Bakalım sonu nereye varacak?"

"Biz on gün önceden sezdik olacakları... Ortalığın iyice karışacağını... Baskının bizlere, buralara değin uzanacağını. Ona göre önlem aldık. Gördünüz mü, duydunuz mu bilmem... Kaymakam beyin bizim kayınpederle arası çok iyidir. Hani eczanenin bir köşesinde, akşam vakitleri tavla oynayacak denli ahbaptırlar. Son günlerde baktık, kaymakam beyle birlikte ilçemizin jandarma komutanı yüzbaşımız da eczaneye gelip gitmeye başladı. Biz babamla Bodrum'dayken, Nurcan'ı dolaylı sorularla bir hayli sıkıştırmışlar. İş, her olasılığa karşı diyerekten, öğüt vermeye dek dayanmış. Anladık ki bizden kuşkulanır olmuşlar. Öte yandan Ormancı Arif, ilçenin o ters partisinin merkezinde aleyhimize birtakım dedikodular alıp yürüdüğünü, giderek kışkırtmalar yapıldığını öğrenmiş. Başkaca arkadaşlar da var bizim dört bir yakada. Uzatmayalım, gereken köylere varana dek haberler uçuruldu. En son geçen gün, kaymakam bey tutturmasın mı 'Ali, bize ille de bir ziyafet vereceksin evinizde...' diyerekten. Hemen 'Başımla birlik kaymakam beyim, yüzbaşım da davetli ha...' dedim. Buraya gelmeden iki gece önce de ziyafeti verdik. Ama iki gece önceden Nurcan'la –Arif de geldi– evi tertemiz yaptık. Gereken tehlikeli araç ve gereçleri, önce büyük ilaç kutuları içinde kooperatifin deposuna attık; evde kuşkuyu gerektirecek tek bir leke bile kalmadı. Depo, ilçenin sebze halinin içinde sayılır, eşyayı oradan boş sebze kasalarına yerleştirdim. Buraya, bahçeye sebze getirmek için motora yükledim ki

bu her zaman yaptığımız olağan bir işti. Sonracığıma Kemal Amca, kaymakam beyimize, yüzbaşımıza geçen akşam, buraya gelmeden bir gece önce mükellef bir balık ziyafeti çektik. Savcı beyi de davet ettik ha... Dedikodulardan illallah demiş, ihbarlardan bıkmış... Sırf bizim kayınpederin hatırına resmen evimizi basmaktan vazgeçmiş de böylesine bir arama taramayı uygun görmüş. Bunu da nereden öğrendin diyeceksin? Nurcan'ın babasından. Ona, 'Zaten herkesle uğraşıyorlar, bu çocukları da parmaklarına dolamışlardı. Bu heriflere, "dün gece evi, evlerini kendim aradım" deyince suspus oldular' demiş. Eh... Biz de o ziyafet gecesi, 19 Mayıs bayramını burada, babamızın yanında geçireceğimizi söyledik. Sonra da Bodrum'a yatı almaya gideceğimi ekledim. Ha... Unutuyordum: Bizde yemek yediğimiz gece, savcı bey tuvalete gitme bahanesiyle evi oda oda dolaştı. 'Aman ne güzel! Kutu gibi eviniz var... İşiniz de hemen altınızdaki eczane... Ali ne zaman yat seferleri?' diyerekten yatak odamıza bile baktı. Hani kibarca arama yaptı karyolaların altına bakmacasına... dolapları karıştırmacasına... Hem de 'kusura bakmayın çocuklar, sizler inşallah temiz çıkarsınız' diyerekten. Eh... Şimdilik temize çıkmış sayılırız. Her dostun haberi var. Eylemi bir süre için durdurduk. Arif'in kolu bütün dağ köylerine uzanabiliyor işi gereği. İster istemez suspus olduk biz de. Eczaneye bulduğumuz kalfa da bizden ha... Güya ilin gazetesine ilan verdik de bulundu geldi. Nurcan'ın babası dünyadan habersizmiş gibi, o da kızının başı belaya girmesin diye durumu idare ediyor, eczaneyi bizim yokluğumuzda kollamakta..."

Kemal Çığ, kuyunun betonunun kenarına ilişmiş, öylece sakin sakin Ali'yi dinliyordu. Soruverdi:

"Benim sizde kaldığım gece, yattığım karyolanın altında makineler vardı; ne oldu onlar?"

"Anlattım ya amca, sebze kasalarına aktarmıştık. Dün akşam vakti, boş kasalarla buraya gelirken, kıyamadık denize atmaya Nurcan'la..."

"E... ne yaptınız?"

Ali gülümsedi, şöyle parmağı ile kuyuyu gösterdi:

"Dün gece naylonlarla filan sardık sarmaladık, on kulaç suyun altında yatıyorlar..."

Kemal Çığ dönüp oturduğu yerde, kuyunun kulplu küçük kapağına baktı. Başını iki yana salladı:

"İyi ki Metin Komutanımızın buradan geçerken kuyunun içine bakmak aklına gelmedi..."

"Hiç gelmez. Nereden gelsin... O, sadece 'biz burada mıyız? Köylülerden kimler burada çalışmakta?' diyerekten baktı geçti."

"Tam güvende misiniz şimdi?"

"Tamam bu iş Kemal Amca... Yalnız bir tek sorun kaldı"

"Neymiş o?"

"Siz, jandarma komutanımıza da söylediniz; yarın köyün arkasındaki tepelere geziye çıkacak mısınız?"

"Eh... Gerekiyorsa çıkarız..."

"İyi olur. Ben, ya da babam, Mehmet Ağabeyim filan çıksa yürüyüşe, komutanımız kuşkulanabilir... Bilmem ki..."

"Söyle, söyle be Ali. Bir iş mi var?" diye Kemal Çığ telaşla sordu. Ali, onun birden heyecanlanıvermesine baktı, sonra sakinleşince konuştu:

"Bizim şu köyün ardındaki tepelerin ötesinde, Palamut Dağı'nın eteklerinde Hacıağaç köyü var. Eren Dağı'nın ötesinde oldukça büyük Osmaniye köyümüz var. Bunlara da bir haber uçurmak gerekiyor. Onlar da daha ötelere uçururlar haberi. Sizin elbette oralara gitmeniz gerekmiyor. Hani hep sözünü ettiğiniz körfeze bakan kayalık var ya, gidip oturduğunuz. Onun biraz gerisindeki arı kovanlarını biliyorsunuz elbette?"

"Biliyorum..."

"Şu sıra o kovanların başında sahipleri, arılar için bahar hazırlığı işlemi yapıyor olacak. Bizim köyden Müslim Dayı'nındır o kovanlar. Müslim'i tanır mıydınız?"

"Kahvede sık sık görmüşlüğüm, konuşmuşluğum var; şu beyaz sakallı yörük değil mi?"

"Ta kendisi... Geziniz sırasında ona kovanların başında bir selam çakıp, 'tespih kopmuş, dağılmış; yeniden dizilince haber gelecek!' deyiverin yeter..."

"Bütün iş bu mu Ali?"

"Bu!"

"Tamam, oldu. Başka?"

"Başka bir şey yok, şu sıkı baskı tavsayana dek."

"Kalk Kemal Çığ, yürü Ali... Yemeğe bizi bekliyorlar" diye söylendi Kemal Bey. Ali,

"Davranmalı... Yemekten sonra ilçeye en az üç sefer yapacağım sebze sandıklarını götürmek için. Sonra da tartı çeki hesap pusulalarını köye, muhtar efendiye teslim edeceğim. Kooperatifimiz için epeyce mal çıkardık ha. Akşama görüşürüz Kemal Amca" dedi.

"Niye akşama görüşüyor muşuz? Ben şimdi birkaç lokma yer, işe gelirim."

"İş bitti zaten. İstirahat edin öğleden sonra."

"Bak şimdi gerçekten yorulduğumu aklıma getirdin..." diye Kemal Çığ, eve doğru yürüdü.

Necip Kaptan terasın merdivenine oturmuş, gülleri, çiçekleri sulayan Ali'yi seyrediyordu. Elinde bir su hortumu vardı; hortumun ucu çınarın berisindeki çeşmeye geçirilmiş, bağlanmıştı. Zeynep Hanım, daha şubat ortalarında budamıştı gülleri. Mehmet de asmayı budamış, küçük çiçek bahçesini çapalamıştı. Asma çoktan yapraklanmış, korukları irelmişti. Güller, hercaimenekşeler, mor menekşeler açmış, yaseminin dalları asma çardağının bir ucuna tırmanmıştı. Uzaktan, büyük bahçelerin derinliklerinden motor sesi geliyordu. Mehmet Süngerci ürünün toplanmasından sonra kimi fidanları sulamaktaydı.

Terasta sedire yerleşen Zeynep Hanım, Nurcan'a örgü örmesini öğretiyordu. Genç kadın, bebek patiği örmeye çalışıyordu. Ayşe Çığ, Ali'nin bir gün önce sebzeleri taşırken ilçeden getirdiği gazeteleri karıştırıyor, okuyordu gözlüğünü takmış. İkinci, üçüncü kez bakmaktaydı gazetelere. Kaptan seslendi:

"Oğlum, şu yaseminin dibine az su verdin..."

"Olur baba, daha vereyim..."

Ali bahçeyi suluyordu ama gözü kıyıda, köyden gelen yoldaydı. Necip Kaptan da merakla Kemal Çığ'ı beklemekteydi. Laflanmak geliyordu içinden. Güllere baktı baktı, sonra dönüp sordu:

"Şu siyah, neredeyse kapkara gülleri nasıl ürettin be Zeynep bacım, şaştım kaldım?"

Zeynep Karaovalı,

"Sen denizcisin kaptan, anlatsam da faydası yok... Seyret işte" karşılığını verdi.

"Öyle ya... Kemal Bey de nerede kaldı? Kaç gündür bakla toplayacağım diyerekten öldü bayıldı, yoruldu. Bu sabah da dağ bayır geziye çıktı..."

Ayşe Hanım gazetelerden başını kaldırdı; gözlüğünü eline aldı; aldırmaz bir sesle konuştu:

"Muhakkak Muhtar Hasan Efendi'yle kahvede şimdi muhabbet ediyordur. Dün Ali'nin gazetelerle birlikte getirdiği mektup biraz canını sıktı. Son hazırladığı kitabın baskısını yayıncısı 'ahval' biraz düzelsin diyerekten ertelemiş..."

"Bunda sıkılacak ne var? Şimdi durduğumuz yerde başımızı niye belaya sokalım?"

"Ben de kendisine senin bu söylediklerini dedim. Mektuptaki öteki haber iyi."

"Ne gibi bir haber Ayşe bacım?"

"Ali'nin işi düze çıktı; parayı, hani şu miras parasını havale etmiş bankaya bizim avukat..."

Ali dönüp baktı bahçenin içinden, gözleri parladı. Nurcan, Zeynep doğruluverdiler. Reis memnun memnun,

"E... aşkolsun be bacım! Bu haberi daha önce söylemek yok mu?" diye sevindi. Ayşe Hanım gülümsedi:

"Kendisi söylesin isterdim ya şimdi ağzımdan kaçıverdi işte... Şu 19 Mayıs bayramı geçip bankalar açılana dek para gelmiş olur."

"Ağabeyim söz verdi, bize de bir buzdolabı alacak" diye sevinçli konuştu Zeynep Hanım. Ali, bahçenin içinden yüksek sesle söze karıştı:

"Tamam öyleyse, şimdi Kemal Amcam, kahvede muhtar efendimizle okulun, karakolun tamir, ek inşaat işini görüşüyor."

Zeynep Hanım'ın ocaktaki yemek aklına geldi. Bakmaya giderken sordu:

"Çay içecek var mı? Sabahtan beri demli çayımız var."

"İçeriz!" karşılığı verildi. Nurcan,

"Limon var mı Zeynep Teyze, limon? Ben limonlu içmek istiyorum çayı."

Herkes dönüp anlamlı anlamlı Nurcan'a baktı. Zeynep Hanım,

"Limon ağacımız çok. Şimdi çiçekteler ama geçen yıldan istiflenmiş kutu limonumuz var."

"Geleyim mi yardıma?"

"Yok canım... Sen otur, gösterdiğim gibi örgünü ör."

Çaylar geldiğinde Ali de sulama işini bitirmiş, hortumu derlemiş toplamış, ellerini çeşmede yıkamış, gelmiş terasta bir sandalyeye oturmuştu. Dikkatli dikkatli Nurcan'a baktı. Nurcan da tedirgin, ona bakıyordu. Ayşe Hanım bu durgunluğun, tedirginliğin farkındaydı; ne ki sormak nedense içinden gelmiyordu. O da bir sezgiyle kocasını merak etmeye başlamıştı. Kaptan, oturduğu merdiven basamağından kıpırdamadı. Çayını oturduğu yerde içmeye başladı. Ali'ye,

"Hele şu ıradyoyu bir aç bakalım..." diye söylendi. Berikiler,

"Öyle ya, açsak ya şu radyoyu..." diye doğruldular. Ali'den önce Ayşe Hanım gitti, radyoyu açtı. Ali saatine baktı:

"Daha haberlere bir saat var" dedi. Kaptan çıkıştı:

"Yahu günlerdir haber dinlemekten imanımız gevredi! Biraz şu türkülere kulak verelim..."

Bu sırada Ali, hop dedi ayağa kalkıverdi. Kıyıya bakıyordu:

"Kemal Bey Amcam geliyor..."

"Essah mı?" diyerekten kaptan, elinde çay bardağı, ayağa kalktı. Onların bu haline bakıp Ayşe Hanım, kuşkularında haklı olduğunu düşündü. Nurcan'ın çay bardağını tutan elinin bile biraz titrediğini fark etti:

"Ne bu sabahtan beri hacı bekler gibi Kemal Bey'i beklemektesiniz?" diye söylendi. Necip Kaptan,

"Canım şu bankaya gelecek para işi..." diyecek oldu. Zeynep Hanım dobra dobra konuştu:

"Haydi kaptan, haydi... Bu para işinden önemli bir iş var ya, bizden saklamaktasınız..."

"Yok be yahu bacım..." derken, Kemal Çığ oldukça neşeli, çınarın altında göründü. Geldi, sedirdeki yerine oturdu:

"E... selam!" diye söylendi. Zeynep Hanım sordu:

"Hazırda çay var, içer misin ağabey?"

"Yok içmem. İçim dışım çay oldu. Şimdi kahvede muhtardan iki çay, jandarma komutanımızdan da bir çay içtim."

"Allah Allah, bu ne izaz ikram Kemal Beyim?"

Kaptanın bu sorusuna güldü Çığ:

"Elbette... Paramız geliyor, haber aldık. Muhtar efendimiz, komutanımızla okulun, karakolun tamirini, ek inşaatını konuştuk..."

"Demedim mi ben size neden gecikti..." diye Ayşe Hanım söylendi.

"Komutanımız ırahat mı ola? Bugün kol gezmeye çıkmamış mı?"

"İşler biraz tavsar gibi olmuş reis; asayiş şimdilik köyümüzde berkemalmiş! Durun hele çok terledim, gidip şu fanilamı bir değiştireyim... Gömleği de..." diye kalktı içeriye yürüdü Kemal Çığ. Nedense Ali ile Nurcan'ı iyice merakta bıraktı. Ayşe Hanım da kocasına yardım için arkasından yürüdü. Ama içerde, yatak odasında üstünü değişirken ona bir şey sormadı. Huyunu bilirdi: Bir konu için konuşmak istemezse, konuşmazdı Kemal Çığ. Nedense kocasının bu sabah gezisine çok önem veriyorlardı konuklar. Kuşluk vakti, "Eh işleri bitirdik... Bir ziyaret!" diye gelmişlerdi.

Terasa dönüldüğünde radyoda fasıl vardı. Oturdu Kemal Çığ yerine, radyoya kulak vermeye başladı:

"İyi..." diye söylendi, "Tatyos Efendi'nin kürdili hicazkâr saz semaisini çalıyorlar..."

Ali'yle Nurcan öylece ona bakıyorlardı. Kaptan sakinleşmişti. Bu kez Kemal Bey yine radyoya kulak vererek söylendi:

"Şimdi de Ethem Efendi'nin Şehnaz Longası'yla fasılı bitiriyorlar..."

Çay bardaklarını toplayan Zeynep Hanım,

"Ay vallahi ağabey, senin şu alaturka musiki bilgine her zaman şaşarım nedense!" diye söylendi. Gülüştüler. Nurcan ısrarla bakıyordu ona. Sonunda dayanamadı:

"Söyle Kemal Amca... Başka?" diye patladı.

"Başkaca can sağlığı kızım... Halimden anlamadın mı? O iş tamam işte!" Ali'ye döndü: "Müslim Emminizin size selamı var.

Üç oğluyla yeni bir oğul çıkmış çam dallarına, bu arıları boş bir kovana aldılar ki görmek gerek. Ne iş bu arıcılık be yahu... Sokacaklar diye ben bucak bucak kaçtım. Müslim'in küçük oğlu da fırladı gitti dağlara... Tamam mı?"

Ali'yle Nurcan sevinçli sevinçli ona bakıyorlardı. Kaptan, gelmiş yamacına çökmüştü Kemal Çığ'ın. Onların hiçbir söz edememesine karşılık Kemal Çığ sordu:

"Bu iş bitti! Başkaca buyruğunuz genç arkadaşlarım?"

İkisi de gençlerin telaşlandılar:

"Estafurullah... Rica ederiz bey amca, buyruk ne demek?" gibisine utana utana konuştular. Necip Kaptan sözü aldı:

"Hey Kemal Beyim! Sen, bunların ağabubasısın! Eski topraksın be yahu! Sana nasıl buyurabilirlermiş ki? Bu iş böyle dönmüş gelmiş bu sefer nasılsa..."

Kemal Çığ uzaklara, denize doğru baktı dolu dolu gözlerle:

"Yok yok Necip kardeşim" dedi. "Yaşlandığımızı kabul etmeliyiz. Ne yaptık ne ettikse, hatamız sevabımız yüreğimizde yazılıdır. Gün, gençlerin! Bu çocukların. Bayrağı onlara teslim etmeliyiz gayri..."

Uzun bir sessizlik oldu. Ayşe Çığ, Zeynep Karaovalı öğle yemeği için sofrayı hazırlıyorlardı.

Karşıyaka, 8 Nisan 1976 - 22 Nisan 1980

© **LİTERATÜR** EKİM 2008

Birinci Dünya Savaşı'na, Türkiye'nin ilk komünist partisinin kurulmasına fiilen tanıklık etmiş bir yazar ve çevirmendir Kemal Çığ. Kelimenin tam anlamıyla bir "eski tüfek"tir anlayacağınız. Marksizmi en iyi bilen çevirmen olarak ünlenmiştir. 51 Tevkifatı'ndan, ülkenin daha sonraki çalkantılı dönemlerinden de nasibini almıştır doğal olarak. 1970 yılında, son çevirdiği kitap nedeniyle yargılandığı davadan beraat edince, Güney Ege'de bir sahil köyüne yerleşirler karısıyla birlikte. Kitaplara, gazetelere, sosyalizme adanmış bir yaşamdan sonra bu köy ve köylüler yepyeni bir soluk olur yaşlı adam için. Ancak ülke yeniden çalkantılı bir döneme girmiştir ve 12 Mart Darbesi kapıdadır. Üniversitelerde gençler, fabrikalarda işçiler, kısacası toplumun her kesimi kıpırdanmaktadır.

Samim Kocagöz'ün her zamanki duyarlılığı ve sorumluluğuyla kaleme aldığı *Eski Tüfek*, ülkemizdeki sol hareketin hangi aşamalardan geçtiğini ve kuşaklar arasındaki farklılığı vurgulaması açısından önemli olduğu kadar, duru anlatımı ve ılık atmosferiyle de etkileyici, okuru saran bir roman.

ISBN 978-975-04-0460-3